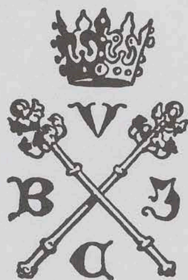

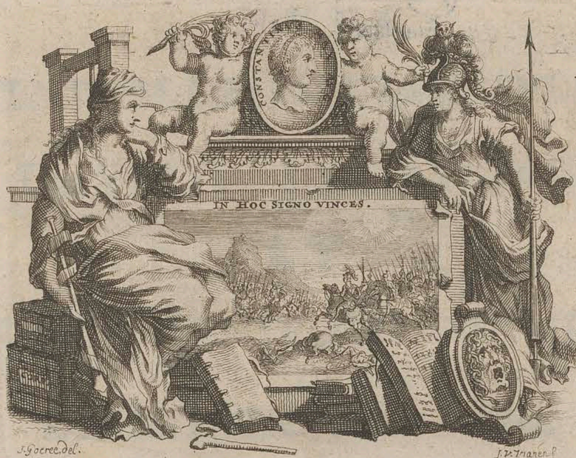

V
B J
C

Bibliotece Muzeum
Archeologicznego przy Uniwersytecie
Jagellońskim
ofiaruje Ks Jan Siemieński

Kraków d. 29. Stycznia 1879. –

OTTHONIS SPERLINGII
Consiliarii Regii & V. J. D.

DISSERTATIO
DE
NUMMIS NON CUSIS
Tam
VETERUM
Quam
RECENTIORUM.

AMSTELÆDAMI,

Apud FRANCISCUM HALMAM, Typogr.
sub signo Constantini Magni, MDCC.

BIBLIOTHECA
UNIV. JAGELL.
CRACOVIENSIS

NOBILISSIMO. ET. AMPLISSIMO

VIRO

GISBERTO. CVPERO

ANTEA. PER. VARIOS. ANNOS

AD

PRAEPOTENT. ORDIN. GENERALIVM

ILLVSTRISSIMVM. CONSESSVM

DELEGATO

NVNC

POTENTIVM. ORDIN. TRANSISVLANIAE

DEPVTATO. SPECTATISSIMO

ET

CONSVLI. DAVENTR. REIP. OPT. MERITO

DISSERTATIONEM. HANC

DEDICAT. ET. OFFERT. AMICISSIME

OTTHO. SPERLINGIVS.

DEDICATIO.

Ptimè hanc exercitationem meam collocatam & editam judicabunt omnes, ſi Tuo illam nomine præſcripſerim, Nobiliſſime Domine CVPERE. Ita notus es omnibus, & eruditio Tua ſingularis, ut illì aſſurgant meritò, & lubentes palmas ac laureas deferant. Ego præprimis, qui Te hortatorem & ſuaſorem & magiſtrum in multis, quæ nunc ſcripta legis, habui, ut ſi quæ eruditionem aliquam ſapiunt, Tuo nomini potius debeantur quàm meo. Nihil magis in hoc opuſculo quæſivi, quàm ut Te dignum ſcribere quid poſſem, & Tibi placere poſſet argumentum, cui extorto magis quàm benignè nato ſemper obſtetricari cœpiſti, & Tuâ manu juvare; certus non diſplicere poſſe

doctis,

doctis, quod Tuo favore ſubnixum prodibit.

Nemo hactenus credidit ante nummos ſignatos ætatem aliquam non ſignatis deberi, & ex illo principio rem omnem nummariam propagatam. Illud docendum utique ſuſcepi, quod an rectè demonſtraverim, & Tuum erit judicare, & doctorum quorumlibet. Patrocinium ſanè Tuum erit mihi inſtar omnium. De quo enim diſquirere poſſemus elegantius, quam de illâ materiâ in qua jam totum orbem ἐμωρανθῆναι novimus? niſi quod beatius ſit nummos ipſos poſſidere, quam illorum originem ſcrutari. Quo Jove, vel Apolline, vel Minervâ nati ſint, non multum refert ſcire, aut quibus ὠδῖναις, modò bene flagellet arca theſauros, ſatis eſt

 divi-

divitiarum : at propterea non ſatis eruditionis. Aliter profectò docti nummos accipiunt, aliter mercatores aut theſaurarii. Præ quibus ſi deſudavimus, & noſtram rem fecimus nummariam, non invidebunt illi, ſcio, cum nihil illis depereat, quin talenta ſua ſalva teneant & coacervent quantum velint. Tecum & cum Tui ſimilibus doctis ac eruditis Viris res nobis erit, non cum iſtis: quibus ſi mea probavero, beatum ac locupletem ſatis, nec inglorium ex hac arenâ me diſceſſiſſe judicabo. Sis igitur qui ſemper fuiſti, conatibus his meis amiciſſimus, meus Cuperus, meus Patronus. Cumque Te in lucro ponam, exiguum non eſt illud, ſi tanto Viro placuiſſe me deprehendero. Vale, & me ama. Dabam Hafniæ a. d. XVIII. Decembr. Anni CIↃIↃCXCIX.

INDEX CAPITUM.

CAP.

INDEX CAPITVM.

OTTHO-

OTTHONIS SPERLINGII
DE
NUMMIS
NON CUSIS
DISSERTATIO.

PROOEMIUM.

DE nummis publicè cusis & signatis varios scriptores legimus, & manibus nostris quotidie versamus, at de nummis non cusis nemo quidquam, quod sciam, nisi sparsim, & obscurè satis, nos docuit. Ii igitur nummi, non signati, non cusi, argumentum erunt hujus dissertationis. Nummos autem tam cusos quàm non cusos aliquando cœpisse, nec originem cum ipsâ rerum naturâ sibi vendicare posse, omnes ferè consentiunt. In nummis cusis ultra Phidonem in Græciâ, Croesum in Lydiâ, Darios in Perside, Servium Tullium in Italiâ Romæ nullos antiquiores monumenta prodiderunt autores. Nummos verò non cusos antiquior ætas illustrat, utpote inter Cananæos jam introducti, cum populus Dei terras illorum occuparet, & ab Abrahamo ipso repetendi, quin & ante ipsum, quod Sacra Scriptura docet. Hi igitur limites sunt fixi, intra quas decurrere oportet, de nummorum omnium initiis, & eorum inventoribus primò verba facturi.

DE NUMMIS NON CUSIS DISSERTATIO.

CAP. I.

De Autoribus nummorum cuſorum.

ÆC cum ita ſint, & quod quævis terra ſuis nummis originem aliquam debeat, non conſiderandi veniunt illi Scriptores, qui etiam ante diluvium nummos in uſu fuiſſe contendunt, licet Sacra Scriptura illis adverſetur, & cum plures res ac mores enumeret, de monetis planè taceat illis temporibus. Quis autem Scripturâ tacente, conjecturas ſuas aliquid eſſe velit? ſive Joſephus hoc dicat, ſive alius? Qui cum Scripturâ non loquitur, jam contra illam locutus eſt; qui dubitat, fatetur ſe neſcire, at quod neſcimus ſatius eſt non proloqui, cum non deceat bonos. Joſephus equidem de monetis nihil ante diluvium ſtatuit, ſed Cain primum inventorem ponderum ac menſurarum eſſe voluit. Hinc ita concludunt: monetæ in ponderibus maximè conſiſtunt, & ab initio præprimis conſtitere, ergo monetæ etiam a Caino ſunt inventæ. Nondum ſanè de ponderibus & menſuris a Caino inventis liquet, quamvis Joſephus hoc dixerit; ſed manifeſtum hoc eſſe demus; num de monetis conſtitutis ac percuſſis hoc quidquam probat? Quaſi pondera & menſuræ ſine monetis & nummis nullæ ſint, & quaſi ponderum ac menſurarum autor Cainus dici non poſſet, niſi etiam monetæ adjicerentur. Quàm hæc frivola ſint, nemo non videt, nec ad hiſtoriam ullam referenda, ſed ad philoſophiam quandam Scepticam, & veritatis omnino vacuam.

Idem dicendum de Tubalcain, qui primus in ſacris ex ære & ferro vaſa neceſſaria fabricaſſe legitur. Monetam igitur ex ejus offici-

nâ quoque procusam volunt. Ampliùs sanè dicunt & inferunt, quam Sacra Scriptura, cui facile fuisset & pronum hæc addere, nosque de iis docere, si veritas subesset. Noluit autem, nec potuit referre quæ nondum patrata fuerant. Dum de his dubitant & ambigunt, etiam à Noacho post diluvium artem monetandi restauratam credunt; pondera & mensuras cum filiis ejus constituta volunt, quod ferri potest; neque enim sine ponderibus & mensuris diu commercia hominum subsistere queunt, at sine monetâ possunt: & diu tractata sunt nulla monetâ interveniente omnium Historicorum consensu. Quid igitur dicunt? ne hilum quidem, quod pueri in fabâ reperire gaudent. Sacra Scriptura nec de his, nec de illis in Noacho aut Noachi filiis monuit. Hoc concedunt tandem, & ad Magog nepotem Noachi, Scytharum parentem delabuntur, illum monetam primùm introduxisse clamant. quibus testibus? nullis omnino. Haberemus profecto, quod Scythis, & nobis ex illâ cognatione descendentibus gratularemur, si verum hoc esset, monetas & nummos a Magogo fabricatos. Alii rursus ad Thærah patrem Abrahami primam originem referunt, quod Sculptor is fuerit; eum igitur primos cuneos & incudes monetarum elaborasse, & nummos excudisse, saltem in suâ gente.

Ipsi Gentiles veteres nobis sapientiores, nihil tale de nummis prodiderunt; imò adeo felicia descripserunt tempora, ut nummis indigeret nemo. Sic Cratinus Comicus, primis ipsis temporibus sub Saturno ad felicitatem eorum pertinuisse subinnuit, quod nummi vel ἄσημοι vel ἐπίσημοι nusquam gentium cogniti essent, dum pueros non ob pecunias, sed ob panes & placentas talis certasse ac lusisse refert: Οἱς δὲ Βασιλεὺς Κρόνος ἦν τὸ παλαιὸν, ὅτε τοῖς ἄρτοις ἠστραγάλιζον. Μάζαι δ' ἐν τᾶισι παλαίστραις Αἰγινάιαι κατεβέβληντο, scilicet, ut essent præmia victorum: prout adduxit Athenæus l. 6. c. 19. p. m. 267. Ita quoque ex Teleclide p. 268. de iisdem temporibus.

Μήτρας τε τόμοις καὶ χναυματίοις οἱ παῖδες ἀνεστραγάλιζον.

Et nemo sanè veterum, de aureo illo seculo loquens, nummorum meminit, cum omnia abundasse verè dicant, suisque licet figmentis amplissimè S. Scripturæ suffragentur. Deus enim initia universi fertilissima & formosissima produxerat, ut nihil unquam nisi ver purpureum & formosissimus annus occurreret, sponte nascentibus & fru-

gibus & herbis & pomis, adeò ut Deus ipse in hac machina & compage exornanda sibi placuerit, quod nihil deesset. Nusquam enim vara aut avara manus. Und Gott sahe an alles waß er gemacht hatte/ und sihe da/ es war sehr gut/ Gen. 1.

Falluntur etiam, qui primos nummos ex terrâ vel luto coctos voluerunt, quibus successisse scorteos, ex alutâ paratos, postea ex ære, & argento; ex auro demum factos. His enim Sacer textus adversatur, qui neque de luteis, neque de scorteis, neque de æreis nummis quidquam annotavit, ante argenteos, qui secundum sacram historiam prima materia sunt, ex quâ nummi proponuntur; cum nec de auro vel argento ullà mentio incidat, antequam Abrahamus ex Ægypto a Pharaone rediisset. Genes. 13. v. 2. De ære & ferro etiam ante diluvium in Tubalcain Lamechi filio ex Zillâ memoratum est, & prodiisse ex ejus domo artifices, qui ferrum & æs in varias formas ducere poterant Genes. c. 4. v. 22. ex quo loco dixi, quosdam nummorum usum etiam ante diluvium exsculpere. sed frustra: cum nihil de nummis loquatur Historia Sacra, quando de ære & ferro locuta fuit. Villalpandus Appar. Templi part. 2. l. 2. p. 387. Lamecho jus primæ monetæ tribuit; & apud Judæos jus illud conservatum esse usque ad excidium ipsum statuunt, Seldenus, Waserus & Hottingerus. Si de nummis non cusis intelligi se volunt, Judæos in iis perseverasse, usque ad excidium, unà cum peregrinis nummis cusis in commerciis suis, facile concedimus. At si de Siclis & nummis eorum cusis sententiam fovent, hìc contradicere oportet, quod nulli tales reperiantur veri & genuini, nec rationibus firmis doceri hoc queat. De Abimelechi nummis est in textu Hebræo הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ *Ecce dedi mille argenti fratri tuo.* Non potest intelligi locus nisi de nummis argenteis donatis, cum numerus adsit, nam si argentum factum vel infectum donasset, aliâ formulâ hoc extulisset ad pondus potius respiciente quàm ad numerum, qui mille argenteos donatos indicat: ita ut nihil certius sit quàm ab Abrahami ætate nummos argenteos in populo Judaico natos fuisse, sive ab Ægyptiis sive a Chaldæis, sive a Cananitis illos in commerciis usitatos velimus dicere; nam Judæi num proprios nummos eâ ætate cuderint, alia quæstio est, quos nondum in Rempublicam aut civitatem coaluisse constat, dispersos inter gentes ac po-

populos, priusquam, promissam terram Canaan duodecim tribus occuparent, & Rempublicam formarent. Haud verò rectè Salmasius infert loco supradicto de Abrahami nummis, eos signatos fuisse, quod addatur, Silberß das im Kauff genge und gebe war. עֹבֵר לַסֹּחֵר *transeuntis ad mercatorem*, quasi argentum nullum inter mercatores valuerit, nisi signatum. Nemo ita reddidit aut credidit, Septuaginta τετρακόσια δίδραχμα ἀργυρίου δοκίμου ἐμπόροις, habent; Potest autem argentum in nummis non cusis etiam probum intelligi, & mercatoribus placere, sicut etiam illo tempore fuit, ita ut de signatis nummis nihil ex illis verbis exsculpi possit, prout Salmasius credidit lib. de usur. p. m. 424.

Unde falluntur illi egregiè, qui conjecturis dictis, de Caino, Tubalcain, aut Thara patre Abrahami innituntur. Tacet Scriptura Sacra, nihil dicit eorum, quæ nos elicimus. Falsos igitur oportet esse, qui non erubescunt sine Scripturâ loqui, & asserere, cum jubeat Imperator pudorem, quoties absque lege quisquam audet. Nec Medicastro minimo credatur, si sine Hippocrate & Galeno, aut supra illos sapere velit. Nobis cum supra sacra & veritatem ipsam divinam opiniones sunt, quod libet, licebit?

O cœcas hominum mentes, o pectora cœca!

Jam verò cum nullibi nummorum cusorum origo reperiatur, certa, Græcis primum nummos signatos repetendos esse omnia nos docent, quam sibi gloriam adscribunt quoque non semel, nec quâ ratione denegari aut eripi possit, hactenus videmus. Orientales enim & Asiaticos argento quidem non signato, in frustula & lamellas ad certum pondus defecto, & pro nummis usos esse antiquitas commonstrat, donec signandi artem a Græcis primùm edocti sequi cœperunt, ex iis quæ toties attulimus, puto, mihi concedent. Videamus Pollucem, qui autores monetandi recenset, p. m. 437. Φήδων πρῶτος ὁ Ἀργεῖος ἔγραψε νόμισμα, εἴτε δημοτικῇ ἢ κυβαίᾳ συνοικήσας, εἴτε Ἀθηναίοις Ἐριχθόνιος καὶ Λυκίοις, εἴτε Λυδοὶ, καθά φησι Ξενοφάνης, εἴτε Νάξιοι, κατὰ τὴν Ἀγλωσθένους δόξαν. Pulchre dixit ἔγραψε νόμισμα, *inscripsit nummos primus*, cum antea usi essent rudibus, & non inscriptis. nec ante Phidonem nummos nullos fuisse dixit, fuerunt enim quamplurimi, sed non publici, aut publicè inscripti & cusi. De Lydis Herodotus l. 1. testatur, Πρῶτοι ἀνθρώ-

πων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν νόμισμα χρυσȣ̃ καὶ ἀργύρȣ κοψάμενοι ἐχρήσαντο. Nam & illud κόπτειν νόμισμα ad veterem morem respicit, cum nummos non signabant, aut procudebant, sed sub forficibus cadere sinebant, & ideo καλλίςȣ & πονηρȣ̃ καὶ κακίςȣ κόμματ☉ vocabantur genuini & fraudulenti nummi, ὀρθῶς κοπεῖσι, dicit Aristophanes, quod post κόμμα perfici non possent ampliùs. hodie autem post κόμμα etiam sub cuneo sudare coguntur nummi, adeò ut omnia antiqua eò spectent quod nummis quidem usi sint omnes aureis, argenteis, æreis & ferreis, sed sibi quilibet, donec publici facti sunt, & publicâ notâ insigniti. Salmasius l. de usur. p. m. 423. in eo totus est, ut probet nummos cusos primos a Phœniciis ad Græcos pervenisse. Sed revera defecit in eâ re probandâ. Nemo enim hoc dixit, nullâ autoritate nititur, rationibus utitur, sed quæ nihil de nummis cusis a Phœniciis ad Græcos translatis concludunt. Nam quod Phœnicii navigationibus & mercibus transferendis studuerint, in iisque reliquis nationibus præcelluerint, ac Græcos etiam vicerint, nemo negaverit, adeò ut etiam nummos non cusos, qui per Asiam passim frequentabantur, primos in Græciam Phœnicios intulisse, & in alias regiones, eosque docuisse in usum convertere, & recipere lubens etiam concedam. At eos, nummos cusos, de quibus loquitur Salmasius, etiam primos attulisse, vel ullum Asiaticum populum, in Græciam aut ad alias nationes, hoc nusquam probavit Salmasius, nec ullus probare poterit. Quomodo enim quod ipsi non dum habuerunt cum aliis communicare poterant? Nummos non cusos non signatos in metallis, in ponderibus certis & diversis, ponderumque nominibus totus orbis antiquus diu retinuit, nec de cusis ullum verbum exstat, nisi cum malè nummos non cusos pro cusis intelligunt & capiunt. Hi enim nusquam fuerunt apud antiquissimos, sive in Asiâ, sive in Græciâ, sive alibi, usque dum Phidon in Græciâ novo illo invento cudendi nummos se primus probavit, & celebrem ac utilissimam hanc artem fecit. Et quamvis multi præter Phidonem inventores statuantur nummorum cusorum, omnes tamen Græci sunt, præter Lydos, qui quo tempore nummos cudere cœperint, an ante vel post Græcos, nemo dixit. Herodoti locus de Lydis talis est, ut Salmasium minimè juvet, potest enim sano sensu de nummis non cusis intelligi. Verba Herodoti sunt; Πρῶτοι δὲ ἀνθρώπων, τῶν ἡ-

μεῖς

μεῖς ἴδμεν, νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο. πρῶτοι δὲ καὶ κάπηλοι ἐγένοντο. Primò non certus est se rectè scire, Herodotus, sed addit, *quantum nos scimus*; deinde non cudisse nummos dicit, sed κόψασθαι. quod ambigui sensus est. Significat enim κόπτειν nullo modo propriè cudere, sed *secare*, *conscindere*, quod de nummis non cusis in lamellas & alia κέρματα pro usu nummorum sectis, meliùs dicitur quàm de cusis. At cum Herodotus eo tempore vixerit, quo nummi jam cudebantur, nempe 77. annis post Crœsum Lydorum Regem, quem aureos primos cusos produxisse scripsimus, concedere decet, illud κοψάμενοι apud Herodotum, ut apud alios Græcos, de percussis nummis intelligi, quod illam vocem etiam eò traxerint. sed quia recens hoc erat de Lydis, & pauci adhuc in Græciâ nummis cusis utebantur Herodoti tempore, hinc quod scivit, quantum scivit, prodidit. nam aliàs de nummis cusis in toto suo opere nihil Herodotus ullibi tradidit, quod ego observaverim. Ego statim post Græcos Crœsum in aureis idem tentasse, quod Phidonem in argenteis dixi, hinc natos Κροισείους στατῆρας aureos. In nullum sanè sic consentiunt antiqui Scriptores, ac in Phidonem, ideoque hunc cœteris ut certiorem autorem præponimus in istis antiquis recipiendis & dijudicandis. Nam hinc quoque est, quod pondus Æginæum reliquis gravius sit, quod ibi a Phidone cœperint & constituta sint pondera graviora, & majores mensuræ, quàm post reliqua Græcia observavit, nimirum quod Ægina priùs, quàm reliqua Græcia, ponderibus, nummis & mensuris studuerit. Nam plerumque posteri his detrahunt, & leviora ac minora νομίσματα hodierni præ antiquis in ponderibus & nummis & mensuris sequuntur. In nummis hoc manifestum est, denarii enim Germanici & Danici, qui dicuntur, quid sunt ad denarios antiquos? 72. pars drachmæ, & 144ta. Hoc etiam in aureis contigit & æreis, plenique sunt Scriptorum libri, nunquam auctiorem, sed in suo genere semper minorem nummum factum, eodem licet nomine perseverante. Attici, quorum pondera propterea Græci plus amabant quam Æginæa, quod essent leviora, quatuor obolis minus drachmam nominare cœperunt, ita ut Hesychius optimè monuerit, Αἰγιναῖον νόμισμα ἀργυροῦν μέγα καὶ Αἰγιναῖος ὁμοίως ὀβολὸς, quod antiquius esset Attico. Hinc quoque talentum Æginæum

næum Attico gravius eſt 4. mille drachmis, nam Atticum non niſi ſex mille talentum vocavit, Æginetæ decem mille drachmas, ſed Atticas, Polluce teſtante. Haud tamen oboli a Phidone ortum habent, nec ab illo cuſi ſunt, ſed drachmæ ſolæ argenteæ; in auro & ære nummos ſuos Phidonem produxiſſe non adeò legimus, ſed ſequens ætas hoc addidit. Unde præter Heſychium, qui ἀργυροῦν μέγα νόμισμα Æginæam drachmam vocavit, Ephorus quoque hoc dixit apud Strabonem l. 8. Εφορος δὲ ἐν Αιγίνῃ ἄργυρον πρῶτον κοπῆναι φησὶν ὑπὸ Φείδωνος. Εμπορεῖον γὰρ γενέσθαι, διὰ τὴν λυπρότητα τῆς χώρας, τῶν ἀνθρώπων θαλαττουργούντων ἐμπορικῶς. ἀφ᾽ οὗ τὸν ῥῶπον Αιγιναῖον ἐμπολὴν λέγεσθαι. Phidon igitur primus drachmas argenteas, hactenus ſine charactere *uſuales*, ut loquuntur, ad cuneum vocavit, & ſignum publicum ſub malleis recipere docuit, hoc non edoctus ab Aſiaticis, ſed ex ſuo ingenio, ad uſum publicum nummorum reſpiciente, fraudibus jam multis inter privatos & jurgiis, querelis ac litibus, imò cædibus, ob nummos iſtos hactenus non cuſos occurrentibus, quæ incommoda publico nomine & charactere nummis impoſito, vitare ſe poſſe credidit, privatis facilè moleſtias illas, qui nummi non cuſi ſecum ferebant, declinantibus, & publicæ curæ relinquentibus. Quod ab initio quidem egregiè ſucceſſit, dum reſpublicæ incorruptiùs tractabantur, oneraque libentiùs ſuſciperent ac ferrent, muneribus ſuis ſatisfacientes, ut populo ſe probarent admodum ſoliciti. ſed labes ſeculorum etiam hanc in nummis integritatem ubique ferè nunc pervertit. Sic neque affirmare cum Salmaſio, Phœnicios mercatores Æginam nummos ſuos tranſtuliſſe, aut Æginæos ab illis petiiſſe, multùm nocebit, modò navigationes iſtas pecunioſas, prout debent, de nummis non ſignatis uſque ad Phidonem intelligant, qui non minùs Æginæ, & in totâ Græciâ valebant, quàm in Aſiâ. At ſi ubique nummos cuſos etiam ante Phidonem ſtatuere velimus, quodvis regnum, quamvis Rempublicam in ſuis potiùs nummis adquieſcere debuiſſe, nec alienos facilè permittere, ratio ſtatûs cujuſque videtur ſuadere, atque ſic nec Phœnicios, nec Sidonios aut Tyrios nummos cuſos Græciam agnoviſſe, ſed ſuos prætuliſſe quemvis, ſequitur: ita ut Phœnicii nullo cum fructu ſuos nummos cuſos transfretaſſent, aut Æginæi ſuſcepiſſent, ſed ſtatim, etiam ante Phidonem nummos proprios

prios Græciam edoctam eſſe ab illis cudere ; de quâ tamen re nulla antiquitas vel famam reliquit, aut ullibi terrarum nummos cuſos exſtitiſſe, priuſquam Phido, vel fortè Græcus alius, hoc inventum in Græciâ prodidit: Navigent ergo quamdiu velint tam Phœnicii quàm Græci commerciorum ad invicem cauſâ, nullum profectò mihi nummum cuſum ante Phidonem Græcum & Argivum illorum exſculpent commercia: ne veſtigium quidem ullum apud alios nummorum cuſorum ſupereſt ante Phidonem. Cur igitur illa quæ Scriptores antiquiſſimi memoriæ prodiderunt, nullo contradicente, tam ægrè ferimus, ut alia nunquam dicta vel ſcripta ambabus manibus amplectamur, illiſque fidem facere ſtudeamus, & præferre?

Salmaſius quoniam in eo errore verſatus eſt, etiam Abrahami nummos cuſos fuiſſe, rectè ſatis argumentatus eſt, ab iis populis Cananitis & Phœniciis nummos cuſos in Græciam transfretaſſe, ſed quoniam hoc nullibi in S. Scripturâ dicitur, aut Abrahami, aut Jacobi, aut filiorum ejus nummos cuſos fuiſſe, nec aliorum Orientalium aut Aſiaticorum, ſed ſolo pondere diſtinguantur ac metallo, hinc neque Græcos ab Aſiaticis nummos cuſos accepiſſe, aut cudere didiciſſe, ullâ ratione ſequitur. Aſiatici præterea nullibi autorem nummorum cuſorum apud ſe produnt, ut Græci, quibus nemo hanc inventionem dubiam fecit, inter antiquos, niſi quod ſolos Lydos obducant Herodotus & Pollux: quod contra tot teſtimonia pro Græcis nihil efficit, qui non ſolum nummos apud ſe cuſos jactant, ſed & autores ipſos nominant, & quâ ætate nummos illos cuſos productos legerint, ex antiquis monumentis nobis commemorarunt, quorum fidem tutò ſequor, donec aliter & ſolidius contrarium probetur. Alterum argumentum, quo utitur Salmaſius, pro nummis cuſis primis ex Oriente deducendis eſt ex nominibus nummorum, μνᾶ, δραχμαῖς & ὀβολοῖς &c. hæc alibi in hâc diſſertatione confutaſſe me memini, nec præter μνᾶν ullum nomen ab Orientalibus Græcos retinuiſſe docui, cœtera omnia indigenatum ſuum præferunt. Jam quod Homeri & Heſiodi ætate nullos nummos apud Græcos fuiſſe vel legi ponit, hoc ego concedam de nummis cuſis, de non cuſis minimè, licet forte νομίσματος nomen nondum fuerit introductum, aliis tamen nominibus illos non cuſos ſubindicarunt, metalla ipſa indicantes, quibus merces emebant, & ἑκατόμβοια ἐννεαβοίων. βοῦν appel-

lantes argentum vel æs certo pondere, quo bos emi poterat. Sed & τάλαντα tunc nota fuerunt tam in trutinæ instrumento, quàm in pondere. Trutinam τάλαντα vocat in hoc versu Homerus:

Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα.

De pondere verò auri

Κεῖτο δ᾽ ἄρ᾽ ἐν μέσσοισι δύο χρυσοῖο τάλαντα.

Et in Odyss:

Καὶ χρυσοῖο τάλαντον ἐνείκατε τιμήεντος.

Ημιτάλαντον quoque apud ipsum legere est, ut Pollux observavit p. m. 430. καὶ διτάλαντον ἂν εἴποις κατὰ Δημοσθένην, καὶ τριτάλαντον, καὶ ἡμιτάλαντον ὡς Ομηρος.

Αλλάτοι ἡμιτάλαντον ἐγὼ χρυσοῦ ἐπιθήσω.

Cur μνᾶς, cur δραχμῆς non meminit? nam & illa in pondere erant. Num nihil nisi talenta noverant tunc Græci? quis hoc persuadebit? Uno pondere posito, ponuntur reliqua: & minora magis sunt ex usu, quàm maxima. qui igitur maximum non ignoravit pondus, minima creditur satis cognita habuisse. Sed Poëtæ de rebus magnis loquenti non tam convenit minas & drachmas proferre quam talenta. Hæc causa est, cur in ejus carminibus non legantur, licet fuerint unà cum talentis. Talenta enim sola pondera omnia non possunt absolvere. Jam etiam fatetur Salmasius Arabes ante Caliphas suos nummos non cudisse, post Mahometum scilicet, num propterea nummis cusis aliorum non usi sunt? num etiam priùs non cusos ignorarunt? num vocem *darhem*, quod est drachma Græcorum de nummis non priùs usurparunt? dixi alicubi, Græcos nummos veteres cusos & inscriptos, Arriano teste, ipsis ad mare Erythræum in usu mansisse, qui non fuerunt nisi *darhem* & drachmæ, ut nulla causa sit, cur non a Græcis hanc vocem sumserint, & Persis etiam tradiderint, quamvis Salmasius existimet, a *dirham* Persarum Arabes *darhem*, & Græcos δραχμὴν didicisse, quod rationi satis sanæ non convenit. inverti enim illud debet, Græcâ linguâ in Asiam, Ægyptum & alias regiones Orientalium se disseminante feliciter, non verò Orientalibus in Græciam. Persica verò lingua hodierna in multis Arabicæ se debet, ideoque illorum literis scribitur. Sic *Dinar* quoque didicerunt a Romanis Arabes, & *folles* quoque obolos æreos. Hæc igitur nihil probant nummos cusos ab Orientalibus

libus primum prodiisse: Græcorum inventum est, & manet nummus cusus. De mensuris a Phidone restauratis & correctis tandem credit p. m. 431. Salmasius, cur de nummis cusis credere non potest? cohærent illi ferè cum pondere, mensurâ & numero. Dicit celebrem & constantem nimis famam apud Græcos de Phidone superesse, quàm ut nihil horum credi possit, & tamen adversatur, inprimis de nummis cusis; cum nullibi terrarum nummos cusos orbis viderit ante ipsum, saltem nemo fuisse docuerit aut ostenderit.

De Phidone inventore numismatum cusorum in Græciâ legitur apud Strabonem l. 8. Φείδωνα τὸν Ἀργεῖον δέκατον μὲν ὄντα ἀπὸ Τημένου, δυνάμει δ' ὑπερβεβλημένον τοὺς κατ' αὐτὸν, ἀφ' ἧς τήν τε λῆξιν ὅλην ἀνέλαβε τὴν Τημένου διεσπασμένην εἰς πλείω μέρη, καὶ μέτρα ἐξεῦρε τὰ Φειδώνεια καλούμενα, καὶ σταθμοὺς, καὶ νόμισμα κεχαραγμένον τό τε ἄλλο καὶ τὸ ἀργυροῦν. Dum νόμισμα κεχαραγμένον primum produxisse Phidonem asserit, ante eum quidem numismata alia viguisse non signata, non procusa, non κεχαραγμένα, pariter subindicat, & omnis generis nummos eum primum signasse vult, non solùm æreos & ferreos, & stanneos, sed etiam argenteos, qui hactenus nondum signa incusa acceperant. Diximus paulo ante, quod & aureos cusos illi tribuant. Exstant quoque Phidonii nummi apud Antiquarios, ut in Thesauro Brandenburgensi per Nobliss. Begerum edito p. 279. Denarii Romani magnitudine & quod excedit, cujus prima facies scutum excisum ancile ostendit, altera urceum & uvam, per medium ΦΙ-ΔΟ. Ad mensuras a Phidone constitutas respici hoc urceo, nullus dubito: sed illum illique similes nummos esse ex iis, quos Phidon ille apud Æginenses percussit, non ego quidem statuam, ut statuit Begerus. Dicit Strabo ejusmodi metra omnia diu post ipsum Φιδώνεια appellata esse, imo ipsum vasculum ΦΕΙΔΩΝ. ut habet Pollux. εἴη δ' ἂν καὶ Φείδων τι ἀγγεῖον ἐλαιηρὸν, ἀπὸ τῶν Φειδωνίων μέτρων ὠνομασμένον. Et ut mensuræ Phidoniæ dictæ sunt, sic nummus drachmæ Ægineæ pondere signatus a Phidone, Αἰγίνειον. Drachmæ Æginææ Pollux meminit p. m. 435. quam παχεῖαν δραχμὴν vocarunt, quod 4. obolis plus valeret aut ponderosior esset quàm Attica drachma. decem enim obolos Atticos pendebat drachma Æginæa, Phidone, nisi fallor, sic constituente. cum Attica non nisi sex haberet. Pollucis verba sunt. ἀλλὰ μὴν τὴν μὲν Αἰγιναίαν δραχμὴν μείζω τῆς Ἀττικῆς.

κῆς. δέκα γὰρ ὀβολὺς Ατlικὺς ἴσχυεν, ἣν οἱ Αθηναῖοι παχεῖαν δραχμὴν ἐκάλυν. Hoc igitur ΦΙΔΟ. in hoc nummo ſignificabit non ab ipſo cuſum, ſed in ejus memoriam, qui nummos, menſuras & pondera curavit, ab aliis cuſum, & Phidonii ponderis ſeu gravioris, non verò Attici, vel levioris eſſe. Nam Phidonem pondere imitari potuerunt ſeri poſteri in nummis cudendis, Phidonis verò nummos niſi Phido cudere nemo potuit aut curare, ita ut Phidonis ætate nummum iſtum cuſum aſſerere haud conveniat. Et quamvis multi alii nummorum cuſorum inventores in Græciâ ponantur, Erichtonius, 700. ferè annis ante Phidonem, Hermodice, uxor Midæ Regis Phrygum, quæ Cumæis prima nummos ſignaverit, ut Coel. Rhodiginus obſervavit, vel Lydi, quibus Herodotus primum numiſma tribuit, Itonus vel Ionus apud Lucanum Theſſalorum Rex, Theſeus, quem Plutarchus p. m. 11. Athenienſibus nummos cudiſſe memoravit, ante Phidonem annis 438. Phidonem tamen formam cudendi monſtraſſe primum judico, quâ deinceps meliorem reperire non dabatur. Tum quod plerique doctiores in eum conſentiant, tum quod ejus monetæ nummi ponderoſiores fuerint, ingenioſiores, & elegantiores quàm ulli priùs. Et ante omnia, quod nemo non ad Græcos ſolos hanc artem cudendi conſtantiſſimè retulerit, nec alios autores nummorum cuſorum ullibi animadvertamus quàm in Græciâ ſolâ. Hinc Plutarchus ait de Theſeo: Ἔκοψε δὲ καὶ νόμισμα βῦν ἐγχαράξας, ἢ διὰ τὸν Μαραθώνιον ταῦρον, ἢ διὰ τὸν Μίνω στρατηγὸν, ἢ πρὸς γεωργίαν τὺς πολίτας παρακαλῶν. Proverbium quoque notum eſt ex hac pecuniâ natum Bῦς ἐν γλώττῃ *Bos in linguâ*, de iis qui pecuniâ corrupti linguam venalem locabant, aut tacendo dicenda, aut pervertendo facta. Poſt quæ tempora Græci etiam in nummorum Inſcriptionibus luxuriare cœperunt: & quando in Romanis nummis Inſcriptiones creverint, ex jam dictis conſtat. At non eadem ratio in nummis Danicis obtinet, licet enim verum ſit æreos pleroſque inſcriptione carere, haud tamen eadem cauſa Romanis & Danis Inſcriptiones omittendi, vetuſtas ſcilicet, & ſimplicitas ſeculi: ſed in nummulis Danicis ideo ſunt omiſſæ Inſcriptiones, quod ſine curâ, ut viliſſimi omnium expedirentur, nec literas plures talia corpuſcula nummorum, qualia ſunt Danica, caperent, & ſufficeret W. pro Waldemaro, E. pro Erico ponere, & C. pro Chriſtophoro,

ro, in argenteis concinnandis & inſcribendis ſemper accuratiores, ita ut nec Danica res nummaria, vel antiquitate vel ingenio Romanæ comparari poſſit, nec ullum ex abſentibus inſcriptionibus in tam minutulis æreolis antiquitatis argumentum deſumi queat.

CAP. II.

De Nummorum non Cuſorum Origine.

Singulis populis certa nummorum initia conſtituta, ſed omnium antiquiſſima in populo Dei, ubi ſicli civiles, & Sanctuarii, alique minores nummi. Hos ſecuti ſunt Græci, & inter eos Theſſali primi, per Itonum Deucalionis filium nummos cudere cœperunt, annis circiter 1486. ante Chriſtum, ſi vera ſunt, quæ Lucanus cecinit l. 6. v. 402.

Primus Theſſalicæ rector telluris Itonus
In formam calidæ percuſſit pondera maſſæ,
Fudit & argentum flammis, aurumque monetâ
Fregit & immenſis coxit fornacibus æra.

Quis verò primus nummos illos non ſignatos in uſum deduxerit haud quidem ſatis conſtat. Ultimæ antiquitatis inventum eſſe nemo dubitat, nec ante Abrahamum quidquam de emtionibus argento factis obſervari potuit: non quod Abrahamum autorem iſtorum nummorum aſſerere velim, ſed quod Abrahami tempore paſſim per Cananææ Provincias illorum uſum reperiam: Abimelech enim inter Kedes & Zur qui rerum potiebatur, Abrahamo illuc migrante Geneſ. 20. primus dicitur mille argenteos expendiſſe, cum quibus Saram dimiſit: Sihe da/ ich habe deinem Bruder tauſend Silberling gegeben: qui argentei non intelligi poſſunt niſi pondere & numero diviſi, ſive in maſſâ argenti, vel πλίνθοις, vel κόμμασι vel κέρμασι, vel in omnibus eos argenteos præbuerit, quod in tantâ antiquitate neſcire nobis licet; mille argenteos nummos Saræ tribuit Abrahamo ferendos, eò magis ut hoc munere placaretur. Ante emtionem Abrahami hæc acciderunt, ut ex Sacris notum eſt, & nihil aliud colligi poteſt, quàm inter Cananæos iſtum uſum argenti inſtar nummorum invaluiſſe jam, eoſque venditiones & em-

tiones illis argenteis peregiſſe, quos etiam in Ægypto aliiſque regionibus receptos oſtendunt filii Jacobi Patriarchæ illuc venientes. Hos autem nummos nemo facilè dicat ſignatos publicè aut procuſos fuiſſe, alicujus Principis imagine aut literis, prout hodie nummos habemus, cum nullibi de monetâ publicâ, aut monetarum artificibus vel ædibus quidquam annotatum legamus, ipſaque antiquitas ſimplicitatem iſtam nobis commendet, quâ nummi tales ſuo pondere appenſi & expenſi ſufficiebant. Habent enim nummi non ſignati illud peculiare, ut recipi poſſint quacunque venerint, modò pondere certo ſint, & argenti probitate non fallant, quod illis ſeculis ignotum fuit, quæ tot fraudes neſciebant, quas ſequens ætas immiſcuit. Nummi verò ſignati intra ſuas provincias & ditiones plerumque ſolùm valent, ab exteris pro lubitu rejiciuntur. Quæ cauſa eſt, cur nummos omnes ſive argenteos ſive aureos ejus ætatis non ſignatos fuiſſe judicemus, quod ubique valuerint, ubi argentum vel aurum recipi conſueverat. Fuerunt quippe gentes, qui argentum vel aurum recipere nolebant, ſed merces mercibus permutari maluerunt, prout hodie quoque ſuperſunt, qui neque ſignatos, neque non ſignatos nummos in negotiationibus ſuis admittunt, ſed permutationi mercimoniorum unicè inſiſtunt ut ex variis exterarum gentium hiſtoriis docemur. Non enim quod inter Cananitas obtinuit, ut nummis argenteis non ſignatis mercarentur, illud protinus ad omnes reliquos populos trahendum eſt. Sodom & Gomorrha, Adama & Zeboüm & Zoar, quò Loth frater Abrahami ſeceſſerat, non iis moribus vixiſſe videntur quibus Cananitæ, nec nummis uſi leguntur ut Cananitæ. Hinc, puto, eſt, quod de ſolo Abrahamo dicatur: Abram war ſehr reich von Vieh/ Silber und Gold/ Geneſ. 13. de Loth verò, Loth aber der mit Abram zog/ der hatte auch Schaffe/ Rinder/ und hütten. nullâ mentione auri vel argenti factâ; quod etiam obſervatur, c. 14. victis Sodomitis & vicinis populis a Kedorlaomor Rege Elamitarum, neque iſtos, neque illos argento vel auro uſos: Sic enim exſtat: Da nahmen Sie alle Habe zu Sodom und Gomorrha/ und alle Speiſe / und zogen davon. Nec in victoriâ Abrahami contra hos Reges, aurum ullum aut argentum reportatum, in prædâ licet inſigni, memoratur. Adeò ut illos populos ſine auro & argento ſolâ

permu-

permutatione vixisse vero perquam simile videatur, nec veluti Cananitas, ubi Abrahamus degebat, aureis vel argenteis κεκερματισμένοις usos esse, cum aliàs Scriptura Sacra non neglexisset, prout de Abrahamo monuit, etiam illorum opes in auro & argento recensere. Josephus l. 4. Antiq. p. m. 117. quando prædam a Midianitis victis captam recenset, aurum & argentum ex suo addit, neque enim Sacra Scriptura hoc expressit. at aurum illud & argentum nec in nummis ἀσήμοις nec signatis posuit, sed χρυσȣ̃ καὶ ἀργύρȣ ἀπειρόντι πλῆθος κατασκευῆς, ἣ κατ᾽ οἶκον ἐχρῶντο, nominavit, addens, ὑπὸ γὰρ εὐδαιμονίας καὶ ἁβροδίαιτοι σφόδρα ἐτύγχανον. Ad vasa igitur & suppellectilem aurum illud omne & argentum, ut instrumentum luxus spectabat, & tamen ex cap. 37. Genes. notum est Midianitas eosdem multis seculis priùs nummis suis argenteis emisse Josephum triginta scilicet כֶּסֶף aut siclis argenteis numeratis, qui licet ἄσημοι fuerint, pro more populorum istorum, ut docui, haud tamen ille numerus fuisse videtur, ut dignum censuerint, qui ad reliquas divitias componerentur. Nummis igitur non signatis primis positis in Cananæis populis, quia nullibi priùs reperiuntur, disquirendum venit an sicli pondere fuerint illi, quos Abimelech Abrahamo donavit, & fuisse colligo, licet sicli nomen non addatur, sed simpliciter כֶּסֶף dicantur. At quoniam in Abrahami emtione Genes. 23. ex ore Epron Zoarensis, qui inter Cananæos & Hethitas agros possidens degebat, primi sicli eorumque nomen producitur, hos nummos omnes sicli nomine & pondere consideremus necesse est, ita ut ubi כֶּסֶף reperitur in Sacris de numismate, elliptica locutio censeri debeat, & siclus subintelligi, quod ante monui.

Sola Sacra Scriptura lucem his non signatis fœneratur, & recentiora quædam quæ supersunt per orbem vestigia, antiquorum mores præferentia & retinentia. In Scriptoribus vix aliquid, nisi satis obscurè, quod nummi cusi ipsis scribentibus plenâ luce ac meridie semet offerrent. Jam quod sub pondere & libripende etiam nummi cusi perrexerint accipi & expendi, veterem morem non cusorum ob oculos ponit, in quibus necessarium fuit, ad pondus quemlibet nummulum exigi, & quemvis accipientem vel erogantem libripendem esse, quod in nummis cusis non adeò requiritur, publico pro integritate & pondere respondente, cujus fidem in dubium vocare

non

non eſt cujuſvis, ideoque hodie ferè intermittitur, niſi quod daniſtæ Judæi uſum ejus aliquem revocarint, noſque docuerint attentiores eſſe, inter tot fraudes, quas ponderi nummorum cuſorum quoque malè feriati homines inferunt. Propriè enim trutinæ examen aut ponderis ad nullum privatum pertinet, poſtquam publicâ fide; publico cuneo probati exierunt nummi cuſi; at nummi non cuſi ſine pondere nec dari nec accipi poterant a quoquam; In his igitur pondus primariò, in illis non niſi ſecundariò vel ex ſuperfluo ſpectabatur. Eodem pertinet, quod nummi cuſi ponderum nominibus vocari perrexerint, quippe quod ante eos nummi non cuſi nominibus aliis non exprimerentur, nec exprimi poſſent, ita cum ponderibus arctè conjuncti, ut ſine iis nullum nomen forent. Quæ igitur nomina præter pondus nummis ſubnata ſunt, ea poſt nummos cuſos ferè acceſſerunt, cum pondera non ampliùs reſpicerentur, ut γλαῦκες, χελῶναι, Darici, Philippéi, denarii, ſolidi &c. quorum nomen in pondere δραχμαὶ fuerunt, δίδραχμα, τετράδραχμα. Hoc verò ex nummis iſtis ἀσήμοις apud Athenienſes & Lacedæmonios colligitur, Principes illarum Civitatum Theſeum & Lycurgum νόμον ac modum utendi ſuis præſcripſiſſe, ut quanti & quales eſſe deberent hi nummi, cives ſcire poſſent & obſervare: quod quoque Moſes in populo Dei non prætermiſit, ad ſiclum ſanctuarii & Gerah aurum & argentum omne, eorumque metallorum probitatem hos nummos, & νόμον illorum redigendo, ne falli poſſent accipientes, niſi vellent, vel pondere vel metallo. Sic jus & νόμος fuit publicus totius rei nummariæ, uſus autem & examen nummorum ſingulorum penes privatos & ſingulos manebat, quorum erat κερματίζειν, quouſque poſſent, & rerum venalium pretia deſiderarent. Non igitur mirum, ſi a Scriptoribus etiam hæc ἄσημα vocantur νομίσματα, cum non ſine νόμῳ liceret illis uti, prout convenerat: adeò ut etiam ſermonis νόμισμα, modum loquendi argutum & brevem Lacedæmoniorum vocaverit Plutarchus p. m. 51. Τὸ μὲν γὰρ σιδηροῦν νόμισμα μικρὰν ἔχειν ἐποίησεν ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ δύναμιν ὁ Λυκοῦργος, ὡς εἴρηται, τὸ δὲ τοῦ λόγου νόμισμα τοὐναντίον. &c. quæ commonſtrant, quâ ratione veteres vocabulo τοῦ νομίσματος non de ſolis nummis ſignatis acceperint, ſed etiam de non ſignatis, quin & ulteriùs tranſtulerint à corporeis ad animum. Erant etiam aliarum

rerum

rerum νομίσματα h. e. *instituta* : ut κοτυλῶν νόμισμα apud Aristophanem, sic σαθμῶν νόμισμα, institutum de ponderibus, & mos in iis receptus. Sic eleganter Demosthenes ait, ἀργύριον μὲν νόμισμα εἶναι τῶν ἰδίων συναλλαγμάτων ἕνεκα, τοῖς ἰδιώταις ἑυρημένον, τὲς δὲ νόμες ἡγεῖσθαι τῆς πόλεως νόμισμα. *leges esse instituta Civitatis, nummos verò privatorum.* Sic νόμισμα tam nummum, quàm quævis instituta significat, at in plurali numero νομίσματα non nisi de nummis tantùm usurpari observamus. νομίζειν verò etiam sic accipitur ut νόμισμα. prout Aristides loquitur; Οἱ Βυζάντιοι σιδήρῳ νομίζεσι: *Byzantii ferro utuntur vice nummi.* Ita Pollux quoque; τὲς μέντοι Συρακοσίες κασσίτερον πότ' ἀντ' ἀργυρίε νομίσαι Διονύσι@ κατηνάγκασε. Quin & Plato in Eryxiâ: ἐν δὲ Λακεδαίμονι σιδηρῷ σαθμῷ νομίζεσι. *Lacedæmone ferreo pondere utuntur loco nummi.* Et ut νομίζειν, *in more habere & usu* explicatur, sic νομίζεσθαι *in more esse vel haberi* dicitur. Hæc me docuit Salmasius d. Usur. p. 436. qui doctè hæc persequitur adeò, ut νόμισμα & νομίσματα tam nummis non cusis quàm cusis tribui possit, & sæpissime tribuatur. Hinc quoque nummi nomen, quod etiam ex νόμῳ & νομίζειν descendit, istis non cusis abjudicari minimè debet, idem enim finis est utrorumque, ut beneficio eorum copia rerum necessariarum nos non deficiat, sed in promtu & expedita sint hæc συναλλάγματα.

Eadem ratio nummorum apud veteres Britannos, quando Julius Cæsar illos accessit, in laminas enim ac particulas ferri & æris metalla comminuta ad usum gestabant, ut pro nummis in emtionibus & venditionibus essent, de quibus etiam alibi in hoc opere disquisitionem institui.

Ideo cum Aristoteles de nummo ejusque initiis loquitur, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὁρισθὲν μεγέθει καὶ σαθμῷ h. e. quod simplex nummus fuerit sine charactere & signis, solâ magnitudine & pondere conspicuus, ejusque particulas & κέρματα non excludit, quod eæ magis essent necessariæ & quotidianæ, quàm magna illa & ponderosa numismata, quæ ferè servabantur, ut esset semper, unde κέρματα sibi decerpere possent, tum verò etiam, cum myriades, & multa centenaria solvenda erant, suus magnis illis massis usus manebat, ita ut σαθμὸς omnibus illis seu parvis seu magnis inhæreret semper, τὸ μέγεθ@ verò pro re natâ. Nec minùs τὸ κέρμα τῷ αὐτε μεγέθει καὶ σαθμῷ ὁρισθὲν νό-

μισμα dici poteſt, quàm alius nummus major, ita ut τὸ μέγεθ@ Ariſtoteli hic ſit quantitas, ſeu exigua, ſeu quævis alia, ſicque κέρμα etiam comprehendat. Sed ſimpliciter etiam μέγεθ@ intelligi poteſt, quod Ariſtoteles eâ ſententiâ fuerit, omnes nummos primos, ſicut in Græciâ, ab ære cœpiſſe & ferro, ac βαρυςάθμοις illis: poſt homines deveniſſe ad argenteos, & tandem ad aureos: qui gradus tamen non ubique obſervati, ſed pro metallorum feracitate inter gentes, his aureos primos fuiſſe credimus, illis argenteos, aliis æreos, aliis plumbeos aut ſtanneos. Argenteis tamen uſos eſſe pleroſque ex S. Scripturâ patet, & Cananitarum ac Judæorum commerciis cum aliis. Lacedæmonios etiam argento tali uſos ante Lycurgum, qui ferreos voluit ſolos, ex ipſâ Reipublicæ emendatione inſtitutâ ſequitur. Quoniam igitur æris copia Græciam magis bearat, quàm metalla cætera, originem nummorum non ſignatorum illis ab ære factam negare nolumus, ita tamen, ut nec argenteos nec aureos reſpuerent, quantum poterant: nam ære ſolo uti non poterant ut νομίσματι, niſi reſpiciendo quoque ad argentum & aurum, quantum inter ſe pretio differre deberent, illudque conſtituendo, ut uſus æris introduci poſſet. Et cum ab initio ſtatim inter omnes aurum, argentum, & æs & ferrum & plumbum dignitate quâdam præferri ac diſtingui cœperint, neceſſe fuit majus æris pondus eſſe in pretio rerum & mercium, argenti minus, auri minimum; ut ubi argenti vel auri drachmâ opus erat, ibi centum vel ducentæ æris requirerentur. Hic erat ille νόμ@, qui νομίσματα ab invicem diſtinguebat, & ſecundum quem ἐνόμιζον, his pondus tale, illis aliud approbantibus: illi his nominibus, iſti verò aliis. Omnia tamen certo pondere conſtabant, & ad ſe invicem referebantur. Hinc illud μέγεθ@ nummi apud Ariſtotelem, qui non niſi æreos & ferreos primos fuiſſe, ut plurimos & frequentiores in Græcia credidit. Minimi tunc erant librales, qui ſanè μέγεθ@ faciunt & ὄγκον, ſi argenteos compares & aureos. Ita quoque, dum permutatio ſola ſubſtitit, & nummi nulli ſive ſignati ſive non ſignati introducti erant, quædam magni pretii & βοώνητα dicebantur, quædam vilis pretii, quæ ἀλώνητα vocarunt: quamvis nummo introducto iſta nomina perſeveraverint, & βοώνητα etiam dicta, quæ nummorum magno numero & gravi emebantur, ut quæ vili pretio, nec tantâ ſummâ

æris

æris gravis adquirebantur, etiam ἀλώνητα perrexerunt dici. Sic Pollux l. 7. c. 2. ἀλώνητοι, ait, ἐκαλοῦντο, οἱ μηδενὸς ἄξιοι τῶν οἰκετῶν. ὅτι τῶν Θρακῶν οἱ μεσόγειοι ἁλῶν ἀντὶ κατηλλάττοντο τοὺς οἰκέτας. Quod verò Pausanias in Lacedæmoniis Polydori Regis domum ipsis bobus emtam esse post ejus mortem scripsit: hoc mihi non videtur factum esse, sed nummis. Nummos enim tunc suos ferreos tenebant Lacedæmonii, quibus emere poterant, & tamen quæ emerant βοώνητα vocare licebat. Polydorus annis 189. post Lycurgum regno præfuit. Pausaniæ verba sunt: Λακεδαιμονίοις δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ταύτην ἐστὶν, ὡς ἤδη λέλεκταί μοι, τὰ ὀνομαζόμενα βοώνητα, Πολυδώρου ποτὲ οἰκία τοῦ Βασιλέως. Ἀποθανόντος δὲ παρὰ τοῦ Πολυδώρου τῆς γυναικὸς ἐπρίαντο ἀντιδιδόντες βοῦς; ἀργύρου γὰρ οὐκ ἦν ποιτότε οὐδὲ χρυσοῦ νόμισμα. κατὰ τρόπον δὲ ἔτι τὸν ἀρχαῖον ἀντιδιδώασι βοῦς καὶ ἀνδράποδα, καὶ ἀργὸν τὸν ἄργυρον καὶ χρυσόν. Nihil de ære aut ferro memorat, quæ tamen in Græciâ, dum nummi non cusi valebant, quos vocat ἀργὸν ἄργυρον καὶ χρυσὸν, frequentiora fuerunt auro & argento. Eo verò tempore, nummis jam in promtu, domum regiam permutatam esse facilè judicatur, sed nummis ferreis, quibus omnia reliqua Lacedæmone emebantur. Vera tamen sunt, quæ Pausanias dicit de temporibus antiquis, & bobus ipsis & mancipiis & rudi argento & auro res emi solitas, priusquam nummus cusus prodiit, quamvis Polydori Regis ætate hoc non ampliùs fieret, quod nummi non cusi jam permutationem illam commodiorem reddidissent, quàm bobus ipsis & mancipiis. Utrumque tamen in hac venditione concurrisse, & boves, & mancipia, & nummos, nihil prohibet. Ita non opus est, quod Salmasius vult, verba Aristotelis detorqueri, ut legamus ὁρισθὲν μεγέθει, οὐ σταθμῷ. Sine pondere enim certo nullum planè νόμισμα dari potest, rude metallum potest, quod certo ponderi non alligatur, nec servit nummorum usui, nisi ad pondus certum redactum. Nam ideo νομίσματος nomen acceperunt metalla, quod certus νόμος, usus ac modus illis poni cœperit ad res alias æstimandas, quæ æstimatio nummis faciliùs fieri poterat, quàm aliis rebus. Hunc ob finem igitur introducti nummi, qui dicti sunt, ut pondere suo certo, certum rebus pretium darent & constituerent sive in massis, sive in κέρμασι. At quod Collybistas mensæ suæ insedisse non adsedisse, ex Græcâ voce ἐπικαθεῖσθαι

σθαι judicet p. m. 511. hoc mihi quidem non probatur. Quis enim nescit varias & ambiguas significationes præpositionis ἐπὶ apud Græcos? sic ἐπικομίζειν τὶ, nihil aliud est, quàm afferre, non inferre. Sic ἐπίπηχυ non dicitur pars, quæ inest aut insidet cubito, sed pars superior cubiti. Aliquando *post* significat, ut κύλιξ ἐπινιπτρὶς, poculum, quod post lavationem præbetur; & cum hæc sint innumera, in quibus ἐπὶ significationem mutat, ἐπιβώμιον μέλος saltem addam, quod non significat stantem aut sedentem in arâ canere, sed ad aram: sic quoque ἐπικαθήμενος τραπέζῃ non significat argentarium insidentem mensæ, sed adsidentem. Quomodo enim commodum argentario fuisset insidere mensæ, in quâ nummos suos expositos habet, ut videant, qui permutare cupiunt? nonne commodius adsidebit, nihil agens nisi custodiam mensæ, aut adstabit, ut accedentes meliùs observare possit? sic puto. Uni sanè homini insidere mensæ, ex quâ nummi qui petuntur tradi debent, sive permutando sive fœnori dando, planè non convenit: non enim solùm est τραπεζίτης & mensarius, qui ex mensâ solvit, & in mensâ recipit, sed & est κολλυβιστὴς & δανειστὴς, ἀργυραμοιβὸς, λιτροσκόπος &c. quæ sedendo vel insidendo mensæ nequaquam negotiari potest; Et de his satis.

CAP. III.

De Nummis ἐπισήμοις *&* ἀσήμοις.

AGnoscit ipse Pollux, ἀργύριον dici non solùm de argenteis omnibus, factis, infectis, sed etiam de numismatibus. Τὸ ἀργύριον, inquit, καλεῖται χρήματα καὶ νομίσματα, agnoscit etiam in nummis argentum tam dici ἐπίσημον, quando signatum, quàm ἄσημον, quando non signatum, æquè ac in vasis argenteis, quæ signis sunt illustrata, argentum ἐπίσημον reperitur, ut in nudis & simplicis artificii ἄσημον. Sic quoque in vestibus, aliæ erant ἐπίσημοι, figuris suis intextis superbientes, aliæ ἄσημοι. Nam quod argentum aliud παράσημον, παρασεσημασμένον, παρατετυπωμένον, παρακεχαραγμένον, παρεγγεγραμμένον appellavit, hæc ad nummos

malè

malè cuſos, improbi argenti, perperam ſculptos, aut ex aliâ cauſâ rejectos pertinent. Ἄσημοι autem videntur Salmaſio etiam dici, qui ſunt detriti & ferè deleti nummi, ut ἐπίσημοι qui novi ſunt & aſperi. c. 17. d. Uſur. p. m. 492. De his non loquimur nunc, non enim revera ſunt ἄσημοι, qui ἐπίσημοι aliquando fuerant, uſu detriti & veſtigia ἐπισήμων retinentes. Nec tamen ἄσημοι, licet hodie primum ſub forfice ceciderint, & planè novi ſint, aſperi propterea dici queunt, quia ſunt & manent læves. Sed ſoli cuſi, & a cuneo recentes aſpraturam commonſtrant in notis exſtantibus & ſignis, unde argentarii *pro aſpraturâ* & integritate nummorum quiddam recipiebant, quando nummos novos & aſperos detritis & deletis permutabant. Aliud eſt igitur ἐπίσημος nummus, aliud ἄσημος planè, aliud aſper, aliud detritus & deletus.

Initio igitur cum non niſi ἄσημοι eſſent, ἀργύριον dicebantur, quod erant, ſed nummis cuſis accedentibus, jam ἀργύριον prodiit ἐπίσημον & ἄσημον, pariter nummis cuſis & non cuſis obtinentibus. ideo Joſephus l. 17. Antiq. c. 19. p. m. 599. bis τὸ ἀργύριον ἐπίσημον de nummis cuſis, quos Herodes Auguſto reliquit & ejus cognatis, adduxit: τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ καταναέμει ἀργυρίου ἐπισήμου μυριάδας πεντήκοντα —— Καίσαρι δὲ ἀργυρίου μὲν ἐπισήμου μυριάδας χιλίας, χωρὶς δὲ σκεύη τὰ μὲν χρυσοῦ, τὰ δ᾽ ἀργύρου, καὶ ἐσθῆτα παμπολυτελῆ. Hic videmus ἀργύριον ad nummos ſolos pertinere, ἄργυρον autem ad vaſa, quod Latini diſtinguere nequeunt. illi enim & vaſa & nummos & infecta ac rudia uno verbo argenti exprimunt. adeò ut cum ἀργύριον ponitur, antiquis ſanè, & nummi cuſi & non cuſi ſignificentur, cum verò ἀργύριον ἐπίσημον additur, ſoli nummi cuſi: aliud enim eſt ἄργυρον ἐπίσημον, quo ſigna in vaſis & poculis exſtantia denotantur, non nummi; ita quoque ἀργύριον ἄσημον, & ἄργυρον ἄσημον diſtinguenda.

Neque enim nummis cuſis ſtatim ceſſarunt non cuſi. Κέρματα quidem & λεπτὰ & ὀβελίσκοι perierunt, quod non ampliùs pondere iſta minuta conſiderarentur ut priùs, cuſis fortè prævalentibus: at maſſæ, πλίνθοι, tam auri quàm argenti, hodiénum in uſu, quibus æquè ſolvitur ac nummis cuſis. ut in Notitiâ Imperii, ſub Comite Sacrarum largitionum, non ſolùm Procuratores Monetarum reſpondebant, ſed & Primicerii Scrinii aureæ maſſæ, Primicerius

Scrinii argenti, & Primicerius Scrinii a pecuniis, quæ ſunt nummi cuſi. An verò Primicerius Scrinii a Miliarenſibus, qui additur in Notitiâ Occidentis, ad nummos cuſos pertineat, an verò ad argentum non cuſum, vix mihi licet definire, cum ponantur inter argenti Scrinium & pecuniæ, ut ad utrumque pertinere poſſint Miliarenſia. At ad aurum & aureos nummos, quod voluit Pancirolla, trahere non licet, quia cum argento & pecuniis conjungitur, quæ non niſi argenteos nummos complectuntur.

Nec putandum fruſtra eſſe, quod Joſephus toties τὸ ἀργύριον ἐπίσημον efferat, voluit enim peregrinos nummos indicare, eoſque diſtinguere a Judæorum propriis & ἀσήμοις. Sic l. 17. c. 13. repetit quod Herodes legaverit Salomæ Sorori ἀργυρίου ἐπισήμου μυριάδας πέντε, & quod Cæſar Auguſtus hæc confirmaverit; & paulò poſt eundem Auguſtum filiabus Herodis donaſſe μυριάδας ἀνὰ πέντε καὶ εἴκοσι ἀργυρίου ἐπισήμου, quæ ſunt drachmæ argenti 250000. aut unciales Thaleri 31250. Illud ἐπίσημον ſanè non obiter aut perfunctoriè a Joſepho Sacerdote Hieroſolymitano toties additum dici poteſt, ſed ex cauſâ certâ, quod etiam ἄσημον ἀργύριον in theſauris ſervari ſciret. Nemo enim toties ἐπίσημον ἀργύριον inter Scriptores uſurpavit ut Joſephus: ἀργύρια verò ſimpliciter ponit, ut c. 12. ejuſdem libri, p. m. 610. μηδὲ ὅπως μηδὲ ἀργυρίων δεδομένων. Athenæus l. XI. c. 8. p. m. 480. etiam præter nummos aliud argentum ἐπίσημον vocat, ut pocula: ἐγένοντο ἐπίσημοι κύλικες ἅιτε Ἀργεῖαι καὶ αἱ Ἀττικαί. Multa enim pocula ἄσημα erant, multa ἐπίσημα, ut Virgilius cecinit quoque Ecl. 3. v. 36.

—— *Pocula ponam*
Fagina, cœlatum divini opus Alcimedontis,
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis,
Diffuſos hederâ veſtit pallente corymbos.
In medio duo ſigna Conon, & quis fuit alter
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem;
Tempora quæ meſſor, quæ curvus arator haberet.

Hæc enim emblemata, autumni & veris labores deſignantia, *duo ſigna* vocavit, propter quæ hæc pocula ἐπίσημα fuerunt. Cætera, ut vites & corymbi ad ornatum ſpectabant non ad ſigna. Ita Damoetas quoque ſua pocula diſtinxit, illorumque ornamenta ut a ſignis alia recenſuit.

Et

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum est ansas amplexus acantho
Orpheaque in medio posuit sylvasque sequentes.

Hic *acanthus* ornamenti loco fuit, *Orpheus* verò cum Sylvis ad signa spectavit, propter quæ ἐπίσημα fuerunt hæc pocula. Myuntis poculum, quod Ilii excidium torno sculptum præferebat, huc pertinet ex fragmento quod exstat apud Casaubonum in notis ad cap. IV. l. XI. p. m. 784. κατασκευάζουσι, ait, οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν ὕαλον μεταῤῥυθμίζοντες πολλάκις πολλαῖς ἰδέαις ποτηρίων παντὸς τοῦ πανταχόθεν κατακομιζομένου τὴν ἰδέαν μιμούμενοι, quod fictilia antiquiora fuisse vitreis facilè ostendit. In Hedyli Epigrammate purpureum vitrum legitur apud Athenæum l. XI. c. 2.

—— μετροῦσα θυωθὲν
Ἀεὶ πορφυρέης λέσβιον ἐξ ὕελου.

Ita ut purpureus color etiam in vitris ut in vestibus fuerit eximius. Sed de ἐπισήμοις sic habet: Μῦς, οὗ εἴδομεν σκύφον Ἡρακλεωτικὸν, τεχνικῶς ἔχοντα Ἰλίου ἐντετορνευμένην πόρθησιν, ἔχοντα ἐπίγραμμα τόδε:

Γράμμα Παρασίοιο τέχνα Μυὸς ἐμμὶ δὲ ἔργον,
Ἰλίου αἰπεινᾶς, ἂν ἕλον, ἂν ἕλον Αἰακίδαι.

Vides τὸ ἐπίσημον hujus poculi fuisse Trojam captam, reliqua velut ornamenta accessisse. Pollux etiam τοὺς δακτυλίους σφραγίδας vocavit ἐπισήμους, quod illi signa insculpta habeant. Nec aliter in nummis, alii enim ἐπίσημοι, alii ἄσημοι.

C A P. I V.

De Nummis æstimatò sumtis.

AGidem quidem Regem Lacedæmoniorum p. m. 799. in bonis habuisse οὐσίαν πολλὴν, οὖσαν ἐν τοῖς γεωργουμένοις καὶ νεμομένοις, ἄνευ δὲ τούτων ἑξακόσια τάλαντα νομίσματος οὖσαν. *Pecuniæ signatæ sexcenta talenta* reddiderunt Interpretes, faciuntque monetæ nostræ 450000. unciales thaleros. In ferreis obolis illam summam Agidem non tenuisse quilibet facilè videt, sed in auro & argento. at propterea in nummis signatis constitisse totam, haud mihi

videtur

videtur ex Plutarchi loco hoc elici, multò minùs eos nummos Lacedæmone ſignatos, qui ab initio nummis ſignatis argenteis & aureis peregrinis, & extra Lacedæmonem cuſis uſi ſunt, nec de monetâ eorum propriâ in argento vel auro quidquam hactenus allatum eſt. Repetit hanc ſummam deinde p. m. 844. τὴν ἐσίαν τὴν ἑαυτᾶ τοῖς πολίταις ἐπέδωκεν, ἄνευ τῶν ἄλλων κτημάτων ἑξακόσια τάλαντα νομίσματ@ ἔχεσαν. Fuit ſanè Plutarchus in eâ ſententiâ, omnes fortunas & opes in nummis cuſis conſiſtere; prout ejus tempore res ſe habuit, hodiéque perſeverat: ego autem dum Plutarchum ex aliis Scriptoribus antiquis hæc hauſiſſe conſidero, & illa ſic reperiſſe ſcripta, hæc & hujuſmodi alia non intelligi aliter debere judico, quàm illa quæ produxit Agis, vel in agris, vel in auro & argento, purpurâ, gemmis, aliiſque theſauris Regiis, ad ſexcenta talenta redigi vel æſtimari potuiſſe, non verò ſexcenta talenta in nummis ſolis cuſis Agidem in medium attuliſſe. Sic in Demoſthenis vitâ p. m. 847. patrem ipſius ipſi reliquiſſe talenta quindecim annotavit, non in nummis cuſis ſolùm, ſed in aliis bonis æſtimatis. μικρὸν γὰρ ἀπέλιπεν ἡ σύμπασα τίμησις αὐτᾶ τῆς ἐσίας πέντε καὶ δέκα ταλάντων, quæ nobis undecim mille ducenti & quinquaginta thaleri Imperiales aut unciales ſunt, qui machæropæo ſufficere poterant, cujus conditionis & opificii pater Demoſthenis fuerat. Talia igitur numiſmata, eorumque ſummæ, non niſi æſtimatò in bonis conſideranda veniunt, ex quibus ea ſumma pecuniæ cuſæ redigi poſſet, ſi venderentur. Ita quæ donabantur Demoſtheni ab Harpalo Athenis, aurea erant omnia, & poculum Regium, & pecunia; æſtimata verò argenti talentis viginti, quæ ſunt unciales thaleri 15000. in auro verò ejuſque pondere non niſi talentum cum quadrante faciebant, & Daricos aut χρυσᾶς, ſi δίδραχμοι fuerunt 3750. Ducatos verò monetæ noſtræ Hungaricos, 7500. Addit poſtea in vitâ Ciceronis p. m. 862. Syllæ Libertum Chryſogonum proſcripti & interfecti cujuſdam bona licitatum eſſe, quæ ἐωνήσατο δισχιλίων δραχμῶν, cum contra Roſcius filius interfecti τὴν ἐσίαν ἀπεδείκνυε πεντήκοντα καὶ διακοσίων ταλάντων ἐσαν ἄξιον. Tanti momenti eſt æſtimatio; quam Chryſogonus hereditatem non æſtimavit pluris, aut emit 250. uncialibus thaleris, eam veri heredes thaleros 187500. valuiſſe perſuaſi ſunt. Sed exinde ſatis conſtat, multa talenta & argenti pondera nummos cuſos

cusos non fuisse, sed nec nisi æstimatò ad nummos pertinuisse, adeò ut argento vel auro, nummis cusis vel non cusis, talentorum pondus semper suppleri & præstari potuerit, quod æstimatio non ad solos nummos cusos iis temporibus spectaverit, sed ad omne argentum ejusque pondera. Cicero Verri litem cum Siculis, quos concusserat in Præturâ ἑβδομήκοντα πέντε μυριάδων ut æstimarent Judices, obtinuit, dicente Plutarcho in Cicerone p. m. 864. Hæ myriades de drachmis intelliguntur argenti, faciuntque nostræ monetæ unciales thaleros 93750. Interpres Latinus per Sestertia summam efferre maluit, *lite*, ait, *æstimatâ tricies HS.* Sestertium itaque 250. drachmas seu denarios efficiebat, hocque tricies centies sumtum summam jam dictam drachmarum & uncialium nummorum reddit. Hæc igitur æstimatio quacunque ratione solvatur, sive per talenta, sive per sestertia, sive nummis cusis, sive non cusis, sive agris & prædiis, modò in auro vel argento, vel utroque simul, exhibeatur, soluta dici poterit; nec opus erat nummis cusis, si non suppeterent, sed eorum loco aurum & argentum quodvis idem præstabant, prout etiam hodie æstimationes eadem ratione procedunt, cum nummos cusos reperire non possunt, quos offerant, quidquid enim æstimari potest, pro nummis valet, auro & argento deficiente. Sic dos Terentiæ, uxoris Ciceronis, δώδεκα μυριάδων dicitur fuisse, & hereditas quæ obvenit, ἐννέα δηναρίων μυριάδων, ibidem adducitur. Latinus interpres extulit per nummos sestertios, 480000. & 360000. quatuor nummos in denarium computando, qui denarii collecti unciales nummos nostros 26250. constituunt. At si quis aut dotem aut hereditatem in meris nummis cusis exstitisse sibi persuadet, næ ille fallitur, cum vel sine unico nummo cuso & dos & hereditas repræsentari possit. Aliud igitur est ad nummos cusos omnia referre, & nummis cusis æstimata recipere, vel solvere, aliud verò in nummis cusis & signatis solis thesauros possidere. Quamdiu quippe aurum & argentum nummi non cusi cusique in manibus hominum versati sunt, hæc æstimatio rerum aliarum, propter compendia, quibus metalla gaudent, ad ea fuit relata & computata, sed ad nummos cusos non nisi postremò, quod hi omnium ultimi prodierunt. Hæc etiam causa est, cur per pondera vel nummos minimos signatos efferre maluerint, eorumque summas drachmas, asses, libras,

minas ἡμιμναίας ἀργυρίȣ &c. vocare, quod ab initio nihil niſi pondus obſervarent in nummis non cuſis, illudque in nummis cuſis & ſignatis magis etiam reſpicere pergerent, quàm ſigna ipſa & probitatem metalli, aliaſque res; modò enim pondere ſibi conſtaret nummus, cœtera non adeò accuratè inquirebantur, aut controvertebantur. Nam majores ſummas per pondera numerari haud quidem miror, cum ſine nominibus aliis ſint, nec aliter exprimi poſſint. Sic nummorum ſummam ingentem quam Suſis victo Dario Rex Alexander recepit, per Plutarchum non aliter exprimitur p. m. 686. quàm τετράκις μύρια τάλαντα νομίσματος. Idem eſt ac ſi dixiſſet quadraginta mille talenta auri. Vix enim in Perſide talenta argenti poſſunt intelligi, ubi auro ſcatebant theſauri: aurum inferebatur, non argentum, niſi ad Græcos mores reſpexerit Plutarchus, & eorum talenta in argento, & ſecundum ea computum collegerit. Utroque modo ſummam hanc exponemus in monetâ noſtrâ, ut quæ ſit vero ſimilior retineri poſſit. In argento igitur Alexander 300. tonnas auri reperit, ſingulas centum millium thalerorum uncialium. At ſi per talenta auri computare magis Regium quis exiſtimet, 3000. tonnas auri colligemus. Ingentes ùtique ſummæ, quamcunque elegeris. At cuſos illos fuiſſe nummos omnes nemo dixerit, ſed multas jacuiſſe maſſas & πλίνθȣς nummis deſtinatas, ac regni caſibus ultimis ſervatas facilè quivis judicat. Taxilæ Indorum Regi χίλια τάλαντα νομίσματος προέπιεν Alexander M. ut dicitur p. m. 698. Interpretes *mille talenta argenti ſignati* expreſſerunt, faciunt noſtræ monetæ ſeptem tonnas auri cum dimidiâ. Cum verò Taxilæ nummos cuſos aut ſignatos propinaſſet, cui nihil ſerviebant tales nummi? Indicos enim nummis cuſis tunc uſos eſſe quis evincet? inprimis Indos illos, qui Hyrcaniæ ad Orientem oppoſiti degunt? nam ex Hyrcanis Alexander in Indiam movit, Septentrionalem maximè, quos homines nummos cuſos ne noviſſe quidem hactenus diſcere potuimus. Dona igitur ejus pretii Alexandrum Taxilæ obtuliſſe vero ſimilius videtur quàm nummos cuſos. Sed ita loqui amant Scriptores, quaſi ſine nummis cuſis nihil actum ſit, ut ut ſæpe nummus nullus intervenerit. Neque enim hæc attendunt. Sic cum Abulites unus ex Satrapis p. m. 703. Alexandro dicitur attuliſſe τρισχίλια τάλαντα νομίσματος, καὶ ἐκέλευσε τοῖς ἵπποις τὸ ἀργύριον παραβαλεῖν.

ϐαλεῖν. Discimus primùm talenta non nisi in argento intelligi, quod aliàs monui, & hic expressit Plutarchus, deinde Abuliten, Præfectum Provinciæ Persicæ, hæc argenti talenta attulisse, quæ in nummis signatis & cusis si quis computare velit, ut solent interpretes capere & reddere, næ ille rem nummariam istorum temporum ignorare mihi videtur. Quomodo enim Abulites Persa tot nummos cusos sive διδράχμους sive τετραδράχμους usque ad ter mille talenta Alexandri thesauris intulisse credi poterit? & non potiùs massas auri & argenti, quæ tot talenta penderint, non signata, non cusa? cum in illis regionibus vixerit, ubi cudere nummos haud solebant, in primis argenteos, sed massas nummorum cusorum loco persolvere, quod in hunc usque diem illis gentibus permanet. Hæc enim ter mille talenta tonnas 22. auri cum dimidia nostræ monetæ conficiunt, quas in meris nummis cusis perlatas ab Abulitâ nemo facilè persuadebit, antiquitate & istis temporibus refragantibus, ubi nummorum cusorum tanta copia exspectari nequaquam poterat. Persæ sanè nummos aureos maxime cuderunt, non argenteos, unde additur, Alexandrum redeuntem in Persiam ἀποδώσειν τὸ νόμισμα ταῖς γυναιξὶν, ὥσπερ εἰώθεσαν οἱ Βασιλεῖς, ὁσάκις εἰς Πέρσας ἀφίκοιντο διδόναι χρυσοῦν ἑκάστῃ, multosque Reges, illud ut evitarent, Persiam rarò accessisse, Ochum verò nunquam. Daricum igitur aureum singulis mulieribus expendere tenebatur, qui erat δίδραχμος, ut sæpe monuimus. Et tales nummi qui cusi fuerint, nequaquam pugno. Cum Ptolomæus Cypri Rex mortem sibi veneno parasset, & Cato Romanorum causâ illis adesset. οὔσης δὲ πολλῆς καὶ βασιλικῆς ἐν ἐκτυπώμασι καὶ τραπέζαις καὶ λίθοις καὶ πορφύραις κατασκευῆς, ἣν ἤδει πραθεῖσαν ἐξαργυρισθῆναι, πάντα βουλόμενος ἐξακριβοῦν &c. Dicit Plutarchus in Catone Minore p. m. 776. ubi ἐξαργυρισθῆναι, Germanis Zu Gelde machen und Versilberen/ reddi potest ac debet. Redegit autem ex iis thesauris Regiis venditis 7000. talenta argenti paullo minùs, quæ nostra monetâ faciunt 52. tonnas auri, ut loquimûr, & dimidiam. Nec aliter eam summam expressit, nisi quod in diversa vasa dispesci curaverit argentum illud, & quidem ejus magnitudinis singula, ὧν ἕκαστον ἐχώρει δύο τάλαντα καὶ δραχμὰς πεντακοσίας, nobis 1255½ unciales thaleros. Unius generis nummos illos cusos fuisse, quos ex Cypro attulit, vel in drachmis Atticis, vel in

in denariis Romanis, nemo facilè adſtruet; aureos quin etiam commixtos fuiſſe, & ad rationem argenti computatos quis non judicabit? At nec cuſos ſolùm nummos ad hanc ſummam pertinuiſſe ſtatuere audeo, ſed & multos non cuſos in πλίνθοις & maſſis, quas hodie Francicis, *des barres* novimus vocari. Lapides memini Scriptores mediæ ætatis quoſdam, & laterculos vocaſſe, quoniam Plutarchus ubique, quando de nummis illatis ex provinciis mentionem injecit, multum argenti κεχωνευμένον & conflatum in eandem ſummam computat, ut Romani quoque diſtinguunt, argentum infectum, argentum factum, & argentum ſignatum, ita ut ferè ſemper plus in argento infecto attulerint, quàm in ſignato & nummis cuſis. Quamvis enim illud argentum infectum tunc temporis inter nummos haud numeraretur, nummi tamen priùs fuerant, ſed peregrini, & inſerviit iterum nummis Romanis cudendis, quin & olim, cum nummi nondum cuderentur, unicè nummi fuerunt, in tot particulas diviſum & κεκερματισμένον, pro re natâ & pro lubitu, ut nunc nullis nummis cuſis tot imitari κέρματα poſſimus. Sanè cum exprimere voluit Plutarchus ibidem p. m. 781. quo pretio venderentur Romæ a populo ſuffragia candidatis, aut quid ſinguli deponerent, qui ambirent, non niſi per drachmas argenti & denarios ſummam ſignificavit, ἔδοξεν αὐτοῖς εἰς ταυτὸ συνελθȣ͂σι παραβαλέσθαι δραχμῶν ἕκαστον ἀργυρίȣ δέκα δύο ἥμισυ μυριάδας, ſunt centum vicies mille & quingentæ drachmæ. Hic talentis aut minis aut libris argenti, aliisve nominibus, quæ non cuſum argentum involvere juxta cum cuſo ſolent, non uſus eſt, ſed in denariis cuſis numeratis tot myriadas quemlibet candidatum depoſuiſſe, populo donandos ab eo, qui ſuffragia obtinuiſſet, dicit. Efficiunt hæ drachmæ ad nummos noſtros unciales thaleros 15062½. Interpretes Plutarchi quingena ſeſtertia Latinè numerant. Potuiſſet Plutarchus, ut ſolet, hoc argentum ad talenta redigere, erant enim viginti talenta Attica, & 500½ drachmæ, ſed ut conſtaret hanc pecuniam in denariis meris cuſis exſolutam, illas myriadas drachmarum maluit proponere. De C. Graccho Plutarchus refert p. m. 825. ὅτι δελφῖνας ἀργυρȣ͂ς ἐπρίατο τιμῆς εἰς ἑκάστην λίτραν δραχμῶν χιλίων καὶ διακοσίων πεντήκοντα. Quidnam hic ſint delphines, an vaſa, an pocula, fateor me neſcire, magnum eſt autem ejus argenti manu pretium, libram argenti Ro-

manam

manam emere $156\frac{1}{4}$ uncialibus thaleris, quæ ſunt mille ducentæ & quinquaginta drachmæ. Iterpretes Plutarchi ita ſummam extulerunt; *Delphinos comparaſſe eum argento repenſos in libras quinis millibus nummûm.* Quomodo hic computus ipſis inſtitutus ſit, me quidem latet, niſi quod videam nummos quatuor in drachmam ipſis numeratos eſſe, atque ſic nummi ſeſtertii indicantur, quorum quatuor drachmam argenti ſeu denarium efficiebant. Cur potiùs ſic efferre voluerint, & a drachmis vertendo recedere, hoc illud eſt quod non capio; an fortè latinius & elegantius ſic ſe locutos credunt? Hæc elegantia ſane eorum, qui Græca tranſtulerunt multa nobis loca intricatiſſima reddidit, & a vero plerumque ſenſu diſtorſit. Tib. Gracchus cum in agris populo dividundis verſaretur, & a Senatu ſumtus peteret, ἀνάλωμα εἰς ἑκάϛην ἡμέραν ἐννέα ὀϐολȣ̀ς τάξαντες reperiuntur, apud Plutarchum p. m. 830. Interpres Latinè vertit: *ad ſumtum ſeſtertios in diem ſenos attribuerunt.* Obolos intellexit more Græco, quorum ſex drachmam conficiebant, qua ratione novem oboli ſunt ſex ſeſtertii, & noſtræ monetæ novem aſſes Lubecenſes reddunt. quo ſumtu quotidie Gracchus, munus Tribuni plebis gerens, tantos conatus ſolari non potuit: nam parcè ſatis adhuc dimenſum præbitum dicemus, ſi obolos Romanos novem Senatum in dies perſolviſſe dicamus. Obolus enim Romanus dimidium ferè drachmæ denariique continuit: & ſic novem oboli facient aſſes Lubecenſes 27. quod pretium Senatus Tribuno non ſufficere optimè noverant, ut tamen ægrè facerent, & contemtu ſe vindicarent, ita contra eum ſtatuerunt. Hi oboli quin ærei fuerint dubitari nequit; Romanis enim vix oboli argentei fuerunt ut Græcis.

CAP. V.

De pretio nummorum non cuſorum & cuſorum.

IN pretio igitur mercium & rerum tam nummi non cuſi quàm cuſi dominabantur. Nam Athenis cum fame conflictantibus Demetrio Poliorcete urbem premente, ἁλῶν μέδιμνον ὠνȣ̃ντο τετλαράκοντα δραχμῶν, ὁ δὲ τῶν πυρῶν μόδιος ὤνιος ἦν τριακοσίων. Salis ergo

medimnus 5. uncialibus thaleris noſtris væniit, modius verò tritici 37. uncialibus cum dimidio. ſame pretium hoc imperante, quod graviſſimum erat; Et longè a pretio hoc abit, quod in Sacrâ Scripturâ modio farinæ & frumenti ponitur unius ſicli 2. Reg. 6. ſeu dimidii uncialis thaleri. In Antonii exercitu contra Parthos λέγεται ἡ χοῖνιξ Ἀτ]ικὴ πυρῶν πεντήκοντα δραχμῶν ὠνιος γενέσθαι. τοὺς δὲ κριθίνους ἄρτους πρὸς ἀργύριον ἱσάντες ἀπεδίδοντο. Hæc fames pretia convaleſcere facit, meliora tempora etiam vile pretium imponunt: medium qui tenuére, beati cenſendi, quod tunc in commerciis res maneant, proſpera & adverſa ſupra commercia ſint, neceſſitatis mancipia & temporis. Tempus enim & deprimit & evehit pretia rerum ut apud Ariſtophanem in Pace:

Ουδεὶς ἐπριάτ' ἂν δρέπανον οὐδὲ κολλύβου,
Νυνὶ δὲ πεντήκοντα δραχμῶν ἐμπολῶ.

Quò etiam ſpectant verba Plutarchi, quæ Cyrum minorem protuliſſe ſcribit p. m. 437. κἂν ἐπιλίπῃ πάντα, κατακόψειν, ἔφη, τὸν θρόνον, ἐφ' ὧ καθήμενος ἐχρημάτιζε χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν ὄντα, non ut omnia verteret in Daricos percutiendos, ſed ut maximam horum κομμάτων partem ſuo ponderi relinquens Lyſandro traderet; nihil enim promiſit niſi κατακόψαι θρόνον, quod efficiebat ad inopiam Lyſandri liberalitate Regiâ ſublevandam. Publicæ ſanè monetæ ſignatæ ab his non ſignatis privatorum illud diſcrimen erat, quod ex publico aurum & argentum & æs promeretur, & publico nomine ſignarentur, libripendes quoque publici adeſſent, ſicque civibus cum onere redimendi traderentur, quod neceſſarium omnino fuit evenire, dum contra priſcam ſimplicitatem & fidem privatorum fraudes in metallis præbendis & recipiendis quotidie gliſcerent & innumeras ac ἀσβέστους tandem lites parerent, ut remedium ampliùs nullum supereſſet, niſi publica fides interceſſiſſet, plurimaſque privatorum manus avaras factas cohibuiſſet, lites omnes dirimendo, & ſuas impoſterum faciendo. Tunc χάραγμα publicum acceſſit, ut publicâ fide cuſos viderent omnes, cum antea circa valorem ejuſque νόμον ſolùm curam Principes publicam ſuſciperent, cœtera privatis permitterentur. Hoc verò Græcis præcipuè transſcribendum eſt, ubi fraudum major feneſtra fuit aperta quàm inter Aſiaticos populos. Pergamus autem ad locum Maccab. 70. v. 20. ubi habemus 35000

gülden

gülden seu aureos, quibus se redemerunt obsessi, ubi quoque δραχμὰς textus habet, & in dubio adhuc relinquitur, an nummi fuerint cusi, vel pondus auri. ita ut ante locum Matthæi nihil de aureis nummis cusis certi quid in sacro codice appareat.

CAP. VI.

De nummis non cusis S. Scripturæ.

ANte Abrahamum siclos aut nummos, & eorum nomina non reperies, 429. annis ferè post diluvium. Tunc enim siclorum prima mentio in Sacro Codice, Sarâ mortuâ, cui sepulchrum Abraham siclis quadringentis, monetâ mercatoribus tunc usitatâ, emit. Nec minùs Genes. 20. v. 16. occurrunt mille nummi argentei quos Abimelech dedit Abrahamo reddens ipsi Saram. Non quidem constat ex his quando nummi cœperint percuti, sed de nummis ante hoc tempus nihil in Sacris. Huc pertinent, quæ de servis emtis pecuniâ Genes. 17. v. 12. & v. 27. dicuntur. Sed & c. 13. v. 2. memoratur Abrahamum adscendentem ex Ægypto divitem pecorum, argenti & auri fuisse. Si nummos argenteos & aureos sub his verbis comprehensos dicamus, fortè non aberrabimus, & primos ex Ægypto nummos in alias terras Asiæ allatos sic conveniet. Quamvis etiam aurum & argentum sine nummis esse possit, & fuerit etiam Abrahamo procul dubio. Sed nondum præcipua divitiarum pars in auro & argento constitit, ut hodie, cum in postremis ponatur hoc loco; & ante c. 12. v. 16. veræ divitiæ recenseantur, oves, boves, asini, servi & ancillæ. Omnia igitur illa loca, quæ adduximus, nondum aliquid probant nummos cusos re verâ expensos esse, sed aurum & argentum, ejusque pondera indicantur, quibus emebant & vendebant Abrahami ætate. Aurum autem & argentum variis modis considerari potest, neque tamen nummorum cusorum formam induere: unde valde abit Anglica interpretatio Sacri Codicis, quæ semper *money* & monetam addit, ubi textus Sacer Hebræus ejus nequaquam meminit. Sed locus Genes. 20. v. 16. omne dubium

dubium videtur tollere, ubi non solùm argentum, sed argentei, certo numero, pondere, & mensura divisi. Silberlinge/ Stücken von Silber nominantur, qui non possunt nisi nummis cusis tribui, nec aliis rebus conveniunt. Si (a) sunt, qui sine ullâ notâ vel charactere primos nummos concipiunt fuisse usque ad Moysen & legem in monte Sinai scriptis traditam, & aliquid dicunt quoad Inscriptiones, sed quoad sculpturas & imagines adversari videtur omnino locus Genes. 33. v. 19. ubi centum *Kesitha* Jacobus Patriarcha filiis Hemor numerasse legitur. Si nummi fuerunt *Kesitah*, propter agni figuram impressam sic appellati fuerunt. Sed sunt, qui nec illud concedunt, unde Chaldaicus interpres centum agnos datos esse voluit, ut & Jobi 42. v. 11. *Kesitah* non per nummum, sed per agnum explicavit, quod etiam vulgata sequitur. Egregiè tamen, mihi quidem, videtur probasse Oligerus Nicolaides, qui de *Kesitah* dissertationem peculiarem Hafniæ 1691. edidit, nummos illo nomine significari tam argenteos quàm aureos, ex illo loco Jobi, ubi cognati & amici Jobo gratulantes donarunt & nummos *Kesitah* & alia ornamenta ex auro; ubi de agnis donatis intelligi nequit locus, sed cum auro nummos rectissimè sub nomine *Kesitah* conjungi docuit: tum etiam, quod nunquam *Kesitah* in Sacro Codice agnum significet, sed aliis pluribus Synonymis efferatur. Actor. 7. v. 16. ubi tangitur & repetitur hæc historia Jacobi Patriarchæ, ex V. Testamento, pretium argenti vocatur, & Jacobum cum suis repositum esse ἐν τῷ μνήματι, ὃ ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὼρ τοῦ Συχέμ. *in monumento quod emerat Abraham a filiis Emmor Sichemitæ.* nisi quod non respiciant hæc ad *Kesitah*, & nummos illos, quos Jacobus Patriarcha exsolvit, sed ad emtionem Abrahami, quæ facta est argento. Quidquid sit, non multum auri vel argenti Jacobus Patriarcha vel in Mesopotamiam attulit, vel ex Mesopotamiâ adsportasse scribitur. Fratri suo nihil nisi pecudes donavit, cum vellet pretiosissima, quæ sibi tunc erant, ut muneribus saltem animum placaret offensi, adeò ut si *Kesitah* agnos & oves non significat, nummos & quidem *Grossos*, (nam ita Lutherus vertit,) illo tempore non videam tamen certò statui posse. Aliud est Jobi temporibus, tunc enim ad nummos verè translatum fuit hoc nomen, & de

(a) *Illorum sententiam sequimur, qui nummos cusos statim ab initio volunt.*

de iis intelligi concedi poſſet, quod Jacobi temporibus vix licet, inprimis novo nomine poſito, quod Scriptura Sacra hactenus ignoravit, quæ Abrahamum avum Jacobi per ſiclos argentum expendiſſe monſtravit. Nec ex aliis vocibus certò concludi poteſt, nummos cuſos indicari potiùs quàm argentum ponderatum; nam *Sekel* ponderis nomen eſt, כֶּסֶף de omni argento dicitur, maximè infecto, unde Geneſ. 20. v. 16. Silberlinge non δίδραχμα nec χρυσοῦς reddi debuerat, ſed ἀργύριον, ſubintelligendo pondus ſicli, quâ ratione 1000. Silberling. 20. Silberling &c. meliùs exprimerentur & Sacræ Scripturæ convenientius, 1000. Seckel Silbers / 20. Seckel Silbers. Eſt enim כֶּסֶף *argenti*, elliptica locutio, ſiclos, quos ſolùm notos ea ætas in pondere noverat, ex vulgari & communi intelligens. ideóque quod Geneſ. 23. v. 15. & 16. dicitur, das ſelb iſt 400. Seckel Silbers werth / ellipticè quoque efferri poterat, 400. argenti ſeu כֶּסֶף quod idem eſt ac 400. Silberlinge, nec propterea monetam argenteam cuſam hæ formulæ indicant, ſed pondus argenti, ut etiam indicat v. 16. Abraham wug Jhm das geld dar. Quamvis enim reſpondere velint, etiam nummos cuſos ad libram pertinuiſſe, & libripendes tam nummorum quàm argenti pondus examinaſſe, haud tamen hoc initiis iſtis convenit, cum ſciamus diu ſine nummis cuſis populos vixiſſe, nec argentum aut aurum niſi pondere loco mercium datum eſſe, & quemlibet ſibi ipſi libripendem fuiſſe, nulloſque publicè conſtitutos adhibuiſſe. a quâ ſignificatione diſcedere non debemus, quamdiu nihil impedit priorem retinere ut jam docui. Meliùs Lutherus & κατὰ πόδα vertiſſet, wug Jhm das Silber dar. Nam Geld hodie non niſi nummos ſignatos indicat, in Hebraico textu eſt כֶּסֶף, quod non nummos ſignatos, ſed argentum, & quidem non cuſum, ſignificat. Idem quoque eſt 2. Reg. 6. v. 25. biß das ein Eſels kopff acht ſilberling / und ein virtel kab Tauben mis fünff Silberling galt. Nihil eſt in textu Sacro niſi כֶּסֶף *argentum*, ſed ſubintelliguntur Sicli, ut ſint Sicli argenti non cuſi, ſolo pondere tales. nullibi enim de cuſis quidquam habet Scriptura Sacra. Ideóque Joſephi verba l. 9. Antiqu. c. 2. p.m. 303. quibus hæc exponere voluit, ad mentem S. Scripturæ ſunt applicanda, ex qua ſua hæc hauſit, dum ait: ὡς διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐνδείας ἐν τῇ Σαμαρείᾳ πραθῆναι ὀγδοήκοντα μὲν ἀργυρῶν νομίσματος κεφα-

λὴν ὄνȣ, πέντε δ' ἀργυρῶν νομίσματ☉ ξέςȣ κόπρȣ περιςερῶν ἀντὶ ἁλῶν ὠνεῖσθαι τȣ̀ς Ἑβραίȣς. Hæc ita reddiderunt interpretes: *ut propter nimiam indigentiam intra Samariam vænıret octoginta denariis argenteis caput asini, & quinque denariis Hebrai columbini stercoris Sextarium vice condimenti emerent.* Ubi, quæso, tunc denarii? nec νόμισμα semper nummos cusos indicat, sed etiam non cusos. In Hebraico enim populo frustra illis temporibus nummos cusos animadvertunt qui sanè non fuerunt, nec fuisse quisquam hactenus evicit, licet a plerisque perperam intelligantur, & nobis obtrudantur. Sic igitur locus hic Josephi debebat reddi: *quod propter summam inopiam annonæ siclis argenteis octoginta caput asini emerint, & Sextarium columbini stercoris Hebrai quinque siclis argenteis vendiderint loco salis.* Non enim reprehendo Josephum, quod octoginta Siclis caput asini emptum dixerit, quamvis Lutherus octo tantùm expresserit; est enim in Hebræo textu בִּשְׁמֹנִים quod est *octoginta*, ut ex aliis locis patet, Exod. 7. v. 7. ubi בִּשְׁמֹנִים שָׁנָה octoginta annos denotat, & 1. Reg. 6. v. 1. Non igitur denarii hic locum habent, quibus cum siclis Hebræorum non convenit, nec νόμισμα Josephi ad nummos cusos trahendum, sed ad siclos argenti non cusos, & κεκερματισμένȣς, qui quoque nummi fuerunt, & numismata illis temporibus.

Est quidem locus 1. Sam. 2. v. 36. qui tunc nummos argenteos cusos Judæos tractasse commonstrare videtur: **Der wird kommen/ und für jenem nieder fallen/ umb einen Silbern Pfenning.** לַאֲגוֹרַת כֶּסֶף quod obolum interpretantur. licet plures significentur nummi, non unus. Si autem אֲגוֹרָה idem est quod גֵּרָה, ut volunt, vigesima pars sicli fuit hic nummulus argenteus, & secundum siclum vulgarem nostræ monetæ Lubecensis $7\frac{1}{5}$ denariolos efficiet, at secundum siclum Sanctuarii, assem Lubecensem cum 2. denariolis & $\frac{2}{5}$ quod potiùs amplector, & *agorah* tunc minimum in populo Judaico nummum versatum esse liquet. Trecenti autem 97. anni effluxerant ab exitu Israëlitarum usque ad Samuelem. De Gerah Bened. Ariamontanus sentit p. m. 127. eum siliquæ parem fuisse. sed ostendi hoc alibi falsum esse. Deinde monuit apud quosdam Hebræos doctos, *Gerah* esse grana *Charub.* quod verò illis *Charub*, hoc Arabibus *Alharob*, Hispanis *Algarrova*, & Latinis siliquam:

Quod

Quod de Siliqua dicit, non convenit ponderi. Gerah enim 20 pars sicli, τετραδράχμου: siliqua, non nisi septuagesima secunda, & decima octava drachmæ. Adde locum 1. Sam. 9. v 8. Ich habe ein virtheil eines Silbern Seckels bey mir. Quin hæc quarta pars Sicli nummus fuerit nostræ monetæ 6. assium Lubecensium nemo dubitet, si ad siclum Sanctuarii ponderandus venit, vel 3. assium, si ad siclum vulgarem. Siquidem illum secum attulit in zonâ, & Prophetæ Samueli muneris loco illum expendere voluit. Sed hinc neque constat siclos cusos fuisse in populo Judaico, neque nummum illum, quem famulus Saulis habebat, Judaicæ monetæ fuisse. Neque enim nummos appellare vereor argentum in particulas dissectum, secundum pondera sua, licet effigies aut inscriptio nulla insit cusa, pondus enim revera pretium dat nummis, non malleus, aut inscriptio, aut quidquid fortean præterea cuditur, quæ publicæ rei causâ accedunt: quamdiu enim illa absfuerunt, non publica sed privata fuit res nummaria, quod quilibet domi suæ pondus addere poterat argento suo in particulas ducto & secto, & libra illud examinabat, an rectè se haberet.

Nam locum 1. Sam. 13. v. 19. qui nullum fabrum ferrarium in totâ Judæâ fuisse ponit: Es ward kein Schmidt im gantzen lande Israel erfunden / capiendum esse quoque de monetariis, si fuissent, facile intelligo, quod & illi variis ferramentis indigebant ad nummos fabricandos, quos Philistæi pariter ac alios fabros abduxissent. Hinc neque in totâ linguâ Hebraicâ pro monetario exprimendo vox ulla reperitur. Targum explicat זוּזָא חֲדָא drachmam vel denarium unum, drachmam verò, quia nummus iste drachmæ pondere erat, rectéque interpretatur Schindleri lexicon tres grossos Misnicos, einen halben ort thalers / octavam partem Joachimici seu unciæ. Tales nummi etiam Christi tempore in usu fuerunt, & δραχμαὶ dicebantur, ut patet ex Lucæ 15. v. 8. γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν. & v. 2. εὗρον τὴν δραχμὴν, ἣν ἀπώλεσα. Quamvis & δίδραχμα tunc reperiantur valuisse, ut ante monui, dimidii sicli pondere, sed an Judaici fuerint, non constat. Reperiuntur quidem Græci nummi argentei, & drachmæ pondere & δίδραχμοι, circumferuntur etiam ejusdem ponderis Judaici, sed vix genuinos ullos διδράχμους assequeris Judaicis literis insignitos. Semel tantùm

tùm *δίδραχμον* poſſedi Hebræum genuinæ notæ, ut præ cœteris videbatur, ſed non diu felix fui hujus pignoris Dominus. Sunt enim amici, ut temporis ita quoque harum rerum fures. At veros ſiclos Hebraicos & *τετραδράχμους* nummos nuſquam dari, nec unquam cuſos fuiſſe aſſerere mihi liceret, ſi vellem. Illorum verò, qui hodie paſſim venduntur, ſiclorum, ſive *δίδραχμοι*, ſive *τρίδραχμοι*, ſive *τετράδραχμοι*, nullus ne formam quidem aut figuram habet genuinam. Quidnam tandem ſit, & unde hauſerit Schindlerus, זוז argenteam drachmam, דִּינַר verò auream ſolùm ſignificare, hoc nondum mihi conſtat. Arabes certum eſt *δραχμναίους* ſuos aureos *Dinar* vocare, Romano nomine, ut argenteos drachmæ nomine & pondere *Derhem.* Judæi quoque non ſolùm in N. T. denarios cognitos habuerunt Chriſti tempore, ſed etiam poſtquam diſperſi vagantur, tam argenteos quàm aureos denarios in eorum Scriptis obſervamus, a Judæis ſanè non cuſos, ſed ab aliis gentibus. Et quemadmodum vaga cœpit hæc gens eſſe, ita quoque pondera nummorum nequaquam ſibi conſtant. Nunc enim denarium ſex *mehoth* h. e. octodecim aſſes Lubecenſes faciunt, nunc quartam partem *Selah.* h. e. duodecim aſſes Lubecenſes. Ita quoque in aliis ponderibus vagantur, & nominibus, prout Græcorum aut Romanorum nomina ad gentes alias, & ad ipſos pervenerunt, nunc hoc, nunc illo pondere impoſito. Petronius tamen aureos non minùs denarios vocavit, quàm argenteos, dum Trimalchionis aleam vitreis teſſeris & chryſtallinis, calculis verò etiam inſtructam fuiſſe monet: ſic enim ait: *pro calculis albis ac nigris aureos argenteoſque habebat denarios.* Denarii aurei vocantur, qui Solidi pondere denarios argenteos magnitudine referebant. Apertiùs deinde loquitur; *Jam ſcio, unde acceperit denarios mille aureos.* Solidos nimirum indicat, nec Petronius ita locutus eſſet, ſi tempore Neronis vixiſſet, quando denarii nomen argento ſolùm tribuebant, auro nunquam. Aliàs denarius aureus Scriptoribus dici cœpit nummus, qui decem ſolidos aureos continebat ſub unâ formâ, ut Heliogabali *formæ denariæ* vocatæ ſunt, decem ſolidorum nummi, nobis 30. uncialium thalerorum. Macrobius, ſub finem Seculi IV. qui ſcripſit, etiam aſſes æreos denarios vocare videtur. *Æs ita fuiſſe ſignatum hodiéque intelligitur, in aleæ luſu, cum pueri denarios in ſublime jactantes capita*

pita aut navim lusu teste vetustatis exclamant. Loquitur de assibus æreis, cujus prima facies Jani bifrontis caput exhibet, altera proram navis, quem assem hic denarium vocavit, in argento enim denarii non signabantur sub istâ figura.

Sed porro alios nummos fuisse decem talenta argenti, quæ Tobias Judæo & Israëlitæ nomine Gabel mutua dedit sub chirographo, quàm non signatos, ex verbis libri Tobiæ non apparet c. 1. v. 16. Er hatte bey sich zehen pfund Silbers/ damit Ihn der König begabet hatte/ und da Er unter anderen Israelitern sahe einen mit Nahmen Gabel, aus seinen Stamm (Naphtali) der sehr Arm war/ thât Er ihm dasselbige Geld/ und nam eine Handschrifft von Ihm. Χειρόγραφον est in Græco textu, nec ante hunc Scriptorem libri Tobiæ de chirographis in mutui obligationibus datis quidquam in sacro codice exstat, prout nec chirographa evincunt in solos nummos cusos ea data fuisse. Salmanassar erat Rex Assyriorum, sub quo Tobias vixit, & a quo talenta hæc argenti consecutus erat; pondus quidem exprimitur argenti, at in nummis signatis, aut argenti rudis, hæc summa num fuerit, nihil dicitur aut declaratur. hinc est, quod quia reliqua Scripturæ loca omnia, ne semel quidem, de nummis signatis in Oriente quidquam disertè proferunt, etiam hunc locum de nummis signatis nequaquam intelligere possimus, sed pondere solo in argento rudi expensam hanc summam, ut reliquas omnes, dicere debeamus: tacente enim Sacrâ Scripturâ de nummis cusis, tacere quoque nos oportet, eamque rationem veram putare, quæ ponderi est aptior, & propior, & antiquior, quam in argento & nummis non signatis esse omnes novimus. Ante quippe nummos signatos & aurum, & argentum, & æs omne in ponderibus fuit, datum, acceptum, expensum & solutum, quod sine controversiâ ratio nos ipsa docet, priùs ad pondera argentum fuisse expensum, quàm ad nummos signatos perveniri potuit. Nec aliter quàm ad pondus Tobias argentum illud a Gabel repetit, quod mutuò ipsi dedit, unde nec nisi per libram illum solvisse certum est, nihilque obstare debet, quod hodierni interpretes ad nostros mores argentum de nummis cusis hactenus in Scripturâ Sacrâ velint intelligi, quod tamen ex Scripturâ nequaquam docere poterunt ullo verbo. Neque enim Scriptura Sacra de monetis aut monetariis aut nummis

cusis tam obstinatè tacuisset, si quidquam horum apud Judæos in usu fuisset illis temporibus. atque hinc esse cernimus, quod in totâ Judæâ de nullis monetariis usquam mentio fiat, quod a veteri more recedere consultum non duxerint, sed peregrinis nummis signatis rem suam fecerint.

Locus Jos. 7. v. 21. videtur Siclos in monetâ, & alios in pondere observasse, dum sic loquitur Achan, se ex prædâ retinuisse zwey hundert Seckel Silbers / und eine güldene zunge fünffzig Seckel wehrt am Gewichte. quia Sicli tam aurum spectantes, quàm nummos, de argento sunt intelligendi, velitque dicere, lingulam istam auri ad pretium 50. siclorum argenti potuisse referri, mihi quidem, si quid ego video videtur. Neque enim pondus 50. siclorum auri, quod facit libram Romanam & semunciam, lingula auri commodè diceretur, sed majus quid, inprimis si ad siclum Sanctuarii verba velis interpretari, siquidem auri quinquaginta sicli, pondere Sanctuarii duas libras Romanas, cum unciâ reddunt, quod pondus Stücken / aut massæ potiùs auri posset appellari, quàm lingula. Novimus enim aurum in lingulas hodie quoque distribui a fusoribus, ut eò meliùs ad opera minuta aurifici servire possit. Lingulam igitur auri hic intelligo pro parvo frustillo, cujus pretium duodecim unciales thaleros & dimidium non excessit, siclo argenti pondere civili sumto. Unde ducenti sicli argenti, qui hic quoque nominantur 50. unciales thaleros nostros valuerunt, quæ summa argenti auro præponitur, quod major esset quam pretium auri. At si aurum pondere 50. siclorum fuisse statuamus, jam longè lingula ista pretio argentum superare debuit, utpote cum libra auri & semuncia argenti decem libras & quinque uncias confecerit, nostræ monetæ 125. thaleros unciales, quæ menti S. Scripturæ non congruunt. Nec satis apparet ducentos illos siclos argenti, quos Achan ex præda Hierichuntinâ servavit, nummos cusos fuisse sicli civilis aut externi pondere singulos, cum vel in massâ vel in lingulis etiam illud argentum 200, siclorum pondus reddere potuerit, & magis est, ut hoc exinde concludatur, quàm nummos malleo Hierichuntino percussos extitisse. At cum 2. Sam. 18. v. 12. Joab exiguam summam argenti nominat, nmumos cusos videtur denotare, wolt ich dir von meinentwegen zehen Silberlinge und einen gürtel gegeben haben.

In

In Hebræo non est nisi כֶּסֶף *argentum*, & apud Septuaginta ἀργύριον, quod est nudum argentum, unde nec illud intelligo quàm argentum pondere 10. Siclorum, inprimis cum sequatur de pondere: Wenn du mir tausend Silberlinge in meiner Hand gewogen hättest/ pondus sanè videmus, monetam aut incudem adhuc nullam. Id quod etiam testantur tot victoriæ hactenus recensitæ, quæ auri & argenti affatim cum aliis pretiosis captum ubique docent, & ad unguem enumerant, sed ne semel quidem de nummis cusis loquuntur, cum eorum præda tamen omnium sit maximè ἑλκυστική. Sed ita semper intelligi volo, me nummos tunc temporis cusos inter gentes agnoscere, at in populo Judaico nullos, sed ut aurum & argentum factum & rude nummos peregrinos sicli pondere expensos. David Rex Arafnæ aream emens 50. siclis argenti, 2. Sam. 24. v. 24. argentum ejus ponderis exsolvit, fortè non totam in nummis peregrinis, sed & in alio argento. Nam siclos nummos Judaicos fuisse cusos, nondum exinde patet, nec mihi persuadent, qui nullibi aut incudes, aut Monetas, vel cuneos, vel fabricam ullam monetariam animadverto, quæ tamen præcedere omnino debent, priusquam nummi cusi prodire possint. Pondera enim metallorum loco quidem nummorum, at nummi cusi non sunt, nisi hoc disertè dictum & probatum sit, cum pondera intelligi planè possint sine nummis cusis, & res diversæ sint. Nam quare Scriptura per centum libras numeraret, si siclus nummus cusus fuisset? & non potiùs pars libræ? Sic enim 1. Reg. 16. v. 24. De Amri Rege Israëlis dicitur, Er kauffte den Berg Samaria von Semer umb zween Centner Silbers. qui faciunt siclos 2400. non verò in nummis cusis Hebræorum, sed in pondere. Hiram quoque Rex Tyri Salomoni Regi auri pondus 12000. librarum mutuò dederat, 1. Reg. 9. v. 14. quæ sanè nummi cusi non fuerunt, ergo nec currus Salomonis unus sexcentis siclis emtus, & equus unus 150. siclis argenti, tot siclos faciens, non verò nummi sicli pondere cusi, prout voluit Lutherus vertens: 1. Reg. 10. v. 28. ja einen Wagen umb 600. Silberlingen und ein Pferd umb 150. argentum enim ejus ponderis datum fuit, non argentei nummi cusi. Unde rectè satis 1. Reg. 20. v. 39. so soll deine Seele an statt seiner Seelen seyn/ oder solt ein Centner Silbers darweegen; argenti scilicet aut facti aut infecti, aut signati,

ſignati, ſed monetâ Judaicâ minimè percuſſi; appendebatur enim vel ideo argentum, quod nummi exterorum unà cum argento rudi vel facto ad libram revocarentur, quod hodie non fit, quia argento rudi vel facto rarò aliquid ſolvitur, ſed nummis cuſis ferè omnia. Locus autem 2. Reg. 5. v. 5. nummos cuſos videtur ponere, cum diſtinguantur nummi aurei diſertè a pondere argenti, quod Naëman Syrus unà ferebat. Er zog hin/ und nahm mit ſich/ 10. Centner Silbers/ und ſechs tauſend Gülden. Ita reddidit Lutherus, cum in Hebræo textu nihil ſit niſi זָהָב *aurum*. Haud tamen aurum eſt moneta aurea, ſed erat in pondere, ex auro tam facto quàm infecto, vel etiam ſignato mixtum, & ad 6000 drachmvs pendens. Drachmæ enim ſubintelliguntur, quoties de auro loquuntur numerato, ut videre licet ex Eſræ 2. v. 69. & c. 8. v. 27. & Nehemiæ 7. v. 70, 71, 72. & 2. Maccab. 10. v. 20. ubi 35000 δραχμαὶ exprimuntur, quas Lutherus etiam vertit Gülden/ nec tamen an in nummis, vel in pondere aurum illud fuerit, ſatis certum reddunt hæc loca, pondus enim reſpici certum eſt, nec magis aurum in nummis cuſis accipi poteſt, quàm argentum, quod præcedit, centum librarum pondere. Cur enim nummos potiùs cuſos, quàm vaſa aurea & argentea, & veſtes pretioſas cogitare neceſſe eſt? Sequitur enim de veſtibus; und zehen Feyer-kleyder. Et in vaſis aureis, quàm in nummis dona Regibus afferuntur magnificentiùs. Val. Maximus de Ætolorum Legatis ad Romanos teſtatur p. m. 169. quod *omnis uſûs vaſa argentea magno pondere & exquiſitâ arte fabricata attulerint*. Nihil igitur vel hic locus de nummis adhuc evincit inter Judæos fabricatis, ex Syriâ enim, ſive nummi ſive vaſa fuerunt, adducta ſunt. Nec nummi cuſi argentei fient propterea, quod poſtea verſ. 23. dicatur, und band zween Centner Silbers in zween Beutel. non enim ſolos nummos cuſos, aut non cuſos, ſacculis indere poſſum, ſed & vaſa argentea, & quodvis argenti pondus colligare, ac ſaccis conſtringere ſolemus. Sed objicient mihi, hæc quidem in magno pondere & numero conſiſtere poſſe, ut pondus, non nummi intelligantur, at quomodo in exiguo pondere ſine nummis cuſis res conſideretur. ex gr. ſi ſiclum unum expendere opus ſit, ut 2. Reg. 7. v. 16. es galt ein Scheffel Semmelmehl einen Seckel/ und zween Scheffel Gerſten/ auch einen Seckel. Num

pondus

pondus solum aut nummus etiam cusus fuit siclus iste? Nondum ego ad nummum signatum hæc traho, sed ad laminas argenti, pondere unius sicli, & minoris intelligo, quibus si cuneus & moneta accessit publica, jam nummi cusi faciem induit: hactenus cuilibet argentum suum in lingulas diducere, & quodvis pondus minus majusque dare licuit, modò sibi constaret pondus, omnia rectè, etiam sine nummis cusis, se habuerunt: Sic emebantur, sic vendebantur merces auro & argento privatorum, sine monetâ publicâ.

Sed ut distinguerent tamen hos nummos non signatos, vel alios, quàm æreos, argenteos vel aureos, coriaceos scilicet, & figlinos, vel ligneos eos numismata aut nummos vocare quidam Græci non dignabantur, sed peculiariter νȣ́μμια Græci recentiores; quasi non veri nummi essent, aut fuissent, sed nummis tantùm similes, quod eorum locum sustinerent, ut illa flexio Græca subindicat. Sic Suidas ex Suetonio tradit de Numâ: ἀπὸ σιδήρȣ καὶ χαλκȣ̃ πρῶτος ἐχαρίσατο Ῥωμαίοις, τῶν πρὸ αὐτȣ̃ πάντων διὰ σκυτίνων καὶ ὀςρακίνων τὴν χρείαν πληρȣ́ντων, ἅπερ ὠνόμασεν, ἐκ τȣ̃ ἰδίȣ ὀνόματος νȣ́μμια, ὥς φησι Τράγκυλος: Et quanquam Suidas hæc intellexit de nummis a Numâ nomen retinentibus, ego tamen satis video Tranquillum, quem citat νȣ́μμια non vocasse nisi coriaceos & figlinos, ex metallo verò cusos νȣ́μμȣς, quasi non comparandi forent, νȣ́μμια νȣ́μμοις. Aliud enim est nomen νȣ́μμιον quam νȣ́μμος aut νόμισμα, quamvis ejusdem originis sint. Utitur etiam eadem voce νȣμμίων Hesychius, & distinguit a νομίσματι. Ὀβολοὶ, inquit, νȣμμία καὶ τόκοι. καὶ εἴδη νομισμάτων. Respicit, ni fallor, ad obolos cusos, & non cusos, ut non cusi sint νȣ́μμα, cusi verò τόκοι, καὶ εἴδη νομισμάτων, Nec obstat, quod Genes. 23. v. 16. argentum desideretur, das im kauff genge und gebe war/ quod de nummis solis cusis hodie accipitur, quia nummis illis solis emtio & venditio ferè perficitur, & post: 1. Reg. 12. v. 4. das Geldt das geheyliget wird/ das es in das Haus des Herren gebracht werde/ das genge und gebe ist. hoc non nummos cusos spectat, sed argentum, ut purum sit, & δόκιμον, probatum satis, prout septuaginta Interpretes reddiderunt, argentum enim adulteratum afferri noluit Deus, sed συντίμησιν esse puri argenti, quod ab omnibus probaretur, neque enim nummos solos offerre poterant Hebræi, sed & vasa argentea, & omne argen-

 tum,

tum, quod probæ notæ esset, quocunque pondere illud Deo dicarent & voverent. Moneta siquidem nulla publica adhuc constituta fuisse legitur, ex quâ nummi signati prodierunt, sed argentum suum quilibet in sicli pondera, aut minora, pro usu suo discerptum & divisum expendebat, lege nullâ aut νόμῳ, ut nummus esse posset, nisi ut δόκιμον afferrent argentum. Nec statim hinc sequitur, ubi nummi cusi reperiuntur, ibi necessariò monetam publicam esse: In multis enim regionibus privatis etiam hoc cudendi officium manet, ut in Moscoviâ aurifabris, teste Hebersteinio p. m. 42. *Omnes ferè aurifabri Moscoviæ nummos cudunt, & quicunque affert massas argenteas puras, nummosque cupit, tam nummos & argentum appendunt, atque æquâ lance librant; Exiguum est & constitutum pretium, quod ultra æquale pondus solvendum est aurifabris, parvo alioquin laborem suum vendentibus.* Nullâ igitur autoritate publicâ monetæ domus aut eriguntur, eut exercentur illic, modò argentum purum inesse faciant nummis, reliqua non attenduntur. Deinde nec nummos cusos explicare possumus argentum illud, quod Menahem Rex Israëlis Phul Assyriorum Regi contradidit 2. Reg. 15. v. 19. tausend Centner Silbers/ & v. 20. funffzig Seckel Silbers auff einen jeglichen Mann. Hæc enim pondera sine monetâ facilè tradi poterant in argento rudi, aut cœlato & facto. Nam si quis credit, quando Sacra Scriptura pondera argenti vel auri centenaria nominat, in nummis solis ea fuisse appensa, næ ille fallitur: & evincit locus 2. Reg. 18. v. 14. & 16. haud nummos cusos, sed lamellas portis superinductas in illo argento ad summam conficiendam numeratas 300. Centner Silbers/ und 30. Centner Goldes/ quorum minima pars nummis soluta est, sed vasis templi & aulæ. Also gab Hiskia all das Silber das in hause Gottes und in Schätzen des Königes Hauses funden ward. Zur selbigen zeit zubrach Hiskia der König Juda die Thüren am tempel des Herrn/ und die Bley die Er selbst über ziehen hat lassen/ und gab sie dem Könige von Assyrien. Trecenta centenaria argenti, si ad libram Romanam exigantur, 30000 libras efficiunt, unciales thaleros 360000. non adeò magnam, si regnum integrum spectes, summam; sæpe enim privatus unus has divitias excedit nostro tempore: jungantur verò 30. centenaria auri, seu 3000 libræ quæ, unâ librâ auri contra decem libras

libras argenti numeratâ, itidem 30000. libras argenti faciunt, & exibit summa 720000. uncialium thalerorum, quos Hiskias Rex solvere tenebatur. Nec video ad lamellas corradendas opus fuisse devenire Regem Optimum, si nummorum copia fuisset iis temporibus, facilè enim pro servando regno locupletiores hanc summam & nullo negotio contraxissent. Haud igitur de nummis cusis hic quoque textus sumi poterit, sed de ponderibus argenti & auri rudis factique. Si nummorum peregrinorum aliquid adjectum fuit, exiguum hoc erat; nam si Judæis moneta fuisset, insaniisse puto, si aurum suum & argentum in nummos convertere neglexissent: maximo enim lucro hoc poterat tunc fieri & debebat. Eadem ratione Pharao Necho Rex Ægypti tributariam fecit Judæam, & æstimatò solvere coëgit 100 centenaria argenti & unum centenarium auri 2. Reg. 23. v. 33. quæ summa reddit 132000. unciales thaleros, nostræ monetæ. Nummos autem aut denarios solutos esse cusos nusquam leges, sed pondera argenti & auri. David Rex 2. Chron. 19. v. 11. dicitur omnia vasa argentea & aurea, quæ Hadadesar Regi rapuerat, mit dem Silber und Golde / quod ab Ethnicis Edomitis, Philistæis, Moabitis, Ammonitis & Amalekitis occupaverat, Deo consecrata Hierosolymis reposuisse. Ibi argentum & aurum distinguitur ab argenteis & aureis vasis: eodem tamen res recidit, ut argentum & aurum infectum, rude & factum, intelligatur, nummorum cusorum nulla nomina aut signa indicantur. Quin & alii populi eadem ratione mercabantur, etiam postquam nummi cusi cœperant. Sic enim de Græcis Carani Regis Macedoniæ temporibus Hippolochus scripsit, ubi convivæ nuptiarum Regis istius tot donis aureis & argenteis, in poculis, discis, scyphis, lagenis & coronis cumulati discesserunt, ut ἐκ τȣ̃ Καράνȣ δείπνȣ πλȣ̃τον ἀντὶ μερίδων εὐωχηθέντες, νῦν ζητȣ̃μεν οἱ μὲν οἰκίας, οἱ δὲ ἀγρȣ̀ς, οἱ δ' ἀνδράποδα ὠνήσασθαι. quod legitur apud Athenæum l. 4. c. 2. p. m. 130. Vasis igitur istis & poculis emebant quæ voluerunt, non nummis cusis. Dudum enim nummi cusi jam per Græciam obtinuerant, cum Caranus hic Rex, de quo loquitur, non sit primus ille, Phidonis Argivi frater, nummorum cusorum veri & primi auctoris, sed ex successoribus Regni Macedoniæ ejusdem nominis alter, 500. & ampliùs post Caranum primum annis, quippe cum Hippolochus, qui festo

huic opiparo interfuit, Theophrasti Eresii discipulus fuerit, ut habet Athenæus; Vixit Theophrastus Olympiade 114. obiit Olymp. 122. quæ necessariò mihi dicenda fuerunt, ne tempora confundantur Carani nomine addito, cum Chronographi nobis non nisi Caranum primum Macedoniæ Regem adduxerint. Nec in monetâ aut nummis cusis quisquam percipiet fuisse mille centenarios argenti, quos Ammonitæ militibus conducendis contra Davidem impenderunt 1. Chronic. 20. v. 6. pondus utique ingens indicatur 100000. librarum argenti, nummi verò cusi nullo verbo: unde nec denarii, nec Pfenninge / nec Müntze in tota S. Scripturâ V. T. occurrunt; Nam quod Luthero אֲגוֹרָה 1. Sam. 2. v. 36. Pfenning vertere placuerit, ex Septuaginta Interpretibus imitatus est, qui ὀβολὸν vocarunt. At quia in plurali numero ibi לַאֲגוֹרוֹת exprimitur, & ex גֵּרָה vocem deducunt, non tam nummum cusum, quam pondus aliquod exiguum argenti puto significari. Nec obest, quod facilè a ponderibus ad nummos perveniatur, illud enim nummis cusis exstantibus ita se habet, at non exstantibus, pondera perperam cum illis confunduntur. Hactenus autem docui nummos nullos reperiri Hebræorum aut Judæorum cusos. Antiochus Demetrii primus fuit, qui monetæ cudendæ jus impertiri se velle scripsit, 1. Maccab. 15. v. 6. quod an effectum ullum sortiri potuerit, nescitur. Illud novum erat, quod cœteri Reges non concesserant, sed Antiochus hoc addidit dicens: Darumb erlasse ich dir alles / so dir die Könige zuvor erlassen haben. Und gebe dir Gewalt eigene Müntze in deinem Lande zu schlagen &c. Priores enim Reges Judæorum Principibus multa concesserant, regiones & civitates multas, ut liberæ & immunes essent: ut Amici Regum vocarentur; ut vasis aureis in mensâ uti possent; ut purpurâ & aureo cingulo: ut a tributis & coronariis liberi manerent. Quæ Antiochus Θεὸς Seleuci nepos Judæis concesserit, Josephus Epistolam ad Ptolomæum Ptolomæi Eupatoris filium producit, & alias constitutiones ac privilegia eorum l. 12. c. 3. p. m. 399. Sed de Monetâ propriâ nullus eorum ante Antiochum Demetrii commemoraverat, scribentem ad eos ex Græciâ & insulis; quæ satis indicant Judæos monetâ propriâ regionis suæ hactenus usos non fuisse. Nam si priùs rem monetariam exercuissent, sub Regibus suis, vel Hierosolymis, vel alibi, redeuntes ex captivitate & liberati, rediissent

omnino

omnino ad priores mores, nec monetam neglexissent. Nec dicitur eodem cap. v. 26. ubi auxilia Simonis Principis Antiocho submissa recensentur, nummos ullos cusos simul suppeditatos, sed viel Gold und Silber / und Waffen. καὶ ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ σκεύη ἱκανά, prout exstat in Græco textu quidni expressissent nummos, si fuissent usi? cur solo pondere aurum & argentum expendissent, nec unquam nummi aut monetæ nomen legeremus in totâ Scriptura, nisi solo pondere aurum & argentum tractassent, nunc Sicli, nunc *Kiccar*, nunc *Gerah*, nec nummos sub monetam vocassent unquam? Nec nisi ponderis nomen v. 31. occurrit, ubi Antiochus loco Civitatis petit fünff hundert Centner Silbers / und für den Schaden und Schoß auch fünff hundert Centner. πεντηκόσια τάλαντα. Hoc pondere nummos cusos designari nemo dicet, & tot talenta soluta Antiochus accipere potuit argenti, quamvis in nummis cusis minimè consisterent; locus alius 2 Maccab. c. 3. v. 6. prout ex versione Lutheri explicatus legitur, poterat opponi, ubi de cistâ pauperum habetur, wie der Gottes-kasten zu Jerusalem über die massen Reich von Geld wehre / und sehen viel übrig / daß man nich bedürffe zum Opffer. Summa deinceps v. 11. exprimitur, sed in pondere, es sind nicht mehr dann veirhundert Centner Silbers / und zweyhundert Centner Goldes. Si nummi inter hæc pondera vel aurei vel argentei fuerunt cusi, illi sanè monetam Judæorum propriam minimè præferebant, sed ab aliis cusi apud Judæos appensi, atque illuc repositi pondus illud talentorum augebant. Sed quia cista pauperum hic occurrit, der Gottes-kasten / dicat aliquis ad nostra tempora respiciens, nostrosque mores & arcas, non posse intelligi nisi nummos, cum aliæ res illas arcas intrare nequeant; & si arca pauperum fuit ejusmodi, prout hodie videmus arcas illas compingi, ipse fateor nihil nisi nummos admittere istas arcas potuisse, quod tamen nostram sententiam non evertit, tam enim nummi cusi peregrinorum, quàm nummi non cusi Judæorum in arcam pauperum conjici valebant, & illâ excipi. Sed talem arcam hoc loco non intelligi docet vers. 28. & 39. ejusdem capitis, ubi eundem locum die Schatzkammer vocavit, ubique autem textus Græcus habet γαζοφυλάκιον, quod non tam de arcâ pauperum, quàm de camera amplâ dicitur, licet omnis locus,

 sive

five angustus, sive amplior, ubi thesauri conduntur, γαζοφυλάκιον sit. Versus quoque 10. hoc arguit, Cameram ampliorem fuisse, in quâ viduarum & pupillorum opes servabantur depositæ, quod meliùs & tutiùs illic in templo custodiri possent quàm domi, ubi his hominibus omnia solent esse infirma & intuta. Jam viduas & pupillos non multum nummorum deponere, sed reculas alias, & supellectilem pretiosiorem, minùs necessariam, vel rarò, nisi statis temporibus convenientem, novimus. Hasque res locum non angustum requirere, quò congeri possint, ipsi judicare possumus, adeò ut de solis nummis illic inditis opinio evanescat, & cessare jubeatur. Jam verò omnia quæ promittit Regi Jason Oniæ frater, pro Sacerdotio Hierosolymitano obtinendo 2. Maccab. 4. v. 8. in pondere & talentis consistunt, non in nummis cusis. Huc quoque spectant trecentæ illæ drachmæ, quas Jason Herculi offerendas Antiochiam transmisit. In nummis enim si fuerunt, aut cusæ, aut non cusæ censendæ sunt, cusæ Græcorum, non cusæ Judæorum, primus sanè locus, qui drachmas Græcorum memoravit, illi enim nummos argenteos drachmæ pondere produxerunt primi, quos secuti sunt Romani, denariorum nomen drachmis imponendo. Menclaus cum ad magna adspiraret, sacrilegio commisso, non nummos ex templo Hierosolymitano depeculatus est, sed aurea monilia, gulden Kleinoth / χρυσώματα habet textus Græcus. ut dicitur v. 32. c. 4. und schenckts dem Andronico, und verkaufft etzliches gen Tyro, und in andere umbliegende Städte. Bis mille drachmas, quas Judas Maccabæus Hierosolymam misit, ad expianda peccata populi, ex collatitiâ stipe provenientes, Græcorum nummos fuisse, si cusi fuerunt, minimè est dubitandum, ideo enim drachmas non siclos expressit codex sacer, quod siclis tum non uterentur Hebræi, postquam e captivitate Babylonica, exierant sed nummis Græcorum ferè.

CAP.

CAP. VII.

De Siclis Judaicis non cusis.

HEbræis non fuit drachmæ nomen, quo illam exprimerent, sed ex Græco, aut *Adarcôn*, aut *Darkemon* jam Esræ temporibus, 400. ante Christum annis adhibuerunt. 1. Chronic. 29. v. 7. est כִּכָּרִים חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וַאֲדַרְכֹנִים רִבּוֹ. Est verò *Kickar* auri talentum Græcis aut sexaginta minæ, aut sicli vulgares 3000. qui faciunt drachmas auri 6000. Hoc igitur dicit ille textus eos contulisse auri talenta 5000. & decem mille drachmas, nam si duo mille drachmæ accessissent, jam sex mille talenta effecisset illa summa. unde Lutherus non rectè satis auri pondus in nummos convertit illo loco: dum reddidit: fünfftausend Centner goldes und zehentausend Gülden. Sunt enim Gülden / aut aurei non pondus propriè, sed nummi. neque illud Gülden in Sacro textu habetur, sed ponderis drachmalis nomen, ultra quod extendi non debet, ut nummos inde faciamus, cum de pondere præcedat, cum quo nummi perperam conjunguntur, nihilque nisi pondera sequuntur etiam argenti, æris, ferri. Eadem ratione locus Esræ est depravatus c. 2. v. 69. ubi Lutherus sic: und gaben nach Ihrem Vermögen zum Schatz an das Werck ein und sechzig tausend Gülden / und fünff tausend Pfund Silbers in Hebræo textu est, זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים שֵׁשׁ־רִבֹּאות וָאֶלֶף וְכֶסֶף מָנִים חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים h. e. *auri drachmas sexies decies mille, & argenti minas quinque mille.* Nehemias eadem linguâ utitur. c. 7. v. 70. pro gülden זָהָב דַּרְכְּמֹנִים pro Pund מָנִים legitur. quæ sunt drachmæ & minæ. Difficillimus est locus Ezech. 45. v. 12. Ein Seckel soll zwantzig Gerah haben / und ein Mina machet zwantzig Seckel / fünff und zwantzig Seckel / und fünffzehen Seckel. Hebræus sic habet: עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם verbum verbo redditum sic habet: *Siclus viginti Gerah viginti sicli, quinque & viginti sicli, decem & quinque siclus mina erit vobis.* Quare sic locutus sit Propheta, ut siclos in pluralibis, & cum quindecim in singulari posuerit, nemo, quod sciam, explicavit. & sententia reliquorum verborum, quasi viginti sicli,

&vi-

& viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli minam facerent, non mihi placet, nec ex illis verbis ſequitur. cur enim mina tam incerti & varii ponderis in uno populo ſtatui debet? haud illud couvenit. Addere volo ex Buxtorfii lexico; quæ ad hunc locum ſcripſit. *Mina Sacra antiqua continebat quinquaginta ſiclos Sacros, centum vulgares. Mina nova Ezechielis ſexaginta ſiclos ſacros, centum viginti vulgares, adjectâ nimirum ſextâ parte. Fuit & mina viginti quinque ſiclorum, ſive centum zuzin aut denariorum: nam* ווז *quarta pars ſicli.* ſc. ſacri. Ille igitur locum ſic intellexit, quaſi tribus numeris iſtis 20. 25. & 15. una mina argenti comprehenderetur, collecti enim faciunt ſexaginta ſiclos. Sed nec difficile fuiſſet Prophetæ uno numero rem exprimere, ſi minam intelligi voluiſſet 60. ſiclorum. qualem minam ullibi fuiſſe, aut 50. ſiclorum, non facile probabit Buxtorfius. Mina Græca pondus habuit centum drachmarum vel denariorum, idcirco mina Judæorum non poterit eſſe vel quinquaginta, multò minus ſexaginta ſiclorum. Quinquaginta ſicli ſanctuarii faciunt centum vulgares, & aliquam rationem minæ oſtendunt, quæ centenario numero abſolvebatur. adeò ut centum ſicli vulgares in Judaicâ gente minam Judaicam videantur reddidiſſe: at quomodo ſexaginta ſicli ſanctuarii, qui centum viginti vulgares faciunt, in minam numerari potuerint, nequaquam video. inprimis cum pondera non creſcant, ſed imminui ſoleant a poſteris, quod in omni re nummariâ obſervare licet. Hinc Buxtorfii ſententiam pro explicando loco iſto Ezechielis amplecti nequeo. Veram iſtius loci mentem nondum mihi quiſquam ſatis declaravit. unde nec ego hactenus ſatis intelligo, quid ſibi velint 20. & 25. ſicli iſti, qui hic conjunguntur. nam 15. ſiclos ſanctuarii, qui 30. vulgares faciunt, minam populi Judaici conficere lege hac potuit introduci, licet abeant a centenario numero, quem minæ paſſim tribui legimus. Imminutum tamen pondus minæ potius eſt ut credamus, quàm illud auctum; quoniam minuere pondus proni omnes fuerunt argentarii & nummularii, quàm ut illud unquam augerent. Manum igitur mihi de tabulâ poſt tot doctos, qui rationem inire veram nondum potuerunt. Sunt qui ſic interpretantur, 20. ſiclos fuiſſe ponderis Regii minam, 25. ſiclos ponderis ſacri, & 15. ponderis vulgaris. At neſcio, num locum Samuelis c. 14. v. 26. rectè ſint interpretati,

tati, aliúdque pondus fuiſſe Regibus, aliud vulgo, probare poſſint. Verba quidem ita ſonant. Abſalonis Haupt-Haar wug zwey hundert Seckel nach dem Königlichen Gewicht / reddere debuerat Lutherus, auff der Königlichen Wage בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ *in lapide Regis*; erant enim lances & pondera lapidea, ut nobis æneа. Sed non evincit locus ille Regibus aliud pondus fuiſſe quàm vulgo. Loquitur de Abſalonis Regis Filii fœcundâ capillaturâ, quam in lance Regiæ aulæ expenſam monuit Scriptor Sanctus; quod in aulâ hanc tonſuram quotannis Abſalon ſubiret, ibique ponderis Regii examine trutinaretur, quod ſanè peculiare pondus Regium a vulgari non fuiſſe probat. Loco enim ſolo Scriptura pondus diſtinguit, & libram, ut olim libra Regia in arce haud alia eſt a vulgari in oppidis & provinciis. Quod igitur fingunt de ſiclis Regiis & Regii ponderis, diverſis a ſiclis vulgaribus, ex hoc loco eſt, malè, ut mihi videtur, intellecto: non enim dicit textus, ſecundum pondus Regium appenſos fuiſſe capillos, ſed in librâ & lance Regiâ: unde ego nec ſiclos Regios, nec minam Regiam, nec pondus aliquod Regium diverſum fuiſſe a vulgari, in totâ Sacrâ Scripturâ occurrere video; ideoque nec hanc interpretationem locus Jeremiæ poteſt admittere, aut Ezechielis Prophetæ. Poſito autem pondus Regium diverſum fuiſſe, atque ſe habuiſſe ut 20. ad 25. & 15. libram aut minam Regiam, vulgarem quinque ſiclis ſuperaſſe, & minorem fuiſſe librâ Sanctuarii, haud tamen ratio ſibi conſtabit; nunquam enim libra 25. ſiclis Sanctuarii reſpondebit, qui ſunt 12. unciales thaleri cum dimidio, Difficillimum igitur puto hunc locum enodare. Poſteriores Judæi etiam minæ dimidiæ pondus nomine peculiari commemorant *Peres* dictum, ut ex Misnajoth affert Ariamontanus p. m. 135 Utrumque nomen & *Manim* & *Darkemonim* ex Græco petitum & effictum Hebræis videtur. nec Hebræis ſiclis aut ponderibus quidquam illis locis exprimitur, unde licet hic quidquam in nummis ſignatis intelligi debeat, quod negare nolim, Perſicos tamen aut Græcos nummos explicare docet quos attulerint, non verò Judaicos. Pondus auri & argenti certum eſt hic exprimi, ſive in nummis fuerit, ſeu alio auro & argento. Ad nummos autem hoc pondus redactum, bene ſe habet in auro Lutheri explicatio, gülden / ſi aurei Hungarici intelligantur, drachmæ pondere ſinguli, qui faciunt thaleros

hodiernos unciales 122000. At in argento fallet nos computus, ſi Pfundt more hodierno capere volumus, quod neceſſe eſt, verba enim valent ex uſu. At ſi libras Romanas intelligimus, exibunt 60000. unciales thaleri noſtræ monetæ: ſecundum minas verò Græcorum, ut hic nomen indicat, ſi computus inſtituitur, habebis unciales thaleros 125000. minâ argenti 25. thaleris aut centum ſiclis vulgaribus numeratâ. Nec aliter Eſræ 8. v. 27. Zwantzig gülдene Becher/ die halten tauſend Gülden. אֲדַרְכֹנִים אָלֶף *Drachmarum millia* ſunt bis mille unciales thaleri. Neque tamen de nummis loquitur, ſed de ponderibus vaſorum. unde poſtea v. 30. dicitur, da nahmen die Prieſter und Leviten das gewogene Silber und Gold und Gefäſſe. Pretium quidem in nummis computari poteſt, ſed ſecundum pondus ejuſque nomina intelligi debet.

Joſephus ſanè Hebræus ipſe, ſub Veſpaſianis & Domitiano ſcribens, nihil de nummis Judæorum obſervavit. Antiquitatum quidem l. 3. p. m. 88. Siclum νόμισμα vocat: ὁ δὲ σίκλος νόμισμα Ἑβραίων ὢν Ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. de pondere loquitur ſicli, haud verò de ejus ſculpturâ ullâ, erat enim νόμισμα, h. e. inſtar nummi, haud verò nummus cuſus, ſed κόμμα, & κέρμα. Minam Hebraicam l. 14. p. m. 478. adducit, dum trabem auream quam Craſſus donatam accepit, pondere minarum trecentarum fuiſſe prodidit, additque ſtatim, ἡ δὲ μνᾶ παρ' ἡμῖν ἴσχει λίτρας β. καὶ ἥμισυ, quibus oſtendit minam Hebræorum ad libram Romanam vel Atticam peculiarem eſſe. Nam mina Attica erat centum drachmarum, quæ faciebant libram unam Romanam, Mina autem Hebraica, quæ libras duas faciebat cum dimidiâ, denarios vel drachmas 250. in minam recipiebat. Hoc erat diſcrimen inter minam Atticam, & minam Hebræam. Quapropter minas apud Lucam Euangeliſtam, quas Dominus ſervis ſuis, ut quæſtum illis facerent, elocavit, minas Hebraicas interpretor, ſuntque δέκα μναῖ, hodiernæ monetæ unciales thaleri 300. cum Atticæ minæ decem non ſint niſi 120. thaleri, quæ non videntur ſumma ſatis Regia, quam decem ſervis elocaret, ideóque Hebræo more minas eſſe intelligendas illo loco ſatius eſt. Suidas autem ex Joſepho, ſub voce Ἀμφορεὺς, locum adducit de Tyriis nummis, quem in Joſepho hactenus non offendi, συνωνούμενος δὲ τοῦ Τυρίου νομίσματος ὁ τέσσαρας Ἀττικὰς δύναται.

δύναται. Ejusdem igitur valoris Tyrium numiſma, cujus erat Judaicus ſiclus, ſed & non ut nummus cuſus quadam effigie Tyrius eſt accipiendus, verum plane velut ſiclus κόμμα aut κέρμα intelligendus, quod malleum nullum publicum expertum erat. Et hæc tantiſper mihi ſententia ſedit, donec locum Joſephi exſtantem reperi l. 2. Bell. Jud. p. m. 824. tunc enim ex antecedentibus & conſequentibus judicare mihi licuit, Tyrium illud numiſma apud Tyrios peculiariter cuſum eſſe, Neronis inprimis temporibus de quibus hic loquitur, quando Syria tota Romanis paruit, & Tyrus omnis generis incolis ac mercatoribus habitabatur, Græcis, Romanis, Judæis, Arabibus, Perſis aliiſque. Quibus ſignis ac characteribus hi nummi Tyrii percuſſi exſtiterint, non indicavit Joſephus, ſed pondus ſolum, nimirum quod unus Tyrius quatuor Atticos valeret nummos aut drachmas, quæ me primùm in illam ſententiam pertraxerunt, nummos illos Judaicos fuiſſe, aut Judaicis ſiclis ſimiles, quod τετράδραχμοι eſſent ut ſicli, ideóque velut ſicli non cuſi. Nunc verò perpendens Tyrios jamdudum ab Alexandro M. ejuſque Succeſſoribus Græcis paruiſſe, deinde Romanis; Tyrios hos nummos, quod τετράδραχμοι eſſent, Græci cunei & inſcriptionis fuiſſe ſtatuendum eſſe video. In quâ ſententiâ me confirmat Antiochus Syriæ Rex, qui Judæis & Maccabæis jus propriam monetam cudendi obtulit, quod ſanè non feciſſet, niſi tale jus jam in ſuis provinciis ſtabilitum & exercitatum habuiſſet; inter quas Tyriorum provincia aut civitas non erat ex ultimis ſed ex primis. Romanorum autem nummi, licet Tyri percuſſi eſſent, non potuerunt dici Tyrii, ſed erant ubique Romani, nec 4. Atticis æquivalebant, ſed denario vel drachmæ, more Romanorum, qui non a provinciis vel civitatibus vel Conſulibus aut Cæſaribus nummos ſuos denominabant, excepto unico Lucullo, a quo Lucullei denarii in Græciâ vocati ſunt. Græci verò ſuos nummos ſub variis nominibus colligentes, alios Philippeos, Alexandreos, Daricos, Demaretios, &c. quin & Lydios, Atticos, Æginæos, Lacedæmonios, Corinthios, Siculos, Tarentinos, & innumeros alios a provinciis & civitatibus appellarunt, ſic quoque Tyrios, poſtquam Græci Tyrum occuparunt, ibique monetam & monetæ domum erexerunt, τετραδράχμους nummos percutiendo. Hæc cauſa eſt, cur Tyrii illi nummi, apud Joſephum, Græci, &

Græcis characteribus, non verò Hebraicis aut Syriacis aut Tyriis vetuſtis inſigniti fuiſſe judicari debeant. Poſtquam enim Alexandri M. Succeſſores & Græci Syriam tenuerunt, & Græcè illic locuti ſunt, & non niſi Græcè ſcripſerunt, & Græcorum moribus res omnes adminiſtrarunt, ergò nummos quoque, omniſque Tyria vel Phœnicia Scriptio vetuſta & inſcriptio evanuit ac periit. Nam & χρυσοῖ ἑξακόσιοι illi, qui Ptolomæo cuidam eodem loco Joſepho memorante erepti leguntur, non Hebraicis literis fuerunt inſcripti, quod Agrippa Judæus & Rex eſſet, ſed Græcis aut Romanis, quia Græcanica tunc erant illic locorum omnia, unà cum monetis, quas tam Græci ſuo, quàm Romani ſuo more & jure exercuerunt.

Et hac ratione ſicli omnes Sacræ Scripturæ intelligendi veniunt, ad pondus & libram, nunquam verò pro nummis ſingulis cuſis, aut pro pondere nummum unum ſive argenteum ſive aureum cuſum conſtituente. Ubique Scriptura clarè de ponderibus loquitur, nuſquam clarè de nummis ſive argenteis, ſive aureis. Pondera ſunt, quæ templo Domini ædificando David collegerat; Chronic. 23. v. 14. Ich habe in meiner Armuth verschaffet zum Hause des Herrn / hundert tausend Centner Goldes / und tausend mahl tausend Centner Silbers / dazu Ertz und Eysen ohne Zahl. Si ſicli aut aurei, aut argentei tunc cuſi fuiſſent, cur rationem David non ſecundum nummos inſtituiſſet, ut hodie ſolemus, ſed ſecundum pondera? Et cum 1. Chronic. 24. v. 29. officia & munera filiorum Levi longa ſerie enumerantur, etiam iis curam ponderum & menſurarum concreditam legis, zu allem Gewicht und Maß: nummorum aut in expenſis aut in acceptis nulla mentio, quod tamen præteriri nequaquam potuit, ſi nummi fuiſſent cuſi. Sæpius Lutherus Geld reddidit, quod non niſi כֶּסֶף eſt, argentum omne cujuſcunque generis, præter nummos cuſos.

Monui jam ante numerum additum argento ſiclos ſignificare, eóſque ſubintelligi debere, ut Cantic. 8. v. 11. das ein jeglicher für seine früchte brächte tausend Silberlinge / אֶלֶף כֶּסֶף *mille argenti*, ſcil. ſiclos. hoc eſt pondus argenti mille ſiclorum. Nam ſi nummi cenſendi ſunt, haud erant tamen publicè cuſi, aut ſignati, quibus non utebantur Judæi, ſed fruſta argenti, ad illud pondus accedentia, quæ quilibet privatus ſuo more concidebat, & afferens expone-

exponebat ad pondus. Sunt autem mille ſicli ſacri noſtræ monetæ 500. unciales thaleri. Quando igitur apud Amos Prophetam c. 8. v. 5. dicitur de Judæis & Iſraëlitis, das ſie den Epha ringeren/ und den Seckel ſteigeren/ und die Wage fälſchen; de ponderibus & menſuris agitur non de nummis cuſis. Menſuram enim minorem adhibebant in Epha, admetiendo frumentum, ſicli verò pondus non augebant, ſed valorem ultra ſolitum, quo frumentum emebant, & librâ injuſtâ appendentes, ſiclum plus æquo minorem, valorem & pretium ejus vendenti frumentum majus obtruſerunt. Haud igitur ſiclus nummus erat cuſus, ſed pondus argenti imminutum, valorem ſicli in immenſum provehebat, ita ut vendentes læderentur, ſiclos juſti ponderis & pretii nunquam obtinentes. ex librâ enim imminutâ fraus ponderi quantum detrahebat, pretio tantum accreſcebat. Et quod maximè notandum ibi venit, non loquitur de principibus in populo, quibus fortè cura ſiclorum aut menſurarum concredita, ſed de privatis mercatoribus, qui injuſtâ menſurâ, injuſto pondere ſicli, injuſtâ librâ aliorum opes corradebant, adeò ut, quod ſæpius dixi, etiam hic locus evincat, eo tempore monetam non fuiſſe publicam, ſed ex cujuſvis librâ & pondere appenſam fuiſſe, & fraudes adinventas irrepſiſſe. Ita quoque apud Micham Prophetam c. 6. v. 10. & 11. Noch bleibet mir unrecht Gut in des Gottloſen Hauſe/ und die feindſelige geringe Epha. Oder ſolte ich die unrechte Wage und falſche Gewichte im Seckel billigen? Hic Seckel non eſt ſiclus, ſed ſacculus, in quo אַבְנֵי מִרְמָה lapides & pondera fraudulenta geſtabant ſemper Judæi, ac ad manum habebant argentum expendentes, ſive ſicli pondere, ſive alio. Nihil enim ibi de ſiclis textus Hebræus habet. Sit tamen de ſiclis nummis locum Amos loqui, & tam de pondere quam de nummis intelligi: eſt enim in Hebraicis שֶׁקֶל לְהַגְדִּיל zu vergröſſeren den Seckel/ & aliquid ejus ponderi addere, quod librâ doloſâ ſibi præſtabant lucrum, ſiclos ab aliis accipientes, ut hac ratione ſiclum ſibi majorem adquirerent. Demetrius Rex Syriæ 15. mille ſiclos argenti Judæis promiſit ex ſuis propriis reditibus, 1. Maccab. 10. v. 40. Sed & verſu 41. ſiclos 5000. quos Præfecti ipſius e templo ſurripuerant, reſtituit. At num quis ſiclos hos omnes Judaicâ monetâ & ſicli pondere cuſos ſibi perſuadebit, propter ſicli nomen additum?

Hi 15. & 5. mille ficli efficiunt noſtræ monetæ thaleros unciales 5000. quis non in aureâ monetâ a Demetrio ſolvi potuiſſe credat, aut aliâ monetâ ſive argenteâ ſive aureâ, uſque dum pondus 20000. ſiclorum expletum eſſet ? De nummis enim ſicli pondere cuſis qui intelligi cupiunt, illud quod non eſt in Sacris literis uſquam nobis obtrudunt, quæ ſiclos cuſos, aut nummos ſicli pondere cuſos neſciunt in totum, niſi quod nos ex ſicli pondere toties in ſacris repetito, nummos non ſolùm producamus, quod ferri poſſet, ſed nummos etiam cuſos fingamus & fecerimus, de quibus Scriptura nullibi verbum ullum reliquit. Eupolemus apud Euſebium Præp. Evang. l. 9. p. m. 451. τὸ τάλαντον εἶναι σίκλον voluit, quod ita intelligendum, ſiclum auri, eſſe talentum argenti: quæ ratio quomodo ſibi conſtet non video. Siclus enim auri ſi decies in argento computetur, vel duodecies, non efficiet niſi 4. thaleros unciales, vel ſi ſacro pondere intelligi debet, unciales octo. Vel ſi ad pondus ſicli vulgaris & ſacri examinari debet ſiclus aureus, non excedit dictam ſummam, niſi quod ad quamlibet ſemunciam auri hodie decem unciales argentei comparentur, ſicque ſiclus aureus ponderis ſacri decem thaleros argenteos conficeret, ſed ponderis vulgaris non niſi quinque argenteos, qui num talentum fuerint Judæis neſcio : videtur autem ex hoc loco ſtatui debere, ſi incorruptus eſt. Jam verò producamus Joſephi verba de Siclo, quæ exſtant l. 3. Antiq. c. 10. p. m. 88. & videamus, num ille ſiclos ut nummos cuſos adduxerit, quod videtur, quia ſic ejus verba jacent. ὁ δὲ Σίκλος νόμισμα Ἑβραίων ὢν Ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. Interpres ita reddidit: *Siclus autem nummi genus eſt apud Hebræos, quales ſunt tetradrachmi Attici.* Meliùs expreſſiſſet, ſi ſic interpretari voluiſſet: *Siclus autem nummus eſt Hebræorum, qui drachmas Atticas quatuor recipit.* Hæc vera ſunt ſano ſenſu, ſi primò nummos intelligas non cuſos, neque enim nummos cuſos eſſe ſiclos dixit Joſephus, ſed ſimpliciter νομίσματα, quod ego quidem concedere poſſum, nam & nummi non cuſi νομίσματα ſunt pondere ſuo, licet nihil procuſum in iis exſtet: ſiclos deinde Sanctuarii reſpicit, qui ſoli quatuor drachmis Atticis pares erant, at Joſephi tempore non amplius ſicli dicebantur, ſed ἀργύρια, ut ex Sacro codice N. Teſt. manifeſtum redditur, in quo nullibi ſicli nomen ampliùs apparet, ergo nec Joſephi tempore ſiclos

clos dictos fuisse sequi puto. Loquitur autem Josephus hoc loco de Mosis ætate, quâ sicli nomen celebre erat: hinc est, quod siclos adducere voluerit & debuerit, nec ad suam ætatem illa trahi debere significavit. Haud igitur ex illo loco evincitur siclos fuisse nummos cusos, sed νομίσματα non signata, non cusa: nec ullibi docet eos publicâ monetâ cusos fuisse, aut eorum signa, literas & characteres habuisse, quæ publicam monetam discernunt a non cusis. Nomismata igitur fuerunt sicli Sanctuarii, sed pondere, non signis publicis, quod nullibi Josephus asseruit, nec nos asserere debemus, si Judæorum instituta a primæva ætate sequi volumus, quorum semper fuit siclos pondere numeratos proferre, non ex monetâ publicâ. Optime Interpres hic νόμισμα *nummi genus* vocavit, nec ausus fuit vocem ambiguam nummos dicere, ne cusi intelligerentur: omnia enim quæ nummi vim ac potestatem obtinent, licet cusa non sint, nummi, nummorum genera, seu νομίσματα rectè appellari queunt. Vox igitur νόμισμα non illud efficiet apud Judæos, quod doctissimi Viri volunt, nummos cusos intelligi, cum hactenus non probarint, Judæis monetam publicam unquam fuisse, sed potiùs eò res redit hæc omnis, eos siclos & ἀργύρια sua more veteri sine monetâ retinuisse sub νομίσματος nomine. Observari quoque meretur Josephum siclos ad pondus potius, & in solo argento restringere, non autem ad aurum trahi velle, ut patet ex verbis ipsius ibidem p. m. 90. πρὸς τούτοις ἕκαστος φιάλην τε κομίζει καὶ τρυβλίον καὶ θυΐσκην, τὴν μὲν Δαρικοὺς δέκα δυναμένην, καὶ πλήρη θυμιαμάτων. τὸ δὲ τρυβλίον καὶ ἡ φιάλη, ἀργυρᾶ δὲ ἦν, σίκλους μὲν αἱ δύο διακοσίας εἷλκον, εἰς δὲ τὴν φιάλην ἑβδομήκοντα μόνον δεδαπάνηντο. ita ut trulleum 130. siclos penderet, seu lothones nostri ponderis, uncias 65. marcas ponderis octo cum unciâ unâ, h. e. libras Colonienses quatuor & unciam in argento. De hoc pondere vel in Daricis vel in siclis nihil habet Sacer Codex, sed Josephus ex antiquis lectionibus vel traditionibus observavit ut alia plura.

Credo autem Christi tempore hoc genus laminarum & nummorum, ad sicli pondus plerumque exactorum, desiisse, quoniam in historiâ Sacrâ illorum temporum sicli nomen aut *Gerah* antiquis usitata penitus evanuerant, Asiâ totâ undique nummis cusis refertâ, ut ad laminas illas privatorum, nisi in sacris, confugere haud opus

esset

esset ampliùs. Ita quadraginta illi sicli, quos Præsidibus provinciæ Judaicæ coacti fuerant expendere, Nehem, c. 5. v. 15. erant formati, secundum pondus argenti capiendi sine figurâ quadam, aut Aaronis thuribulo & virgâ aut literis exprimi solitis, illa enim publica nummorum indicia & ornamenta nesciit illa ætas; solo pondere & puritate argenti spectabantur. Nusquam S. Scriptura aliter loquitur de nummis Hebræorum, quàm ut sic intelligi debeat, nummos enim signatos planè præteriit. Hinc tertia pars sicli, quæ Nehem. 10. v. 32. offerenda promittitur, eodem spectat, ejusdémque generis nummus est, cujus siclus integer, pondus enim eos discernit, alter dimidii thaleri pretio, pondere semunciæ; alter octo assium Lubecensium, pondere drachmæ $1\frac{1}{3}$ nullâ figurâ illis incusâ, nec imagine, quam Hebræi aversabantur, nec literis ullis. Cur verò Judæi non sint imitati gentes alias, in nummis cudendis, alia equidem quæstio est, nam nunquam eos nummos percussisse affirmare planè licet, eò quod usque post Christum & Apostolorum ætatem nondum de nummis eorum cusis aliquid annotatum reperiamus. Successerunt tempora brevi post, quæ totum populum excisum in varias orbis partes dispersêrunt, ubi nulla Reipublicæ facies civilis usquam, ideóque nec monetæ ullius cura eos incessit.

Hæc autem pro illustrandis S. Scripturæ locis adducere libuit: quâ ratione omnis difficultas, quâ hactenus laborarunt, tollitur, si nummos cusos publicos nullos Judæis fuisse statuamus, laminas verò & lamellas, sicli, aut alio pondere, eos semper in promtu habuisse, quibus mercari possent. Quando igitur 2. Chronic. 1. v. 17. dicitur, ja einen Wagen umb sechs hundert Silberlinge / ein Roß / umb hundert und fünffzig. argentei tales sunt intelligendi, ex laminis ejusmodi recisis, donec pondus sexcentorum siclorum redderent. In Sacro textu & hic, ut alibi, sicli nomen non additur, sed subintelligitur, בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף *in sexcentis argenti* scil. siclis. Sic quoque explicandus locus Genes 37. de vendito Josepho Ismaëlitis viginti argenteis, umb zwantzig Silberlinge / ut Lutherus vertit. Josephus minas habet l. 2. Antiq. p. m. 39. *μνῶν εἴκοσι.* Ego per כֶּסֶף subintelligi siclos statuo, ut in aliis locis, & quidem vulgares, aut commercales, qui faciunt nostræ monetæ quinque unciales thaleros: nondum enim

siclus

ſiclus ſacer introductus erat per Moſen eo tempore. Si verò minæ argenti fuerunt, ſicli 2000. eſſent, qui ſummam faciunt 500. uncialium thalerorum, quo pretio adoleſcentem 17. annorum vendi potuiſſe iſtis temporibus, non credo: Fratres enim quovis pretio ipſum facilè dimittebant. Sed eſt tamen locus Jeremiæ 32. v. 9. ubi ſicli & argentei diſtinguuntur, dicitque Jeremias emiſſe ſe agrum, und wug Ihm das Geld dar / ſieben Seckel und zehen Silberlinge. אֶשְׁקְלָה לּוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף Bened. Aria Montanus intelligit per כסף drachmas, quod non poteſt, ſunt enim decem drachmæ duo ſicli cum dimidio: & ſic dixiſſet Jeremias, ſe appendiſſe novem ſiclos & dimidium. Unde minores argentei ſunt intelligendi, quàm qui ſiclum argenteum faciunt, qui non poſſunt eſſe alii quàm Gerah. Ita ut decem illi argentei fuerint Gerah, & κέρματα argenti, quorum viginti ſiclum reddebant, decem ergo ſiclum dimidium. Sic argentum ſicli contradiſtinguitur argento Gerah, ut ſint ſeptem ſicli, & decem Gerah, quibus emtus eſt hic ager, quod aliàs in S. Scripturâ non occurrit, ideoque probè notandum. Locum Chronic. 9. v. 15. & 16. Lutherus ita vertit: das ſechshundert Stück Goldes auff einen Schild kam. Haud quidem malè, cum ſicli pondera etiam fruſta ſint. Sed vertere debuiſſet. 600. Seckel Goldes / & 300. Seckel Goldes zu einer Tartſchen / ex genio Hebrææ linguæ ita loquentis; *ſexcentos auri*, *trecentos auri* ſcil. ſiclos. Jam verò ſiclos ſubintelligi debere, ſi conferas 1. Reg. 10. v. 17. apparebit. Sicut enim hic dicitur, 300. Stück Goldes zu einer Tartſchen / ſic ibi: ja drey Pfundt Goldes zu einer Tartſchen: In Sacro textu habes שְׁלֹשֶׁת מָנִים זָהָב יַעֲלֶה עַל־הַמָּגֵן הָאֶחָד *tres minas induxit ſcuto uni.* Mina autem continebat centum ſiclos vulgares, ita ut minæ tres ſiclos faciant trecentos vulgares, aut centum ſiclos Sanctuarii in minâ, & trecentos idcirco ſiclos Sanctuarii, ſicque videmus textum Chronicorum cum textu Regum nihil diſcrepare, ſi pondera rectè penſitentur, & ſiclos ſubintelligi debere jam manifeſtum eſt. Erant enim ſicli in omni pondere, non in ſolis nummis, Obſtare videtur locus Jeremiæ 32. v. 9. Ich wug Ihm das Geld dar / ſieben Seckel und zehen Silberlinge; ubi ſicli ab argenteis minoribus diſtinguuntur, quod ante dixi. At nihil obſtat: minora enim ipſis argenti pondera fuiſſe quàm ſicli, quibus pro nummis

utebantur haud dubito nec nego. Gera enim 20. conſtituebant ſiclum Sanctuarii ſeu 24. aſſes Lubecenſes, quâ ratione Gerah unum valebat aſſem unum Lubecenſem, cum $2\frac{2}{5}$ denariolis. Decem igitur Gerah argenti ſiclum vulgarem ſeu commercare efficiebant, 12. aſſium Lubecenſium, decem verò denariolos argenteos nondum effeciſſe ſiclum vulgarem ex hoc loco probari poſſet, qui ſeptem ſiclos & decem denariolos argenti perſolutos eſſe monſtrat, quos Gerah minores adhuc fuiſſe intelligimus, cum ſiclum unum non effecerint: at quanti fuerint iſti denarioli, & quot requirantur ad ſiclum unum conſtituendum, & quo nomine vocati ſint, non patet. Illud verò ſequitur, nummos hos appenſos fuiſſe, non ut cuſos, ſed ut rudes, & ſolo pondere argenti ſummam efficientes, *κέρματα*, nihilque præterea, quales Judæorum nummi veteres fuerunt omnes, ideoque v. 10. additur, **und wug das Geld dar auff einer Wage.** Jungatur locus Matth. 10. v. 9. ubi de zonâ nummariâ loquitur Chriſtus: zona enim non niſi nummis erat dicata: *μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν*, nihil niſi nummis eos inſtructos incedere prohibet. Sed ita locutus eſt, quod nummos etiam non ſignatos comprehenderit. nam & nummi cuſi & non cuſi aurum, argentum, & æs revera ſunt, ſed formâ diſtinctâ. Nummi non cuſi *κέρματα* fuerunt, nummi cuſi, moneta: nummi non ſignati, Judæorum proprii; ſignati, peregrini. Hanc ob cauſam ſic loquitur Chriſtus, nam aliàs denarios ſuo nomine expreſſiſſet, aut aliam monetam cuſam, niſi Judæorum nummos etiam intelligi voluiſſet: alia ratio eſt in noſtris loquendi formulis, qui aurum & argentum ſæpe de nummis cuſis efferimus, haud enim aliis quàm nummis cuſis nos utimur, quod apud Judæos, multoſque alios populos olim aliter ſe habebat, ut jam ſæpius oſtendi. De hoc auro & argento non ſignato apud antiquos, non judicabat Rex, Senatus, aut Magiſtratus ullus, ſed ſolus mercator, qui ſi probitatem non repudiaret aut pondus, jam rectè ſolvebat venditor, ut de Abrahamo dicitur Geneſ. 23. v. 17. **Vier hundert Seckel Silbers das im Kauff genge und gebe war** / כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר *argentum tranſiens ad mercatorem.* Mercatore enim non approbante argentum, quod offerebatur, librâ fortè & examine non reſpondente, cogebatur venditor emendare, ut exhinc videamus etiam fraudes

des ejus temporis non ignotas fuiſſe, & fucum argenti, quin & nummos iſtos non ſignatos haud ad magiſtratus curam pertinuiſſe, ſed ad mercantium. Præterquam enim quod quondam quilibet ementes & vendentes librâ inſtructi incedebant & cotibus, pro auro & argento, quod ipſis occurrebat, examinando, etiam deinceps collybiſtas ſecum tempore Chriſti habebant; haud enim ante leguntur. Exſtant κολλυβιςαὶ apud Matthæum c. 21. v. 12. qui in templo petentibus præſtò erant, ad menſas omnia permutantes, etiam nummos non ſignatos, ſignatis, & ſignatos non ſignatis, prout res cujuſque flagitabat. Unde Johann. 2. v. 14. κερματιςαὶ propriè dicebantur, quod κέρματα non ſignata loco nummorum peregrinorum ſignatorum vel darent, vel reciperent. Marci XI. v. 15. dicitur, quod ingreſſus templum Chriſtus everterit τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιςῶν. Nec dubium eſt hos mores eos a Græcis ſuos feciſſe, ut mirari liceat, cur etiam nummos ſignare non didicerint, ſtudio enim videntur neglexiſſe, quod a more patrio antiquo & recepto in nummis non ſignatis diſcedere vererentur, collybiſtas verò & trapezitas & κερματιςὰς adhiberent, ad nummos ſuos cum peregrinis ſignatis comparandos, & peræquandos.

CAP. VIII.

De Siclis aureis.

JAm quod ſicli nomen non ſolùm de argento, ſed etiam de auro S. Scriptura uſurpat, ponderis illud nomen indicat eſſe, non nummorum cuſorum: alia ſanè nomina ſunt argenteorum nummorum, alia aureorum inter omnes gentes, quibus diſtinguuntur & dignoſcuntur, poſtquam cuſi fuerunt. Quin & ſiclus auri, ſi nummus fuit ut in argento, drachmarum quatuor, ſeu ſemunciæ, noſtræ monetæ ſiclus aureus octo thaleros unciales reddidit, cujus ponderis aut valoris nummos cuſos aureos iſta ætas nequaquam in toto terrarum orbe vidit. Optimè igitur Lutherus Sacri codicis verba 1. Chronic. 22. v. 25. expreſſit: Alſo gab David Arnan umb den Raum Goldt am Gewicht ſechshundert Seckel. in

 pon-

pondere aurum vel rude vel factum, nequaquam verò cusum vel signatum in nummis.

Dicant, quæso, mihi nunc, cur cum eadem ratio sit siclorum auri, quæ siclorum argenti, & metallo solo distinguantur ac valore, pondere conveniant, æquè enim τετράδραχμον auri siclus dicebatur, quam τετράδραχμον argenti, dicant, inquam, aliquam rationem, cur aureus siclus nummis minùs conveniat quam argenteus? Uterque non signatus fuit, uterque in commerciis, in prædis, in emtionibus & venditionibus adhibebatur, uterque pretium rei statuebat, nihilque excogitari potest, cur aureum sicli pondus magis inter nummos esse prohibeatur, quàm pondus sicli argenteum. Quæ Ariamontanus & alii contra disputant p. 130. miror tam doctum Virum detinere potuisse. Nam quæ ille consequi putat, ego minimè sequi video. Producit cochlearia aurea denûm siclorum: Nemo in illis cochlearibus siclos nummos esse dicet aut credet, non magis quàm in cochlearibus argenteis. sunt enim & manent cochlearia, non nummi. Neque enim omnis res aurea & argentea nummos fecit aut cusos, aut non cusos, sed aurum & argentum in sicli pondera digestum, eo fine, ut illis utar in emendo, in donando, in solvendis debitis &c. omnino nummi naturam induunt, & νομίσματα sunt certi ponderis cum expenduntur, & transferuntur ad alium: ita ut quæ in siclis argenteis nummum constituunt, eadem in siclis aureis nummos quoque constituere necesse sit. De siclis in auro disertè testatur locus 1. Chronic. 21. v. 25. ubi legitur Davidem Arnano dedisse siclos aureos pondere sexcentos. Fuerunt igitur sicli aurei æquè ac argentei, sed pondere: alios enim nummos Hebræi vel Judæi nesciebant suis moribus, sive argentei essent, sive aurei: cusos aut signatos nullibi leges in S. Scripturâ, nec nos fingere debemus, quæ non fuerunt. Hæc si attendisset judicii exactissimi Scriptor, Herm: Conringius, non opus fuisset tanto conatu, quo siclos argenteos nummos tantùm fuisse defendere voluit, non aureos, non æreos. Ita enim statuere debuit omnino, quia cusos nummos aureos intellexit & argenteos. Nullus autem aureus veteribus τετράδραχμος inter cusos observatur fuisse, prout siclus & stater argenteus: at non fuisse inter nummos non cusos haud perinde sequitur. Illi enim nummi, sive in argento, sive in auro, secundum sola pondera

& sie-

& fiebant & dabantur, adeò ut ſicli nomen æquè ponderi & nummo τετραδράχμῳ aureo ac argenteo apud Judæos conveniret. Nummi enim fuerunt iſti ſicli aurei 600. quod pro areâ Arnonis a Davide darentur, ab Arnone reciperentur, & area emta illo pretio penes Davidem maneret. Facta eſt igitur hæc emtio & venditio nummis aureis, ſed ἀσήμοις, at ponderatis ad ſiclos ſexcentos aureos, qui faciunt noſtræ monetæ 4800. thaleros unciales argenti vel 2400. Ducatos Hungaricos δραχμναίȣς in auro. Aliter 1. Reg. ultimo hæc hiſtoria & pretium ejus exprimitur, 50. ſiclis argenti aream iſtam emtam dum dicit, qui non faciunt niſi 25. thaleros unciales. At hæc ad aliud tempus pertinent enucleanda, nunc ſolùm manifeſtum reddere volui, etiam aureos nummos pondere ſicli Hebræis fuiſſe pariter ac argenteos, quod negavit Dn. Conringius, dum alios quàm nummos cuſos dari ſibi non perſuaſit, licet ubique concedat ante captivitatem Babylonicam Judæos non niſi nummis ἀσήμοις, nullis verò cuſis, uſos eſſe. Hæc igitur ejus eſt ſententia ſiclos nomine aureos nullos cuſos fuiſſe Judæis poſt captivitatem & libertatem ab Haſmonæis reſtitutam, tunc enim nummis cuſis primùm uti Judæos cœpiſſe ſtatuit, non priùs. At quia corruit illa ſententia de nummis cuſis Judæorum poſt captivitatem, & nummis ἀσήμοις more veteri perrexerunt uti Judæi, uſque quò Romani eos exciderunt, habebimus ſemper tam ſiclos aureos quàm argenteos ἀσήμȣς pondere ſuo æquales, metallo diſtinctos, id quod non negaſſet Conringius, niſi nummos cuſos admiſiſſet. Adducam quoque locum Joſephi de ſiclis auri teſtantem l. 5. Antiq. c. 1. p. m. 137. ubi Achanis furtum deſcribit, εὑρὼν χλαμύδα Βασίλειον, ἐκ χρυσȣ̃ μὲν πᾶσαν ὑφασμένην, μάζαν δὲ χρυσȣ̃ ςαθμὸν ἕλκȣσαν σίκλȣς διακοσίȣς. *maſſam auri pendentem ſiclos ducentos.* Hac maſſa auri utebantur tam in vendendo & emendo nummorum vice, quàm ad alia exinde fabricanda, cum opus eſſet, planè prout maſſis argenti ſive in nummis ſive in operibus nullum diſcrimen fuerit, ſed pondere eodem, idem nomen ferrent, metallo diſtincti ſicli & pretio ſolùm. Joſephi hæc petita ſunt ex Joſuæ 7. quæ Lutherus longè aliter ex Hebræo vertit. Ich ſahe unter dem Raub einen köſtlichen Babyloniſchen Mantel/ und zweyhundert Seckel Silbers/ und eine güldene Zunge fünffzig Seckel werth am Gewichte. Hæc ſanè conveniunt cum textu

Hebræo, nisi quod **werth** ibi superfluum sit, & ancipitem reddat mentem, an valuerit quinquaginta siclos argenti an auri; sed auri pondus fuisse quinquaginta siclorum in ista lingulâ nobis Hebræa insinuant. לְשׁוֹן זָהָב אֶחָד חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִשְׁקָלוֹ. Jam sicli argentei ducenti sive in massâ fuerint, sive κεκερματισμένοι, nihil plus quam sicli fuerunt pondere, prout sicli in lingulâ auri. Josepho autem novum non est Codicis sacri verba distorquere, & in alium sensum dare, quod plurimis ejus locis ostendi potest, sed hujus nunc loci non sunt. haud enim aliud quid docere voluimus, quam siclos auri & argenti pariter nummis serviisse, ac aliis rebus, & in hoc nullum auri ab argento discrimen esse. Et quomodo hæc aliter se possent habere, cum a ponderando sicli nomen apud Hebræos, ut novimus, processerit, quod ad quævis metalla se porrigit? At quoniam ære aut ferro Hebræi non utebantur in nummis suis, sed argento solùm & auro, hinc certo pondere nummi aurei & argentei sicli dicebantur. Eadem ratione Chaldæi siclum *Philes* vocarunt, quod apud ipsos *pheles* sit nomen stateræ & lancis, in quâ ponderabantur sicli, ut Hebræis מִשְׁקָל statera in qua שֶׁקֶל ponderabant, seu siclum. Hinc egregiè Aria Montanus p. m. 137. *pelezz* dicit *monetæ genus non cusæ in Haruch, sed Chaldæo paraphrastæ in Ezech. cap.* 4. *&* 37. *siclus est.* Vide siclum, vide monetam non cusam, ab Hebræis ipsis concessam & agnitam. Unde aureos nummos majoris ponderis quàm sicli, etiam argenteos Judæos expendisse nullum est dubium, cum summas solvere majores deberent, quos ad massas, minas & πλίνθους argenti & auri referre oportet. ita ut Camhius rectè Aria Montanum docuerit, quosdam nummos aureos quindenos vicenos, & viginti quinque siclos superasse quod in nummis non signatis optimè procedit, in cusis nequaquam. Et prout in auro, sic etiam in argento, nummi isti majores promebantur, massæ potiùs dicendi quàm nummi, qui tamen ad siclos redigebantur tam in auro quàm in argento, quamdiu ad *Kiccar* non adscendebant, quod erat pondus apud Judæos summum & gravissimum, ut talentum apud Græcos. Cum enim summam per *Kiccarim* expendere opus esset, non siclos sed *Kiccarim* in nummis non signatis justo pondere solvebant. Nummos ego voco, quidquid auri vel argenti pro mercibus emendis datur, aut vendendis recipitur, sive cusi sive non cusi sint, modò cum aliis mercibus permutentur.

CAP.

CAP. IX.

De Siclis æreis.

ATque ea ratione non fuiſſe Judæis nummos æreos, neque *Gerah*, neque *Siclos*, neque *Kiccar*; fuiſſe verò pondera iſta æris extra nummos, cum ære in operibus uti vellent, non ad permutationem mercium, manifeſtum fit, neque enim pondera ſicli & *Kiccar* æris metallo negamus, ſed nummis æreis, quibus non indigebant. Æreos peregrinos cuſos etiam admittebant, ut eſſet permutatio facilior, eoſque rurſus peregrinis reddebant, ſicut aureos ſignatos & argenteos: omnis enim generis nummi cuſi peregrini inter Judæos frequentabantur, juxta cum eorum propriis non cuſis, ne ſcilicet commercia detrimenti quid aut moræ ſentirent, ſed omnibus omnino nummis expeditiſſima forent & promtiſſima. In auro & argento pondera nobis ſiclorum & *Kiccarim*, & *Gerah* ubique Scriptura ſiſtit, ut nummos, nihilque præterea, ærea nullibi κέρματα, nedum cuſi nummi comparent, qui Judæorum dici queant. Jam literæ tam Samaritanæ quàm Hebraicæ quam quæſo formam oſtendunt? qualem in libris paſſim inpreſſis reperimus, abeuntes quàm maximè a veris & antiquiſſimis manuſcriptis. Virga Aaronis, thuribulum, acerra Mannæ, radix balſami, templum ipſum, quot figuras diverſas receperunt? ut variis locis, diverſis temporibus, aliis manibus & ingeniis ſculpta quidem colligere liceat, ſed omnia nupera, & ab antiquitate omni, quam præfigurare voluerunt remotiſſima.

Tam illos nummos cum JESU imagine, ſuiſque inſcriptionibus, quis non videt a Chriſtianis protruſos, non a Judæis, ut & illi in fraudis partem venirent? Meras fraudes & impoſturas loquuntur omnes hi nummi, in figuris, in literis, in inſcriptionibus, in monetis ipſis cuſis aut fuſis, ut digni minimè ſint in quibus occupemur. Nec defuerunt Viri doctiſſimi, qui fraudes illas viderunt, ſed cœca illa opinione ducti, quaſi nummos aliquando cuderint Judæi, ita veritatis aliquid ſubeſſe poſſe ſibi perſuaſerunt.

Tam infrunita fuit horum hominum diligentia, ut etiam æreos

nummos viguiſſe & procudiſſe Judæos fraudibus ſuis addiderint, contra Sacram Scripturam, quæ nullibi de nummis æreis populi Judaici, οὐδὲ Δίωνος γρῦ, profert. Unde etiam Hermanno Conringio aliiſque aqua hæret, quo nomine hos æreos nummos appellare deceat, cum ſicli non ſint, quorum nomen ſolis argenteis deſtinatum exiſtimat. Falſos eſſe æreos iſtos ſive cuſos, ſive non cuſos, & propterea nullius nominis, licet ſicli pondus oſtendant & ſemiſicli, extra controverſiam mihi videtur, quod nunquam argentum & aurum defecerit Judæis, quo nummos offerre pro mercibus potuerint, nec opus erat ad æreos devenire, quamdiu argentum κερματίζειν poterant, quod novimus etiam ad minutiſſima ſegmenta & ramenta redactum valorem præſtare. Æreos igitur nummos Hebræorum quod agnoſcant Scriptores, ex errore illo communi natum eſt, quod non niſi cuſos & ſignatos nummos Hebræis tribuerint, quos nunquam illi receperunt. Unde Aria Montanus, qui etiam nummos Hebræorum cuſos opinatus eſt, eò tandem coactus eſt ſententiam ſuam dirigere, ut ſiclos non niſi argenteos dictos affirmarit, dum ait in libello Ephron: *Quoſdam etiam aureos nummos vicenûm ſiclorum, quoſdam vicenûm quinorum, alios quindenorum in uſu fuiſſe, quæ minæ partes dicerentur, ut exponit Camhius in Ezech. 45. v. 12. Sed certum auri vel æris ſiclum eodem nomine dictum non facilè in antiquorum libris agnoſcimus. Sed cum de ſiclo auri & æris Scripturæ meminerunt, pondus ipſum, non valorem æſtimandum arbitramur.* Vellem profectò, indicaſſet, ubi ærei nummi in Sacrâ Scripturâ nominarentur: ego enim illos nullibi obſervare potui. Joſua ſanè c. 6. v. 18. probè diſtinguit, dicens: alles Silber und Gold/ tam vaſa quàm nummos ſignificare volens, æs autem & ferrum, non niſi in ſupellectile & vaſis ponit, ſampt dem ehrnen und eiſernen Geräthe/ ut כְּלִי rectè reddidit Lutherus. Attendit hoc Joſephus, qui verba transſumens, quæ exſtant. 2. Sam. 21. v. 16. Und Jesbi zu Nob/ welcher war der Kinder Rapha einer/ und das Gewicht ſeines Speers/ war dreyhundert Gewicht Ertz / und hatten neue Waffen/ der gedachte David zu ſchlagen: ſic interpretatus eſt l.7. Antiq. c. 10. p. m. 242. ὤφθη ὑπὸ τίνος τῶν πολεμίων Ἄκμωνος μὲν τοὔνομα, Ἀράφου δὲ παιδός. οὗτος ἦν μὲν καὶ ἀπόγονος τῶν Γιγάντων. ἔχων δὲ καὶ ξυστὸν οὗ τὴν λαβὴν συνέλκειν σταθμὸν τριακοσίους σίκλους, καὶ θώρακα ἁλυσιδωτόν,

δωτὸν, καὶ ῥομφαίαν, ὥρμησεν ἀποσραφεὶς ὡς ἀποκτείνων τῶν πολεμίων Βασιλέα. Nimis evagatur Joſephus in ſuis antiquitatibus Biblicis explicandis, aliumque ſenſum multis affingit. Ne nunc dicam de θώρακι ἁλυσιδατῷ, quem Philiſtæis fuiſſe non conſtat, nec in Sacro textu exſtat, de ſiclis ſolis monendum eſt, rectè ſe habere, quos hic in pondere produxit. Sacra Scriptura diſertè lanceam iſtam æream, נְחֹשֶׁת fuiſſe dixit, ideoquè in ejus pondere nec ſicli nomen adhibuit, ſed מִשְׁקָל quod quale pondus ſit, cum pro omni pondere ſumatur, Hebræi non obſervarunt; *& pondus lanceæ ipſius trecentorum pondere æris.* Ellipticè pondus illud proponitur, & ſignificantur omnino ſicli. Hic enim de nummis non eſt ſermo, ſed de pondere, ideoquè tam æri quàm ferro ſicli pondus tribui poteſt. At in ære nummos nullos Judæi tractarunt, nec in ferro, ſed auro & argento ſolo ſolvebant ſolvenda; ideóque nec ferrum nec æs ſicli unius aut plurium pondere in pecuniæ rationibus reperitur: aliud enim eſt pondus, aliud pecunia ponderata, ut hic, lancea trecentorum ſiclorum pondere, quæ propterea tamen pecunia non fuit, omnis enim nummus non ſignatus pondere ſuo talis eſt, ſed non omne pondus nummus eſt. Æs igitur in pondere ſicli quidem conſiderari poteſt, in pondere verò nummi nequaquam. Nec magis ex iſto loco Samuëlis ſiclus æreus nummus probari poteſt, quam Ravanellus in Bibliothecâ Sacrâ p. m. 615. ſiclum chalybeum & ferreum exſtruxit, quod ferrum & chalybs ſicli pondere appenſum reperiatur 1. Sam. 17. Chalybs enim & ferrum & æs, res quidem ponderatæ ſunt in ſtaterâ, non verò nummi. Manet igitur ſicli nomen ut pondus omnibus ponderatis quidem tribui metallis, ſed non nummis, niſi aureis & argenteis. Ærei multi circumferuntur & leguntur etiam hodie inter Hebraicos, ſed quoniam hi nullius fidei aut antiquitatis ſunt, nihil etiam probant. Sequiora ſecula omne aurum & argentum factum, ſculptum, cœlatum, *fabricaturas* vocarunt, ut patet ex formulis Marculphi, & primò ex form. 48. *ex præſidio domus eorum, aurum, argentum, fabricaturas, drappas, veſtimenta, vel omne ſuppellectile eorum.* & form. 67. *de præſidio verò drappos, fabricaturas, vel omne ſuppellectile domus.* form. 72. *tam auro quàm argento, vel reliquis fabricaturis.* diſertiùs form. 75. *in fabricaturis, id eſt, in auro vel argento ſolidos tantos.* ſicquoquè form.

form. 78. *in fabricaturis aurum tantum, argentum tantum*. ut & form. 83. *in auro & argento fabricaturas in solidos tantos* &c. Non dubito quin nummi cusi quoque sub his *fabricaturis* comprehendantur, cum nullibi nominentur aut distinguantur a formularum autore, qui seculo illo vixit, quo nummi cusi passim obtinebant, sub auro igitur & argento fabricato debent intelligi, nam massæ, πλίνθοι, κέρματα, quæ quondam in nummis fuerunt, aurum scil. & argentum infectum, vix tunc in supellectile cujusquam spectabantur: ideoquè *fabricaturæ* dicuntur, omnia quæ fabricata & facta fuerunt, in auro, vel argento, vasa, vel nummi cusi.

Cœterùm rectè se habent verba Ariæ Montani, & Camhii, qui aureos vicenûm siclorum, & viginti quinque, & quindenorum adduxerunt, si de pondere, & nummis non cusis intelligantur, ut intelligi debent. Idem est in argento, nam & multi sicli in massam unam argenti coire possunt, quæ serviat in commerciis & contractibus emtionis ac venditionis. Hinc duplex siclus, qui *Selah* Rabbinis dicitur, & unciali pondere argentum continet, proficiscitur, nihilquè impedit, quin quadruplus, & decuplus esse potuerit siclus, quamdiu inter non cusos relinquitur: at si cusos solos respicimus, *Selah* uncialis inter Judaicos nummos chimæra fuerit, quoniam illi, qui nummos cuderunt, eò nusquam gentium progressi sunt, ut unciales argenteos cuderent, ante secula hæc ultima, quæ tandem tales nummi nobilitarunt. Hic autem nummus *Selah* varii ponderis fuit, alius in Galilæâ, alius in Judæâ. Ille enim non nisi duarum drachmarum fuit, hic octo: ut Aria Montanus ex Misnajoth docet p. m. 133. *legimus* ait, *quinque Selahhim in Galilæa pondus esse decem zuzim in Judæa. Selahhim* igitur Galilæi multò minoris ponderis fuerunt, quàm *Selahhim* Judaici. Sed quod & æreum *Selah* adducat ex Misnajoth de decimâ secundâ c. 2. §. 10. hoc mihi suspectum valdè, nisi loquatur de æreis Græcis aut Romanis cusis, iisquè nomen illud Hebraicum imposuerit, ut in Misnajoth de Ahaloth c. 13. §. 1. & tract. de Chelajim c. 17. §. 12. *Selah Neronith* exprimit, nummum, nisi fallor, æreum, a Nerone cusum. Nero autem vel Imperatores reliqui, nunquam nummos Judaicos cuderunt, sed Romanos ubiquè, etiam in ipsâ Judæâ. quæ causa est, cur a Christi temporibus nomen Romanum κοδράντε reperiatur

periatur in codice N. T. Hos igitur nummos peregrinos inter Judæos valentes Hebraicis nominibus efferre ſtuduerunt ſæpius. *Selah* autem Hebraicè ſignificat petram & ſaxum: quod nomen quâ ratione nummis applicaverint, haud explicarunt. Hoc verò certum eſt, per *Selah* in Judæorum nummis non cuſos intelligi, in peregrinorum nummis autem cuſos, & quidem æreos, nam argenteos ejus ponderis nemo tunc ſignavit.

CAP. X.

De Siclo Sacro & externo.

SIclum Sanctuarii excipio, quem cum Moſe ex divino inſtituto peculiariter additum novimus, & inter Iſraëlitas receptum, ita ut nihilominus a vulgari & antiquiori in civilibus commerciis non diſceſſerint. Abimelechi igitur argenteos mille ſicli vulgaris pondere fuiſſe dicendum eſt, æquè ac illos quadringentos Abrahami, quibus ſepulchrum emit. Atque ſic illi ſicli noſtræ monetæ thaleros unciales effecerunt 250. quadringenti verò, centum, niſi pondus fortè ſicli aliud eo tempore fuiſſe conjicere velimus, & ſub Moſe primum ſiclos διδράχμυς & τετραδράχμυς certo pondere conſtitutos: de quâ re tamen nihil Sacra Scriptura teſtatum reliquit, præterquam in ſiclo Sanctuarii. Hic rurſus doctiſſimos, Conringium & Steph. Morinum, & alios adverſantes ferre oportet, qui ſiclos a tempore Moſis, & collecto in unum populo, non niſi unius ponderis fuiſſe ſtatuunt, quatuor ſcil: drachmarum. Non ipſos movet tam ſæpe addita diſtinctio *ſicli ſacri*, non 70. Interpretum δίδραχμα pro ſiclis poſita, quæ ſanè non toties repetita legerentur, ſi unius generis ſicli in populo Judaico, τετράδραχμοι ſoli, obtinuiſſent. Sicli enim ante Moſen in populo Cananitico leguntur, ſed non ſacri ponderis, diverſi igitur fuerunt, quoniam *acri* dici cœperunt. Abraham non ſolvit ſiclos Sanctuarii, nec Abimelech donavit, quia nondum ita ſicli diſtincti fuerant, ut τετράδραχμοι haberi poſſent, & ſacri: Et uſque ad Moſen non ſiclos neſciverunt

populi isti, sed nesciverunt sacros. Sed & concedere non multùm nocebit, sicli nomen non a Cananitis ortum sed ab Abrahamo, vel Hebræis, postquam terram Canaan ingressi sunt, suamquè rempublicam instituerunt. Potuit enim a Cananitis alio nomine vocari, *Kesitha*, vel simili, haud verò sicli, nec sicli pondus continuisse, priusquam Moses populum docuit, quo nomine, quo pondere siclum adhibere deberent, & ne vel nomine vel pondere gentibus similes essent, *siclum sanctum*, vel *Sanctuarii* appellari voluit, quo nomine nummi illorum distinguebantur omnino a nummis gentilium. Neque enim solùm sicli sancti dicebantur & Sanctuarii, quod in sacrario mensuræ & pondera custodirentur, eorumquè exemplaria, & quod Sacerdotes & Levitæ eorum curam demandatam haberent, 1. Chronic. 23. v. 29. sed quod ipse populus ut sanctitate distinctus erat a gentibus, ita quoque ritibus sacris, mensuris ac ponderibus sacris, nunquam inter gentes auditis. Facilè igitur cum doctissimis Viris adduci possum, ut credam, veros siclos nullibi fuisse quàm in Judaico populo, eosquè τετραδράχμους, cœteros sicli nomen mutuatos esse a Judæis, pondere tamen diverso nummos suos tractasse; Unde sequitur, siclum sanctum nihil aliud esse, quàm nummos Judæorum pondere proprio distinctos a nummis gentilium; & quidquid de vulgari, aut Regio siclo proditur, non ad Judæos aut illorum siclum pertinere, sed ad externarum gentium nummos, qui pondere siclo Sanctuarii respondebant; Hinc est, quod ne Chaldæi quidem sicli vocabulo usi sint, sed *Selaah* & *Selaîn* Chaldæus paraphrastes siclos suâ linguâ vocaverit, quod sicli nomen ad solos Hebræos & Judæos pertinuerit. Rectè igitur statuunt, nullum siclum profanum ullibi exstare, nec a quoquam memoratos esse: profani enim & gentiles sicli nomine vel non dignabantur uti, vel si uterentur, propter commercia mutua hoc fiebat, ut se explicarent. Illud tamen commune habebant Judæi & externi, ut nummis non cusis, auri & argenti lingulis, lamellis & κέρμασι non signatis, certi tamen ponderis, quælibet gens suis, ad commercia valere facerent. Exinde quoque non incongruè statuitur, siclum Sanctuarii aut populi Judaici pondere reliquarum gentium nummis majorem fuisse, & ad 320. grana hordei in puro argento pendisse, nec de tali pondere quemquam ante Judæos cogitasse, postmodum verò plures imitatos

tatos esse. An Sicilicum Romanorum pondus, aliquid habeat cum siclo commune præter allusionem, haud video. Sicilici pondus erat duarum drachmarum, a secando dictum, ut Paulus & Festus indicant, *Sicilicum dictum, quod semunciam secet.* h. e. dividat in partes æquales. Semuncia quatuor drachmarum erat, ergò *Sicilicum* duarum drachmarum pondus habebat, quod etiam Marq. Freherus & Cornelius a lapide statuerunt. A secando dictum, non a siclo, alia quoque nomina Romanæ linguæ testantur, nam *Sica* quoque a secando dicitur, & Ennius *Siciles* vocavit hastarum spicula, quod iis vulnus fieret & secaretur.

Incedit veles vulgò Sicilibus latis.

Sicilicum igitur pondus, non quod secaret sed quod secaretur. κέρμα alterius ponderis majoris, propriè tamen semunciæ dimidium. Igitur qui apud Epiphanium legunt Sicilicum, & Siclum intelligunt, falluntur, haud enim sibi hæc respondent. Epiphanii mens perpendenda, an Sicilicum an Siclus legi debeat.

Sic quoque sicli nomen ad mensuras transiit, refertqui Polybius & ex eo Athenæus in Lusitaniâ hordei siclum seu medimnum Atticum emi potuisse drachmâ unâ l. 7. c. 1. p. m. 331. Ὁ μὲν τῶν κριθῶν σίκλος (μέδιμνος ἐστὶ) δραχμῆς. At num ex siclo Hebraico nomen retinuerit, & quâ occasione in Lusitaniam vox illa transierit, & Polybii tempore superfuerit, cum inter Judæos ipsos ne nomen quidem ampliùs auditum sit, non mihi liquet.

At Cananitis jam ejectis, & ab Israëlitico populo terris occupatis, an siclos priores populis consuetos abdicarint, & solos sacros retinuerint, hoc mihi quidem non persuadeo, ex eâ causâ quod populi alii ad terram sanctam non pertinentes circumhabitarint, & populos Israëliticos incluserint, qui siclos Cananiticos eodem pondere quo priùs retinebant, quibus Israëlitæ nec siclum sacrum offerre, nec illi Israëlitis poterant. Ex consensu igitur & commercio cum aliis gentibus qui argentum recipiebant, & nummos, siclo alio quàm sacro uti cogebantur. Et si cum gentibus siclos permutabant alios, hoc etiam inter se, ut commercia sibi constarent, eos observasse sequitur, nec sacri ponderis siclos adhibitos, nisi ubi Deus disertè jusserat, & sacra flagitabant, licet nihil impediat, quò minùs sicli isti omnes inter eos commeare potuerint, quia non cusi erant, &

argentum utrinque probum expenderetur. Nam si quis hodie thaleris banci solvi sibi pactus esset, ille verò solvat alterius generis, non rectè solutum conqueri potest, licet thaleri sint utrique, nihilqui ampliùs: sic quoque in siclis res se habet; rarò enim nummi ejusdem nominis, ejusdem civitatis, idem pondus, eundem valorem retinent, semper aliquid diversi occurrit, cur nunc hi nunc illi magis desiderentur. Nullum igitur superesse dubium potest, etiam alios siclos in populo Israëlitico fuisse præter sacros, propter commercia cum exteris, quæ quoque Græcorum nummos à Judæis recipi, & Romanorum tandem voluerunt. At quod Septuaginta siclos non nisi διδράχμους appellent, etiam sacros, ex eâ causâ, puto, contigit, quod eorum temporibus Græci nondum τετραδράχμους cusos habuerint: & Judæi, sive cum siclis διδράχμοις, sive τετραδράχμοις sacra observarent, eodem res recidit, quoniam illi rudes, haud verò signatos siclos & nummos expendebant, ejusque ponderis efficere poterant, cujus indigebant, librâ & forpeculâ adhibitis. Conringius in eâ est sententiâ, Septuaginta drachmas ad pondus Alexandrinum intellexisse, atque sic δίδραχμοι Alexandrini fuerint τετράδραχμοι Attici: sed vix probari posse puto, eo tempore, quo Biblia in Græcum Sermonem versa fuerunt, Ptolomæo Philadelpho Rege curante, Alexandrinos illa pondera observasse, vix enim sexaginta annis tunc steterat urbs, & Græcorum ut mores, ita quoque mensuras & pondera hactenus tenuisse civitatem istam mihi videtur haud negari posse. Non etiam δίδραχμοι, qui apud Interpretes illos leguntur, pro siclis omnibus undiquaque, inusitati Græcorum nummi fuerunt, sed usitatissimi, τετραδράχμοις antiquiores, ita ut siclos quoque non nisi διδράχμους Hebræorum in Ægypto Judæi viderint, ut apud exteros, cum quibus ex veteri more commercia excercebant siclis veteribus & διδράχμοις, prout Abimelech & Abraham. Et concedit ipse Conringius c. 10. p. m. 98. *Sicli nomine fuisse haud parum diversa pondera*, apud Judæos, sed in siclis signatis illud haud concedit. Jam verò nummos nullos unquam Judæis signatos fuisse, mihi quidem videtur certissimum. Ergo nulla ampliùs controversia superest, diversi ponderis siclos etiam in nummis obtinuisse. Nec nos dicimus, aliquâ lege scriptâ diversos hos siclos constitutos fuisse, prout constituti fuerunt sacri, usum verò eos introduxisse,

troduxisse, etiam ante legem de pondere sicli sacri, quos nulla quoque lex unquam damnavit aut abrogavit. An verò ideo sacri dicti sint sicli τετράδραχμοι, quod ad solos sacros usus adhiberentur, an verò quod Levitæ mensurarum & ponderum curam sibi concreditam gesserint, & ex Sanctuario peti debuerint, eodem recidit. Siclus enim secundum pondus Sanctuarii quatuor drachmas pendere debebat, reliqui sicli non erant Sanctuarii, sed gentium, etiam siclis utentium, & Judæorum, illis commercantium; adeò ut horum siclorum vulgarium pondus non ex Sanctuario petitum sit, sed ex communi gentium librâ, siclis illis, a pondere Sanctuarii diversis utentium. Haud igitur pondus sicli δίδραχμον, aut aliud in Sanctuario fuit, aut Levitarum custodiâ, sed in usu tamen Judæis, propter commercia cum gentibus, qui siclo Sanctuarii nequaquam adsueverant, ut sic videamus satis, cur opus fuerit siclum secundum pondus Sanctuarii a reliquis siclis distinguere. Permansit enim siclus vulgaris & receptus ab antiquo inter gentes, cum siclus ad pondus Sanctuarii non egrederetur Judæam, atque sic in Judaico populo fuerit unà cum siclo Sanctuarii. Et quod objiciunt, nullo firmo argumento siclum vulgarem demonstrari posse, Sacrâ Scripturâ ejus mentionem non injiciente, hoc jam aliter, puto, docui, siclum alium in usu fuisse ante siclum Sanctuarii, eumquè mansisse unà cum siclo Sanctuarii in populo Judaico, propter commercia cum gentibus, qui eo siclo utebantur, non verò Sanctuarii; sed nec illi unquam clarè probarunt, solum siclum Sanctuarii Judæis fuisse, illis quidem argumentis, quæ hactenus produxerunt; Posito enim pondere sicli Sanctuarii, non statim concidit pondus sicli veteris, & antiquioris siclo Sanctuarii: nam hoc nullibi abrogatum evincitur. Sicli sanè Achanis ducenti, quos ex prædâ Cananiticâ Hierichuntinâ sublegerat & absconderat Jos. 7. non erant sicli Sanctuarii, nec ejus ponderis, sed converti primùm debebant in siclos Sanctuarii, ut habetur c. 6. Jos. v. 18. Aber alles Silber und Gold/ sampt dem ehrnen und eysernen Geräthe/ soll dem Herrn geheyliget seyn/ das es zu des Herren Schatz komme. Quin conflata fuerint illa metalla, & igne piata ac expurgata, nullus dubito, ut sicli Sanctuarii fierent, qui prius sicli gentilium fuerant, quorum pondus haud sanè par erat siclo Sanctuarii.

CAP.

CAP. XI.

De Siclo Regio.

HAud admittimus ſiclum Regium, quem nonnulli docti Viri, Dn. Conringius, & Dn. Morinus, aliiquè memorant, quaſi diverſus fuerit ab aliis ſiclis, apud Judæos. Nullus enim talis in S. Scripturâ legitur. Locus Sacri Codicis, quem plerumque pro illo conſtituendo adducunt, de comâ Abſalonis, quæ ducentos ſiclos pendebat in librâ regis, ex c. 14. 2. Sam. haud illud dicit ſiclos fuiſſe Regios, ſed illam appenſam fuiſſe in lapide ſeu librâ Regis, in domo Regiâ, prout conveniebat illam illic appendi, ubi tonſa erat, ſiquidem Abſalon ex familiâ Regis erat, filius Davidis, nec alibi poterat ad libram vocari, quàm ubi res geſta erat. & quod ducentorum ſiclorum comæ tonſæ pondus fuerit, non exinde ſequitur, aut libram Regiam diſcrepaſſe a libris & ſtateris aliorum civium, aut ſiclos alios fuiſſe, quàm qui cœteris uſitati fuerunt in populo Judaico, ſive vulgares fuerint, ſive Sanctuarii; ita ut libra Regia nihil aliud ſit, quàm libra in domo Regis, quâ utebantur ejus aulici, aliquid appendere opus habentes. Beyerus de ſiclo, d. 4. poſtquam ſiclum Regium & vulgarem ejuſdem ponderis fuiſſe dixit, adducit adhuc locum ex cap. 30. Exodi v. 13. quo Regium & vulgarem ſiclum ſtabilire conatur, Es ſoll ein jeglicher der mit in der Zahl iſt/ einen halben Seckel geben nach dem Seckel des Heyligthumbs. Ein Seckel gilt 20. Gerah/ ſolcher halber Seckel ſoll das Heb-Opfer des Herren ſeyn. Quia ſæpius ſicli nomen repetitur, & ſiclus Sanctuarii, ideò exiſtimat alios ſiclos vulgares & Regios diverſos in populo Judaico fuiſſe, quod exinde non ſequitur. In populo enim Judaico non niſi unius generis ſicli, Sanctuarii dicti, obtinebant, quatuor drachmarum ſinguli. Alios verò nummos non ſignatos, alias gentes ſub ſicli nomine & pondere καταχρηστικῶς adhibuiſſe non negavero; at in populo Judaico non fuerunt alii νενομισμένοι. Nec locus adductus loquitur de alio ſiclo, quàm de Judaico. & juſſi ſunt omnino Judæi inter ſe non alio pondere nummos expendere quàm ſicli, & quidem Sanctuarii, ipſis proprio. Aliud

erat

erat in commerciis, ubi ſiclos ſuos ſiclis externis nummiſque gentilium ſæpius permutare cogebantur. Quod verò hanc gratiam nobis Beyerus veluti faciat, nolens ſiclos vulgares & Regios dimidio minores fuiſſe ſiclis Sanctuarii, nec duarum drachmarum ſed trium, quod tales τρίδραχμοι ſubinde reperiantur in muſeis doctorum Virorum. Haud ego negem ſic eſſe, ſed quoniam ejuſdem fidei ſunt, omnes Hebræi, quibuſcunque literis reperiantur, h. e. nullius, fraudulenter orbi literario obtruſi, & ex Judæorum dolis conſuti ac compoſiti, nihil ad probandum valent, de veteribus ſiclis ac nummis populi Judaici, vel aliorum in Oriente, quia nummis non cuſis tunc res gerebatur ubique, nec populum Judaicum, quam diu regnum aut reſpublica fuit, ullos alios nummos quàm non ſignatos voluiſſe aut adhibuiſſe, ex multis adductis jam patet, quique reperiebantur inter commercantes cuſi, omnes peregrini & προσήλυτοι fuerunt, non Judaici cunei aut monetæ, quam nullibi reperimus ipſis fuiſſe.

Veteribus igitur illis ſeculis, dum nummis talibus & Judæi & illorum vicini νομίζειν ſueverant, aliis διδράχμους, aliis τριδράχμους, Judæis τετραδράχμους placuiſſe, non eſt vero diſſimile: & de Judaicis hoc quidem certiùs conſtat, quàm de cœteris, tam ſicli nomen ab iis cœpiſſe, quàm inditum eſſe nummis τετραδράχμοις, quod diutiùs illi perſtiterint in his moribus, quàm cœteræ circa gentes, quas Judæi deleverunt, vel aliàs in nummis ſuis propriis & pondere diſtinctis a Judaicis perrexerunt, quos quoque aliis nominibus gentes quàm ſicli denominaſſe, pronum eſt colligere ac judicare, præcipuè de illis gentibus, qui ante Judæos terram Canaan occupantes nummis talibus uſi ſunt, ut Cananitæ & Ægyptii; Neque enim quod Ephron Hethita primus inter Cananæos ſicli nomen in Sacrâ Scripturâ protulerit, vendens Abrahamo locum ſepulchri Geneſ. 23. v. 15. das Feld iſt 400. Seckel Silbers werth/ ideo ſtatim ſequitur Hethitas ſeu Cananæos nummos ſuos ſuâ linguâ ſiclos vocaſſe: Scriptor enim pentateuchi Moſis non Cananiticè ſed Hebraicè res expreſſit, horumque phraſi locutus eſt. At de nomine non tam laboramus, an ſicli tranſierit a Cananitis ad Judæos, vel a Judæis ad Cananitas, & alios, niſi quod videatur convenire, ut pondere Deus voluit eos nummos ſuos diſtinguere a gentibus, ſic quoque nomine. Et ſic verum eſt ſicli nomen non aliunde cœpiſſe

K quàm

quàm a Judæis, merè enim Hebraica eſt illius vocis radix, & derivatio. Quid ſit *ſiclus ſiclorum* quem Schickardus in Bechin: Happerus: p. m. 82. nominavit, non intelligo, num ita legerit ex nummis illis Judaicis qui hodie circumferuntur literis, ut ajunt, Samaritanis, *Sekel Sekalîm* vel num ita rectè legerit pro *Sekel Jiſraêl*, hoc illis judicandum relinquo, qui tales linguas penetrarunt. Nam mihi *Sekel Sekalîm*, & *Sekel Jiſraêl* eandem fraudem & imposturam ſapiunt, atque ut ficta ſemper tractavi.

Sed quoniam ex Moſe Nachmanide hæc hauſit, atque *Sekel Sekalim* ſiclum ſiclorum ille Accone in nummo iſto vidit, & legit, & annotavit, non *Sekel Jiſraêl*, ut nunc nummi Samaritanorum cuſi præferunt, quàm rectè Samaritanæ literæ ſibi conveniant, vel a nobis legantur & intelligantur diſcere poſſumus. Si nondum dolos iſtos ſubolere volumus, quid ſubolere? quos palpare & luſco quoque videre licet, neſcio quid amplius dicendum ſit. At cur quæſo ſiclum ſiclorum iſti impoſtores nummis his inſcripſerunt non verò ſiclum Iſraëlis ut Hebraici nummi? ſtatim profectò Cuthæorum in Hebræos & Iſraëlitas infeſtus animus inde dilucet, qui Iſraëlitarum nomen noluerunt: Suum deinde Siclum ut verum & genuinum ſiclis aliis & Hebraicis hâc inſcriptione prætulerunt, ſiclumque ſiclorum dixerunt, ut primum & antiquiſſimum, ad cujus exemplum ſicli omnes nati ſint & procuſi. Quod tamen falſiſſimum eſſe arguit ipſa locutio. Siclus enim ſiclorum alios ſiclos ſe præceſſiſſe eo ipſo ponit & aſſerit. Et præterea notum eſt ante Cuthæos vel Samaritanos a Moſe uſque ad Jeroboamum, per tot ſecula ſiclos in populo Iſraëlitico viguiſſe, qui Samaritanis, quantò magis Cuthæis priores & antiquiores fuerint. Splendidè igitur mentiti ſunt Cuthæi ſuum ſiclum eſſe ſiclum ſiclorum, & omnium antiquiſſimum. Sed reſpexerunt fortè ad præſtantiam nummorum, quâ ſiclus Cuthæorum cœteris prædominabatur, ut Dominus Dominantium, Rex Regum, qui cœteris dominatur & præcellit magnificentiâ & potentiâ; ita ſiclus Samaritanus pondere & probitate cœteros vincebat, ideoque ſiclus ſiclorum. Sed cum arrogans ſit hic titulus valde, atque ſic figmentum ſuum ſtatim prodat, non alio opus eſſet argumento ad Samaritanos & Cuthæos impoſturæ convincendos, licet neſciremus an ſicli cuſi fuiſſent vel ſecus. Sed adhuc quærendum

ſupereſt,

ſupereſt, an nulli ſicli Samaritani cum inſcriptione *Sekel Jiſraël* exſtent vel exſtiterint, omnes verò legendi ſint *Sekel Sekalim*? Ego qui Samaritanas literas non intelligo, nec ſatis diſtinguere novi, de inſcriptionibus illorum nummorum judicare nequeo, an *Sekel Sekalim*, an *Sekel Jiſraël* in illis reperiatur: Sed doctis oportet me credere, qui ex inſcriptionibus Samaritanis hoc dudum legerunt & exſculpſerunt. Solus Moſes Nechmanides, qui primus illos nummos vidit, *ſiclum ſiclorum* a Cuthæis ipſis lectum & inſcriptum memoravit, cœteri omnes, ut in Hebraicis, legerunt *Sekel Jiſraël*, etiam in Samaritanis. Alterum argumentum contra Samaritanos nummos eorumque veritatem peti poterit ex inſcriptione alterius lateris, *Jeruſchalajim Hakkedoſcha*: quaſi verò Samaritani & Cuthæi neſciverint Samariam potiùs quàm Hieroſolymam ſuis nummis inſculpere, idque conveniret omnino facere. Samaritani quippe nunquam eo animo in Hieroſolymitanos ferebantur, ut illorum Civitatem Sanctam exiſtimarent, aut Hieroſolymam adſcenderent, qui ſuis ſacris in montibus Samariæ gaudebant. Sed inde tamen pulchrum illud commentum natum eſt, quò Samaritanæ iſtæ literæ pro antiquis & genuinis haberi cœperunt, eoque ſiclos hos ad ea tempora referendos, quibus nondum populus Iſraël diviſus ſeceſſerat, quod rectè Schickardus dicto loco confutavit, inprimis ex Matth. 5. v. 18. ubi minima inter literas, *Jota*, nominatur, idque conſentit Hebraicis literis quadratis, quibus hodie ſcribimus, non verò Samaritanis, quarum *Jota* non eſt minima, ſed multis dentibus & ambagibus conſpicua. Si quis enim literas Samaritanas juxta ſe poſitas, eorumque ordinem attendit, reperiet profectò ſeriem alphabeticam Græcorum, & literas Græcorum inverſas, ita ut a Græcis pleraque hæc primùm didicerint & conſarcinaverint, longiſſimeque abſint ab illâ antiquitate quam contra Judæorum Scripturam venditant. Nihil igitur niſi impoſturas meras & Hebraici & Samaritani nummi cuſi continent, quoque magis inſpicimus, eò majores dolos ac fraudes, ex quibus conſuti ſunt, oſtendunt.

Sed rurſus dubios nos tenet locus Levit. 19. v. 35. ubi pondera libræ & menſuræ enumerantur, quas juſtas Deus jubet eſſe undiquaque: Ihr ſolt nicht ungleich handlen am Gericht / mit der Elen / mit Gewicht / mit Maaß. Rechte Wage / rechte Pfund / rechte

 Scheffel

Scheffel / recht handlen soll bey Euch seyn. Hic locus erat de nummis & eorum probitate quoque præcepta dare, ne improbos nummos & adulterinos cuderent. Sed quia neque hic neque alibi de nummis lex exstat ejusmodi, nummos in gente Israëliticâ tunc temporis cusos persuaderi nequeo. Quidquid enim de nummis accipi potest, ad peregrinos potiùs spectat, minimè vero ad Judæos. Certum est autem siclos Judaicos hic sub ponderibus comprehendi, quia pondera erant, & non cusi; Quibus si addatur locus ex Num. 31. v. 50. ubi præda a Medianitis congesta describitur: Was ein jeder funden von guldenen Geräthe / Ketten / Armgeschmeide / Ringen Ohrenringen / und Spangen. Nummorum cusorum nulla planè mentio fit, ideoque nummos nullos allatos esse, aut inter Midianitas tunc frequentatos judicare licet & affirmare. Cum enim oves, boves, asinos, aurum, argentum, æs, ferrum, stannum & plumbum enumerare non omiserit, cur nummos solos oblivioni traditos credemus, nisi quod nulli fuerint planè Midianitis. quæ planè contraria sunt iis, quæ Genes. 37. v. 28. dicuntur de Josepho vendito Midianitis. Und da die Medianiter / die Kauffleute fürüber reyseten / zogen Sie Ihn heraus aus der Gruben / und verkaufften Ihn den Ismaeliten umb zwantzig Silberling. Sed commodè etiam locus ille pro 20. siclis argenti in pondere infecti, nec incudem aut malleum passi potest explicari, nec opus est nummos Medianitis tribuere, cum hac ratione diversi isti loci optimè concilientur, Septuaginta igitur εἴκοσι χρυσῦς perperam interpretati sunt, cum in Hebræo textu disertè כֶּסֶף legatur, h. e. argentum, vel siclus argenti. Et si nummi Hebraici cusi aliquando proferri deberent, illis omnino opus erat, ac proferri debuissent, Augusti temporibus, sub Herode Rege Judææ, fame Judæos premente. Nonne igitur cusi fuerunt nummi ab Herode, ut illis missis aliunde frumentum coëmeret? De his nihil Historia, nihil Josephus vel verbo indicat, sed l. 15. Antiq. c. 12. p. m. 536. sic rem illam narrat. τὸν ὄντα κόσμον ἐν τοῖς Βασιλείοις αὐτῦ συνέκοψεν, ἀργυρῦ καὶ χρυσῦ, μήτε τῆς ἐν ταῖς κατασκευαῖς ἐπιμελείας, μητ᾽ εἴ τι τέχνῃ τίμιον ἦν, τῦτο φεισάμενος, ἔπεμπε δ᾽ ἐπ᾽ Αἰγύπτυ τὰ χρήματα &c. Hic interpres, quod Josephus minimè dixit, ut dictum obtrusit, ex suo addens: *inde confectam pecuniam mittebat in Ægyptum.*

De

De confectâ pecuniâ nihil dicit Josephus, h. e. cusâ: sed eo ipso dum συνέκοψε aurum & argentum omne dixit, eo ipso quoque nummos illos factos significavit, ad coëmenda frumenta destinatos, at quo pondere, non addidit. Cur autem non ipsa vasa integra transmisit? nam & illis emi poterat luculentiùs, artificio illorum pretium aliquod majus addente. Et responderi facilè potest, ea συγκεκομμένα & διακεκωνευμένα faciliùs ac commodiùs transferri potuisse, prout etiam Romani e Græciâ prædam suam argenteam & auream ita διακεχωνευμένην Romam transfretare solebant. Hæc autem κόμματα non signata fuisse, vel exinde liquet, quod in massas & lateres ac majora pondera τὰ συγκεκομμένα redigi solerent, non in nummos cusos. quod etiam Herodem observasse, sua vasa διακεχωνευμένα mittendo, non video quomodo negari possit.

C A P. X I I.

De Sicli pondere.

QUale pondus sicli fuerit ad drachmas Atticas Scriptura nullibi docuit, nam τετραδράχμους fuisse conjectura est Scriptorum ex falsis illis, qui circumferuntur, siclis desumta, quos Judæi ipsi nescientes vetusti sicli pondus, ad pondus stateris & τετραδράχμου Græcorum, satis noti, & inter Hebræos celebris, efformarunt, atque sic nobis persuaserunt siclos veterum Hebræorum tali pondere fuisse. Hinc ipsi Judæi & Rabbini de pondere sicli dubitant, ut Salomon Jarchi, in Comm. in 1. Sam. 17. v. 7. omnes siclos, in Prophetarum libris qui reperiuntur, non nisi minæ pondere singulos explicari debere voluit. Accessisse tamen concedamus siclum ad τετράδραχμον Græcorum, nec multum discrepasse; Asserit enim Bened. Aria Montanus siliquas viginti ejusque semina exæquasse siclum illum quem donatum habuit, qui pendebat quatuor drachmas Atticas. Jam verò dicit S. Scriptura siclum continere viginti Gerah: Siliquæ igitur seminis pondus æquale fuit cum pondere Gerah, adeoque viginti siliquæ, ut viginti Gerah, siclum & τετράδραχμον efficiebant. Benedicti verba sunt p. m. 127. *Fuit*

autem Gerah illud portiuncula ejusdem ferè ponderis cum siliquæ communis semine; id quod nos periculo facto deprehendimus, granis siliquæ viginti in alterâ stateræ lance, & siclo nostro in alterâ appensis, ferè enim pondus utrinque convenit. His quidem opponere possem siliquæ nomen in ponderibus certum esse & receptum, nec convenire cum granis illis & siliquis Ariæ Montani. Nam siliquam faciunt omnes decimam octavam partem drachmæ, ut sex siliquæ scriptulum constituerint, ergo octodecim drachmam. Aliæ igitur fuerunt siliquæ B. Ariæ Montani, longè majores, quàm quæ Medicis vulgò sunt receptæ. Nam secundum has siclus τετράδραχμος continere debebat 72. vel scrupulos 12. ita ut Gerah unum tres & $\frac{3}{5}$ siliquas pendere oporteret. Sed aliud est de siclo τετραδράχμῳ magis stringens, & Judæorum temporibus propius, in Josephi Antiquitatibus, qui disertè pondus sicli cum 4. drachmis Atticis exæquat. Et in his adquiescendum, quod certiora nobis non sint relicta. Aliàs verum est, quod Benedictus idem optimè in præfat. de mensuris monuit. *Neque enim unius alicujus nationis mensurarum genera cum aliis cœterarum nationum generibus connecti ac componi debent, nisi planè in omnibus, nullis partibus exceptis, conveniant. hoc autem rarò admodum contingit.* Et in mensuris sacris contra Græcorum aut Romanorum mensuras ac pondera idem necesse fuit evenire, ut quomodo siclus & stater Græcorum tam accuratè convenerint mirari liceat. Alibi Hesychius siclum Persicum νόμισμα δυνάμενον ὀκτὼ ὀβολοὺς Ἀττικοὺς vocavit; Erant octo oboli Attici drachma argenti cum scrupulo, ita ut siclus ille drachmam vicerit pondere, vel drachma peculiaris Persica fuerit, quemadmodum Æginæa, quæ binis scrupulis Attica gravior erat. Alibi asserit, σίκλον εἶναι νόμισμα Σαρδινικόν. (lego, Σαρδικόν) adeò ut non solùm nomen sicli ad varios populos pertigerit, sed etiam diverso pondere. Alio enim apud Persas, alio apud Sardicos, alio apud Judæos fuit. Nec opus est admonere, sicli nomen etiam transiisse ad nummos cusos, & denarios. Sic siclos Neronicos dixere denarios Neronianos, & *Triana* denarios Trajanicos.

Sed & ex Hesychio monebimus, apud eum exstare σίγλον, & σίγλος & Σίκλος ubi addit quod sit βάρβαρος σίκος. Quid sit σίκος non explicavit, nisi voluit dicere, barbaros pronunciare σί-

κ@ pro σίκλ@. Σίγλαι autem, quas ἐνώτια & inaures vocat, ut & σίγλον & σίκλαι, & σιγλοφόρυς, Eunuchos, qui tales inaures gestant, unde τὰς κατακλεῖδας τῶν ἐνωτίων σίγλας φασὶ vocari, οἱ δὲ αὐτὰ τὰ ἐνώτια. Has ego siglas non a siclo Hebræorum derivandas crederem, sed a siglis Latinorum fluxisse: siglæ autem a sigillis; sigillum, a signo. At quoniam *siglæ* vocabulum ante Justiniani tempora non legitur, vix quid dicam habeo de siglis notis, siglis inauribus, siglis mensuris. a siclis enim nummis vix deducere licet, nec Sicilicos. Phavorinus qui Lexicon suum sub Leone X. scripsit, & Hesychii omnia de siclo transscripsit, hoc solùm addit Σίκλ@, τέτταρες ὀβολοί. Unde hoc hauserit, non indicavit, aut ubi siclus hoc pondere consideratus fuerit. Ultima est sicli mentio apud Amos Prophetam, qui 800. circiter annis ante Christum scripsit, A. M. 3145. sed & centum ante Christum annis sicli in Maccabæorum historiâ l. 1. c. 10. v. 40. & 42. repetuntur, postea evanuerunt, nec in sacris ponuntur. Unde qui *Siclas* vel *seglas* vel *siglas* mensuram tam pro aridis quàm liquidis ad siclos trahunt, non mihi videntur εὐστοχεῖν. Quia enim sicli vox tam inter Græcos quàm inter Latinos periit post Christum, quomodo in Lusitania & Germania servata dici possit, non video. In Allemannicis Goldasti occurrunt *siglæ de cervisia*, quas interpretor *spandas* Spands / & propterea *Seau* Francicum manare a *segla*: est enim *un seau* vas ligneum ad aquam & cerevisiam aut alia humida vel arida gestanda factum, & ubique notum, sed Germanis & Danis sub nomine Spand. Habent verò Dani etiam majus aliquod vas ligneum, quod inter duos homines eorum scapulis vecti incumbente gestatur, Saar dictum, eademque pronunciatione cum *Seau* Francico. Vectis ille Saarstang vocatur. A *Segl* igitur *Seal* & *Seau* Francica, & Latinum *Segla* ac *Sigla*. quæ cum siclo minimè conveniunt Hebræorum. *Siglus* fortè apud Persas nummus superstes, qui 7. circiter asses Lubecenses reddit majorem affinitatem cum siclo habet & retinet, quod ex Junio Spelmannus memoravit. Xenophon suo tempore 400. annis ante Christum σίγλυς Persicos nummos vocat, Cyri ἀναβ: p. m. 256. τὴν καπίθην ἀλεύρων ἢ ἀλφίτων τεττάρων σίγλων, ὁ δὲ σίγλ@ δύναται ἑπτὰ ὀβολὺς καὶ ἡμιοβόλιον Ἀττικὺς. Hunc siclum fuisse Persicum & longè minorem Judaico discimus. Nam siclus vulgaris duas

pondere

drachmas efficiebat, noſtræ monetæ duodecim aſſes Lubecenſes; Oboli verò Attici ſex reddebant drachmam argenti, quæ ſex aſſibus Lubecenſibus æquatur. Fuerunt igitur ſeptem oboli cum dimidio ſeptem aſſes Lubecenſes & dimidius, qui ſiclum Perſicum ejus temporis conſtituebant, & tantum a ſuo pondere ſiclus apud illos receſſerat, quatuor ſcilicet aſſibus Lubecenſibus & dimidio. Quos ſiclos quoque ſignatos fuiſſe judico, tum quod Xenophon illos Atticis nummis comparet, tum quod ponderis adeò inæqualis fuerit ad Græcorum nummos, ut ſunt ſeptem oboli cum dimidio. Κέρματα enim Judaica ſicli & Gerah pondere ſuo certo perpetuò ſteterunt, quod de ſignatis nummis nullibi reperitur. Apud Suidam σίκλον reperies, & ſiclus & ſiclum dicebatur. Σίκλον, inquit, ἀργυρίων ε. Μωυσῆς φησὶν ἐν τῇ παλαιᾷ. Nuſquam hoc Moſes dixit ſiclum eſſe argenteorum quinque: corrigendus igitur Suidas, & pro ε. pone ι. pro quinque, decem. argentei enim decem, Hebraicè *Gerah* dicti, efficiebant ſiclum vulgarem, ut 20. Gerah ſiclum Sanctuarii. Hoc dicit Moſes: ſed de 5. nummulis argenteis ſiclum efficientibus, aut de quinque Gerah nullibi locutus eſt. Elias Levita in libro *Tiſebi* dicto argenteos Judaicos diſtinguit, trium generum & temporum faciens. Quoties enim in Pentateucho argentei reperiuntur, Silberlinge/ ſiclum indicari vult ejuſque pondus; in Prophetis autem argenteum ſignificare libram, ſeu *litrin*, & in Hagiographis *Canterim*, quod dicitur talentum, aliter *Cantarum*.

Et cum Statere Græcorum aliquam convenientiam repererunt Scriptores, nam & ſiclum Hebræis, & ſtaterem Græcis a ponderando dictum.

CAP. XIII.

De Keſitha nummis non cuſis.

VEllem quoque *Keſitha* ſic intelligere & explicare, addendo ſiclos, ſed non mihi conſtat de pondere *Keſithæ*, neque tamen etiam conſtat, *Keſitha* nummos ſignatos eo tempore fuiſſe, licet argentum & aurum fuerit, quo res emi potuerint. Omnia

Omnia autem nomina nummorum in pondere priùs fuiſſe ferè deprehenduntur, quàm in nummis cuſis, adeò ut *Keſitha* vel ſiclum eximere non liceat. Lutherus vertendo locum Job. c. 42. v. 11. ein jeglicher gab Ihm einen ſchönen Groſchen/ addidit ex ſuo, ſchönen / in textu enim Hebræo non adeſt, יִתְּנוּ לוֹ אִישׁ קְשִׂיטָה אֶחָת *dabant ipſi ſinguli Keſitha unum.* Parum erat, ſi quilibet agnum unum Jobo donaſſet, & agnus unus malè præponeretur aureo iſti ornamento, quod ſequitur, pariter donato. unde non de agno, ſed de nummo aureo intelligendus venit. Buxtorfius addit in ſuo lexico, R. Akiva cum per Africam iter faceret, *nummos ſeu pecuniam nominari Keſitha* audiviſſe. Facilè ex Judæa in Arabiam nomen tranſire potuit; Ego nec Judaicum, ſed a peregrinis adſcitum Judæis nomen dicerem, & peregrinos nummos hoc nomine ſignificatos judicarem. Ter in S. Scripturâ occurrit, Geneſ. 33. v. 19. Joſu. 24. v. 32. & Jobi 42. v. 11. In Geneſi ſanè, cum non flectatur, nec plurali numero Hebraicè pronuncietur, ut ſicli, שלשים שקלים Exod. 21. v. 32. quamvis etiam Geneſ. 23. v. 15. ארבע מאות שקל כסף *quadringenti ſekel argenti* ponantur, ſed ita ut pluralis ſatis eluceat ex quadringentis. unde peregrinitatem voci *Keſitha* ineſſe non dubito. Nulla præterea vox aut radix in Hebræa lingua reperitur, unde *Keſitha* deduci poſſit, adeò ut nec Hebræi ipſi hanc vocem intellexerint, aut explicare potuerint. Nam quod oves & agnos, aut pecuniam agno ſignatam dixerint, talis nulla fuit Hebræis, ut ſæpius obſervavimus, adeò ut peregrinitas hujus vocis magis magiſque eluceat. Occurrit autem Clariſſ. Stephanus Morinus, qui in Epiſtola ad Ampliſſ. Dn. Gisbertum Cuperum, quam mihi Vir ille eruditiſſimus ſubmiſit legendam, *Keſithah* ex radice קָשַׂט *integrum & ſincerum eſſe*, formatum ſcribit. Fateor autem ingenuè in lexicis meis illam radicem inter Hebræos non annotatam nec receptam me legiſſe. ut unde hauſerit mihi non conſtet. In Sacrâ Scripturâ nullibi reperitur, cum quâ Hebraicè loqui diſcimus. Neque enim *Kaſchath* aut *Kaſath* in uſu fuerunt. ſed ex radice קָשַׁט *Kaſchath* quod deſcendit קֹשֶׁט id eſt, *Veritas*, hoc S. Scriptura ſuis locis prodit, quæ hac voce uſa eſt aliquoties, unde *integrum & ſincerum eſſe*, non pertinet ad radicem קָשַׂט *Kaſath*, ex quâ *Keſitah* oritur, ut vult Clariſſ. Morinus, ſed ad קָשַׁט *Kaſchath*, quæ ſanè radices fictæ ſunt,

L propter

propter קשט & קשיטה quæ in facris ufurpantur, ideoque illarum radicum interpretationes, five Græcæ, five Latinæ, ficti quoque juris funt, nec attendi poffunt. *Kefithah* verò etiam *agnum* fignificare, nullibi ex Sacro Codice colligi poteft, nifi quod Septuaginta primi fint, qui Genefeos locum per ἀμνῶς explicarunt, & reliquos *Kefithah* per ἀμνάδας, qui non crediderunt Kefithah nummos fuiffe, fed revera agnos, quibus Jacobus emtionem inftituit, aut permutationem, quod patet ex loco Jobi, ubi ftatim fubjungunt ἀμνάσι, τετράδραχμον χρυσῦ ἀσήμυ, quod non feciffent, fi ἀμνάδα nummum etiam fuiffe crediddiffent, verùm pondus ejufdem *Kefithah* non minùs expreffiffent. Septuaginta verò Patres veteris Ecclefiæ fecuti funt, & licet *agnos* non exponant omnes, nummos tamen agno fignatos nobis progenuerunt. Recentiores autem Interpretes & ab agnis & nummis agno fignatis abftinuerunt, nihilque nifi nummos datos, *Kefithah* Hebræis dictos, voluerunt. Argenteos fuiffe nonnulli addunt, ut Anglica Biblia in loco Jofuæ, nam reliqua loca *peece of money* habent, *monetæ particulas:* Danica quoque Genefeos *Kefithah* Sölff-Pendinge verterunt. Quid igitur *Kefithah* fuerit in Hebræâ linguâ non fatis conftat. fed nummos fuiffe, quibus Jacob Patriarcha agrum emit a Sichemitis, nullum eft dubium, exemplo Abrahami, qui ficlis etiam locum fepulturæ comparavit ibidem loci. Quod igitur ficlus Hebraico idiomate dicebatur, Cananæis fortè *Kefithah* audiebat, illique proprium numifma fuit, certi quidem ponderis, at fine fignaturâ vel notâ publicâ, fiquidem nummis cufis nemo tunc temporis utebatur. Si igitur ficlum Hebraicum, & *Kefithah* Cananæorum ejufdem ponderis nummum ἄσημον fuiffe dicamus, haud multum errare nos putabimus, aut, fi volunt, concedemus etiam *Kefithah* majoris ponderis fuiffe quàm ficlum. Aureos nummos fignificari per בְּמֵאָה קְשִׂיטָה *centum Kefithah* Genef. 33. v. 19. vel exinde elucet, quod Abrahamus particulam emerit agri quadringentis ficlis, adeo ut fi *Kefithah* pondere ficli fuiffet argentei, Jacobus haud magnum agrum emere centum ficlis, feu 25. thaleris uncialibus, potuerit. unde centum *Kefithas* iftas in auro numeratas effe judico, ut ager pretio refpondere poffit, & agro pretium. Abrahamus fepulchrum emit cum agro adjuncto, qui fortaffe non ita magnus fuit, quadringentis ficlis argenti, qui faciunt centum thaleros

leros unciales. Jacobo Patriarchæ non ſufficiebat, credo, talis ager, ſed opus erat majore ſpatio, ut commodiùs habitaret cum pecoribus & familiâ omni. Er kauffte ein Stück Ackers von den Kinderen Hemor, des Vaters Sichem / umb hundert Groschen. Facilè igitur videmus, neque Groſſos, neque Siclos huic emtioni convenire, ſed in auro ponendos eſſe hos nummos, ut pretium aliquâ ratione reſpondeat. Novimus ſtateres Orientalibus aureos, novimus pondere διδράχμους fuiſſe, illos tunc *Keſithah* Cananæis dictos fuiſſe quid impedit? Sic pretium agri emti ad quadringentos thaleros unciales in argento promovebimus. Et ſatis adhuc anguſtè habitabit Jacobus, illo licet pretio agrum adquiſiviſſet. haud enim multum agri, vel olim, vel hodie, hoc pretio vænit. Aureos igitur nummos iſtos fuiſſe, quos Jacobus ſolvit, mihi videtur ex ipſa re ſequi; inprimis, cum nihil mutatum ſit in verbis Joſu. 24. v. 32. ubi hæc repetuntur, cum Joſephi oſſa ex Ægypto adducta eodem agro tegerentur. Nam agro emto Jacobum ſibi locum ſepulchri in eo delegiſſe, & in finibus agri ſtruxiſſe videmus, quod ſepultus ibi ſit, cum obiiſſet, & Joſephi poſteris terram occupantibus ea pars hereditariò adſignata fuerit, ideoque Joſephi oſſa in idem monumentum intulerint. At nummos nullos cuſos Judæis fuiſſe vel exinde liquet, quod Juda filius Jacobi Patriarchæ nummos nullos Thamari promiſerit, nec ullos pignori oppoſuerit Geneſ. 38. v. 17. Caprum pro concubitu obtulit, & pignoris loco annulum, faſciam vel cingulum & pedum ſuum tradidit. Si nummorum uſus ullus fuiſſet, ad quid eas ſtipulationes & pignora interceſſiſſe dicemus? Hæc ſanè oſtendunt merces mercibus adhuc permutatas, & res, rebus, nummi ſignati uſum aliquem adhuc neſcientes. Meretrix apud Hoſeam eâdem ratione ut Thamar loquitur, c. 2. v. 5. nummos nullos poſcit, ſed panem, aquam, oleum & vinum. Ich will meinen Buhlen nachlauffen / die mir geben Brodt / Wasser / Wolle / Flachs / Oel / und Trincken / quæ omnia argento emi potuiſſent dato faciliùs, niſi impediiſſet libra, quam in iis negotiis ad manum non habebant, ut nec argentum & forfices; quæ ſanè euntibus negotium faceſſebant. Unde v. 8. quando Deus ipſam deamaſſe ut ſponſam legitimam profitetur, non ſolùm lanea lineaque aut annonas enumerat, ſed & aurum & argentum ſe donaſſe, ihr viel Silber und Gold

gegeben habe. ut etiam c. 3. v. 2. Und ich ward mit Ihr eins umb funffzehen Silberling / und anderthalben Homer Gersten. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּסֶף subintellige ſiclos argenti, aut argentum quindecim ſiclos pendens, quod donare promittit, ſi ſponſam, & puram, ſibique ſoli deditam ſe præſtare velit. Nam aliàs quæ meretricium quondam faciebant, haud auro aut argento donabantur, ne quidem ob klein Geld / ut hodie loquimur, merebant, ſed ob annonas omnis generis ſe proſtituentes lucra congerebant, adeò ut auro & argento indignæ viſæ ſint, quibus donarentur meretrices, legitimis ſolis & honeſtis convenientia munera. Nec aliter tota Scriptura loquitur, quoties de meretricibus & meretricio mentionem facit. Hoſ. 9. v. 1. Du hureſt wider deinen Gott / damit du ſucheſt Hurenlohn / das alle Tennen voll getreyde werden. Darumb ſo ſollen dich die Tennen und Kelter nicht nehren / und der Moſt ſoll dir fehlen. Nihil de nummis datis additur. Et quamvis Lutherus verterit locum Ezech. 16. v. 31. Dazu wareſt du nicht wie eine andere Hure / die man muß mit Geld kauffen / in textu tamen Hebræo nihil de nummis legitur datis, ſed de mercede quavis aliâ, quæ אֶתְנַן vocatur, omne ſcilicet quod datur, prout v. 33. נֵדֶה vocatur illud pretium, propriè pretium immundum, ob immunditiem datum, a נָדָה quod eſt, *ejecit, reprobavit ob immunditiem.* quod etiam vertit, dem allen anderen Huren gibt man Geld; haud malè, modò nummi excipiantur, neque enim Germanis nummi ſoli cuſi Geld vocantur, ſed omnia quæ valent, & vendi poſſunt, eo nomine veniunt, ut ex gelten / & vergelten / aliiſque affinibus obſervare licet.

At tempore Moſis in Ægypto nummis locum fuiſſe, dubitare me facit locus Exodi 3. v. 22. ubi vaſa aurea & argentea & veſtitus Hebræos ab Ægyptiis ſumere præcipit Deus abituros. Ein jeglich Weib ſoll von Ihrer Nachbarinn und Hausgenoſſen fordern Silbern und Gülden Gefäß und Kleyder / die ſolt Ihr auff Eure Söhne und Töchter leggen. Si enim nummi aurei & argentei fuiſſent, illos, ut nervos rerum gerendarum haud omiſiſſet Sanctus Scriptor præ cœteris aut cum cœteris adducere. quod repetitur & Exodi XI. v. 2. & XII. v. 35. docetque repetitio hæc, nullos inter iſta vaſa aurea vel argentea, veſteſque pretioſas nummos fuiſſe, nam & illos,

illos, si fuissent, secum jussisset Deus auferre. In populis verò extra Ægyptum, cum quibus habitarunt Abraham, Isaac & Jacob nummos fuisse, omnia vestigia Sacræ Scripturæ ostendunt: & clarior est locus Exodi 30. v. 13. quàm ut de aliâ re capi possit siclus ac de nummis fabricatis: Es soll aber ein jeglicher / der in der Zahl ist / einen halben Seckel geben / nach dem Seckel des Heyligthumbs. Ein Seckel gilt 20. Gerah. Siclus enim non nudè hic appellatur, sed distinctus a vulgaribus, quod esset siclus sanctuarii, & pondere suo insignis, viginti nempe geris, qui pondere & valore ad 24. asses Lubecenses, & semunciam argenti puri accedebat. Hic enim omnia, quæ nummum distinguunt a pondere, vel nomine solo, concurrunt, ut non possit siclus aliter, quàm de nummo fabricato dici. unde rectè Lutherus v. 16. solch Gelt der Versühnung reddidit. כֶּסֶף & ἀργύριον in textu originali, nummos argenteos designans; nam de aureis nummis nondum aliquid in sacro codice legitur usquam. Sed quando nummos in populo Judaico & in Ægypto valuisse scribo, nummos cusos aut signatos nequaquam intelligo; fuerunt enim aurum & argentum in varias particulas comminuta etiam nummi, licet pondere solo, non notâ vel monetâ ullâ insigniti, quod postmodum & seriùs nummis accessit, ut ad publicam curam spectarent, & publicè procuderentur. Josephus quidem Antiq. l. 3. c. 2. p. m. 75. bellum Hebræorum cum Amalekitis describens in deserto, multa amplificando superaddidit, qnæ in sacro codice non reperiuntur: neque enim aurum aut argentum, aut ærea vasa, aut tale quid, nominatur in prædâ, quæ ex victis Amalekitis Hebræis obvénit. paucis enim verbis Scriptura rem explicat Exod. 17. Josua dämpffet den Amalek und sein Volck durch des Schwerdts Schärfe. Josephus autem rem sic exaggerat: ἀυτοὶ δὲ πλέτε μεγάλε δύναμιν προσέλαβον. πολὺς μὲν γὰρ ὁ ἄργυρό τε καὶ ὁ χρυσὸς ἐγκατελείφθη ἐν τῷ σρατοπέδῳ, καὶ σκέυη χαλκὰ, οἷς ἐχρῶντο περὶ τὴν δίαιταν. πολὺ δὲ ἐπίσημον πλῆθος ἑκατέρων, ὅσα δὲ ὑφαντὰ, καὶ κόσμοι παρὰ τὰς ὁπλήσεις, ἥτε ἄλλη θεραπεία, καὶ κατασκευὴ ἐκείνων, λεία τε παντοῖα κτηνῶν, καὶ ὅσα φιλεῖ σρατοπέδοις ἐξοδευκόσιν ἕπεσθαι. h. e. *Illi verò divitiarum vim magnam consecuti sunt, multum enim tam auri quàm argenti in castris relictum, & vasa ærea, quibus ad mensam instruendam utebantur. magnus quoque numerus*

signatarum rerum, tam in textilibus quàm ornamentis armorum & reliqua ad illorum cultum ac instrumentum pertinentia, præda quoque omnis generis animalium, & quæ expeditiones facientibus adesse solent. Locum totum adduxi, ut manifestiùs interpres Latinus teneretur, qui ex ἐπισήμῳ πλήθει *pecuniam signatam* nobis exsculpsit, contra Josephi ipsius, puto, sententiam qui nequaquam hoc dicere voluit. Non enim nummi soli cusi, aurum & argentum sunt ἐπίσημον, sed etiam vasa aurea & argentea signis suis elaborata conspiciuntur, & vestes ἐπίσημοι dicuntur, quæ figuris suis intextis auro & argento superbiunt, quò respexit Josephus, dum ærea vasa præcedere facit, & subjungit de argenteis & aureis, estque mens ejus, auri & argenti infecti multum, æreorum verò vasorum, ut & argenteorum & aureorum signis cœlatorum copiam non minorem ibi præsto fuisse. Non igitur reddere debuit interpres Latinus hunc locum: *magnus etiam pecuniæ signatæ numerus.* respexit enim Josephus ad vasa tam aurea quàm argentea & ærea signis suis elaboratissima, non verò ad pecuniam signatam, dum enim ἑκατέρων dixit, non commodam interpretationem accipere vox illa potest de nummis, quorum non meminit Josephus, sed ad vasa referendum, de quibus hic loquitur: ἑκάτερος enim est *alteruter*, aut ex singulis metallis vasa, quæ signis suis ornatissima fuisse significat, hoc est, ex auro, argento & ære, & textilibus, de nummis ne cogitavit quidem, ut nec de nummis ἀσήμοις, quos tamen Amalekitas ad usum transtulisse, ab Abrahamo, Jacobo, aliisque Cananitis edoctos vicinis, mihi quidem a vero non videtur abludere: at nummos ullos signatos tunc inter gentes ullas exstitisse, nullus mihi facilè probabit aut persuadebit; Idem Josephus Antiq. l. 7. c. XI. p. m. 246. quando quid David Rex in auro, argento, & ære ad ædificandum aliquando templum reposuit, explicat: γίνωσκε δὴ, inquit, χρυσȣ̃ μὲν τάλαντα συνειλεγμένα μύρια, δέκα δὲ ἀργυρίȣ μυριάδας ταλάντων, χαλκόν τε καὶ σίδηρον ἀριθμȣ̃ πλείονα συντέθεικα. *ecce verò, auri talenta collecta decem mille, decem verò argenti talentorum myriadas, æs quin etiam & ferrum numero omni majora seposui.* Non nummos cusos aut non cusos dicit se reposuisse, sed pondera ipsa ταλανταῖα. Salomon quoque ejus filius nullum nummum erogavit Hiramo Tyriorum Regi, sed 1. Reg. 5. v. 11. dicitur: Salomon aber

gab

gab Hiram 20. tausend Cor Weitzen / zu essen für sein Gesinde / und 20. Cor gestossen Oels. Solches gab Salomon jährlich dem Hiram, quæ hodie non nisi nummis cusis solvi possent, ut paratior esset & promta solutio. Et num putandum est, si nummi cusi vel non cusi Moabitis fuissent tempore Jorami Regis Israëlis, eos in velleribus ovium & arietum tributum Judæis solvisse, aut Joramum ut solverent sibi vel exspectasse, vel permisisse? Dicitur autem 2. Reg. 3. v. 4. Mesa aber der Moabiter König hatte viel Schaaffe / und zinset den König Israel Wolle von hunderttausend Lämmeren und von hundertausend Widderen. Non igitur abundabant Moabitæ his temporibus vel auro, vel argento, nedum nummis cusis, ut hunc censum persolvere valerent in his metallis, quare nec nummi ipsis ulli ad hoc tributum sufficientes fuerunt, aliàs faciliùs eos quàm vellera tribuissent. Ideo enim nummi inventi sunt, ut commodior & paratior esset permutatio, emtio, venditio, solutio. Josephus more suo distorsit verba Scripturæ l. 9. c. 1. p. m. 300. dum Regem Moabitarum facit φόρυς τελῦντα Ἀχάβῳ μυριάδας εἴκοσι προβάτων σὺν τοῖς πόκοις, *tributa solventem Achabo* 200000. *oves cum velleribus*, quæ Scripturæ contrariam sententiam fovent; non enim oves aut arietes ipsos, sed ex illis vellera contribuebant. Sic vidua illa 2. Reg. 4. oleum quod Propheta Elisæus per miraculum ipsi procuraverat, jubetur vendere, ac argentum corradere, ut solvere possit creditori, qui filios ipsius in servitutem petebat, & ducturus erat, nisi solvisset. In populo enim Judaico tunc nummi erant, aut argentum & aurum, quo solvi poterat, sive in massis, sive κεκερματισμένον quod loco nummorum erat. gehe hin / und verkauffe das Oel / und bezahle deinem Schuldherren. Danistas vocavit Josephus, l. 9. Antiq. c. 2. p. m. 302. At non credo in gente Judaicâ tunc danistas propriè dictos versatos esse. Ipsi enim inter se danistæ officium præstabant, & ἀμοιβὰς ac κολλυβιστικὰ quævis. Videri quidem posset locus ex Psalmo 119. v. 72. ad nummos aureos spectare, quod loquatur de Stücken Goldes das Gesetz deines Mundes ist mir lieber denn viel tausend Stück Gold und Silber. Sed nihil verius est, quam massas ponderis certi significari, ut 1. Reg. 10. v. 16. König Salomoh lies machen dreyhundert Schilde; sechshundert Stück Goldes thât Er zu einem Schildt.

ubi

ubi non nummos aureos, ſed quadra aut lingulas haud exigui ponderis, intellige. Nec locus Eſaiæ 46. v. 6. Sie ſchütten das Gold aus dem Beutel/ nummos nobis aureos cuſos probat, cum velut argentum, pariter etiam aurum, ad idola conficienda adhibitum & expromtum dixerit, non verò nummos procuſos: ut nec ipſe Deus, auro indigens ad ornatum tabernaculi ſui, aureos nummos afferri præcepit, ſed fibulas & inaures, & alia aurea; nec ante Chriſti tempora aliquid lego, quod de aureis nummis intelligi rectè poſſit, in ſacro codice. Apud Matthæum Evangeliſtam occurrit cap. 10. v. 9. μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν: *Non habebitis aurum, nec argentum, nec æs in crumenis veſtris.* Quæ ſanè nummos aureos, argenteos & æreos interpretari debemus reponendos in zonis & crumenis, cum aliâ ratione aurum ſervari non ſoleat aut argentum in nummis. Sed de peregrinis nummis in populo Judaico frequentibus hæc intelligenda, ſi cuſos ponimus, aut de nummis non cuſis, ſi Judæorum proprios fuiſſe volumus: potuerunt enim in zonâ tam ſuos quàm peregrinos nummos conjungere. Prior verò locus Eſaiæ, qui quoque aurum ex crumena attulit, haud congruè de aureis nummis, ſed de auro χρυσάμμῳ capi poteſt, Goldſand/ quod hodienum Indi in crumenis aſſervant, & ad uſum promunt. Sunt quidem nonnulla loca Scripturæ, ut 1. Paralip. 30. v. 7. Eſræ 2. v. 69. c. 8. v. 27. Nehem. 7. v. 70. &c. in quibus Lutherus Gülden/ *aureos*, vertit, ſed quia pleriſque drachmæ pondus additur, illis fidere non poſſumus, quin auri pondus intelligatur potiùs quàm nummorum. ideoque certi quid elicere non licet.

In Hebræorum nummis, nec figura, nec forma, nec rotunditas, nec alia ſigna memorata reperies, ſolo pondere indicati, & inter ſe diſcrepantes per pondus, non aliâ re, quod tamen præterire haud facile fuiſſet tot Sacris Scriptoribus, ſi cuſos nummos eorumque ſigna ulla animadvertiſſent. Nonne ſtatim in Evangelio Cæſaris effigies ex Romanis denariis citatur? cur ſigna, quibus Judaicos ſignabant, non adduxiſſent etiam? adducere ſanè non potuerunt, quæ nunquam Judæis fuére recepta. Cum Joas Rex Judæ templum Hieroſolymitanum reparari juſſerat, populum ad eam rem argentum conferre voluit 2. Reg. 12. & v. 10. dicitur. bunden das Geld

zuſammen/

zusammen / und zehleten es / quod non massas & πλίνθους argenti eos contribuisse arguit, sed ut dicitur 2. Chronic. 24. quantum Moses præceperat, v. 6. einbringen von Juda und Jerusalem die Steur die Mose der Knecht des Herren gesetzet hat / die man samlete unter Israel / zur Hütten des Stiffts. & postea v. 9. das man dem Herren ein bringen solte dir Steur von Mose dem Knecht Gottes auff Israel gelegt in der Wüsten. Hoc autem tributum dimidii sicli pondus non excedebat. ideoque Josephus l. 9. Antiq. c. 8. hæc loca explicans, ὑπὲρ ἑκάστης κεφαλῆς ἡμίσικλον ἀργυροῦν expressit. Solverunt igitur hoc tributum, prout Mosis tempore, ejusdem generis nummis, nempe semisiclis argenteis non cusis. Nemo enim de cusis Mosis ætate, ut nec hujus Regis Joas tempore, 630. annis post Mosen, quidquam probare potest. Nam Mosis temporibus aut Joas Regis nec in Judæâ nec ullibi terrarum, nummos cusos in totâ antiquitate reperire poterit. fuerunt igitur hi nummi numerati & collecti nihil nisi nummi non cusi, secundum pondus semi sicli in argento κεκερματισμένοι, atque ejusmodi nummos antiquorum multi in commerciis habuerunt, priusquam nummi cusi sunt introducti. Josephus suo more hæc exaggerat, & non solùm argentum sed & aurum eos contulisse scribit, nec semisiclum, ut priùs dixerat, sed ἐκέλευσεν ἕκαστον ὅσον βούλεται βάλλειν, quæ omnia absque Scripturâ Sacrâ profert.

Clarius ad nummos accedit locus Genes. 42. v. 35. ubi fasciculus argenti, ein Bündlein Geldes / δεσμὸς ἀργυρίου צְרוֹר כַּסְף legitur, quod non potest intelligi, nisi de minutis particulis argenti nodo inclusis & constrictis, & ad nummorum usum præparatis. Hi igitur primi nummi sunt, de quibus verè pronunciari potest, tam in terrâ Canaan eos viguisse, quàm in Ægypto. Filii enim Jacobi eos ex Canaan in Ægyptum apportarunt, ut fruges iis coëmerent, & in Ægypto valebant & expendebantur. Sed nondum cujus figuræ, ponderis, aut notæ essent, sacer textus nobis aperuit. Hic locus facit, ut *Kesithah* quoque pro nummis habeam, licet ignoremus, cujus ponderis aut notæ fuerint, & filios Jacobi *Kesithah* attulisse verosimile est ad Josephum ἐνδέσμους, qui eos iisdem nodis comprehensos reddi curavit. Nam si agrum a filiis Hemor per *Kesithah* emere potuit, etiam per *Kesithah* frumentum comparavit, si-

quidem Scriptura Sacra nihil aliud quod nummis tam ſimile ſit, iis temporibus nominavit. Quod verò Lutherus tam Geneſeos locum, quam Joſuæ, Groſchen interpretatus ſit, ex eo manavit, quod plerique *Keſithah* nummum fuiſſe non magni ponderis velint, ſextam videlicet partem denarii Romani, quæ aſſem noſtrum Lubecenſem in argento pondere non exceſſit, nec ad groſſi Saxonici valorem pertingere potuit, qui hodienum duos aſſes Lubecenſes reddit. Hoc igitur computo Jacobus agrum a filiis Hemor centum aſſibus Lubecenſibus comparavit, aut duobus uncialibus thaleris, non magno ſanè pretio; Abrahamus enim avus Jacobi multò majore pretio ſepulchrum emit ab Ephron & Hethitis in Hebron; 400. ſcil. ſiclis argenti, qui conficiunt 100. unciales thaleros noſtræ monetæ. adeò ut ex ipſo pretio, quod *Keſithæ* tribuunt, error intelligi poſſit, licet enim *Keſithah* aureos nummos ſtatuere vellemus, vix tamen ultra 20. unciales thaleros ſumma hæc efficeret, quæ fortè ſepulchro emendo non impar videri poſſet, cum Abraham totum agrum cum ſepulchro emerit 100. uncialibus. Satius eſt nihil de his dicere, quàm inter tot ſacra & ſaxa ſtare: nihil enim certum elici poteſt.

CAP. XIV.

De Kickar Hebræorum.

KIckar quidem Lutherus ſemper vertit Centner / quaſi centum libras efficeret. Eſt verò propriè כִּכָּר fruſtum magnum, maſſa magna, planities aut tracta magna, ut Geneſ. 13. v. 12. de terrâ & planitie circa Jordanem, כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן ita ut nulla certa menſura aut pondus huic ponderi ineſſe ſtatui poſſit, ſed veluti rudis maſſa conſideranda veniat, nunc hoc nunc illo pondere, ut maſſæ ſolent, in quibus nihil niſi magnitudo ſpectatur, licet æquale pondus non ſit omnibus. Hinc maſſas metallorum ſemper ταλαντιαίας fuiſſe & ejuſdem ponderis, ſcilicet 60. minarum aut 3000. ſiclorum, hoc non ſemper accidit. Habet כִּכָּר aliquid ſimile cum marcâ, quæ quamdiu in terris aut agris conſideratur, nullo certo ſpatio aut menſurâ

ſurâ continetur, licet limitibus ſuis cincta & incluſa: at ad metalla perveniens, tandem pondus certum ei acceſſit, ut maſſa octo unciarum ſemper marca dicta ſit: quamvis non raro etiam marcæ dicantur maſſæ, illud pondus aut ſuperantes, aut paulo minores, adeò ut hæc vocabula ab incertitudine ſuâ tandem ad certum pondus redacta ſint. Concedi igitur poteſt, כִּכָּר talentum eſſe Græcum 3000. ſiclorum Hebraicorum & ad illud pondus maſſas metallorum ſic dictas fuiſſe redactas. Quidquid enim ad pondera metallorum ſpectat, eorumque nomina Hebræi facilè a Græcis mutuati ſunt: quamvis verum pondus τȢ כִּכָּר non reperiatur ullibi in Sacro Codice expreſſum. Sed quia, Hebræis nullum majus datur nomen ponderis, nec Græcis ſuper τάλαντον, nec Germanis ſuper Centner/ hinc illa pondera æquiparantur interpretibus. utut multum diſtent inter ſe Talentum Græcum, & centum libræ Germanicæ. Vix enim talentum Græcum & 3000. ſicli vulgares Hebraici attingunt pondus $46\frac{7}{8}$ librarum Germanicarum. Propter tamen Græcanicum *Adarcôn* quod ibidem adhibetur loco δραχμῆς, etiam כִּכָּר ad Græcorum τάλαντον reſpicere pondere ſuo, nec illud excedere, vero perquam ſimile eſt. Ideò dicit Joſephus Antiq. l. 3. c. 7. p. m. 83. ϛαθμὸς ἔχȢσα μνᾶς ἑκατόν. Ἑβραῖοι μὲν καλȢσιν κίγχαρες, εἰς δὲ τὴν ἑλληνικὴν μεταβαλλόμενον γλῶσσαν, σημαίνει τάλαντον. Jam quoniam decem mille drachmæ ſeu *Adarcôn* exprimuntur, quæ nondum talentum faciunt ſeu *Kikkar*, videmus Sexaginta minas Græcas, vel 1500. ſiclos Sanctuarii talentum tunc & *Kikkar* confeciſſe. Erunt igitur fünfftauſend Centner Goldes und zehentauſend Gülden/ quos Lutherus habet, pondere Germanico $234453\frac{1}{8}$ libræ auri, ſeu 2344. Centner $53\frac{1}{8}$ libræ. Et ſi adhuc ad nummos noſtros hæc pondera redigi debent, facient in argento 37512497. thaleros unciales. Ingens ſanè ſumma, quibus ſi 10000. talenta argenti addideris, quæ thaleros faciunt 7500000. & quæ David Rex ex ſuo donavit, dreytauſend Centner Goldes von Ophir/ und ſiebentauſend Centner lauter Silbers v. 4. qui ſunt thaleri unciales 27750000. Ex capite 23. v. 14. addantur hunderttauſend Centner Goldes/ und tauſend--mahl-tauſend Centner Silbers/ quæ David collegerat impendenda ædificio templi Hieroſolymitani, & ſummam red-

dunt 750000000. thalerorum uncialium, habebimus summam auri argentique omnis in thaleris nostris 822762497. seu tonnas auri, ad centum mille thaleros singulas, 8227. cum 62497 thaleris uncialibus; ex quibus templi Hierosolymitani magnitudo & splendor cognosci potest, cui sanè nullum toto orbe par hodie Sol videt, nec vidit, nec videbit. Gemmas omnes præterea, æs, ferrum, lapides, marmora, cum ad certum pretium redigi non possint, hanc summam multum auxisse certum est. Josephus, cui rarò cum Scripturâ Sacrâ in talibus convenit, multum hanc summam imminuit l. 7. Antiq. c. XI. p. m. 246. γίνωσκε δὴ, (sic Salomonem alloquitur) χρυσȣ̃ μὲν τάλαντα συνειλεγμένα μύρια, δέκα δὲ ἀργυρίȣ μυριάδας ταλάντων, χαλκὸν δὲ καὶ σίδηρον ἀριθμȣ̃ πλείονα συντέθεικα &c. quod repetit eod cap. aliis verbis p. m. 249. ναὸν οἰκοδομῆσαι τῷ Θεῷ διανοηθεὶς χρυσόν τε πολὺν παρεσκευασάμην; ibi sine numero talentorum addito rem proponit, pergit autem, καὶ ἀργύριον ταλάντων μυριάδας δέκα: iterumque p. 250. πολλὰ μὲν τάλαντα χρυσίȣ, πλείω δ' ἀργυρίȣ. Tum quæ Chron. 1. cap. ult. v. 7. exstant, fünfftausend Centner Goldes und zehentausend Gülden sic extulit. ἰπέςησαν εἰσοίσειν τάλαντα πεντακισχίλια, καὶ ςατῆρας μυρίȣς, ἀργυρίȣ δὲ μύρια τάλαντα &c. Quos Lutherus Gülden vertit, Josephus ςατῆρας vocavit, aureos scil. διδράχμȣς, unde Septuaginta verterunt χρυσȣ̃ς, sed in textu Hebræo non sunt nisi drachmæ, *Adarconim ribbò*: zehentausend Ducaten. atque monent in multis codicibus Græcis non reperiri χρυσȣ̃ς sed δραχμὰς. Sic Hebræum textum quilibet ad suæ linguæ mores & genium loqui voluit. Certum est autem *Adarconim* nihil aliud significare quàm pondus auri, prout etiam *Kiccar*, nam utrumque conjungitur cum זהב vel auro. *Kiccar* autem non fuit nummus cusus apud Hebræos, ergo nec *Adarconim*, si pro nummis Hebræis sumi debent, at si pro peregrinis, concedi potest, eos cusos fuisse aureos, & inter Judæos valuisse. Locus Exodi 38. v. 24. 25. 26. nondum nobis verum pondus τȣ̃ *Kiccar* aperuit. Hoc verò docemur, capita civium censa fuisse tunc 603550. singulos in dimidium siclum ad pondus sanctuarii exactum: quod efficit summam 301775. siclorum argenteorum. quæ tunc collecta est. nostræ monetæ unciales thaleros $150887\frac{1}{2}$ Hi sicli argentei rursus in auri *Kiccar* & siclos dividun-

tur,

tur, & in argenteos: in auro nominantur *Kiccar* 29. & sicli 730. in argento *Kiccar* centum, & sicli mille 775. Si jam aureos *Kiccar* & siclos more solito per decuplum argenteos sistamus, habebimus summam in argento 390. *Kiccar* & siclos 9075. Hos siclos si demseris a censu collecto 301775. siclorum argenti, remanebunt sicli 292700. in quibus sunt 390. *Kiccar*. ita ut *Kiccar* argenti non fecerit in pondere supra $750\frac{1}{2}$ siclos, qui longè absunt a 3000. siclis, quos in *Kiccar* computare solent. Nam si summa census dividatur per 3000. siclos, non exibunt nisi centum *Kiccar* argenti, & quod excedit etiam. ita ut falsum sit, quod M. Andr. Beyerus de siclo sacro & Regio p. m. 17. ex hoc loco Exodi evincere voluit, Talentum seu *Kiccar apertissimè conficere* 3000. siclos. Nihil enim minus apertum est, ut jam ostendi. Alii talentum vel *Kiccar* pondere siclo gravius non fuisse crediderunt, ut Eupolemus, apud Eusebium Præp. Evang. l. 9. c. 4. Sed & hoc non convenire facile est videre. Opponitur enim *Kiccar* ubique siclo, ut gravius & majus pondus. Illo pondere quoque intelligendi sunt die zehentausend Centner Silbers/ Esther 3. v. 9. ubi in Græco textu leguntur *ἀργυρίȣ τάλαντα μύρια*. quæ nostræ monetæ faciunt 7500000. thaleros unciales, seu septuaginta quinque tonnas auri. Notandum verò Lutherum addere darwegen & c. 4. v. 7. in des Königs Kammer darzu weyen. quod ponderis esset potiùs hoc argentum quàm monetæ. In Græco textu alia verba exstant, quæ pondus haud respiciunt, & primo loco. *διαγράψω εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τȣ̃ Βασιλέως. adscribam ærario Regis.* postea verò, *τὴν ἐπαγγελίαν ἣν ἐπηγγείλατο Ἀμὰν τῷ Βασιλεῖ εἰς τὴν γάζαν, promissionem, quam promisit thesauro Regis inferendam*: hæc more Græco dicta sunt; illa de pondere more Hebraico: quod non nisi pondus argenti Hebræis spectaretur, sine monetâ, Græcis & moneta & pondus. Habet quidem Scriptura pondus aliud, quod מַשָּׂא vocarunt, eine Last. ut 2. Paralipp. 17. v. 11. Und die Philister brachten Josaphat Geschencke eine Last Silbers. מִנְחָה וְכֶסֶף מַשָּׂא *munus & argentum collectum.* Sic enim reddere malo, quàm *onus argenti.* quia כֶּסֶף non habet notam Genitivi, & præponitur τῷ מַשָּׂא est igitur argentum eo fine levatum a subditis Philistæis, ut pro munere donaretur Josaphato Regi Judæorum. Juvat me locus 2. Paralipp. 24. v. 9.

Und ließ ausruffen in Juda und Jerusalem / das man dem Herrn einbringen solte die Steure / von Mose dem Knecht Gottes auff Israel geleget in der Wüsten / ubi משאת argentum collectum significat, quod *collectam* solemus vocare, & rectè versum est a Luthero, die Steure / quam collectores levabant viritim, incerti quidem ponderis, quod non levaretur heri, sicut hodie, nec pondus certum redderet, nisi collectione finitâ. Nummos cusos vel signatos argentum illud fuisse, quod sic collegerant, non exinde manifestum est, cum etiam argentum non signatum & vasa argentea muneri possent conferri, munusque in argento esse. Septuaginta cur reddiderint illum locum alio verborum syrmate, quàm in Hebræis exstat, sæpe miratus sum, pro Philistæis disertè nominatis ἀλλοφύλους habent, cœtera reddiderunt, καὶ ἀργύριον καὶ δόματα vocem *massa* planè præterierunt. δόματα quin dona sint, non dubitare licet.

Sed esse vocem Alexandrinis usurpatam, ubi Septuaginta Hebræum textum Græcè transtulerunt, discimus ex Athenæo, qui l. 8. c. 17. p. m. 364. annotavit cœteris Græcis dici ἐπιδόσιμα τινὰ δεῖπνα, ὥσπερ Ἀλεξανδρεῖς λέγουσιν, ἐξ ἐπιδομάτων. Ut igitur ἐπιδόματα adjectitia sunt, quæ super solita dantur Germanis zugifft / zugabe: sic quoque δόματα, data & donata: ut in nuptialibus conviviis τὰ ἐπιδόσιμα & ἐπιδόματα pergunt esse; vocantque Saxones inferiores & Belgæ den Naedag· quod postero die ad reliqua prioris absumenda venirent invitati.

Josephus sanè mentem Scripturæ videtur intellexisse, dum c. 9. l. 8. Antiq. p. m. 293. sic de his loquitur. Οἱ δὲ Παλαιστινοὶ τακτοὺς ἐτέλουν αὐτῷ φόρους, illud enim tributum in argento indictum & collectum dependebatur & contribuebatur cum munusculis superadditis, quando hæc tributa Josaphati Regis ærario inferebant. Hoc sacrum textum voluisse his verbis, Philistæos tributis subjectos fuisse Regi dicto, eaque intulisse, nemo, puto, in controversiam amplius vocabit. Sed cum Genes. 42. v. 25. in plurali numero exstet כַּסְפֵּיהֶם non posse illud argentum commodè reddi, nisi de pecuniis signatis existimant, ego tamen etiam non signatum argentum intelligi debere contendo. Nihil enim pluralis iste quam argentum a pluribus datum indicat, ab undecim scil. filiis Jacobi in Ægyptum venientibus & mercantibus; sicut enim Lutherus reddidit Ihr Geld / in

in ſingulari, & propriè, Ihr Silbergeld / eſt, quia linguarum cæterarum genius argentum non effert numero plurali, ſic analogia linguæ Hebraicæ pluralem numerum admittit, & vel plures nummos non ſignatos loco nummorum ſignatorum tunc dari ſolitos, vel argentum a pluribus datum ſignificat, licet non ſignatum eſſet, ſed pondere ſiclorum, aut minori ſolùm diſtinctum, ſine charactere aliquo: nam & illud כְּסָפִים fuit, nec ulteriùs ad ſignatos nummos trahi debet, quoniam S. Scriptura ſe nuſquam ita explicat, quod ſignatis nummis tunc uſi ſint, aut monetas publicas habuerint.

CAP. XV.

De Monetâ Judæorum fictâ.

PLura ſanè nummorum nomina ex Græcâ & Latinâ lingua in Hebraicam & Orientales tranſlata ſunt, nam & *Moneta* apud Rabbinos legitur, quod nulla Judæis moneta antiquitus fuerit, ideoque vocem illam mutuari cœperunt à Romanis, poſtquam illi Judæam tenuerunt, ſuaſque Monetas illic ædificarunt; Hinc in *Midraſch* de Mardochæo & Eſtherâ. *Quænam Regis prærogativa?* Moneta, מוניטה, ejus currit per omnem terram, ſic Mardochæus: מוניטה ejus in unâ parte referebat Mardochæum, in adverſa Eſtheram; quod figmentum eſt turpiſſimum, nunquam enim Eſther aut Mardochæus nummos cudi fecerunt, ſed quod viderent Græcos & Romanos nummis cudendis ubique ſtudere, hinc Hebræos ſuos Rabbini iiſdem artibus uſos eſſe ſibi perſuaſerunt, quod tamen nullâ ratione probari poteſt. Bereſchit Rabba quoque vocem illam adhibet *monetæ* §. 39. dum ait, quatuor fuiſſe qui emiſerunt monetam per orbem, ut Abraham, Joſua, David & Mardochæum, ſculpturam quoque monetæ Mardochæi adducit; in primâ facie ſaccum & pulverem oſtendit, in alterâ coronam auream. Hæc tam vera ſunt, quàm nummus ille prior ex Midraſch, pura ſcil. & puta figmenta ventoſi Rabbinorum cerebri, qui quidquid ſominant nummos tenuiſſe ſcriptum credunt. In Thalmudis libro *monetæ* nomen etiam

etiam exſtat, dum dicitur Abigaëlem pro marito reſpondiſſe, eum majeſtatis non reum contra Davidem, quoniam *moneta Dn. Saulis adhuc obtinet.* Omnia illa poſt dirutam & direptam Hieroſolymam inſcripta primùm introducta poſterorum & reſiduorum Hebræorum, quando majorum inſtituta diſperſi ampliùs neſciebant; Denarii nomen primò in Græcam linguam abiit, & Chriſti tempore valuit, ſed in Hebræorum poſteriorum ſcriptis locum non invénit, niſi diu poſtquam ab Hieroſolymis diſperſi vagati fuerant, tunc enim דינר *Denarium* apud Rab. Salomon in Deuteronom. 1. v. 13. legimus. Sic אסתירא pro *Stateribus*, & alia plura vocabula nummaria e Græcis ac Latinis petita, at ne unum quidem ex Perſicis & Indicis aut Arabicis, aut Syriacis, ita ut *Darkemonim*, & *Adarcôn* a Græcis, non ex Perſicis, originem tribuere debeamus, tot exemplis rem illuſtrantibus. Conſiderandum ſanè venit *Darkemonîm* & *Adarconîm* nomina non niſi eâ ætate prodiiſſe, quàm poſt captivitatem Babylonicam in reditu Judæorum ſub Cyro, & confirmatione Darii Hyſtaſpis. Hæc enim illa ſunt tempora, quibus Græcis in Aſiâ multùm negotii, multùm turbarum, quæ tandem Perſas in Græciam bellum transferre coëgerunt. Hæc illa ſunt tempora, quibus drachmæ nomen inter nummos cuſos evaluit. In Solonis enim legibus, non niſi per drachmas mulctæ dictantur: ille primus fuit, qui minam ad centum drachmas redegit, cum antea non haberet niſi 73. ut annotavit Plutarchus p. m. 86. τȣ̃ νομίσματ⊛ τιμὴν. ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε] δραχμῶν τὴν μνᾶν, πρῶτον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν ȣ̃σαν. In Draconis legibus ante Solonem non δραχμαὶ, ſed βȣ̃ς dicebantur numiſmata, ut audivimus. a Theſeo igitur uſque ad Solonem in nummis Græcis βȣ̃ς manſit, a Solone porrò drachmarum nomen emerſit, a Solone Græcorum in Aſiâ res geſtæ & victoriæ, quæ drachmas ſimul notas fecerunt, & *Darkemonîm* ac *Adarconîm* inter Judæos ac Chaldæos progenuerunt: Salmaſius, qui nummos cuſos ex Oriente proceſſiſſe ad Græcos vult, etiam nomina ponderum & nummorum exinde derivat, & falſa falſis inædificat l. de uſur. p. m. 426. & ſeqq. nam & μνᾶν & δραχμὴν & ὀβολὸν & δανάχην ex Orientalibus linguis manaſſe, non ex Græcâ contendit, miror, quod etiam τάλαντα non eò traxerit, & quidem μνᾶν a מָנָה *numeravit*, δραχμὴν non a δράξεσθαι, quod ſomnium Grammaticale vocavit,

cavit, sed a *Darckmona* Syriaco, vel ex Persico *Dirkam* aut *Darkem* Arabico, deduxit, ὀβολὸν, ab aliâ radice ignotâ Orientalium. Sed hæc tanti Viri non tam attendenda esse credo, quod reliquorum eruditorum consensui hæc adversentur, & primo intuitu statim in voce *Darkmona* nihil nisi flexionem Syriacam & Chaldaicam esse quilibet animadvertit, cœtera peregrina, & a peregrinis petita manent, cum nullum in Orientalibus linguis fundamentum sit pro hac voce *Darchmona*, nec radix ulla, nisi si quam fingere lubet, quod facilè fit; & non rarò doctissimi Viri illuc confugiunt, quando via non patet ulteriùs. Omnes profecto linguas ex Orientalibus deducere satagunt quod hæ fuerint fortè priores & antiquiores: quâ in re nimis sunt liberales, & incautiores quàm oportebat. illud tamen vix concedunt, etiam filias ac neptes quasdam ad amplexus matrum subrepsisse ac rediisse, quod propter commercia tamen gentium, hinc inde necesse fuit evenire, linguamque ex linguis ædificari. Nulla lingua tam pura est, quin cum peregrinis alicubi loquatur, & loqui cogatur, si intelligi vult. Jam cum de *Darkemôn* & *Darchmonah* & *Darkemonim* & *Adarcôn* & *Adarconah* & *Adarconîm*, quæ in sacris ipsis inter Hebraica & Chaldaica legere licet, quærimus, quis illa nomina, nisi flexione quâdam ad linguam Sacram aut Chaldaicam, aut Syriacam trahere poterit? quo fundamento? Nullam sanè dixit aut proposuit Salmasius, sed quod *darchmonah* reperiatur in Sacro textu & Hebræâ linguâ, cui Græca posterior est, ideo drachmæ vocem a *Darchmonah*, non verò Darchmonah a δραχμῇ originem trahere. Quamdiu de totâ lingua Hebræâ loquuntur, eique opponunt totam linguam Græcam, nemo contradicet, quin Hebræa sit anterior Græcâ, & Græcam ex illa descendisse: at quando ad voces quaslibet in utrâque linguâ examinandas nos convertimus, frustra est ad antiquiorem omnia referre, postquam tot nova a tot seculis supervenerunt. *Darkemôn* & *Darchmonah* non esse fœtum Hebrææ linguæ, aut Chaldaicæ, aut Syriacæ, nec in illis natam vocem, omnes, qui illas linguas percallent, optimè viderunt. Cum igitur peregrina sit, proximum est quærere, a quibus adoptata videatur; Proxima sedet Asiaticis & Arabicis Græcia; vox ipsa *Darkemôn* & vestigiis literarum, & potestate, & significatione eadem est in voce Græcâ δραχμῆς, nec

quidquam prohibet, quin commerciis Græcorum cum Aſiaticis tunc ferventibus, cum illa vox *Darkemôn* introducta eſt in Orientem, unà cum drachmis Græcorum & nummis & Syriacè & Chaldaicè & Hebraicè & Arabicè flecti potuerit, ac linguis Orientalibus inſeri, & cum res ipſæ, argentum Græcorum & pondus & nummus non diſplicuerit Orientalibus, facilisque per illas mercandi ratio viſa ſit, nihil mirum, vocem illam δραχμῆς etiam linguas Orientalium affeciſſe, ſicque *Darkemôn* ex drachmâ, non verò drachma ex Darkemôn prodiit; ita quoque de *Darkem* Arabum ſentiendum, non ex *Darkemôn* deſumtum eſſe, ſed ex δραχμῇ Græcorum, flexum apud illos in commerciis manſiſſe. quod quo tempore receptum ſit, non ita patet, nec dici poterit, niſi quod videamus poſt captivitatem Babylonicam Judæos hanc vocem ſecum primùm attuliſſe, & linguâ ſuâ donaſſe. De Perſico *Dirham* minùs ſoliciti ſumus, qui ex Arabico *Darhem* aut *Derhem* manifeſti ſunt illam petiiſſe, quoniam notum eſt Perſicam linguam, quæ nunc viget, per Arabicam eſſe conſtitutam, eorumque literis ſcribi. Μνᾶ verò Græcorum, quin ex Hebraicâ linguâ tranſierit, & ex מָנָה *numeravit*, non multum refragabor; conſentiunt omnia, nullamque cauſam video, cur aliunde hauſtum ac retentum Græcis dici poſſit aut debeat. At non inde ſequitur, ſi μνᾶν ex Hebræo aut Orientalibus, Græci habent, ergo & δραχμὰς & ὀβολὺς & δανάκας, & alia.

CAP. XVI.

De Siclis Judæorum cuſis & fictis.

SIclos igitur Judaicos quos circumferri videmus, in hodiernum uſque diem & nummos ſeu aureos, ſeu argenteos, ſeu æreos, Judaicis vel Samaritanis, quos vocant, literis ſignatos, fœtus ſuppoſititios eſſe ad unum omnes, in Republicâ vel regno Judaico minimè natos, aſſerere me non piget; lucri quippe cauſâ a calliđiſſimis Judæis poſterioribus, & ultimis his ſeculis effictos & venditatos.

tatos. Et quoniam in Gazophylacio Besleriano reperitur unus tab. 25. qui magnitudine quidem Siclum vulgarem refert, ſed antiquitatem majorem, quàm vulgares ſicli, qui paſſim oſtenduntur, præfert, monſtrabo & illum fallere. J. D. Major illum in libro ſuo, Bevölckertes Cimbrien/ p. m. 46. explicare tentavit; Habet in primo latere calicem expreſſum, ut ait, & in ſecundo ſcuticam: Denn da ſoll auff der einen Seiten durch den Kelch die Einſetzung des Heyl. Nachtmahls/ und auff der anderen/ durch die daſelbſt ſtehende Figur die Geiſſelung Chriſti zu verſtehen gegeben werden. Rectè quidem indicat, hoc falſum eſſe, nec Judæos in nummis rerum Chriſtianarum memoriam ſervare ſtuduiſſe. Sed aliter explicari debet ille nummus, nam poculum illud in primo latere thuribulum adumbravit, cui artifex rudis formam dare non potuit convenientem. Figura ſecundi lateris virgam Aaronis florentem exprimere voluit, non ſcuticam ullam plumbatam, ſed hæc rudi adeò manu, ut nihil ſupra; quam aut ſtudio affectavit artifex, ne novitas illum proderet nummum, & minùs antiquus haberetur, aut eo ſeculo & loco fabrefactus fuit, quo politiores artifices haberi non potuerunt. Nummis igitur Judaicis credi minimè poteſt. Si enim cuſi ſunt unquam Judæis nummi, inter Neronem & T. Veſpaſianum eos propriis cuſiſque nummis uſos eſſe primùm conſtat, antehac enim non ſignatis, aut maſſis potiùs argenti & auri & nummis exterorum rem gerebant, non ſuis: adeò ut hunc quoque nummum fictum eſſe vel a Judæis vel a Chriſtianis lucripetis non multum infra ſeculum noſtrum contendere poſſimus. Illi verò omnium falſiſſimi ſunt, qui crediderunt exſtare denariorum eorum nonnullos adhuc, quibus proditum Chriſtum Judæi acceperunt; illos una facie effigiem hominis oſtendere, a cujus tergo floſculus ſurgat, & ponderis eſſe διδράχμȣ ſingulos, ut refert ex Cornel. Janſen. Baronius in Annalibus ad A. C. 34. n. 15. Vidi & ego argenteos cum iſtâ facie, qui non tantùm δίδραχμοι erant, ſed ὀκτώδραχμοι & unciales, quos vel Chriſtianorum vel Judæorum lubido finxit omnes & credulitati piorum hominum ſtrenuè impoſuerunt.

Ego ſane doctos ferè cunctos contra me provoco, dum hanc illis ſententiam oppono de nummis Judaicis publicâ monetâ non ſignatis, qui tam ſecurè hactenus illis nummorum μορμολυκείοις, quos circum

 ferunt

ferunt Judæi, fidem certam adhibuerunt, nec de fraudibus latentibus in illo equo monſtroſo unquam cogitarunt. Ubi, quæſo, moneta Saulis legitur, aut Abrahami aut Joſuæ, aut Davidis conſtituta, quâ nummos procuderunt, niſi in fabuloſiſſimis tandem Rabbinorum ſcriptis, poſt Hieroſolymam penitus everſam & deletam tot ſeculis? Ex eorum lacunis prodierunt Abrahami nummi cum vitulo & Sene; Joſuæ, cum bove & unicornu; Davidis, cum virgâ & turri; Mardochæi, cum ſacco, & figurâ Mardochæi ac Eſtheris. Hos enim quatuor veluti capita & promos-condos, imò IIII. Viros rei nummariæ Judæorum eſſe clamant. His ſi credere volumus, obruent & ſuffocabunt nos mendacia, priuſquam ad veritatis lucem oculos convertere poſſimus. Num in totâ Sacrâ Scripturâ V. & N. T. nummus ullus Judaicæ monetæ productus fuit, ex quo veſtigium ſaltem aliquod ejus formæ, ejus inſcriptionis, vel loci, ubi monetam accepit, conſervatum dicere ſecurè liceat? num qui proximè poſt Hieroſolymam exciſam ſcriptis aliquid comprehenderunt, nummos Hebraicos & Judaicæ monetæ ullos inſcriptos vel cuſos produxerunt minimo ſaltem verbo? Quod ſi non probari poteſt, cur falſiſſimis illis Rabbinorum figmentis, in re nummariâ inexpertorum, & quid priùs egerint vel non egerint Judæi neſcientium fidem tanti facimus? cur iſtorum oberrantium Judæorum fraudes ab uno vel altero ſeculo, iſtos nummos Samaritanorum ac Hebraicis literis onuſtos, fuſos, cuſos circumferentium & venditantium nullo oculo ſincero adſpicere hactenus libuit, aut in dubium vocare? Scilicet omnes eâ opinione imbuti vixerunt, nullos unquam nummos orbem vidiſſe niſi cuſos, & ſi qui fuerunt, qui nummos ἀσήμους admiſerunt, quos Chaldæi quoque norunt, qui eos cæcos & סוּמָא appellarunt, a populo tamen Hebraico & Judaico procul iſtos abſuiſſe contendunt. *Non enim*, ait ſummè doctus Vir Steph. Morinus in Exercitat. ſuis de linguâ primævâ c. 9. p. m. 271. *ut cœteræ gentes rudi metallo initio uſi ſunt, ſed ſtatim ſignarunt, & ad memoriam rerum inſignium primos ſuos nummos cuderunt.* Vah! illam memoriam! proh! tot inamœnas & indoctas ac imperitas inſcriptiones, quas nobis vendiderunt, ut genuinas, cum ſint putidiſſimæ, fraudulenti Judæi, fraudulenti non minùs Chriſtiani, illorum memoriâ quos ſignificarunt oppidò quàm indignæ. *Sekel Jiſraël: Jeruſchalajim hakkedoſcha.*

doſcha. Quis unquam in Sacro Codice illas animadvertit? ubi extant? Sed gratulor mihi, & iſti ſummo Viro, quod iſtas in Exercitationibus ſuis valde ſuſpectas ipſe fecerit, & multis locis rejecerit; Sunt ſanè damnandæ prorſus, quod nihil ſani contineant, nihil planè: impoſturis ſuis ubique ſe prodentes. Æſtiment hos nummos quicunque velint, torqueant ſe Viri doctiſſimi in illis explicandis, oleum & operam ſe penitus perdidiſſe tandem videbunt, ſpero, tam abſurdæ ſunt & inſulſæ inſcriptiones illæ omnes, ut nihil in re nummariâ occurrat illis ſtolidius. Hebraicarum & Orientalium linguarum ſtudia in Occidente, ſunt admodum nobis nupera, nec ante Clementis V. in Concilio Viennenſi decreta, ſeculo 14. frequentata: Ab illis temporibus cum inſudarent Chriſtiani Hebraicis, Samaritanis, Syriacis & Arabum literis perdiſcendis hæc etiam nummorum mendicabula nos faſcinarunt, quæ lucrum inſigne Judæis pepererunt, nobiſque impoſuerunt facilè credulis, ut in ſtudiis admodum novis & inuſitatis quidvis arripientes, & Judæorum fidei, ſemper ſubleſtæ, nimium tribuentes. Hinc tot nummi cuſi, fuſi, flati orbem impleverunt, ut cum nullos, aut pauciſſimos, Orientalium aliorum videamus antiquos, Judaicæ antiquitatis fictæ tota plauſtra ſuperſint. Hos amamus, adoramus, tanquam ſi David aut Salomon ſuis temporibus, aut Abraham aut Joſua illos excudiſſent, nullo S. Scripturæ teſtimonio ſubnixos, quæ tantam rem nequaquam iſto involviſſet ſilentio ut non ſubinde monuiſſet, quid quiſque Regum in monetâ conſtituendâ, corrigendâ, laboris impendiſſet, ſicut pondera & probitatem argenti & auri nobis commendat, eorumque fraudes ubique deteſtatur. Cum igitur nummi cuſi in populo Dei nuſquam reperiantur allegati, nihil ſupereſt, quàm ut eum in nummis ἀσήμοις, pondere ſolo & probitate metalli conſtantibus, more veteri perſeveraſſe, quamdiu regnum & Reſpublica fuit, ad excidium uſque, concludamus: eos autem nummos, quos nunc tractamus, poſteriorum ſeculorum figmenta eſſe, quæſtus ergo excogitatos, & hos fumos nobis venditos, fumo luendos & piandos, ſi juſtitiæ cura nos tangeret, nec nos ipſi fraudibus iiſdem delicias quæreremus immerſi. Non me poſſum ad ſingulos nummos diffundere, ne infinitas moleſtias cum mihi tum aliis imponam nullo cum fructu cujuſquam, nec ſanè merentur illæ quiſquiliæ; ſed ideo

nunc illas couverrendas duxi, ut ſimul ac ſemel ejiciantur, ſcopis officium facientibus.

Sicli igitur Judaici, qui hodie ſuperſunt, cum virgâ Aaronis & thuribulo, ego offucias meras judico, & ſequioris ævi ἐκτρώματα ad Chriſtianos decipiendos a Judæis oberrantibus ficta & obtruſa, quin & a Chriſtianis ipſis. Novi ego hominem inter Holſatos diu viventem, cujus nomini parco, qui propriam incudem his ſiclis exercebat, & in ſuis ædibus eos procudi curabat, qui ſuâ elegantiâ & novitate facilè diſtinguuntur, ab illis, qui paulo antiquiores prodierunt. Veriſſimum eſt neminem antiquorum de nummis propriis Judæorum cuſis & ſignatis publicè, ſive aureis, ſive argenteis ita locutum eſſe, ut ſatis diſcerni poſſit, eos nummos iſtis nominibus unquam ſignatos fuiſſe. Non dijudicarunt ſatis, Viri docti, omnes illos ſignatos quos hodie circumferunt, nihil minus quàm genuinos eſſe, ſed ex impoſturis poſteriorum Seculorum ad nos perveniſſe. Nemo mihi hactenus, licet ſtudioſè quæſiverim, ſiclum unum genuinum monſtrare potuit, facilè fraus pellucet in medium ſi producitur; aurei tamen magis fallere nati ſunt, nec tam facilè diſcernuntur, quod perfectiſſimum ſit metallum, & unam ferè faciem retineat ab omni ævo, quod reliquis metallis non contingit, unumquodque enim infantiam, pubertatem, florem & rugas ſuas oſtendit, ac decrepitam ſenectutem. Magnum mihi indicium fraudis facit liber & itinerarium Benjamini Tudelenſis Judæi, qui Anno 930. circiter ex Hiſpaniâ in Syriam, Perſiam, Ægyptum, Judæam & Africam peregrinatus eſt, nobiſque itineris illius obſervata reliquit. Is omnes Synagogas ubique Judæorum perreptavit, ſed nullibi de nummis Judæorum cuſis ipſi quidquam occurrit, ideoque nec memorare potuit, quod ſanè nuſquam neglexiſſet, imò fieri non potuit, ut inter tot congregationes ad quas inviſit Benjamin, iſti nummi Judaici nuſquam ſe proderent, ſi tunc exſtitiſſent. Sanè cum in Mediam pergeret, & ad Judæos in monte Haphtor habitantes in loco Ghaarian, ubi 25. millia Iſraëlitarum habitare dixit, & in illis montibus Synagogas plus quam centum exſtare; addit eos eſſe ſub poteſtate ac ditione Regis Perſiæ, cui tributum pendunt, eſtque tributum conſtitutum in omni Iſraëlitarum regno, ut ſinguli mares decimo quinto anno majores ſingulos aureos *Amircos* quotannis exſolvant,

vant, & quod Amircus aureus valeat ſeſqui nummum aureum Hiſpanum Marabetinum. Alios nummos totum itinerarium illud non memorat. Videmus igitur omnes iſtas fraudes poſt illud tempus inter Judæos exortas eſſe, maximè poſtquam expeditiones Chriſtianorum in illas terras, & terram Sanctam ſuſceptæ ſunt. Nondum enim de monetariis in Judaico populo quidquam legi annotatum, adeò ut Antiochus Rex Syriæ primus appareat, qui Judæis permiſerit propriâ monetâ uti Maccab. 15. v. 6. Und gebe dir Gewalt eigene Müntze in deinem Lande zu ſchlagen/ νόμισμα eſt in textu. neque tamen illos eo privilegio uſos ſatis conſtat. Nam Chriſti tempore Romanorum denarii in Judæâ vigebant, ut ex zinſe Müntze manifeſtum fit. De aliis monetis in totâ S. Scripturâ nihil, nec de Siclis, quos pro monetâ magis capiunt quàm pro pondere, in N. T. & Chriſti temporibus quidquam. adeò ut de Judæorum nummis, qui proprii ſint illorum, ex S. Scripturâ locus idoneus ut luculentus proferri nequeat.

CAP. XVI

De nummis Samaritanis cuſis & fictis

HErm. Conringius pro Samaritanis pugnat, Hebræos ſolos cum Wagenſeilio & Patino damnat, nec concedere vult, quod hi, omnes illos nummos, quacunque Scripturâ ſpurios eſſe, & longè poſt Judæos diſperſos ac Hieroſolymam exciſam prognatos. Quænam quæſo Samaritanorum aut Cuthæorum in nummis prærogativa? nonne Hebraicæ fuerunt? nonne Cuthæi, qui Hebraicis ritibus acceſſerant & religioni, hos nummos effinxerunt, ut Hebræi ſuis literis? Quid dicit Moſes Nachmanides Gerundenſis ante quingentos circiter annos? *Benedixit mihi Deus huc uſque, quod dignus habitus fui, & perveni Acho, & inveni in manu ſenum terræ illius monetam, & oſtenderunt Scripturam Cuthæis, qui ſtatim legerunt eam; Nam Scriptura erat Hebræa, quæ relicta fuit Cuthæis.* Si Hebræa fuerunt, quæ nummus ille loquebatur aliis literarum ductibus,

bus, non poſſunt præferri Hebræis, & ſi Hebræi ſuam finxerunt, Cuthæos nemo prohibuit idem facere. Eædem cauſæ tam Hebræos, Judæos, Samaritanos & Cuthæos in fraudes impulerunt horum nummorum, lucri nempe bonus odor, præceſſerunt Hebræi, ſecuti ſunt Cuthæi, ne illos ſolos Pluto reſpiceret, nam & ſibi hos modos adquirendi notos eſſe, non parum ingenioſiùs quàm Judæi probarunt. Eadem quoque dicunt, quæ Hebræi nummi, nullum eſt diſcrimen niſi in ductibus literarum, quæ Cuthæorum illos eſſe monſtrare poterant, cœtera tam ſimiles quàm ovum ovo, ergo κακοῦ κόρακος & κόμματος utrique. Novos tunc fuiſſe hos nummos oportet, quoniam in toto ſuo itinere Moſes ille non invenit niſi nummum hunc unicum, & quidem Samaritanis aut Cuthæorum literis inſcriptum quem Judæi legere non poterant, niſi prius Cuthæos conſuluiſſent, ideo dubium ſatis eſt an a Cuthæis inceperint hæ fraudes, an a Judæis. Haud enim loquitur Moſes Gerundenſis de aliis nummis ſibi viſis quàm de hoc unico. Non autem video, quid Dn. Conringium moverit, ut pro ingenuitate Samaritanorum nummorum ſtatueret & quidem omnes iſtos nummos Samaritanis literis cuſos eſſe, non verò Hebræis, & ſi Hebræis cuſi exſtant aliqui, illos eſſe ὑποβολιμαίους. Nam in cap. 9. de nummis Hebræorum, ubi hanc rem agit, nihil planè pro hiſce nummis adſtruendis attulit, quàm Antiochum Demetrii inter promiſſa & beneficia, quæ Judæis conferre voluit, enumeraſſe monetam propriam, quam permittere vellet. ἐπέτρεψά σοι ποιῆσαι κόμμα, ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου. Loqui ipſum de publicâ monetâ percutiendâ negari non poteſt, ſed aut Ethnarcham populi Judaici hæc acceptaſſe, aut ullam monetam eo beneficio ſuffultam prodiiſſe, nullibi obſervatur. Inane igitur hoc argumentum neceſſe eſt eſſe, cum res ipſa nullum effectum ſortita ſit, & contemni potuerint a Judæis hæc promiſſa Antiochi, cujus imperium penè nullum in Judæos erat, aut amicitiæ fides, quod etiam ipſe fatetur Conringius. Provocat deinde ad libertatem, quam ſub Simone Haſmonæo partem Judæi tenuerunt, tunc enim monetæ jus liberum quoque nactos eſſe, nemine prohibente. At illo jure uſos Judæos tum magis, quàm ante captivitatem, cum eſſent liberrimi, nemo probavit, nec Conringius. Omnia enim ejus eò tendunt, nullos nummos cuſos eſſe Judæis ante captivitatem, ſed

qui

qui cusi sunt, eos post captivitatem, & libertatem ab Hasmonæis recuperatam signatos esse. Possemus hæc concedere, nisi indefinitam illam emunciationem quoad tempus, Simoni & Hasmonæis ipsis alligasset, eosque nummos signatos Samaritanis literis produxisse voluisset, in quo tamen monstrando reverâ defecit. Nam quod exstent hodie quidam ærei, qui nomen Simonis præferre videantur, illudque per conjecturam magis legatur & eliciatur, hoc fidem non facit ullam genuinos eos esse, & a Simone percussos, Judæorum fide in talibus semper subleftâ, nullâ aliâ Antiquitatis notâ assertum juvante. Nam si dixisset, usque ad excidium a Romanis illatum cusos nullos nummos exstare Judæorum proprios, quosque postmodum prodire fecerunt, spurios ac fictos esse, ipsa veritas pro ipso loqueretur, ut nos prolixè hic ostendimus. At cum Samaritanos genuinos esse asserat, post captivitatem, Hebræos solos damnet, hæc sanè παράδοξα tueri difficile esse video, nec iis animum adjicere potui. Domini Wagenseilii sententiam valde probo, qui hos nummos primam lucem & monetam vidisse sentit, postquam a Christianis peregrinationes religiosæ in terram sanctam susceptæ fuerunt; sed inprimis expeditiones illæ sacræ loculos Judæorum amplificarunt. Tunc campus, tunc fenestræ apertæ sunt nummis his, & figmentis, tunc Rhodus, in quo optimè saltarunt, & credulos Christianos emunxerunt, tam Judæi, quàm Cuthæi; Nam quod Samaritanis characteribus inscriptos nummos in Christianorum notitiam serò pervenisse scribit Conringius, seculo demum superiore, ideoque nullam fraudem subesse concludit in præfat. ad Paradoxa, hoc verum esse non puto: tam peregrinantibus quàm bellantibus in terrâ sanctâ oblati sunt æquè Samaritani quàm Hebraici; Et quamvis plerique Christiani neque Hebraica legerent, aut intelligerent, nec Samaritana, eoque citiùs ac faciliùs deciperentur, nummis tamen istis occurrentibus nemo carere se posse credidit, ut testibus eximiis peregrinationis factæ; & decepti sunt, quia decipi voluerunt. Nunquam deinde inscriptiones & descriptiones illas Siclorum Samaritanorum sibi accuratè convenire reperies, semper una aut altera litera claudicat. Vide, quem produxit B. Aria Montanus p. m. 126. Vide Beyerum, & alios, nullus eorum planè consentiet. At quod literas illas verè Hebraicas esse venditant, & vetustiores illis, quas nunc vulgò

legimus quadratas; nam Judæ tribum & Benjamin, cum deſererentur a decem tribubus, in varias ſuperſtitiones & cultus impios prolapſis, noluiſſe cum Samaritanis idem facere, ideoque ſcriptionem etiam mutaſſe, & alias iſtas literas quadratas aſſumſiſſe; hæc utique falſiſſima commenta ſunt, nemo enim facilè illas literas, quibus Deus & Moſes legem perſcribi juſſerunt, impias exiſtimabit, & ſanctam illam originem contemnet, aut ad aliam ſcriptionem, quam Deus non juſſit, non approbavit, ſuâ ſponte conceſſerit. quaſi in ſcriptione aliquid eſſet mali, nec quilibet illam perverſam reddere poſſet, mala ſcribendo ac annotando. quod tam Judæos quàm Samaritanos ſpectat, nec uſum ſcriptionis ullum ſimpliciter tollit abuſus. Hæ igitur literæ fictæ ſunt omnino quæ Samaritanæ dicuntur in nummis, & doloſè additæ a verſutiſſimis hominibus, ne fraus pelluceret facilè. Si qui enim ſunt Samaritani codices his literis inſignes, longam poſt Judæos ac Cuthæos ejectos, everſos & diſperſos ætatem primùm agnoſcunt, ut illis credi minimè poſſit. Nihil enim eſt Judæis glorioſius, ob perpetuam, quam Deus conceſſit, hujus ſuæ quondam gentis rerum geſtarum memoriam, ſed & nulla gens illis mendacior, ob eandem cauſam, ut antiquitatem celebrem, cum aliter non poſſunt, tueantur. Haud facilè illorum δευτερώσεσι, Miſnajoth vel Gemaris credendum, inprimis ubi de ſe ipſis loquuntur. Ideoque Samaritanus ille Siclus, qui deſcribitur in Miſnajoth tr. de Jadajim, æquè vitio laborat ac cœteri omnes cuſi & inſcripti. Sive Accone viſi ſint, ſive Hieroſolymis ipſis. nullus enim locus tam ſanctus eſt, aut integer, qui fraudes excludit, ſive ſint dimidii ſicli, ſive aliæ partes ejus. quotquot enim fuerunt veri, non ſignati fuerunt, omneſque partes & omnia κέρματα ad ſiclos pertinentia argentea fuerunt, non ærea.

At Jeremiæ 32. v. 9. legitur עֲשָׂרָה הַכָּסֶף *decem argentei*, ſcil. *Gerah*. Potuerat Jeremias exprimere per dimidium ſiclum, nam decem Gerah faciunt dimidium, ſed quia numeravit ipſos decem Gerah in nummulis & κέρμασι ſingulis argenteis, idcirco Propheta tam diſertè locutus eſt de decem argenteis. Sanè ſi fraudes tam apertæ, tam manifeſtæ, cum veritate & antiquitate conjungi poſſunt, prævalere eas neceſſe eſt, nec veritati aut antiquitati lucem aliquam accendere juvabit. Suis igitur opinionibus illi ſunt relinquendi, do-

nec

nec resipiscere velint, & rationi sanæ cedere, oculisque suis propriis fidere, nec alienis, quod hactenus fecerunt, videre. Ex his nummis miracula, nescio quæ, nobis exstruxerunt; ut in adyta & sanctuaria quædam ingressi illos intuiti sunt, & offucias illas offuciis infinitis aliis juvarunt, propagarunt, quibus ego quidem cedere possum, ut me longè doctioribus, donec veritas, ut ex puteo, emergat, meæque sententiæ facem quandam præferat, quod an sperandum vel desperandum sit, prout nunc seculum est, nescio. Fuerunt tamen multæ opiniones obstinatæ, quas antiqua quædam rubigo condivit, nec facilè evelli potuerunt, quas nihilominus tempus attrivit, elisit, & politiores nunc reddidit, ut de cultris lapideis, quibus circumcisionem Judæis olim factam omnes ferè antiqui circumtulerunt, nunc verò doctissimi Viri passim explosam tenent. Et cum hæc in sacris fundamentum sui nullum collocare posse videretur, cur hæc de nummis cusis Judæorum, quæ nullum omnino in toto Sacro Codice fundamentum aut munimentum reperit, tam anxiè tamque operosè adhuc defenditur? Conjecturæ enim leves quædam, quibus loca Scripturæ incrustare cupimus, & in nostras partes trahimus, non invitamus, rem non faciunt istam. Bened. Aria Montanus in Antiq. Judaicis p. m. 125. quàm pulchrè cœpit de nummis & Siclis Judaicis? ἀσήμους illos statuit, & præter alia ἀσήμου vocem etiam ab Hebræis usitatam propterea significat, & de illo legi in lib. Misnajoth tr. de decimâ secundâ c. 1. §. 2. & tr. de Ghediuth 3. §. 2. sed paucis lineis interjectis, in nassas Judæorum incidens, captus est, siclosque cusos Samaritanis, ut credit, literis, ante Jeroboamum & Israëlis divisionem apud Hebræos usitatis, defendit, tum maxime, cum illi ipsi oblatus esset talis nummus aut siclus argenteus. Nam Mosis Nechmanni filii Gerundensis in Cataloniâ commentaria in Exodum, quæ citat, de nummo tali viso Accone apud ejus incolas, planè nihil probant hunc genuinum fuisse, quem vidit Gerundensis, nec Gerundensis hoc affirmat genuinum fuisse, & quamvis credidisset ille, haud tamen genuinum illud magis probat. Nam Gerundensis ille se nunquam priùs tales nummos observasse satis indicat, dum nec pondus sicli ante noverat, & propterea a Salomone Jarrhæo, Judæo Francico, dissentire cœperat, ut ostendit Aria Montanus, quid igitur de nummo unico vi-

so judicare poterat, an genuinus esset vel secus? Sed quod pondus quatuor drachmarum in illo nummo reperisset, prout Salomon Jarhæus scripserat, jam credidit verum Siclum esse, & sententiam priorem mutavit, consentiendo Salomoni.

CAP. XVIII.

De nummis Judæorum peregrinis.

GRæcis Asia ferè serviebat post Alexandrum M. Hinc in Antiochi Eupatoris exercitu hundert und zehentausend Griechischer Fußknechte numerantur, 2. Maccab. 13. v. 2. quod jam omnia Asiatica Græcorum moribus similia forent; ita & nummi. Idem judicare debemus de loco 3. Maccab. 1. ubi Arsinoë cum fratre Ptolomæo Philopatore ad bella proficiscens, militibus singulis bene rem gerentibus promittit ἑκάςῳ δύο μνᾶς χρυσίȣ, hoc est, tot nummos & drachmas argenti, quæ minas duas auri æquare possent, non solum nummis sed & pondere Græcorum, ut linguâ, utentibus, nec ulla ampliùs siclorum mentio aut Judaicorum ponderum. Aureorum millia triginta quinque, quibus Edomitæ Judæos obsidentes corruperunt, aureos cusos fuisse, 2. Maccab. 10. v. 20. non inficias ibo. Sed a Judæis non cusos affirmare licet, haud solùm quod Judæi a peregrinis & exteris Idumæis illos reciperent, sed etiam quod nullibi de Judaicis nummis cusis memoriæ proditum sit: quamvis hoc exemplum pariter doceat Judæos nummis peregrinis tam cusis quàm aliis usum apud se concessisse. Nam & hinc Christi tempore non alios quam peregrinos nummos, Romanorum, Græcorum, Persarum inter Judæos valuisse observamus; usque ad ultimum κοδράντην, quam ex voce *quadrantis* Romanorum formarunt, quod Romani asses, trientes, quadrantes illic & denarii argentei expenderentur. Græci sanè asses Romanos meliùs ipsis Romanis distinxerunt; Assis enim vocabulum apud Romanos valdè est ambiguum, totum primò significans in quavis re, deinde nummum tam libralem æreum, quàm nummi δωδεκατημόριον. hoc Græci

ἀζσά-

ἀσσάριον quaſi parvum aſſem vocabant, Dani Penge/ & Germani Pfenning/ eadem ratione, qua Romani aſſem vel magnificant & augent, vel deprimunt & imminuunt. Ἀσσάριον autem duodecimam partem libræ æris ſignificat, aut minimum in ære nummum aſſi ſimilem, quâ ratione ſingula ἀσσάρια unciam unam æris pendere debebant; At cum longè minoris ponderis ἀσσάρια cuſa ſint, quæ nec quadrantem unciæ æquant, κοδράντην & ἀσσάριον idem fuiſſe non procul aberrat. Meminit ἀσσαρίου S. Scriptura Matth. 10. v. 29. Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; Ultimum κοδράντην quoque adduxit, exigui utrumque nummulum pretii, quibus exiguam rem paſſerculos duos emere poterant, adeò ut in re nummariâ vix dentur nomina viliora, quàm ἀσσάριον & quadrans in ære. Lucas Evangeliſta c. 12. v. 6. ſic effert. οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται ἀσσαρίων δύο; Eodem res recidit, ſive duos paſſerculos uno quadrante, ſive quinque emam duobus quadrantibus: quò enim plures merces emo, eò plures ſunt προσθῆκαι; ut mores ſunt vendentium, hinc zubrodt/ & zugift: Germanis, & hic in quatuor paſſerculos unus accedit. Quatuor igitur ἀσσάρια aſſem æreum faciebant unciæ pondere, decem ærei unciales denarium argenteum; denarius drachmæ pondere ſex aſſes Lubecenſes. Ἀσσάριον igitur vel aſſis quadrans, denariolum Lubecenſem cum $\frac{4}{5}$ conſtituit, ſicque uno aſſe Lubecenſi 14. ferè paſſerculos emere tunc licuit, quæ magna vilitas illorum temporum fuit, & ſanè vetuſtis temporibus valdè convenit, crevit enim mercibus pretium hodie, poſtquam tot onera publico præſtanda fuerunt impoſita. Sic quoque de Græcis nummis ſtatuere licet, eos inter Judæos non minùs quàm Romanorum ambulaſſe, unde apud Arrianum in periplo maris Erythræi leges, ἀφ' οὗ μέχρι νῦν ἐν βαρυγάζοις παλαιαὶ προχωροῦσι δραχμαὶ γράμμασιν ἑλληνικοῖς ἐγκεχαραγμέναι. Nam ſi ad maris rubri accolas pertingere potuerunt Græci nummi, nullus dubito quin quò lingua Græca pervénit, & familiaris fuit, etiam nummi eorum ſint introducti, in Judæam nempe.

Matthæi 17. v. 27. qui nummus vocatur ſtater eſt, quem quoque pro cenſu ſolvendo Chriſtus in Capernaum dari juſſit. Peregrinum & illud eſt nomen, & peregrina moneta, ut & δίδραχμα quæ v. 24. habes, οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες, die den zinß Groſchen einnahmen;

einnahmen; Nomina ſane Græca ſunt, adeò ut nummos quoque Græcos fuiſſe ſequatur non Judaicos. Erat vero δίδραχμον argenteus noſtræ monetæ 12. aſſium Lubecenſium ein Ort Reichsthalers/ unde infertur ſtaterem fuiſſe duplum, dum Chriſtus Petro injungit, ut pro duobus cenſum perſolvat ϛατῆρα λαβὼν δὸς ἀυτοῖς ἀντὶ ἐμȣ̃ καὶ σȣ̃. cap. 18. v. 24. Talenta occurrunt, & μύρια τάλαντα, rurſus Græco nomine nummos & opes exprimentia; an Syriacus textus iiſdem nominibus Græcis utatur vel ſuis me quidem latet. Chriſtum ſanè vix Græcè vel Syriacè locutum, ex non paucis locis N. T. manifeſtum eſt. Hebraica ſunt, *Eli, Eli lamma ſabachtani*, non Græca, vel Syriaca. Unde ergo Evangeliſtæ & Apoſtoli Græcâ ſcripſerunt, & aliâ quàm locuti ſunt linguâ invicem? nimirum, quod Græca lingua magis eſſet publica, & notior orbi, tunc temporis, quàm Hebraica, quæ arctiſſimè habitabat, & a veteri puritate dudum receſſerat, Spirituſque Sancti inſtinctu, ſacra hæc geſta, linguâ, quæ longè lateque patebat, divulgari debebant. quare etiam Syriaca verſio ex Græcâ deſumta fuit, & Græcæ primæ partes debentur in N. T. non Hebraicæ & Syriacæ. Δηνάρια, quod exſtat v. 28. Græci jam à Romanis didicerant & Hebræi. Lutherus, quia Miſnicus erat natione, Groſchen reddidit, qui loco denariorum in illis locis ſunt. & paſſim δηνάριον legitur in Græco. Interim τάλαντον nunc Pfund / nunc Centner Lutherus reddidit, ut Matth c. 25. v. 15. ex quibus ad pondus magis incertum quàm ad nummos ullos certos reſpici conſtat.

Et jam facilè loca Scripturæ poſſunt intelligi, quæ de argento & auro loquuntur, fuiſſe inter Judæos nummos quoſdam peregrinæ monetæ, quæ tamen non niſi pondere valebant, puritate priùs metalli examinatâ, ideoque cum Judæorum laminis non ſignatis pari paſſu ambulabant, ut denarii Romani, ſtateres & δίδραχμα Græcorum, inter eos vigebant tantâ copiâ, ut ſuis nummis & laminis vix opus haberent. Hinc eſt, quod in laminis iſtis Judaicis Cæſari tributum non ſolverint, ſiquidem illas Cæſar nequaquam approbaverat, nec publicæ factæ erant, ſed in denariis Romanis & tributa ſolvere cogebantur, & cum mercatoribus Romanis commercia inſtituere, niſi aliter placuiſſet.

Et mirari oportet nummos Romanorum ac Græcorum aliarum-

que

que gentium inter Judæos valuisse ac recipi potuisse, cum imaginibus pleni essent isti denarii, quas abhorrebant tractare Judæi, ita ut Herodes nec civitates nec templa more Græcorum in solo Judaico erigere ausus fuerit, ut Josephus indicavit l. 15. Antiq. c. 12. p. m. 538. πόλεις δὲ κτίζων ὑπὸ φιλοτιμίας, καὶ ναὺς ἐγείρων, ἐκ ἐν τῇ τῶν Ἰεδαίων ἐδὲ γὰρ ἂν ἠνέσχοντο, τῶν τοιέτων ἀπηγορευμένων ἡμῖν, ὡς ἀγάλματα καὶ τύπες μεμορφωμένες τιμᾷν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν τρόπον. Optimè addidit τιμᾷν. Habere scilicet & videre licebat, non verò colere, nec ut colerent cogi volebant aut poterant. Nummos igitur istos cum imaginibus percussos, in commerciis quotidianis manibus suis tractabant, ut res instabiles, citò migraturas ab uno ad alium, ita tamen, ut ad sacras res adhiberi nequaquam possent, ideoque nec sacrum thesaurum ingrediebantur, nec Deo offerri poterant aut Sacerdotibus. Imò causam hanc veram credo fuisse, cur Judæi nummos nunquam cudere ipsi voluerint, tum quod imaginibus more gentium cudi deberent, tum verò quod ea quæ gentium fuerunt, imitari nullo modo liceret. Nummos verò signare cudereque a gentibus fluxit primùm, non a Judæis; haud igitur artem illam cudendi aut monetandi licitam sibi crediderunt, licet nummos gentium cusos habere non timerent; sicut enim commercia cum gentilibus non fugiebant, ita nec eorum nummos. quæ enim in commerciis erant res, non erant propriè illorum, sed adventitiæ, transeuntes, peregrinantes.

Τριακοσίων δηναρίων Marcus Evangelista meminit c. 14. v. 5. quibus unguentum vendi potuisset. Ipse Christus respondendo, So gebet dem Keyser/ was des Keysers ist/ und Gott/ was Gottes ist/ videtur hos nummos Judaicos & Romanos distinguere voluisse; nummos nempe effigie Imperatorum signatos ad Imperatores spectare, qui verò inter Judæos in templo offerendi erant, proprios esse, ideoque ad Deum spectare, quod patrio ritu veteri darentur, non signati. At quando de trapezitis Christus similitudinem proponit, non nisi denarios memorat, quos mutuò acceperant duo debitores, Luc. 7. v. 41. Δύω χρεωφειλέται ἦσαν δανειςῇ τινὶ, ὁ εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερ☉ πεντήκοντα: Græco more, δηνάριον non δηνάρι☉, ut ἀσσάριον, ab asse. Δραχμαὶ quoque dicuntur denarii a pondere, quod drachmæ pondere essent singuli Luc.

15.

15. v. 8. nihil enim nisi denarii Romani intelliguntur argentei, quando drachmas proponunt. Raró enim memini Græcorum nummos argenteos δραχμαίους me vidisse, sed δίδραχμοι plerumque sunt. Usi sunt autem Græcis nummis Judæi ante Romanorum dominium, inter quos quin drachmales quoque fuerint, non pugnabo, quamvis hodie rariùs occurrant.

Samaritanis quoque tribuit denarios Lucas Evangelista, non solis Judæis c. 10. v. 35. Samaritanus enim ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ. Præter hos denarios in communi & quotidiano usu quin illis quoque fuerint nummi alii non cusi, ἀργύρια, nullus dubito, quos ad sacras res in templo suo obtulerint. nam & illic denarios & peregrinos nummos non valuisse, aut admissos esse, ut apud Judæos cœteros, dixi, vero per quam simile. Quamvis enim Judæi & Samaritani Vatiniano odio invicem dissiderent, in multis tamen conveniebant illorum sacra & ritus. Et hanc ob causam solam collybistæ ac trapezitæ locum in templo meruerunt, ut ad manum essent permutare volentibus denarios ac peregrinos nummos alios, quos afferre metuebant Sacerdotibus Judæi ac Samaritani; Et hoc prætextu intra ipsius templi mœnia recepti tolerabantur prostare, quod sacris studerent & operam impenderent. Johannes sanè Evangelista vero nomine κερματιστὰς vocat hos collybistas c. 2. v. 14. εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα, καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους, & v. 15. καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε. Sicut enim boves & oves & columbæ in templo vendebantur, quia sacrificare volentibus ad manum eas merces esse volebant cum lucro suo: sic quoque κέρματα & nummos non cusos, quos Sacerdotibus offerebant, denariis aliisque cusis nummis permutabant, ad mensas Collybistarum κερματιστὰς idcirco eos appellans, & mercem eorum κέρμα, non denarios, non stateres: iis enim in templo opus non erat, sed in foro: adscendentes autem & offerentes sumebant κέρμα, quod offerre poterant, a collybistis, & denarios ac alios peregrinos nummos reddebant. Erant autem κέρματα, ut aliquoties dixi, argenti frustula secta, & quæ sub forfice ceciderant, librâ deinceps appensa, instar nummorum usum suum præbebant per manus euntia, sine aliquâ effigie aliâ. Dicuntur etiam ἀργυραμοιβοὶ, quorum erat non solùm nummos

nummos mutare, ſed & accuratum examen eorum inſtituere, unde ἀργυραμοιβικῶς ἐξετάζειν, *accuratiſſimè rem explorare*, ut ſolebant nummularii. Ad permutationem verò nummorum habebant ſportulas ſuas & ſaccos & fiſcos junco aut ſparto texi ſolitos, in quibus ſeparatim nummos ſervabant, & diſtinctos, ut ad manum & in promtu eſſent, quicunque petebantur. His enim fiſcis & ſportis nummi omnes quondam ſervabantur: unde Aſconius: *Sportæ, ſportulæ, ſportellæ, nummûm ſunt receptacula & ſacci, ſacculi, ſaccelli, & crumenæ, & vellereæ, & ſcorteæ, & nauticæ, & marſupia; ita fiſci, fiſcinæ, fiſcellæ, ſpartea ſunt utenſilia, ad majoris ſummæ pecunias capiendas.* adeò ut locus ille publicus, totus, ubi majores hæ ſummæ in fiſcinis repoſitæ habebantur, Fiſcus dici cœperit, & adhuc dicatur. Argentarios autem nummularios iiſdem ſportulis ſuos nummos inditos tenuiſſe, ex Archeſtrati poëmate apud Athenæum l. 7. c. 15. p. m. 305. conſtat, qui aprum piſcem non eſſe cuivis obvium, aut emi poſſe, ſed ditibus ſolis memoravit:

— ὅσοι πλεκτὸν ὕφασμα
Σχοίνου ἐλειοτρόφου κοίλου χείρεσσιν ἔχοντες
Εἰώθασι δονεῖν ψήφους ἀίθωνι λογισμῷ.

quod faciebant argentarii & divites, quibus multæ ſportulæ nummis repletæ.

CAP. XIX.

De Numiſmate Cenſûs.

ROmanis cenſuales fuiſſe Judæos tunc cum Chriſtus viveret, conſtat ex Marci c. 12. & Pilato Præſide, & cenſûs nummis, qui non erant κέρματα Judaica, ſed denarii Romani; Romanorum enim nummi valebant apud Judæos, ex quo eos Pompejus redegerat in provinciam, & Præſides ac Præfectos a Romanis acceperant. Debebant autem cenſum præſtare nummis Romanis, qui ideo vocantur νομίσματα τοῦ κήνσου, ut Matth. 22. v. 19. ἐπιδείξατε μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου. Οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον.

Apud

Apud Marcum verò c. 12. v. 15. Christus ipse poscit, ut denarium sibi afferant. Φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω. Ita quoque Lucas c. 20. v. 24. ἐπιδείξατέ μοι δηνάριον, τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν; Solus Matthæus denarium vocavit numisma census, quod non liceret censum in aliis nummis exhibere Romanis. Hoc jam ab Augusti temporibus & anno primo, quo natus est Christus, obtinere cœperat. Tunc enim ἀπογραφὴ πρώτη, ut est Luc. 2. v. 2. quando quisque cujus census esset, & quid conferre deberet Cæsari, descriptus est. Sed & alii nummi apud Judæos in usu erant, tunc temporis, quamvis soli denarii Romani nominentur, aut propter censum, aut quod frequentiùs denariis Romanis uterentur, nec Romani alios valere sinerent, in locis ubi imperabant ipsi. Statim autem εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν hujus denarii adducunt, quod quoque fecissent, si in nummis Judaicis illa reperissent.

Nondum igitur video inter Judæos præter ἀργύρια non cusa quæ etiam Judæ obtulerunt, non in denariis aut stateribus cusis, sed in argento non cuso; Sic etiam loquitur Lucas c. 22. v. 5. συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι, ut videamus quomodo in formulis loquendi accuratè consentiant Evangelistæ.

At quando de numismate census quæritur; nummos tales haud penes se habebant Judæi Christum tentantes, sed aliunde quærere & afferre opus erat, προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον dicit Matthæus c. 22. Sie reicheten ihm dicit Lutherus, sed rectiùs: Sie brachten ihm einen Groschen dar. Ita quoque Marcus c. 12. v. 15. Jesum dixisse scribit; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω. οἱ δὲ ἤνεγκαν. Ubi Lutherus: Bringet mir einen Groschen/ das ich Jhn sehe/ und sie brachten ihm. quæ non conveniunt in promtu habentibus, sed aliunde quærentibus. Facile autem fuit ex proximo denarium petere, cum collybistæ & trapezitæ haud procul exstarent, siquidem in templo ipso Christus docens tunc sedebat, cum ipsum accederent hi Pharisæorum discipuli & Herodiani. Nec est, quod objiciant, Christum, cum hæc in templo fierent, jam ante mensas collybistarum evertisse, eosque ejecisse. Redierant enim nihilominus ad ingenium, & ad priores mores ac sedes. Et quamvis non adfuissent in templo, potuissent tamen ejusmodi denarii facilè sumi e proximo, ab obviis, minimè longè petentes. Lucas retinuit c. 20.

v. 24.

v. 24. ἐπιδείξατε μοι δηνάριον. Nam & illud intelligi adhuc poteſt de denario ab aliis petendo. Johannes quoque Evangeliſta utitur voce denarii c. 12. v. 5. ubi Judas proditor unguentum nardinum τριακοσίων δηναρίων æſtimat, qui faciunt noſtræ monetæ 28. thaleros unciales cum dimidio. Lutherus vertit 300. groſchen. Groſſi verò tempore Lutheri faciebant ſinguli duos aſſes Lubecenſes, ita ut trecenti groſſi non ſint trecenti denarii Romani, drachmam unam argenti pendentes ſinguli: hi enim indicantur, non groſſi Miſnici aut Saxonici, quorum 300. faciunt non niſi 12. unciales thaleros cum dimidio, qui longè abſunt a vero pretio indicando, quod Judas impoſuit. Romani enim ſic Judæos tunc ſubditos habebant, ut eorum potentiam valde ſuſpicerent, eorumque mores ac leges & ſcita ſua facerent. Ita enim Johann. 11. v. 48. in concilio Judæi ratiocinantur: ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν ὕτω, πάντες πιςέυσυσι εἰς αὐτὸν, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀρῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος. Mens eſt Judæorum, ſi motus novos Romani videbunt in gente noſtrâ, quos neceſſe eſt evenire, populo Chriſto adhærente, libertas ea, quâ nunc beneficio Romanorum fruimur, nobis eripietur a Romanis, noſque omnes & una cum gente provincias omnes ſibi ſubjicient, ac ſervitute prement. Hoc igitur agebant Judæi, ut Romanorum fœderibus ſe contra hoſtes tuerentur, iiſque placerent, moribus eorum aſſumtis, quæ cauſa fuit, cur etiam denariis Romanorum in ſuâ civitate locum darent. Pergit Johannes in Apocalypſi c. 6. v. 6. τῶν δηναρίων mentionem facere, & Lutherus iterum Groſchen vertit. ein Maaß Weitzen umb einen Groſchen / und ein Maaß Gerſten umb einen Groſchen. adeò ut quamdiu Hieroſolymæ urbs ſtetit, nummorum nomina Romana Judæam occuparint & tenuerint. Denarii verò iſti qui cenſûs loco pendebantur, Romanis pendebantur, & *cenſûs* appellantur, ut Camdenus perſuadere vult, denarium cenſus in Britannia *Taſcia* dictum eſſe a taxâ. Sic enim ſecundum Cunobilini nummum explicat in Britanniâ ſuâ p. m. 70. edit. Londinenſis 1607. fol. *TASCIA, quod tributi denarium ſignificaret apud Britannos, autor mihi D. David Powell Britannicæ linguæ callentiſſimus, fortè a Latinorum taxatione, nam literam X. Britanni non agnoſcunt. ſimilique ratione MONETA in Romanorum nummis ſæpe inſcribitur.* quod ultimum verum quidem eſt, ſed

DENARIVS nunquam legitur inſcriptus, multò minùs quod fuerit cenſûs, hoc enim accidit ſolùm denario, ut pro cenſu ſolvatur tanquam pro mercibus. Repetit tamen deinde p. 72. *firmiuſque hoc credo*, dicit, *quod in nonnullis Monetarius pecuniam ſignans exprimitur cum TASCIA, quod apud Britannos denarium tributi ſignificat.* Sed, ut dixi, nullum exemplum in omni re nummariâ antiquâ proſtat, quo probari poſſit cenſui aut tributo dicatum eſſe nummum, unde nec TASCIA Britannorum hoc ſignificare perſuaderi poſſum, ſed cum ſæpius illa vox legatur in nummis Britannicis, & in octodecim illis, quorum figuras ſculpi curavit Camdenus, ſexies occurrat, TASCIO. TASCIA. TASCE. TASCIE. TASC. maximè in Cunobilini nummis, unde Monetarii potius nomen fuiſſe judicarem, quàm denarii cenſûs.

CAP. XX.

De nummis datis proditori Judæ.

CUm Matthæus Evangeliſta ex Zachariâ Prophetâ de triginta argenteis, quibus venditus eſt Chriſtus, hauſerit, quæ ſcripſit c. 27. v. 9. Da iſt erfüllet was geſaget iſt durch den Propheten Jeremias da Er ſpricht: Sie haben genommen dreyſig Silberling/ damit bezahlet ward der verkauffte/ welchen ſie kaufften von den Kinderen Iſrael. Und haben ſie gegeben umb eines Töpffers Acker. Quæ apud Zachariam Prophetam c. XI. v. 12. Sic tradita reperies. Gefällt es Euch/ ſo bringet her/ wie viel ich gelte. Wo nicht/ ſo laſſet es anſtehen. Und ſie wugen dar/ wie viel ich galt/ dreyſig Silberlinge. Und der Herr ſprach zu mir/ wirffs hin/ das es dem Töpffer gegeben werde: Ey eine troſtliche Summa, der ich werth geachtet bin. Und ich nahm die dreyſig Silberlinge/ und warff ſie in das Haus des Herrn/ das dem Töpffer gegeben werde. Hæc igitur mens eſt Eliæ Levitæ, libras argenti triginta ſignificari, quibus venditus eſt Chriſtus, qui faciunt noſtræ monetæ unciales thaleros 360. Sed hæc falſa ſunt, nec ullo funda-

fundamento nituntur. Nunquam enim argenteus unus significat libram, multò minùs talentum. Nec in Hebræo textu unquam argenteus, scilicet nummus, sed argentum, כֶּסֶף semper dicitur, & subintelligitur Siclus, argenti videlicet, non majori pondere, sed nonnunquam minori. Siclus autem in N. T. est δίδραχμος, & siclus Sanctuarii τετράδραχμος, quos ego a Judæis non fuisse cusos judico, sed a Græcis, ideoque sicli nomen non retinuerunt, sed Græcum, quod Græci primum διδράχμους vel τετραδράχμους nummos cusos in usum traduxerint.

Nummi argentei τετράδραχμοι & δίδραχμοι, qui Græcæ monetæ fuerunt, & δραχμαὶ, quæ & Græcæ & Romanæ fuerunt, Latinis dicti denarii. Horum genere nummorum uno Christum venditum aut proditum a Juda dici poterit, aut 30. τετραδράχμοις, qui faciunt unciales thaleros XV. aut 30. διδράχμοις qui reddunt unciales thaleros septem cum dimidio: aut 30. δραχμαῖς, quæ denarii Romani sunt aut Græci, summam trium uncialium thalerorum cum quadrante continentes. Haud ulterius ratiocinari datur in nummis cusis, aut ultra XV. thaleros unciales summam extendere; cui Prophetæ ironia maximè convenit, Ey eine treffeliche Summa der ich werth geachtet bin. Ego verò nec τετραδράχμοις, nec drachmis vel denariis Romanis Christum proditum sentio, sed ἀργυρίοις, qui sunt nummi non cusi Judæorum, & Sanctuarii, sicli pondere, a Sacerdotibus Judaicis Judæ dati, ex Sanctuario & communi thesauro, in quem non recipiebantur nummi peregrini cusi: nec unde Sanctuario aut Sacerdotibus hi thesauri reconditi provenirent, diu quærendum est, ex oblatis enim & Sacrificiis quotidianis illi colligebantur, ut est 2. Regum 12. v. 16. Das Geld von Schuldopffeꝛen und Sündopfferen ward nicht zum Hause des Herꝛn gebꝛacht / scil. ad illam domum ædificandam, denn es war der Priester. His igitur nummis argenteis, in populo vix tunc visis, aut usitatis, ideoque sicli nomen non ampliùs gerentibus, nisi inter Sacerdotes fortè, Christus a Judâ proditus & venditus. Juvant me valde verba textûs Hebræi יִשְׁקְלוּ אֶת־ שְׂכָרִי שְׁלוֹשִׁים כָּסֶף Sie wugen dar meinen Lohn 30. Silberling. Cur pondus disertè S. Scriptura memorat? *quod olim moneta librabatur, & ex pondere habebatur summa pecuniæ, ut nunc ex numero nummorum*: sunt verba Ulpiani D. 23. l. 3.

Hoc ideo, quod nullis ſignis tunc nummi percuſſi darentur ſed pondere ſolo cenſerentur quantum valere poſſent. Quod igitur Propheta prædixit hoc evénit, & evenire debuit, ne ſacrum codicem falſi arguere ſumamus. Nam ſi in omnibus Prophetæ verba ſana repeſiuntur, cur non ponderando nummos non cuſos potius expenſos quàm cuſos numeratos Judæ dicere licet? At ſi quis objiciat Chriſti temporibus eos cuſos pariter ponderatos & numeratos eſſe, hoc quidem concedemus inter Græcos & Latinos in uſum fuiſſe deductum, apud Judæos verò nullum exemplum exſtat, eos unquam nummos ſuos ita numeratò tradidiſſe, ſed quam plurima de pondere ſolo nummorum loquuntur. Falſum eſt, quod Rabbi Joſeph apud Aquinatem teſtatur, quod quoties כֶּסֶף in lege legitur, כסף צורי intelligatur, vel *argentum ſignatum*, nam hoc ſomniavit iſte Rabbi, non docuit ulla ratione.

At non verecundantur Chriſtiani de his nummis proditionis quaſi cuſis aſſerere, non tamen Græcis aut Romanis literis ac moribus, ſed Hebraicis, quaſi tunc ea tempora fuiſſent, quibus aut Judæi nummos ullos cuderent, aut de proditione Chriſti tam ſoliciti forent, ut peculiari monetâ rei memoriam publicè teſtatam relinquere opus eſſe crederent. Et felices eſſemus, ſi fraudibus his inolitis nos deluderent ſolis, quod cuſos fuiſſe eos nummos ſtatuant, quibus Chriſtus venditus & proditus eſt a Juda, niſi etiam illos exſtare adhuc non mentirentur Judæi, ſed Chriſtiani. Villalpandus l. 2. de ponderib. Diſp. 4. c. 30. memorat unum ex proditionis nummis pluſquàm ſuperſtitioſâ veneratione coli & aſſervari Romæ in æde Divi Johannis Lateranenſis; alterum Pariſiis per vitrum oſtendi, tantæ ſanctitatis, ut ſpiritu nullius afflari debeat, ne profanetur. Poſſem gloriari, me tertium oſtendere poſſe. Sed vellem ſcire, quomodo proditionis iſti nummi diſtingui poſſint ab aliis Siclis, quos cuſos fuiſſe tantiſper demus? num peculiari charactere & imagine percuſſi ſunt a Judæorum Pontificibus? Judam enim verò præſcire potuerunt Dominum proditurum, eoque fine cuneum præparaſſe, & nummos iſtos Chriſti imagine cuſos ipſi tradidiſſe. Quæ ſaltem cogitare ita in Chriſtum affectos fuiſſe Judæos, ut ejus memoriam monumento nummi alicujus peculiaris vel venerari vel dehoneſtare voluerint, inſani Oreſtis potius ſit, quàm ſani hominis. At ſi vulgariter

gariter cusi fuerunt, ut cœteri Sicli, quomodo dignosci poterant proditionis esse nummi? num proditionem fortè olent, ut adhibitos naribus sentire possis aliquando fuisse in manibus Judæorum? At Vespasianus jam olim docuit nummos non olere res ex quibus coacti sunt. Valeant igitur ista commenta, aut potiùs malè pereant. Ager ille sanè qui emtus fuit his nummis, etiam ostendit, non mansisse in sacrario illos, sed ad figulum venditorem transiisse ut cœteros nummos, illosque distractos iterum fuisse ad alios usus sine notâ singulari proditionis istius. Nec obstat, quod ager alicujus spatii, quod requiritur ad peregrinorum sepulchretum, haud emi potuerit illa pecuniæ summâ. neque enim hoc S. Scriptura disertè vult illis argenteis solis hunc agrum figuli emtum esse, sed alios præterea nummos iis junctos fuisse ad hunc agrum pro peregrinis sepeliendis a figulo comparandum, qui nummi fortasse non minùs labe quadam adspersi, quàm hi nummi sanguinis proditi, das Blutgeld / quales nummos ad sacros usus templi servare non poterant: licet Baronius statuat illis solis, non aliis additis, agrum istum emtum fuisse, & pro se locum adducit ex Actor. 1. v. 18. Οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ τοῦ μισθοῦ τῆς ἀδικίας. cum seqq. at non ibi dicitur, illis solis triginta argenteis emtum esse hunc agrum, sed particula (ἐκ) desumta esse hos argenteos ex summâ per iniquitatem sepositâ monet, adeoque nostram sententiam potiùs hæc verba confirmant. Judas enim istum agrum non possedit, sed adquirendi ejus occasionem præbuit hac mercede quam stipulatus erat. Unde rectè Lutherus reddidit, modò addidisset, aus dem / aut von dem ungerechten Lohn. prout verba Græca sonant, nam mit dem ungerechten Lohn aut umb den ungerechten Lohn / haud illud propriè dicunt quod aus / vel von / quamvis bene intellectæ istæ particulæ eodem recidant: ita ut nihil Baronius aut alii inde struere possint, quod solis illis 30. argenteis emtum agrum evincat. Judæorum autem nummi nunquam cusi exhibentur in S. Scripturâ, nunquam: sed pondere semper argentum & aurum ipsis expendebatur, nullâ monetâ accedente. Unde Syracides c. 28. v. 29. eadem ratione loquitur: Du wegest dein Gold und Silber ein / warumb wegest du auch nicht deine Wort auff der Goldwage? Hæc ad pondera sola argenti & auri spectant, non ad monetas cusas, quas, prout hodie manifestum est, ad libram

nemo

nemo revocat, nisi fraudis suspectos, sed valent autoritate publicâ, nullâ librâ accedente. Frustra enim libra adhibetur in nummis autoritate publicâ cusis, quibus licet pondus desit, accipiuntur tamen, ac si justi ponderis essent, & exactæ probitatis, utrumque siquidem publicis nummis deest, & pondus & probitas. In nummis non cusis quoniam ex privatorum censu exibant, cote probitatem, librâ pondus examinabant; Hoc illud est quod dixit Syracides, neminem argentum vel aurum sine hoc examine recipere, vel factum vel infectum.

CAP. XXI.

De nummis Græcorum non cusis & cusis.

DE Carthaginensium spoliis, quæ Timoleon ejusque exercitus collegit p. m. 250. Plutarchus ait: ἐλάχιςος γὰρ τῶν χαλκῶν καὶ σιδηρῶν τοῖς σκυλεύουσι λόγος, οὕτως ἄφθονος μὲν ἦν ἄργυρος, ἄφθονος δὲ χρυσός. At hoc argentum & aurum si quis nummos cusos fuisse putat, næ ille fallitur, nec ego subintelligi concedam, cum non constet Carthaginenses illo tempore nummis cudendis aureis aut argenteis operam navasse, ita ut si nummis usi sunt, non signati potiùs ad hoc aurum & argentum referendi veniant. Quin & in sepulturâ ipsius Timoleontis in Siciliâ celebratâ non nisi ponderis nomen adhibuerunt Scriptores, nullum nummorum; pergit enim ex decreto Syracusanorum afferre, τὸν δὲ θάπτειν μὲν διακοσίων μνῶν. *ducentis minis ipsum sepeliendum curat.* Sunt verò ducentæ minæ argenti, vel ducentæ libræ, quæ faciunt nostræ monetæ thaleros unciales 2400. summam tunc temporis in funere tanti Ducis, tam desiderati, magnam omnino & splendidam, sed in nummis cusis, ut hodie, non expensam, verùm in aliis massis argenti non signatis. nam si nummi cusi fuissent, illud ἀνάλωμα, aliis profectò verbis illos expressissent. Et cur tum Plutarchus, tum alii Scriptores tam ellipticè de nummis locuti fuissent antiquis, ut loquuntur, nisi aliquid subfuisse vidissent, cur nummos cusos haud solos

ad

ad classem nummorum solam trahere potuerint? Patet hoc, quando de Perseo Rege Macedoniæ ejúsque avaritiâ in Paulo Æmilio memorat, *αἰτούμενος κατ᾽ ἕκαστον ἡγεμόνα χιλίους, πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ χρυσίου πλῆθος ἰλιγγιάσας καὶ παραφρονήσας.* deinde: *διεμέτρει καὶ παρεσημαίνετο τὸ χρυσίον, ἅψασθαι δεδιὼς* &c. deinde *τὸν Περσικὸν πλοῦτον* vocat, non in nummis sed in *ἁμάξαις*, quas concremavit Alexander M. ut expeditiores ad bellum Indicum pergerent. Erant omnino Græcis tunc nummi cusi, sed non omnis *ὄγκος* in illis situs erat, erant etiam alii nummi, *χρυσοῦ πλίνθοι καὶ ἅμαξαι* ab antiquo. & *κόμματα* & *κέρματα*, quæ cum nummis cusis pari passu ambulabant. hinc illæ ellipticæ locutiones toties occurrunt, & sub auro & argento latentes illi veterum nummorum non signatorum thesauri, qui cum nummis cusis conjungi debebant, maximamque nummorum partem faciebant, inter quæ nummi cusi minimam sortiebantur, si rectè calculum ponere volumus, nec aliter quàm auri & argenti nomine conjunctim explicari poterant, quod tam *ἀσήμοις* quàm *ἐπισήμοις* pariter uterentur eadem probitate, eodem pondere, nisi quod non signata numismata in majoribus ponderibus sola spectarentur, ut talenta, minæ, libræ argenti, quæ cuneum publicum non admittebant. Quod Plutarchus in nummis etiam observavit in vita Phocionis, p. m. 743. *ἡ τοῦ νομίσματος ἀξία πλείστην ἐν ὄγκῳ βραχυτάτῳ δύναμιν ἔχει*, respiciens sanè ad nummos aureos & argenteos cusos, quorum moles exigua, & pondus minimum, cœteris enim nummis non cusis ut major moles, ita quoque pondus non leve. Hinc est omnino quod antiquis temporibus nemo nummorum causâ dives laudetur, scilicet, quod nummi *πάρεργον* adhuc essent divitiarum: Nabal dives vocatur 1. Samuel. 25. v. 2. Der Mann war fast grossen Vermögens / und hatte dreytausend Schaffe / und tausend Ziegen. & apud Josephum l. 6. c. 14. p. m. 200. *πλούσιος καὶ πολυθρέμματος* audit, quod divitiarum summa in pecoris numero consisteret, quamvis & nummos non defuisse, & aurum & argentum facilè perspiciamus: haud tamen in his, prout hodie, vis divitiarum ulla sita erat, sed in pecoribus, quibus nummi serviebant, & accedebant, ut famuli aliarum divitiarum, quod in pretio non essent hæ *προσθῆκαι λαχάνων*, nec componi possent aliis rebus, divitias veras tunc temporis facientibus, sine cu-

 râ,

râ, curiâ, & tribu, ut ita loquar, inter merces, & inter permutationes ultima ac neglectiſſima; quæ ſatis indicant, nummos nondum ad eum ſplendorem evectos fuiſſe, ut produci poſſent in publicum, aut mererentur ſummo loco haberi, quem nunc multi populi iis tribuunt, multi quoque more veteri contemnunt, & alia quævis præferunt, θησαυρίζοντες in mercibus, non in nummis, ſive cuſis, ſive ſecus. Perſei quidem Regis theſauris Præfectos τοὺς ἐπὶ τοῦ νομίσματος vocat Plutarchus p. m. 267. at ſolis nummis ſive cuſis ſive non cuſis eos præfuiſſe non mihi videntur: omnis generis opibus cuſtodes & Curatores eos poſitos fuiſſe, quæ tunc opum aut gazæ Regiæ numero veniebant, mihi perſuadeo, ſed a potiori, ut νομίσμασι, eos denominationem nactos eſſe quid vetat? ſiquidem νομίσματα tunc veterem contemtum deterſerant, & ſoli ferè regnabant, Regina pecunia, prout olim ſerva & famula. In tantum nummorum tempora ſunt mutata, ne ſemper, quod nunc ſunt, fuiſſe eos quis exiſtimet. Aut num quis trecenta talenta auri, quæ Rex idem Gentio Illyriorum Regi numeravit, aut προύθηκεν ἠριθμημένα καὶ κατασημήνασθαι παρέσχεν p. m. 261. meros nummos cuſos fuiſſe credere poteſt? ego ſanè maximam partem in talentorum, minarum & πλίνθων pondere oblatos eſſe non ſignatos potiùs jurarem, quod illa tantæ ſummæ magis conveniant, quàm ſoli nummi cuſi. Ut etiam legitur de Cretenſibus p. m. 167. qui Perſei χρήμασιν ὥσπερ κηρίοις μέλιτται προσλιπαροῦντες vocantur, quibus etiam προύθηκεν ἐξ αὐτῶν διαρπάσαι τοῖς Κρησὶν ἐκπώματα καὶ κρατῆρας καὶ τὴν ἄλλην ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κατασκευὴν εἰς πεντήκοντα ταλάντων λόγον. Non hic audimus nummos cuſos, ſed talenta auri & argenti, inter quæ non ſolum crateras & pocula, ſed omnem alium apparatum & theſaurum producit, quem talentis, minis, & πλίνθοις non ſignatis in auro & argento oblatum facilè judicamus; cujus rei poſt ipſum pœnituit, ita ut χρυσώματα iſta, quaſi Alexandri M. fuiſſent, ἀμείψασθαι πρὸς νόμισμα offerret: ſed loquitur de illis χρυσώμασι quæ Alexandri M. fuerant, quæ pecuniâ redimere pœnitens deſiderabat, non de omnibus quæ expenderat; nam eorum multa pecuniam fuiſſe non ſignatam talentorum, minarum & maſſarum pondere procul dubio mihi videtur, ut ante ſignificavi, quæ non repetiit, ſed illa ſolùm, quibus Alexandri nomen prætexuit,

quæ

quæ ad triginta talenta ſunt ipſi reddita, nec ille tamen nummis compenſavit, prout promiſerat.

Conſidero enim in vocibus cuique ſuam originem peculiarem deberi, & conſenſum iſtius populi, in quo primùm naſci contigit, qui conſenſus ſeu tacitus, ſeu publicus, uſum voci conciliavit, & diſſeminavit longiùs, adeò ut non dici poſſit de omnibus, eas ex Hebræa, matre linguarum, manaſſe, & in Græcam tranſiiſſe; ſed quamplurimæ voces in ipſâ gente exoriuntur, uſumque & conſuetudinem induunt, abſque aliarum linguarum adminiculo. quibus omnibus eandem originem tribuere velle ſtultum ſit, cum cuique voci ſua origo conveniat, vel in ipſâ eorum linguâ ubi nata eſt, vel ex aliâ adoptata, vel occaſione ſingulari & cauſâ intervenientibus, quas memoria rerum delevit, nec ad nos pervenit, ut ſingularum vocum & originum rationem reddere poſſimus. Hac autem ratione omnes linguæ, quæ diverſæ ſunt, coaluerunt, ut multùm aliis, ſed plura ſibi debeant, propter quæ ſe linguâ diſtinguunt. Μνᾶν igitur agnoſcant Græci ex Hebræâ, num propterea δραχμὴν quoque & ὀβολον? Grammaticis antiquis hac in re magis credi oportet, quàm Salmaſio, qui nullas pro ſuâ ſententiâ rationes adtulit, ne dicam, quæ meliores videri queant, quàm doctiſſimorum iſtorum Grammaticorum, quos nugatores, & eorum originationes nugas exiſtimat, quæ tamen quæ Salmaſius cupit, non probant. A Solone igitur nummi primi Athenienſium cuſi drachmæ nomine repeti poſſunt, & quod non ſignatis ſub βȣς nomine in id tempus uſi ſint, mihi quidem videtur rectè judicari. Haud enim omnes poſt Phidonem ad nummos cudendos dilapſi ſunt protinus, ſed aliquandiu veterem nummorum morem ſervaverunt κόπτοντες καὶ κερματίζοντες: ſic quoque ad cudendos nummos & drachmas vix acceſſerunt Athenienſes ante Solonem, qui novum drachmæ modum & pondus dedit, ut debita civium faciliùs expungerentur. Nam & eam ob cauſam drachma Athenienſium minoris ponderis facta videtur, & ab Ægineâ diſcrepaſſe, quantum ſex oboli diſcrepant a decem. Æginea enim drachma, ut antiquior, decem obolos valebat, Athenienſium tantùm ſex, ut eò meliùs debitoribus prodeſſe poſſent. Athenienſes ex laurioticis metallis, quæ fodiebant, argenti magnam vim colligebant, & ex ſolis vectigalibus centum triremes exſtrui poterant,

 rant,

rant, ἑκατὸν ἀπὸ τῶν χρημάτων ἐκείνων ἐποιήθησαν τριήρεις, ait Plutarchus in Themiſtocle p. m. 113. An verò ſtatim Athenienſes drachmas ſuas noctuâ ſignarint, haud quidem affirmare poſſum vel negare. Lyſandri Ducis Spartanorum ætate, qui ducentis ferè poſt Solonem annis Athenas ſubjugavit, nummos cum noctuis frequentes fuiſſe, indicat Plutarchi locus in Lyſandro p. m. 442. ubi ſervum Gylippi Ducis Dominum prodentem, quod ſacculos argenti a Lyſandro miſſos ſubtus aperuerit, & demto quantum placuit rurſus clauſerit, & ſarcinaverit, introduxit. Φράζει θεράπων τοῦ Γυλίππου πρὸς αὐτοὺς αἰνιξάμενος, ὑπὸ τῷ κεραμικῷ κοιτάζεσθαι πολλὰς γλαῦκας. ἦν γὰρ, ὡς ἔοικε, τὸ χάραγμα τοῦ πλείστου τότε νομίσματος διὰ τοὺς Ἀθηναίους γλαῦκες. Themiſtoclis ævo, centum annis poſt Solonem, noctuam Athenienſibus inter felicia illorum auguria fuiſſe legimus: Themiſtocle enim concionante γλαῦκα μὲν ὀφθῆναι διαπετομένην ἐπὶ τὰ δεξιὰ τῶν νεῶν, καὶ τοῖς καρχησίοις ἐπικαθίζουσαν, διὸ δὴ καὶ μάλιστα προσέθεντο τῇ γνώμῃ, καὶ παρεσκευάζοντο ναυμαχήσοντες, apud Plutarchum in vitâ Themiſtoclis p. m. 118. In Pericle, qui paulo poſt Themiſtoclem Athenas rexit, propriam Athenienſibus avem noctuam fuiſſe docet p. m. 166. dum narrat, quod οἱ Σάμιοι τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ἀθηναίων ἀνθυβρίζοντες ἔστιζον εἰς τὸ μέτωπον γλαῦκας. nam Athenienſes priùs Samiorum frontem Samænâ navi ſignaverant. Hæc quidem ſatis oſtendunt noctuas Athenienſibus non ignotas, ſed ut proprias aves electas, ac Palladi ſacras redditas, ita ut nummos ſuos ſub Themiſtocle primum noctuâ ſignaſſe judicem poſt victoriam ad Salaminam, cui noctua navibus inſidens tam felicia portendit, neque enim priùs quidquam de noctuâ apud Athenienſes adſcitâ legitur. Omnium antiquiſſimum ſignum fuiſſe noctuam indicat etiam Demoſthenes Palladem alloquens, cum fugeret ex urbe, apud Plutarchum p. m. 858. Ω Δέσποινα πολιάς, τι δὴ τρισὶ τοῖς χαλεπωτάτοις χαίρεις θηρίοις; γλαυκὶ καὶ δράκοντι, καὶ δήμῳ; Noctuam præponit ut antiquiſſimam, ſed quando nummos noctuis ſignare cœperint, non dixit, nec ex illis intelligitur.

Τετραδράχμων ſanè priùs quàm ſub Sylla non meminit Plutarchus in vitâ ejus p. m. 468. quando Sylla cum Mithridate de pace tranſigens in Aſiâ verſatus eſt. ἐτέτακτο γὰρ ἑκάστης ἡμέρας τῷ καταλύτῃ τὸν ξένον διδόναι τέσσαρα τετράδραχμα, qui ſunt noſtræ monetæ unciales

ciales thaleri bini, ex quibus liquet τετράδραχμα non solùm in Græciâ sed etiam in Asiâ recepta fuisse, eoque pondere passim viguisse, & non nuper tales nummos a Græcis jam cusos exstitisse. Habemus τετραδράχμους illos nummos jam ab Alexandri M. ætate ex scriniis Antiquariorum productos, cujus etiam τετράδραχμον elegans apud me conspici potest in argento purissimo, nec desunt in sequentibus Regibus Macedonicis, Persei, aliorumque ostendere, quæ fidem faciunt τετράδραχμα in Asiam quoque concessisse, & vulgata fuisse. at ante Alexandrum M. rarò reperiuntur, ut cui ætati τετράδραχμα conveniant aliquo modo judicare liceat.

Neque merces aut res ἐξαργυροῦν est statim ad nummos cusos argenteos omnia redigere, quovis enim argento etiam non signato hoc fieri poterat, & ἐξαργυρισθέντα dici, quoties argentum pro mercibus solvebatur. ut cum Nabidis Lacedæmonii tyranni οἰκίαν καὶ οὐσίαν ἐξαργυρισθεῖσαν, καὶ γενομένην εἴκοσι καὶ ἑκατον ταλάντων scribit Plutarchus p. m. 364. Tot talenta solis nummis cusis argenteis compensata fuisse temporibus illis, non ego quidem credam, sed in ταλανταίους nummos & massas, aut πλίνθους non signatos argentum conflatum fuisse quod redegerant, mihi sanè persuadeo, & unà cum nummis Philopœmoni donari debuisse. Haud enim nummos cusos planè excludo, cum ea ætas esset Philopoemenis & Philippi Regis Macedoniæ, ut aureis & argenteis nummis Græcia abundare posset ex officinis publicis procusis, sed quod veterem nummorum conditionem a pondere solo dependentem hactenus exclusam apud veteres non repererim, sed unà cum cusis veluti prævalentem. Hæc causa est, quod toties, & sine fine millies milliesque non cusa potius occurrant, & legantur quàm cusa, ut talenta, minæ, libræ, quod talibus massis potius uterentur quàm drachmis aut obolis cusis. Quamvis valde Plutarchus distinctè semet explicet in Mario. p. m. 412. ubi quæ in massis auri & argenti non cusis ex Libyco bello cum Jugurthâ Romam sunt adsportata, per libras numerat, cusos verò nummos per drachmas argenti. Εν δὲ τῷ θριάμβῳ κομισθῆναι λέγουσι χρυσοῦ μὲν ἑπτα καὶ τρισχιλίας λίτρας, ἀργύρου δὲ ἀσήμου πεντακισχιλίας ἑπτακοσίας ἑβδομήκοντα πέντε. νομίσματος δὲ δραχμὰς ἑπτακισχιλίας ἐπὶ μυριάσιν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι Ubi rursus observare licet, numismatis cusi minimam partem adfuisse. non enim præter $2989\frac{7}{12}$

libras illatas dicit, cum & in auro & in argento multo plures libræ thesauros & ærarium ditarint: quin & nulli nummi aurei cusi afferuntur, quos non neglexisset, si tunc Libya vel Numidia nummos aureos cusos suæ monetæ tractasset. Sed & longè abest hæc summa a divitiis in Græciâ & Macedoniâ a Philippo Rege T. Flaminio coactis; non enim excedit omne hoc aurum & argentum 466008. thaleros unciales, vix quartam partem ejus quod Macedonia contulit. Jam verò in hoc genere nummorum non cusorum multùm haud refert, an orbiculares & rotundi sint, an verò quadrati, oblongi, curvi, spissi, tenues, omnis figura nummos tunc fecit, nihilque nisi pondus attendebatur, quod cum coram libripende examinatum, aut sine librâ publicâ accipiebatur, sicli, dimidii sicli, Gerah, drachmæ, aut alio pondere majore vel minore, nummorum loco hoc pondus auri, argenti, vel æris fuit, minimè figurâ aliquâ cusum, aut in certam formam redactum, sed qui siclo opus habebat, tantum argenti ex laminâ majore defalcatum appendebat alteri; qui dimidio siclo indigebat, idem faciebat; qui quartâ parte sicli eâdem ratione.

Plutarchus in libro de oraculor. defect. p. m. 410. ridet eos, qui ex Homero probare conantur, illis temporibus δανείζειν ἐπὶ τόκοις usitatum fuisse, ὅτι πȣ χρέος συμβάλλεσθαι φησὶν ȣ̓́τι νέον, ȣ̓δὲ ὀλίγον, ὡς τὸ ὠφελεῖσθαι τὸ αὔξεσθαι δηλȣ̃ντος. Sed ex his verbis nullum fœnus, nulla usura exprimi potest, aliis enim modis multis præterquam usuris augetur pecunia. cum nec nummos cusos ullos in Græciâ fuisse Homeri ætate ex eo satis probari possit, quantò minùs usuras, quas nummi cusi pariunt.

Quamvis autem Tacitus rectè satis scripserit, interioribus Germanis nummos nullos fuisse, qui proximi fuerunt Rheno Serratos Bigatosque probasse & elegisse, haud tamen negandum est, eos piraticâ quoque magnos pecuniæ thesauros congestos tenuisse in auro & argento, haud eodem usu quo apud Græcos & Romanos, nec eodem pretio principiò. nam nec opes iis struebant, sed sæpe donationibus, congiariis & aliâ munificentiâ ac liberalitate profundebant, ut ait cap. 14. *Materia munificentiæ per bella & raptus.* Aut ut Virgilius l. 8. Æneid. v. 317. simplicitatem priorum hominum describit:

Non

Non componere opes norunt non parcere partis.

Primi igitur Romani ad nummos æstimandos gentes has adduxerunt, nam φιλάργυροι semper fuerunt, ut Herodianus testatur l. 6. Alexander Imp. ὑπισχνεῖτο παρέξειν ὅσων ἂν δέονται, καὶ χρημάτων ἀφειδῶς ἔχειν. τούτῳ γὰρ μάλιστα Γερμανοὶ πείθονται, φιλάργυροί τε ὄντες καὶ τὴν εἰρήνην ἀεὶ πρὸς Ῥωμαίους χρυσίου καπηλεύοντες. De nummis aureis jam loquitur, quod illos maluerint, non amplius in serratis ac bigatis occupati, ut quondam. Neque tamen nummis cudendis operam ipsi dabant, licet auro & argento, aureis & argenteis nummis undique conquirendis inhiarent. Veterem illam simplicitatem Germani dedidicerant, quâ aurum & argentum contemtui erat, nulla pecuniæ cupiditas, suis rebus maximè αὐταρχεῖς, at aurum ipsi aut argentum elaborare, in vasa aut nummos procudere, otio sanè suo indignum judicabant, illoque abuti nimis se credebant, si quæ tellus omnis suppeditare posset liberaliter, iis tempus tererent. Hæc vera ipsis causa cur aliorum divitiis diu frui mallent, quàm suas quærere, ab aliis opes comportando, quas nemo ipsis ut suas eripere posset, quod ab aliis eas semper tenerent. Consentit adhuc Eusebius suâ ætate dum trapezitam nullum reperiri in Septentrione scripsit l. 6. Præp. Evang. p. m. 277. καὶ ἐν τῇ ἐξωτέρῃ Γερμανίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρῃ Σαρματίᾳ καὶ ἐν τῇ Σκυθίᾳ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐξ Ἀρκτικῶν μερῶν τοῦ Πόντου ἔθνεσι &c. οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, οὐ τραπεζίτην, οὐ πλάστην, οὐ ζωγράφον, οὐκ Ἀρχιτέκτωνα, οὐ Γεωμέτρην, οὐ φωνάσκον, οὐχ ὑποκριτὴν ποιημάτων. Quam Tacitus interiorem Germaniam vocavit versus Septentrionem; illam exteriorem hic vocat Eusebius, nam & interior & exterior illa Germania dici potest, quando diversâ ratione intelligitur. Et hæc omnia quæ abesse scribit Septentrionalibus præter fœneratores & trapezitas, ita vera sunt, ut de Romanorum & Græcorum moribus intelligi debeant; Pingebant enim Septentrionales & sculpebant, & architectabantur suo more, non Græcorum aut Romanorum: quod Tacitus jam docuit. sed pro picturis aut sculpturis non habebantur a Romanis. Cantu etiam Romanos superabant, sine phonasco; & carminibus, sine hypocritâ, histrione aut mimo. Nihil his opus habebant Septentrionales, in se & in suo ingenio & exercitatione omnia studia posita habentes, minùs necessariis facilè carentes: gladios, equos, arma magna, phaleras & alia hujusmodi

modi majoris æstimantes quàm nummos. Rectè igitur de Suionibus idem Tacitus c. 44. *Est apud illos & opibus honos.* Per opes enim hic Romanis moribus opes intelligit, censum & pecunias, quas Suiones maximè corradebant piraticâ: quod & de illis populis Germaniæ dicendum, qui littora colebant Oceani, & maris Balthici; apud illos enim major honos pecuniæ, quàm apud interiores. Nec aliquid est, quod Romanis hoc transscribat c. 15. quasi docuerint Germanos inter dona pecuniam accipere. Noverant jam dudum Romanis & aliarum gentium pecuniis usum suum tribuere, licet opibus struendis non servirent admodum. Julius Cæsar l. 5. B. G. c. 55. & l. 6. c. 2. Treviros tunc Gallis accensitos Germanis ultra Rhenum pecunias promisisse repetit, ut Rhenum transirent, & unà secum Romanos invaderent. Noverant igitur & Treviri & Suevi aliique Germani pecunias accipere, sed Romanas. Neque enim Treviri tunc ita à Romanis subacti, ut monetam ibi constitutam Romani haberent, sed per commercia nummis illis abundabant, quos donare Germanis poterant, Germani accipere, qui etiam ut sibi obsidibus de pecuniâ caveretur effecerunt. Alii igitur Germani aliis pecuniæ cupidiores.

Taciti tempore Germani non ita rigidi, propensiores cœperant esse, non quidem in luxum, ad egestatem tamen expellendam, quam majores ipsorum amaverant, & majore studio paucis contenti sectati fuerant. In Galliâ tunc vis auri, argenti nummorumque passim habebatur, nam cum Treviri ultimi sint Gallorum ad Rhenum, illique pecuniis jam abundarent, quibus finitimos corrumpere poterant, totam Galliam nummis refertam fuisse, etiam ante Julii Cæsaris cum ipsis bella, manifestum fit. eaque causâ Arverni & Ædui Allobroges pecuniâ pertrahere quærebant, ut a Romanis desciscerent, sicut Cæsar l. 7. B. G. prodidit c. 64. *horum Principibus pecunias, civitati autem imperium totius provinciæ pollicetur.* Hac igitur re Galli jam dudum victi a moribus patriis in Romanorum mores planè transierant, nummorum commercia æquè exercentes ac Romani. Aventinus de Bojis suis l. 4. p. m. 182. non dubitat dicere, pecuniæ nullum usum nullum decus fuisse apud majores nostros, sed ut perniciosissimam inter mortales creditum esse. Optimè igitur ratiocinatur Mulenius noster in præfatione suâ de nummis Danicis, hos

nummos

nummos æreos, qui tantâ copiâ suffossi reperiuntur, usuales fuisse aliquando in Daniâ, & nullum Euclionem tales pro thesauro acervare vel servare voluisse, si alii aut meliores exstitissent. Produxit aliquos eorum Bartholinus junior in antiquit. Danicis p. m. 486. inter quos unus cum insigni Stralesundæ urbis, ne omnes Danicos fuisse credamus, & ut de ætate eorum judicare possimus. Nam Stralesundam ante 1230. vix in civitatem coiisse Danis maximè promoventibus, plerique consentiunt annales; ergo nec jus cudendæ monetæ talis nisi a Danis potuerunt impetrare, sub quorum nutu & imperio tunc omnis ille tractus Slavorum ad mare Balthicum serviit. Videmus hæc incidere in tempora Valdemari secundi, potentissimi Danorum Regis, qui civitatibus æreos nummos cudendi potestatem si primò faceret, hoc sufficere putabat, argenteis Regiæ Majestati servatis. Planè prout Paulus Dux & Senatus Romanus victis Macedonibus interdixerunt, ne metalla auri atque argenti exercerent, sed ferri & æris permitti, teste Livio l. 45. c. 29. quod sanè ex Græcis & Romanis Civitatibus tot æreos nummos nobis servavit, paucissimis relictis argenteis & aureis, quia Civitates Imperio Romano subditæ illo jure plerumque non gauderent, nisi in æreis nummis percutiendis. quod quoque in Daniâ Civitatibus concessum fuisse vix negari poterit. Sed & ante Valdemarum II. apud Danos Civitatibus jus monetæ cudendæ deprehendo fuisse, & quidem argenteæ. exstant enim varii nummi cavi, argenti purissimi, qui illam ætatem Valdemari præcessisse videntur. Dn. Johannes Laurentii, indefessus antiquitatum nostrarum scrutator, communicavit mecum aliquos, qui nihil nisi nomen Civitatis alicujus inscriptum habent, circa tamen imaginem Regiam mitratam vel coronatam. Sic AR-VSIA in uno legitur. HORS. in altero, & Horsens oppidum significatur. ALA-BVRGA in tertio, ubi Regis mitrati effigies, mystacem barbæ egregium præferens. RAN-ROSIA in quarto, circa caput simile priori, quod oppidum non est nisi hodiernum RANDERS in Jutiâ. Nam & in alio simili legitur RADRVSIA pro RANDRVSIA, quæ nomina satis ostendunt illos nummos spectare Civitates Juticas etiam ante Valdemarum II. ædificatas, & argentum illud purum, cavitasque nummorum etiam ante Valdemarum II. illos percussos esse arguit, nam post Valdemarum II. pauci comparent

parent nummi cavi, & qui comparent jam impurioris argenti cœperunt prodire. Oſtenſus mihi quoque fuit ejuſdem generis cavus cum inſcriptione HERINGA vel HERVINGA, ſed mihi non liquet, quò referre debeam, cum civitatis nomine nullus ampliùs exſtet locus ſic appellatus: niſi *Hiöringen* in Jutiâ velis intelligere, quæ *Heringa* in vetuſtis manuſcriptis, & *Hefringa* audit, ut me docuit ſummè Reverendus Epiſcopus Aalburgenſis Birckerodius, qui etiam mihi narravit anno elapſo 1696. in agro quodam fodienti mulieri ſub ligone ſe obtuliſſe urnam vulgarem nummis his cavis plenam, affuiſſe quoque, in quibus HARALD expreſſum, quem mihi videre non contigit. Reperiuntur quoque cruce ſignati cavi, in quorum angulis literæ S. Æ. N. O. in alio R. A. N. D. quod eſt *Randruſia*. in alio A. R. V. S quod eſt *Arhuſia*. in alio A. L. A Я & credo eſſe *Alaburgum*. In alio S. V. M. ⊙, & nomen eſſe Epiſcopi; Non ſunt autem iſti tam puri argenti quàm priores, quos adduximus, & propter crucem ab Epiſcopis eos cuſos putamus, quorum avaritia fraudibus inquinata tales nummos peperit, nam & minores ſunt quàm reliqui. Hi tam leves ſunt, ut effoſſi plurimi vento ludibrium debuerint, plus quam bracteati. Nam Saxonum nummi utrimque percuſſi etiam Johanni Spelmanno tenues & bracteales appellantur, & ſtudiò tunc illam tenuitatem dicit obſervatam, ut fraudibus minùs locus eſſet. Sed etiam bracteæ, licet tenues omnes, diſtinguuntur, quod aliæ ſint robuſtiores, aliæ tenuiores, inſtar folii, prout ſunt hi nominati, & ſi quid illis tenuius reperiri poteſt. Sciendum eſt autem hanc nummorum differentiam cum crucibus & imaginibus Regum ex eo proveniſſe, quod plerumque Epiſcopi cum Regibus in partes monetæ venerint ubique, & Civitates elegantioribus nummis ſtuduiſſe quàm Epiſcopos. HARALDVS autem ille, ſi rectè lectus fuit, in iſtis nummis valde me torquet, nec quò referri poſſit video. Ultimus enim Haraldus inter Danos fuit Haraldus Prorex filius Erici Boni, qui tamen inter Reges vix numerari poteſt, quod Nicolaus ipſum extruſerit Anno 1107. quæ tamen ætas etiam non eſt nummorum cavorum, ſecundum meam ſententiam, qui in Angliâ primùm illos ortos exiſtimo, circa Annum 1108. cum Henrico tertio, ideoque non ſtatim in Daniam penetrare potuerunt. In Norvegia occurrit Heraldus Gille circa Ann. 1135.

Hunc potuisse nummos tales introducere in Norvegiam statui poterit, ex qua cum Danis quoque communicati sint, ut si quis Haraldus in nummis cavis recipi debet, hic esse debeat, quoniam post eum Haraldi nulli Reges occurrunt. Assis Lubecensis magnitudine hi nummi sunt, neque enim majores Civitatibus permissos animadverto, cum Episcopis & Archiepiscopis duplo triploque majores cavos videamus concessos magnoque numero superesse adhuc reperiantur. Sed de Danicis nummis hic ampliùs disquirere huic dissertationi non convenit, sed peculiari, quam cum bono Deo aliquando edere licebit.

Tunc quoque Κροίσειοι στατῆρες, quos Græci vocarunt, initium habuerunt, Crœso potentissimo & ditissimo Rege Lydorum Græcos imitante, in nummis cusis, sed in auro, quod illud magis regium esset, quàm in argento. Erat enim Crœsus magnarum & inauditarum rerum studiosissimus, pro gloriâ suâ augendâ, & nomine immortali adquirendo, quam ob causam sapientissimos quosque Græcos ad se visendum invitavit, Æsopum, Solonem, alios, non ut sapientiam disceret, sed ut gloriam & magnificentiam Regiam artibus curiosis & novis undique adquisitis amplificaret. Hæc Croesum moverunt etiam nummos signatos in regno suo habere, & quidem aureos, ne solis Græcis eam gloriam relinqueret, sed & eos superaret, sicque Κροίσειοι στατῆρες exstiterunt, & Delphos missi sunt, & Græcis ostensi, ac ubique nomen celebre fuerunt, eò usque, ut Lydos plurimi primos monetæ artifices existimaverint antiquorum, & scripserint. Croeséos secuti sunt Darici. Sed a quo Dario Daricorum nomen cœperit in nummis cusis, si quærimus, non potuisse nisi a Dario Hystaspis certum est, 518. annis ante Christum.

Suidas de Daricis hæc habet: Εἰσὶ μὲν χρυσοὶ στατῆρες οἱ Δαρεικοί. ἠδύνατο δὲ ἕκαστος αὐτῶν, ὅπερ καὶ ὁ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ὀνομαζόμενος χρυσοῦς, οὐκ ἀπὸ Δαρίου Ξέρξου πατρὸς ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τινὸς παλαιοτέρου βασιλέως ὠνομάσθησαν. Et Morinus de linguâ primævâ p. m. 299. eos refert ad Darium Medum, non ad Darium Hystaspis Xerxis Patrem. Sed cum Darius Medus brevis admodum Imperii fuerit, quod Cyrus statim omnia ejus turbaret, donec ab ipso victus regno cedere cogeretur, haud ipsi ad nummos cudendos otium superfuisse credere possumus, multò minùs ut de nomine suo *Daricos* appellaret,

ret, illudque etiam Cyro regnante & Cambyſe retinerent. Haud igitur hæc fides Suidæ danda erat, neque enim parùm commodiùs hæc Daricorum appellatio ad Hyſtaſpis filium refertur, quam ad alios Darios, licet parum interſit, quem Darium autorem faciamus, cum vix 40. annis ab invicem diſtent, niſi ratio dicta obſtaret, Cyrum, qua erat augendæ majeſtatis ambitione, haud paſſurum fuiſſe Darii nomen eo nummorum ſplendore poſteris ſupereſſe. Verum enim eſt, quod Pollux de Daricis dicit l. 3. c. II. Οἱ Δαρεικοὶ ἀπὸ Δαρείȣ, ὡς ὑπ᾽ ἐκείνȣ ἀκριβωθέντες εἰς κάθαρσιν τȣ̃ χρυσίȣ, quæ ſub Dario Medo vix ſuccedere poterant. Pondus Darici nummi δίδραχμον fuit teſte Polluce, aut inſtar χρυσȣ̃ς Attici, ut Suidas ait, quamvis & Pollux hoc dixerit l. 7. c. 24. p. m. 350. καὶ χρυσȣ̃ τὸ νόμισμα, προσκέοιτο δ᾽ ἂν ςατὴρ, εἰ δὲ καὶ Δαρεικὸν τις εἶπεν, ὁ χρυσȣ̃ς προσακȣέτω. Sive igitur Daricum quis dicat, ſive aureum, idem eſt pondus, idem valor, ita ut χρυσȣ̃ς elliptica locutio ſit, & χρυσȣ̃ς ςατὴρ intelligi debeat: Daricus quoque elliptice dicatur, quod ſubaudire debeamus χρυσȣ̃ς. quod quoque l. 9. c. 6. repetit p. m. 431. Οἱ μὲν Δαρεικοὶ ἐκαλȣ̃ντο ςατῆρες, οἱ δὲ Φιλίππειοι, οἱ δ᾽ Ἀλεξάνδρειοι, χρυσοῖ πάντες ὄντες. Cujus igitur fuerunt Philippei, qui exſtant adhuc, ejus etiam ponderis fuerunt Darici, & Alexandréi. Fuerunt verò vix δίδραχμοι, quotquot ego vidi, & ad libram vocavi, id quod ætati & injuriæ temporum, aliquid etiam auro deterentibus, adſcribo. Rectè ſcribit, ἐκαλȣ̃ντο ςατῆρες, non erant pondere. Pergit verò Pollux: καὶ εἰ μὲν χρυσȣ̃ς εἴποις, προσακȣέται ὁ ςατὴρ, εἰ δὲ ςατὴρ εἴποις, ȣ̓ πάντως ὁ χρυσȣ̃ς. cum etiam eſſent argentei ſtateres. Cuſos quoque fuiſſe ἡμιχρύσȣς indicat, qui fuerunt drachmæ pondere, ut noſtri Ducati Hungarici, quos etiam aureos deinde, p. 432. ἡμιςατήρων χρυσᾶ νομίσματα vocavit, idemque ſunt cum ἡμιχρύσοις. At cum paulo ante dicit; ὁ δὲ χρυσȣ̃ς ςατὴρ μνᾶν ἠδύνατο, h. e. *ſtater aureus minam valebat*, argenti ſcilicet. Mina argenti centum drachmis æquipollebat; Hic ſtater aureus pondere 4. drachmarum intelligitur, monetâ non cuſâ, ſicque 4. drachmæ auri minam argenti efficiebant, aut centum drachmas argenti. quâ ratione drachma quælibet auri 25. drachmis argenti componebatur & reſpondebat, quæ faciunt noſtræ monetæ unciales thaleros tres, ita ut libra argenti Romana in minâ Atticâ fuerit, &

quatuor

quatuor auri drachmæ. Hinc rectè colligit Salmasius Daricos non nisi διδράχμους fuisse, quod vicenis drachmis argenti solerent permutari, p. m. 493. decem nimirum drachmis argenti in unam drachmam auri computatis more Græcorum & Atheniensium. Quomodo igitur stater diversis modis sumatur ex his liquet, & quod accuratè observandum sit, quodnam pondus stateri in auro conveniat, quodnam in argento. Nam & stater pro librâ sumitur, ut idem Pollux l. 4. c. 24. p. m. 215. indicavit. Στατῆρα δὲ, inquit, οἱ τῆς κωμωδίας ποιηταὶ τὴν λίτραν λέγουσι. Ego hic stateram & libram intelligo, quâ appendimus appendenda, non verò stateris pondus, quod erat 4. drachmarum: cum verò addat, quod δίκελλαν πέντε στατήρων Κράτης ἐν Παρακαταθήκῃ δεκάλιτρον vocaverit, staterem pondere libræ primùm fuisse necesse est, & duodecim unciarum, addit verò statim, ut stateris pondus antiquum & sequens distinguat, disertis verbis. ὁ δὲ χρυσοῦς στατὴρ δύο εἶχε δραχμὰς Ἀττικάς. Fuit igitur stater peculiaris in auro, & aureis nummis, duarum drachmarum, sed in pondere æquipollebat olim libræ & minæ. Prout enim talentum in auro legimus minus pondere valuisse præ talento argenti, sic quoque stateres aurei minus quid erant quàm argentei. Talentum auri tres aureos non excedebat, vel sex drachmas auri, ut de Macedonico talento memorant. Talentum argenti Atticis fuit 6000. drachmarum: magnum igitur discrimen inter talenta auri & argenti, quidni etiam inter stateres auri & argenti? Hæc igitur ita distinguenda veniunt, secundum tempora, modosque nummorum cusorum in auro & argento, & eorum, qui non signati fuerunt. Nam qui in auro ultra διδράχμους, in argento ultra τετραδράχμους, fuerunt nummi, ad non signatos revera pertinebant, & ad πλίνθους ac massas referendi. Inter aureos signatos non solùm Croeséi aut Darici stateres, aut Philippéi locum habent, sed etiam alii, ut χρυσοῦς Attici, & quos Pollux p. m. 437. nominavit, dicens: καὶ ἄλλως ἤδη ἤκουσιν οἱ Κροίσειοι στατῆρες, καὶ Φιλίππειοι, καὶ Δαρεικοὶ, καὶ τὸ Βερενίκιον νόμισμα, καὶ Ἀλεξάνδρειον, καὶ Πτολεμαϊκὸν, καὶ Δημαρέτιον. Hos enim aureos stateres didrachmos prodiisse significare voluit, & Demareticum cur ita dictum sit explicavit: quod Demarete Gelonis in Siciliâ uxor, ipso nummis indigente, utpote bello contra Libyas implicato, fœminas aurum &

ornatum ſuum conferre ſuaſerit: quo conflato nummos inde & ſtateres aureos procuderit marito ſubſidia præſtituros. Nec χρυσῶν nomine ſolos Græcorum nummos appellatos credimus, ſed omnes aureos, tam Crœſéos quàm Daricos, omnes dicebantur χρυσȣ̃ς, quia nomen hoc erat omnes nummos aureos complectens, unde cum Piſſuthnes Perſa Pericli aureos miſiſſe ſcribatur, ut Samiis parceret, non niſi Δαρεικȣ̀ς illos aureos fuiſſe judico, quod a Perſâ donarentur. Hoc enim Plutarchus in Pericle p. m. 166. habet. ἔτι δὲ Πισσȣ́θνης ὁ Πέρσης ἔχων τινὰ πρὸς Σαμίȣς εὔνοιαν, ἀπέστειλεν αὐτῷ μυρίȣς χρυσȣ̃ς, παραιτȣ́μενος τὴν πόλιν. Quis enim ſatis affirmare velit Græcis tunc χρυσȣ̃ς fuiſſe ſignatos? prout Crœſéi & Darici tunc ſatis frequentes inter Græcos commeabant. Nondum ſanè de illis obſervare potui Græcorum; vix ante Philippeos, χρυσȣ̃ς in Græciâ cuſos admitterem, quod ſtatim ab initio Regium hoc eſſe ſolùm, Reſpublicæ ſtatuerent, aureis nummis uti, quia a Regibus maximis primùm cœperant, nec ſuum eſſe Regibus ὑπερκομπᾶσθαι, aut ἰσοκομπᾶσθαι. In argento nulli ultra τετραδράχμȣς hodie reperiuntur ſuperſtites cuſi, qui ſi fuiſſent, etiam alicubi reperirentur ſupereſſe, & vel uno exemplo, ac ulterioris ponderis nummo ſe cuſos aliquando fuiſſe poſteritati oſtendiſſent; quod quoniam hactenus defuit, exinde firmiſſimum indicium & judicium nobis relinquitur, eos non ſignatos fuiſſe, ſed in pondere ſolo argenti & auri officium ſuum præſtitiſſe, ſine cuneo vel monetâ, ut ſunt talenta, minæ, πεντηκοντάδραχμον & πεντάδραχμον, ut & τετραστατὴρ, & τετραστατήρια, inprimis apud Cyrenæos, ex Ariſtotele. Superſunt nummi Cyrenaici non pauci pondere δραχμαῖοι, δίδραχμοι, etiam τρίδραχμοι, at τετραδράχμȣς Cyrenæos haud vidi ullos, multò minùs πενταδράχμȣς, aut τετραστατήρια, nam & illi ſi ſignati fuiſſent, cur non hîc aut illic, vel ſemel, prout minores illi, ſervati fuiſſent? Jamdudum ab ipſis Auguſti temporibus veterum nummi inter gemmas, etiam ærei, repoſiti leguntur: Et ſi aſſes librales æreos ſignatos antiquitas ad nos uſque ſervare potuit, cur non quoque majoris ponderis argenteos, quàm denarios apud Romanos, & τετραδράχμȣς apud Græcos? modò ſignati fuiſſent. Neque enim apud Romanos ultra denarii pondus in argento, niſi admodum paucos, & ſolidos in auro genuinos ſignatos reperimus nummos, quæ ſupra

ſunt,

sunt, inter non signata classem sortiuntur, quemadmodum quæ inter numismata quidem recensuit Pollux, ante dicta, nec nos diffitemur fuisse, sed inter non signata, pondere solo numismatis vices obtinente. Quod discrimen si inter nummos cusos & ἀσήμους observetur, rem nummariam veterum habebimus longè quam hactenus explicatiorem & certiorem. Non ergo τετράδραχμοι aurei nummi aut stateris pondere fuerunt, ut credunt plurimi, quia hæc magnitudo aureis nummis isto tempore minimè convenit; vix διδράχμους pondus præferunt χρυσοῦς veterum, qui supersunt, uti nec solidi aurei Romanorum; δίδραχμοι hodie aurei quatuor thaleros unciales argenteos efficiunt; sufficere poterat hoc pondus in nummis cusis: nam supra illud antiquitas nullum ostendit in auro, minora pondera, minores nummi frequenter occurrunt. Hinc igitur patet, falsum esse stateris pondere nummos Daricos, aut alios, cusos fuisse, hoc est, quatuor drachmarum, nulli enim tales in auro. στατῆρες tamen dicebantur aurei, δίδραχμοι, pariter ut argentei τετράδραχμοι, non respicientes ad pondus certum, sed ad metallum, & ad usum vocis στατῆρος. Non dubito, quin *Darbinoth* qui in Thalmude reperiuntur Græcæ originis quoque sint, ex *Darkemôn* & *Adarcôn*: unde *Darconoth* & *Darbinoth*, quos ad Daricos referunt, ego ex drachma Græcorum corrupta esse sentio. *Darbinoth* autem erant nummi aurei, ut patet ex verbis: *Conflabant siclos in Darbinoth propter onus viæ.* h. e. argenteos nummos aureis permutabant, ne in viâ argenteorum pondus nimiùm impediret euntes. & Maimonidis dictum eodem respicit: *conflatos esse duos siclos in aureum.* quod in glossâ Thalmudicâ sic exprimitur: *Darbon continebat duos selahim* vel duos siclos. Ergo *Darbinoth* aurei quidem, sed ponderis non majoris, quàm drachmæ dimidiæ: drachma enim auri dimidia par est octo drachmis argenti, quæ faciunt duos siclos τετραδράχμους singulos. Non potest igitur explicatio doctissimi Conringii in Polluce locum habere, qui ut Daricos aureos τετραδράχμους faciat, quos Pollux διδράχμους disertè dixit, intelligi drachmas Alexandrinas cupit, Atticis altero tanto, ut vult, ponderosiores, quas tamen Pollux non attulit, ut Darici secundum eas intelligerentur. Et cum etiam duæ drachmæ auri, nimium pondus videri queant, pro illius temporis nummis aureis, rationem non habet ullam, cur ad drach-

mas auri quatuor nummos cusos Daricos aureos augeri velit. Et si verum est, quod Conringius adducit c. 5. de nummis Hebræorum, Daricos illos habuisse Darii imaginem; jam planè constat, quales fuerint illi nummi Darici; compactiores nempe & minoris magnitudinis, quàm sunt nostri Ducati Hungarici duplices, sed ejusdem ponderis, & auri purissimi, ut χρυσῦς Attici vel solidi Romani, quorum prima facies imaginem Regis Darii, Regumque sequentium, ostendit, altera sagittarium, ut monet Plutarchus; sola inscriptio deest, quam subticere oportet, quod nemo illam edisseruerit, & forsan addita nulla fuit. Propter hos τοξοφόρυς in Daricis comparentes, etiam Simonidis versus apud Athenæum l. 13. c. 4. p. m. 573. ad Daricos respicere credo, & τοξοφόρυς etiam dictos, æquè ac Daricos.

Οὐ γὰρ τοξοφόροισιν ἐμήσατο δῖ᾽ Ἀφροδίτη
Πέρσαις ἑλλάνων ἀκρόπολιν προδόμεν.

Loquitur de Corintho, quam Persis non prodi sivit Venus, quod tam de auro Persico τοξοφόρῳ quàm de Persis ipsis τοξοφόροις intelligi potest. utrumque enim verum; Videmus autem cur nummi Persici Darici τοξότην pro signo receperint, quod Persæ præ primis arcu valerent, atque ideo κατ᾽ ἐξοχὴν quandam τοξοφόροι dicerentur, hocque nummis suis etiam testari voluerint, adeò ut potius Persicè ταξότας dictos mihi persuadeam, Græcis Daricos.

Sunt qui a Dario Medo dictos primum Daricos cupiunt, ante Darium Hystaspis, sed illis adversatur omnino, quod iste Darius Græcis, hoc nomine ne notus quidem fuerit, ut Josephus disertè testatur l. 10. Antiq. p. m. 352. Δαρείῳ δὲ τῷ καταλυσάντι τὴν Βαβυλωνίων ἡγεμονίαν μετὰ Κύρυ τῦ συγγενῦς, ἔτος ἦν ἑξηκοστὸν δεύτερον, ὅτε τὴν Βαβυλῶνα εἷλεν, ὃς ἦν Ἀστυάγυ υἱὸς, ἕτερον δὲ παρὰ τοῖς Ἕλλησι ἐκαλεῖτο ὄνομα. Neque enim hoc Græcis novum erat, aliis nominibus Orientales Reges exprimere. Cores vocarunt Κῦρον. Qui in S. Scriptura Ahaswerus, Græcis Cambyses vocatur, alter Artasastha, Xerxes; unde facilè convincitur Josephus, qui Cambysis epistolam adduxit, illam genuinam non esse, dum sic incipit l. XI. c. 3. p. m. 359. Βασιλεὺς Καμβύσης Ραθύμῳ τῷ γράφοντι τὰ προσπίπτοντα, &c. Cambysis enim nomen non invenit in Hebraicis monumentis sed Græcis. Videmus, quomodo Plutarchus dissentientes

tientes de nomine Artaxerxis Græcos adducat p. m. 1012. Artaxerxes, inquit, Mnemon Darii & Paryſatidis filius, Ἀρσίκας πρότερον ἐκαλεῖτο, καί τοι Δείνων φησὶν, ὅτι Ὀάρτης. Ecce tria nomina, Arſicas, Oartes, Artaxerxes, quod cœteris apud Græcos familiarius. Quin & cognomina his Regibus Græca ſunt, Artaxerxi Xerxis, Μακρόχειρ; Artaxerxi Darii, Μνήμων. Quid dicendum de cœteris? Nicanor, Epiphanes, Θεὸς &c. nonne a Græcis impoſita, non a Judæis & Orientalibus? Joſephus diſertè l. 12. Antiq. c. 3. p. m. 398. Ἀντίοχος ὁ Σελεύκου υἱωνὸς, ὁ παρὰ τοῖς Ἕλλησι Θεὸς λεγόμενος. Nihil ſanè frequentius in Hiſtoricis, quàm Orientalium rebus & hominibus tam nomina quàm cognomina per Græcos data, ita ut Δαρεικοὺς nummos Perſarum vocatos eſſe a Græcis, non verò nomen illud cœpiſſe inter Syros aut Orientales, mihi quidem non ampliùs dubitetur. Ipſi Judæi in Græcorum gratiam nomina ſibi mutarunt, poſtquam in Græcorum poteſtatem pervenerunt, ab Alexandro M. & Succeſſoribus: ſic Jeſus Jaſonem ſe dixit; Onias, Menelaum; ut idem Joſephus obſervat l. 12. c. 6. p. m. 408. Ὁ μὲν Ἰησοῦς Ἰάσωνα ἑαυτὸν μετωνόμασε, ὁ δὲ Ὀνίας ἐκλήθη Μενέλαος. Ita videmus diſcrepare Hebraica à Græcis, quod Joſephi fuerat examinandum ſumere, qui tam Hebræam quàm Græcam collebat, licet Græcam præferret, ut Judæi plerique a Chriſti tempore; adeò ut plebs cum Chriſtus in cruce clamaret, *Eli, Eli, lamma azaphtani*, non intelligerent ampliùs Hebræa, ſed Eliam advocatum fuiſſe ſomniabant. Matth. 27. v 47. Da ſie das höreten / ſprachen ſie / der ruffet dem Elias. Die andern aber ſprachen / halt laß ſehen / ob Elias komme / und Ihm helffe. Inter Cyrum igitur & Darium Hyſtaſpis Sacra Scriptura duos Reges ponit, Ahaſuerum & Artaſaſtha prohibentes templum exſtrui, quibus ſuccedit Darius Hyſtaſpis, qui denuo juſſit & permiſit templum exædificari. In Græcâ hiſtoriâ itidem duo Reges, Cambyſes & Smerdes ponuntur, poſt Cyrum uſque ad Darium Hyſtaſpis. Joſephus addit, uſque ad ſecundum annum Darii, quo ſecundum edictum de Hieroſolymitano templo conſtruendo promulgavit, annos effluxiſſe novem ex quibus Cambyſes ſex imperaverit, Smerdes aliquot menſes. Joſephus annum integrum imperaſſe dicit. Non ergo illi nummi a Dario Medo cuſi Darici dici potuerunt Græcis. Nam & hoc obſervandum

 venit,

venit, Græcorum esse appellationem Daricorum, non Medorum, aut Persarum, aut Babyloniorum, aut Chaldæorum, qui nummos suos Daricos non appellarunt, aut a Regibus aliis suis. Hoc nusquam reperiemus factum in Oriente istis temporibus. Sed Græci, quod Darius Hystaspis primus nummos aureos post Crœsum cudere cœpisset, summaque necessitudo Græcis plerisque cum isto Dario intercederet, hinc tam Κροισείοις quàm Δαρεικοῖς apud ipsos nomen positum est, non in Lydiâ aut Mediâ aut Persiâ, ubi aliis nominibus nummos istos aureos populi solebant insignire. Quotquot igitur nummi in Lydia cusi ad Græcos pervenerunt, licet sub Crœso non cusi, Κροίσειοι Græcis dicebantur, ut in Persiâ cusi sub quocunque Rege, ad Græcos venientes Δαρεικοὶ longo tempore fuerunt appellati.

Germani aliique populi ita nummos denominare a Regibus perrexerunt; hodieque nihil est frequentius: habemus in Franciâ *les Louys*; in Angliâ, *Jacobos*; in Sueciâ *Christinas*, Christinchen/ & *Carolinos*, sed omnium antiquissimos, apud Germanos, *Ottolinos*, quos Ottho M. Mediolani procudi fecit. Papa enim Johannes Otthonem Imp. in Italiam vocavit, ut eos a jugo Longobardorum liberaret, sicque Berengarium Regem impetiit, & Mediolanensem civitatem capiens, nummos suos illuc introduxit, ut habet Chronicon vetus Saxonicâ lingua scriptum in membranis, quod nunc servat civis Hafniensis Olaus Larson. p. 65. *De Koninc Otte vor do mit groteme here to Lancbardew, und ghewan Meilan, unde settet dar penninghe, de hetet Otteline.* An Mediolani primum hoc nomen sumserint, an ex Germaniâ secum attulerint, haud tanti momenti est, ut disceptari multis oporteat, puto tamen eosdem nummos esse, quos alii Itali *Ottoboni* leguntur appellasse, & Italicæ linguæ originem magis præferunt quàm Germanicæ. In contemtum enim Mediolanenses istos nummos Otthonis *Ottelinos* appellasse, indicant Chronici verba sequentia; *Do de Koninc danen quam, se verworpen eme to lastere sine monte. De Koninc vor aver weder. und duanc se dar to. dat se van al deme ledere penninghe geven und nemen mosten.* Ipsumque nomen *Ottelini*, quod diminutum extulerunt, quasi nummi Otthonis haud satis ponderis haberent, nec sufficerent pretio, satis indicat Mediolanensium in hos nummos animum, quos ex *Ottolinis* postmodum in *Ottobonos* mutatos esse credo.

Ad

Ad Darii ſane Codomanni, ultimi Perſarum Regis, interitum nomen & nummos Δαρεικῶν viguiſſe, multa monſtrant veſtigia. Alexandro M. ſcilicet victore, & monetam Perſicam & nomen hoc mutante forſitan, ab anno 328. ante Chriſtum. ita ut Darici per annos ferè 190. nomen aliquod obtinuerint. Daricis verò aliud Græcum nomen ϛατήρων ſucceſſit, aut pari paſſu cum Daricis ambulavit, nam in Sacrâ Scripturâ Δαρεικῶν nomen non apparet, ſed ϛατήρων Chriſti tempore adhuc perduravit, & ulteriûs, Daricorum veluti jam elanguente. Plutarchus Epaminondæ Duci Thebanorum a Perſis triginta mille Daricos oblatos fuiſſe ſcribit in Apophthegmatib. p. m. 193. Αὖθις δὲ τοῦ Περσῶν Βασιλέως τρὶς μυρίους Δαρεικοὺς ἀποσείλαντος αὐτῷ, καθήψατο πικρῶς Διομέδοντος εἰ τοσοῦτον πλοῦν πέπλευκε διαφθερῶν Επαμινώνδαν. Vixit Epaminondas Artaxerxis Mnemonis Perſarum Regis ætate, qui ipſi Daricos illos miſit annis 360. ante Chriſtum, & 158. ex quo Daricorum nomen primò cœperat. Hac ratione Daricorum nummorum ætas, initium, progreſſus & finis conſtitui debet. Socrates qui ſub Artaxerxe vixit, ſub Xerxe natus, jam Daricorum memoriam reliquit: ejus enim erat verbum: βούλεσθαι Δαρεῖον μᾶλλον ἔχειν φίλον, ἢ τὸ Δαρεικόν. ut habet Plutarchus l. de φιλαδελφίᾳ p. m. 486. quod Socrates protulit de Dario notho, qui regnum Perſarum vivente Socrate tenuit, & mortuus Artaxerxi Mnemoni reliquit, ſuperſtite etiam Socrate. Scriptores tamen cum Darici nulli ampliùs in Oriente ſignarentur, nummos tamen Perſarum & aliorum Orientalium Δαρεικοὺς ſemper vocare perrexerunt; quod attendendum, ne Scriptorum libertatem confundamus cum ipſis nummis Orientalium, qui non Δαρεικοὶ Perſis aut Medis aut Babyloniis audiebant, ut apud Græcos, Græcarumque rerum Scriptores. Docet etiam Plutarchus p. m. 211. quænam ſculptura Daricis fuerit, nempe ſagittarii & τοξότου, ſic enim Ageſilao Rege Spartanorum, 394. annis ante Chriſtum Darici ſe habebant. Τοῦ δὲ Περσικοῦ νομίσματος χάραγμα τοξότην ἔχοντος ἀναζευγνύων ἔφη τρισμυρίοις τοξόταις ὑπὸ Βασιλέως ἐξελαύνεσθαι τῆς Ἀσίας. τοσούτων γὰρ εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας κομισθέντων διὰ Τιμοκράτους χρυσῶν Δαρεικῶν (hæc non exſtant in Cruſerii verſione) και διαδοθέντων τοῖς Δημαγωγοῖς ἐξεπολεμώθεσαν οἱ δῆμοι, πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. Repetit hoc in Artaxerxe p. m. 1021. φασὶν αὐτὸν ἀπιόντα πρὸς

τὰς φίλας· εἰπεῖν, ὡς τρισμυρίοις τοξόταις ἐξελάυνοντο τῆς Ἀσίας ὑπὸ Βασιλέως. τὸ γὰρ Περσικὸν νόμισμα, quod Græci Δαρεικὸν vocabant, τοξότην ἐπίσημον εἶχεν. Utroque loco Περσικὸν νόμισμα tantùm non Δαρεικοὶ vocantur hi sagittarii, quod non obiter attendendum puto, sed Artaxerxem tales nummos aureos sic insignitos & signatos cudi curasse, & ad Græcos corrumpendos missos esse, ejus cunei, von einen Schlage/ significare voluit, dum Περσικὸν νόμισμα vocavit, non Δαρεικὰς. Quin tamen Græci hos etiam Δαρεικὰς appellarint, dubitare non licet, cum ab ipsis Persica numismata primùm Δαρεικοὶ cœperint appellari, non a Persis, ut ante monui. Hinc est, quod de eodem Artaxerxe p. m. 1022. paulo post dixerit, eum Timagoræ Atheniensi μυρίας Δαρεικὰς dedisse Athenæus ex Phaniâ Peripatetico de iisdem temporibus Artaxerxis loquens, non Daricos nominavit, sed χρυσᾶς ἑξακισχιλίας, quos Entimo Cretensi donavit. Sunt ergo Darici & aurei vel χρυσοῖ unum idemque p. m. 48. Hinc intelligimus Daricos aureos fuisse, non argenteos, & sagittarii χάραγμα eos habuisse.

Pollux de Daricis loquens l. 3. c. XI. p. m. 150. οἱ Δαρεικοὶ, inquit, ἀπὸ Δαρείου, ὡς ὑπ᾽ ἐκείνου ἀκριβωθέντες εἰς κάθαρσιν τοῦ χρυσίου, & ibidem laudatur ὁ Γυγάδας χρυσὸς ut optimum, καὶ οἱ Κροίσειοι, ex auro optimo omnia. Crœsi quoque stateres apud Plutarchum memorantur in libello Πολιτικῶν παραγγελμάτων p. m. 823. Κροισείων αἱρετώτερον στατήρων. quæ Crœsi stateres magni æstimatos fuisse indicant ob puritatem ac probitatem suam. Hac ratione Crœsi stateres inter cusos omnium antiquissimi & ante Daricos etiam ponendi veniunt. Crœsus enim Darium Hystaspis antevertit 40. annis, & regnare cœpit 560. ante Christum. Hæc causa est, cur multi Lydis nummos primos cusos tribuunt, Crœsumque primùm fuisse, qui nummos aureos cusos produxerit, quod nostræ sententiæ non adversatur, qui Græcos primos nummos percussisse statuimus, scilicet argenteos, & gloriam nummorum aureorum cusorum primam Crœso ac Lydis non abjudicamus. Illi sanè Lydiæ Reges Gyges & Crœsus, qui auro tantum nomen fecerunt, primi quoque, qui in Græciam aurum introduxerunt, donaria sua Delphico templo mittentes aurea. Et cum Lacedæmonii Apollinis Amyclæi faciem auream reddere vellent, nec auri tantum Græcia tota subministrare posset.

poſſet, oraculo opus erat, quo conſulto reſponſum fuit, παρὰ Κροίσȣ τȣ̃ Λυδȣ̃, emendum ac petendum eſſe aurum: πορευθέντας ὠνεῖσθαι παρ᾽ ἐκείνȣ, καὶ οἱ πορευθέντες παρὰ Κροίσȣ ὠνήσαντο. ut ex Theopompo Athenæus refert l. 6. c. 4. p. m. 232. ita ut mirum non ſit Crœſi aureos primos fuiſſe cuſos & in Græciâ receptos, quæ aureos nummos cudere non poterat, quod aurum iſtis temporibus nondum poſſideret. Aliàs Δαρείȣ χρυσίȣ ramenta Pactolum Lydiæ fluvium gignere teſtis eſt Plutarchus de fluminib. p. m. 1152. γεννᾶται δ᾽ ἐν αὐτῷ ψῆγμα Δαρείȣ χρυσίȣ καταφερόμενον εἰς τὸν εὐδαίμονα κόλπον. Vult Plutarchus indicare ramenta iſta aurea probitatis ejus eſſe, cujus erat Daricum aurum, pro nummis ejus, quos percuti jubebat excoctum. Et cum antiqui Scriptores Daricos neſciant niſi aureos, fruſtra eſt, quod quidam docti Viri etiam Daricos argenteos nobis obducant, & quidem ſtateris pondere τετραδράχμȣς. Nulli enim tales nummi argentei *Darici* unquam dicti ſeu appellati fuerunt. Darium autem æquè argenteos ac aureos nummos percuſſiſſe non negavero: Daricorum verò nomen non niſi aureis ſolis conceſſum video, ex iis quæ nobis hâc de monetâ ſuperſunt monumentis. At his contrarius eſſe videtur locus Plutarchi in Cimone p. m. 485. ubi Daricos tam aureos quàm argenteos diſertè nominat, dum Rhœſacem ex Thraciâ, & barbarum, ad veſtibulum ædium Cimonis, ne ingratus hoſpes eſſet, duas phialas Daricis argenteis & aureis refertas poſuiſſe memorat. θεῖναι παρὰ τὴν αὐλὴν αὐτȣ̃ φιάλας δύο, τὴν μὲν ἀργυρείων ἐμπλησμένην Δαρεικῶν, τὴν δὲ χρυσῶν. Ex quibus colligitur, argenteos Daricos fuiſſe ſtateras τετραδράχμȣς, ut aureos διδράχμȣς: ita ut jam conciliari poſſint Scriptores, qui Daricos ſtateras adducunt, ut intelligantur de argenteis, qui verò Δαρεικȣ̀ς χρυσȣ̃ς, de didrachmis capiantur. Locum itaque hunc ſingularem & paucis obſervatum de Daricis argenteis accuratè conſiderandum propono, quod non exiguam lucem afferrat in Daricis ſtateribus, qui toties occurrunt, explicandis, eſt enim velut unicus, & lites omnes, quæ permultæ ſunt, tollit, dum ſtateras omnes Daricos ferè τετραδράχμȣς fecerunt & aureos, quod intelligendum nunc eſſe videmus non niſi de argenteis. neque enim Darici aurei ſtateres fuerunt, ſed δίδραχμοι χρυσȣ̃ς, argentei ſoli, ſtateres, & quatuor drachmarum Stateres verò Græcis tam fuerunt in auro,

 quàm

quàm in argento, ita tamen ut pondere differrent, originem enim suam & proportionem aurei ſtateres traxerunt ex argenteis, quod ſic intelligi cupio, aureos ſtateris pondere illis temporibus nunquam cuſos fuiſſe, ſive διδϱάχμȣς ſive τετραδϱάχμȣς, nec quo pondere fuerint primi & veri Κροίσειοι aut Δαρεικοὶ, ullibi memini expreſſum. Valuerunt igitur ſtaterem argenteum ſinguli Crœſei vel Darici in auro, atque ideo ſtateres eos vocarint Græci, quod æquarent aurei Darici vel Crœſei valorem ſtateris argentei. Aurum quomodo tunc temporis ad argentum illic ſe habuerit, neſcimus. At ſi more noſtro ratio iniri debet, ſtater τετράδϱαχμος argenteus non habuit in auro niſi quartam partem drachmæ vel ducati Hungarici, quæ non niſi tenues & exiguos ſtateres aureos efficere poterat. Certum eſt a minutis aureis Monatam cœpiſſe, non a gravibus: an verò a tam minutis, haud equidem affirmavero. Τετραδϱαχμιαίȣς in auro nequaquam fuiſſe antiquitas ipſa defendit, ſic enim ſinguli aurei octo unciales thaleros in argento valuiſſent, cujus ponderis aureos illis ſeculis nuſquam cuſos novimus; Ex iis qui ſuperſunt inter Græcos antiquiſſimi aurei vix δίδραχμοι reperiuntur, infra illud pondus longe multi ſunt, quorum etiam aliquos teneo, inprimis cum inſcriptione ΑΡ. quod eſt ΑΡΜΑΤΕΩΝ, unum, & curru unijugo, tam minutum, ut quartam partem drachmæ vix excedat, ſicque ſtaterem in argento valet, & aureus ſtater dici poteſt. Hæc de ſtateribus Crœſeis & Daricis aureis mihi monenda fuerunt, ne quis illos pondere τετραδραχμιαίȣς fuiſſe credat, aut Daricorum nomen ad argenteos τετραδράχμȣς ſe porrexiſſe: utrumque enim cum a doctis affirmetur non paucis, antiquitati hiſtoricæ contrarium illud reperient, quæ nihil tale prodit, nec ejus quæ ſuperſunt reliquiæ volunt, aut indicant, ut illis hoc concedere poſſim, ſed ſententiam meam planè ſtabiliunt.

Hæc perſuadere poterunt Judæos tunc nummis Perſicis & Græcis aureis uſos eſſe, nullis verò ſuis cuſis.

CAP. XXII.

De nummis δεκαβοίοις *&* *Hecatombœis Thesei non cusis.*

FUerunt massæ & πλίνθοι δεκάβοιοι & ἑκατόμβοιοι, ut apud Homerum, & Plutarchum quoque in Theseo, p. m. 11. qui putat a Theseo, qui bove nummos signavit, illos quoque dictos. ἀπ' ἐκείνου δέ, φασι, τὸ ἑκατόμβοιον καὶ τὸ δεκάβοιον ὀνομασθῆναι. *ab illo autem, ajunt, hecatombœos & decabœos nominatos esse.* Sed fallit, & fallitur bonus ille Philosophus; nunquam enim δεκάβοιοι nummi cusi fuerunt, multò minùs ἑκατόμβοιοι. In eadem sententiâ versatur Pollux l. 9. c. 6. p. m. 431. qui bovem ἐντετυπωμένον sibi persuasit, more temporum suorum. τὸ δὲ παλαιὸν, inquit, τοῦτο ἦν Ἀθηναίοις νόμισμα, καὶ ἐκαλεῖτο βοῦς, ὅτι βοῦν εἶχεν ἐντετυπωμένον, εἰδέναι δὲ αὐτὸ καὶ Ὅμηρον νομίζουσιν, εἰπόντα,

— Ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων

Καὶ μὴν κἂν τοῖς Δράκοντος νόμοις ἐστὶν ἀποτίνειν δεκάβοιον. καὶ ἐν τῇ παρὰ Δηλίοις θεωρίᾳ τὸν κήρυκα κηρύττειν φασὶν, ὁπότε δωρεάν τινι ἐδίδοτο, ὅτι δοθήσονται αὐτῷ τοσοῦτοι βόες, καὶ δίδοσθαι καθ' ἕκαστον δύο δραχμὰς Ἀττικάς. ὅθεν ἔνιοι Δηλίων, ἀλλ' οὐκ Ἀθηναίων, ἴδιον εἶναι νόμισμα τὸν βοῦν νομίζουσιν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὴν παροιμίαν εἰρῆσθαι, τὴν, βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, εἴτις ἐπ' ἀργυρίου σιωπήσειεν. h. e. *Antiquitus illud numisma Atheniensibus erat, & vocabatur bos, quod bovem insculptum haberet, idque Homerum etiam novisse putant, dum ait*

— centum boves novem bobus.

Quin & in legibus Draconis decabœum pendere jubentur, & in festo ac ludis Deliorum præconem proclamare ferunt, cum donum alicui præbuerunt, quod darentur ipsi tot boves, & singulis datas esse duas drachmas Atticas. unde quidam Deliorum, non verò Atheniensium proprium esse numisma bovem existimarunt; hinc quoque in proverbio dici, bos in linguâ incedit, si quis ob argentum datum dicenda reticet. Hæc verba Pollucis & Plutarchi conjuncta de hoc nummo

βοῦς

βῦς dicto, arguunt utrumque eum errorem fovisse, hos βῦς & δεκαβοίῦς & ἑκατομβοίῦς non solùm nummos fuisse, quod concedimus, sed etiam nummos bove signatos, atque inde nomen hæsisse: quod ego quidem non video sequi, sed βῦν dictum numisma illud argenteum quod tantum argenti continebat, quo bos emi posset; δεκάβοιον, in quo tantum argenti, quo decem boves comparari possent; & ἑκατόμβοιον quo centum. Sed quod Pollux in bovem duas drachmas Atticas computet argenti, monetæ nostræ 12. asses Lubecenses, facile videt quilibet, hoc pretium minimè convenire bovi, nullo tempore tam vile pretium tam proficuo & desideratissimo animali statuente. Longè rectiùs Plutarchus in Solone computat ex ejus legibus p. m. 91. λύκον δὲ τῷ κομίσαντι πέντε δραχμὰς ἔδωκε, λυκίδα δὲ, μίαν. ὧν, φησὶν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος, τὸ μὲν βοὸς εἶναι, τὸ δὲ προβάτῦ τιμήν. *Lupum afferenti quinque drachmas dedit, lupam verò, unam, quorum, inquit, Demetrius Phalereus illud bovis, hoc verò ovis pretium fuisse.* Nec ad nostra tempora respicere oportet, aut pretia comparare veterum, quando argentum rarius, vectigalia tributaque nulla, vel exigua posita. Tunc enim auri & argenti pretium immensum, in mercium & annonæ abundantiâ. quod etiam innuit ibidem Plutarchus, dum ait; σπανίζοντος τότε τῦ νομίσματος ἐν τῇ πόλει, μεγάλας ἐποίει τὰς ἀργυρικὰς ζημίας. Mens est, mulctas pecuniarias centum, 50. 40. 30. 20. drachmarum tunc graves visas, quod argentum non magnam sui copiam faceret, ut mirum nemini videri debeat, quod hodie eo pretio nec emamus, nec vendamus, quo quondam. Et maximè notandum venit, etiam in Italiam & Romam hæc nummorum nomina transiisse, nam sub Valerio Poplicolâ Consule, aliquot post Solonem annis leges latæ sunt, quibus Valerius ζημίαν ἀπειθείας ἔταξε βοῶν πέντε, καὶ δυοῖν προβάτων ἀξίαν, ἣν δὲ τιμὴ μὲν προβατίῦ ὀβολοὶ δέκα, βοὸς δὲ ἑκατον, ὄπω νομισματι χρωμένων πολλῷ τότε Ρωμαίων. *mulctam inobedientiæ statuit boum quinque, & duarum ovium; erat verò pretium oviculæ oboli decem, bovis verò centum, dum nondum Romani multis uterentur nummis.* sed quod addit, καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βῦν ἐπεχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν. *& nummis antiquissimis bovem insculpebant, aut ovem, aut porcum.* hoc eadem fide dicit Plutarchus p. m. 103. quâ Theseum

bovem

bovem nummis insculpsisse prodidit. Hæc sententia & opinio multos nobis nummos spurios peperit qui adhuc circumferuntur, modo quem allicere possint, qui fidem adhibere velit. Verum est & nummis boves ac oves valentibus, & bobus ipsis ac pecudibus solutum esse, sed nummos illos non signatos fuisse neque bove, nec ove, sed boves & oves solùm vocatos esse, quod pondere tanto erogarentur, quo bovem emere possent aut ovem.

At quod dixi de bovis & ovis pretio antiquo, notum est decem obolos Atticos drachmam argenti fecisse Æginæam, qua ovis æstimabatur; ergo quinquaginta oboli, qui quinque drachmas argenti Æginæas constituebant, bovis pretium erant, & sic planè conveniunt cum illis, quæ priùs de Atticis nummis, & boum æstimatione pretioque dixerat, nisi quod Romani non Atticum pondus in his observarint, sed Æginæum, obolosque æreos adhibuerint, drachmas argenteas, ita tamen ut omnia tam in ære quàm in argento numismata uon signata fuerint, quod a Græcis Romanos didicisse quilibet facile videt.

Ut igitur eò redeamus unde cœpimus de δεκάβοιοις & ἑκατόμβοιοις, Delii hanc Atheniensibus nummi sui gloriam dubiam fecerunt, sed nihil inde sequitur, quàm Deliis & Atheniensibus tale numisma commune factum, & utrosque ἄσημον κόψαντας perrexisse eodem nomine, eodem pondere, eadem probitate, ut an Deliorum an Atheniensium βȢς daretur, nemo scire posset.

At ex illis hoc colligo Thesei nummos non fuisse cusos, quamvis Græci hoc sibi persuaserint, & legentes posteri, qui nummos non nisi cusos videbant; Theseus enim Athenienses docuit aurum, argentum & æs eo pondere κόπτειν, quo bovem emere possent, talemque nummum βȢς dictum, licet bovem signatum minimè habuerit, ita quoque δεκάβοιον laminam auri, argenti, æris, quâ decem boves emere valerent, & ἑκατόμβοιον, quâ centum; aut βȢν fuisse nummum æreum non cusum; δεκάβοιον, argenteum; ἑκατόμβοιον aureum. Ponatur enim βȢς libralis fuisse, æreus, δεκάβοιος argenteus etiam libralis, & ἑκατόμβοιος aureus, non minus libralis; reperietur, decem libras æris unam argenti effecisse, & centum libras æris, unam auri: sicque bovem unum emtum esse 100. drachmis æris, nummo argenteo aut laminâ argenti decem

drachmarum pondere, monetæ noſtræ, thaleri uncialis, & duarum drachmarum. drachmâ verò auri, centum in libram 12. unciarum computatis. eſt verò hodie drachma auri probi pretio duarum unciarum argenti, h. e. 16. drachmarum: tunc verò una drachma auri decem argenti æquabat, & centum æris, quas nummi cuſi nequaquam repræſentabant, cum tales nummi non cuderentur, ſed in pondere & tabellis non ſignatis facile κεκομμένοι tradebantur, adeò ut Theſeus niſi nummis non ſignatis uti Athenienſes non docuerit, ad boum pretium, eoque laminas illas direxerit, ut ſecundum illas quascunque res æſtimatas emere poſſent, & dicerentur tot bobus emtæ eſſe, ſive laminis illis ſolverent in ære, aut in argento, aut in auro, aut bobus ipſis permutatis. Nummis igitur in argento & auro Athenienſes quidem uti Theſeum docuiſſe concedi poteſt, eoſque primos forſan in Græciâ fuiſſe, qui nummis rem geſſerint, cum antea permutationibus mercium ſolis inſiſterent. At nummos iſtos pondera fuiſſe, taleas, laminas, κόμματα, κέρματα, πλίνθους, maſſas, non nummos ſignatos aut cuſos; ex jam dictis facilè, puto, liquet: ut videamus, qua ratione antiqui pervenerint ad nummos cuſos, nimirum a permutatione ad nummos non ſignatos, a non ſignatis ad publicos & cuſos. Hi erant gradus quos obſervamus abantiquò receptos fuiſſe. Homerus alicubi dicit, æs & ferrum permutatum eſſe vino Lemnio. Ejus enim ætate non niſi rudes nummi & non ſignati vigebant. ærei & ferrei, nam in aliqua κόμματα & κέρματα homines iſtos æs & ferrum aptaſſe, & pondera certa, ut iis vinum emere poſſent, neceſſe eſt. Verſus Homeri ſunt:

Ἔνθ᾽ ἄρα οἱ νίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ
Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ᾽ αἴθωνι σιδήρῳ.

Salmaſius vult ære & ferro non diſſecto, ſed prout in maſſâ fuit, vinum emtum aut permutatum, quod ego non negarem, ſi Achivi ad Trojam ut mercatores ſediſſent, & vina emiſſent, ferrum & æs vendendum attuliſſent. At cum militiâ occupatos fuiſſe ſciamus Græcos tunc temporis, atque ita eos deſcribat Homerus, ferrum ſanè ſuum & æs non attulerunt ut merces, ſed ut pretium, quo emerent res neceſſarias, quibus in itineribus deſtitui poterant. Ducibus ſanè claſſis ſuum æs ac ferrum fuit, quo ſubvenire poſſent claſſi egenti;

egenti; militibus singulis suum quoque fuisse, ut sibi ipsis prospicere possent, ipsa ratio suadet. Hæc tam massas, πλίνθους, & talenta æris ac ferri requirunt, quàm κόμματα & κέρματα, sine quibus emere nemo poterat, destinata illa ad emendum, quantum opus esset vel classi, vel singulis, ideoque vera νομίσματα, licet rudia & non cusa, haud tamen ita rudia, ut sunt massæ æris ac ferri primæ, a fornacibus ipsis venientes, sed aliter διακεχωνευμέναι in talenta, in minas, in obolos, & alia κέρματα, quamvis & primæ ruditatis metallis emtiones pariter institutas esse nihil prohibeat, cum usu venit, & pondera permittant. Sed ideo sic illa concisa & dissecta secum ferebant, ut in promtu essent ementibus ad omnia, nec ex grandibus illis massis semper necesse esset usque ad minimum assem vel obolum κόπτειν, tunc cum opus esset maximè asse uti. Omnia igitur illa numismata rudia erant, sive in massis primis, sive secundis relicta, sive alterius κόμματος forent, & omnia ista diversa necessaria ementibus: at in emtione κόμματα & κέρματα magis desiderari solent, quàm massæ integræ: abesse igitur nequiverunt, ubi ære & ferro permutatio vel emtio fieri debet: ita nec in Homero aliter æs & ferrum intelligendum venit, quàm nummorum more dispositum ad necessaria coëmenda. Sed quod addit Homerus.

Ἄλλοι μὲν ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσι
Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι ——

Hoc ipsum indicat non omnibus fuisse æs aut ferrum, quo vinum emerent, sed fuisse res alias, pelles nempe, boves & mancipia quibus æque permutabant & vinum emebant. Neque enim permutatio rerum sublata, ut antiquior, quod alio pretio metallorum etiam cœpissent emere, & νομίσμασι ex iis factis. Erant enim hi nummi non nisi additamentum permutationis veteris, ita ut ditior & amplior & commodior ac promtior evaderet permutatio, non tolleretur sed juvaretur. Nec solum æs aut ferrum tunc nummorum vices sustinuisse significat, sed etiam aurum, dum Odyss: ξ: sic de Ulysse poëtatur:

Καί μοι κτήματ' ἔδειξεν ὅσα συναγείρατ' Ὀδυσσεὺς
Χαλκόν τε, χρυσόν τε, πολύκμητόν τε σίδηρον.

Et in Iliade captivus ille:

Πολλὰ δ᾽ ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος
Τῶν κέν τοι χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι᾽ ἄποινα
Αἴκεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ᾽ ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν.

Cur hæc Ulyſſes congeſſiſſet metalla, aut ille pater κειμήλια condidiſſet, niſi quod eo pretio omnia quæ vellent adquirere poſſent? Objiciant mihi, hac ratione merces alias etiam νομίσματα dici poſſe, ubi ſolis mercibus permutatio fit, nec metalla ſunt introducta. Reſpondebo ſtatim, etiam in permutationibus νόμισμα & mores certos non abfuiſſe: ſed conſiderandum venit, non niſi cum metallis in uſum peculiarem deductis, ut pretium ſint rerum aliarum tantùm, non verò merx & pretium ſimul, ut aliæ res vendendæ emendæ aut permutandæ, νομίσματος vocem natam eſſe inter Græcos, ideoque iis metallis, quæ pretium tantùm conſtituunt mercibus reliquis, præ primis adhæſit, & propriè, cœteris rebus ſecundariò. Æs enim, argentum & aurum ferrum, & plumbum, quando pretia ſunt rerum aliarum, merces minimè ſunt, & diſtinguuntur nomine νομίσματος a cœteris mercibus, quibus pretium faciunt hi nummi. Nam cum Homerus dixit ſuperiùs, alios vinum bobus ipſis permutaſſe, & mancipiis captivis, iſti boves & mancipia tam merx quam pretium fuerunt vini, at æs & ferrum quod ſecum geſtabant, Achivi, non merx fuit, ſed pretium ſolùm, & pretio deſtinatum non ampliùs in mercibus, ideoque νομίσματα non cuſa. Sic quoque hæ divitiæ auri, æris & ferri, quæ in Homericis verſibus κειμήλια, Danis propriè Liggnideſæ, jam a mercibus diſtinctæ erant, eo fine coacervatæ jacentes, ut aliquando pretio ſuo ſervirent, etiam extra mercaturam, ut in donariis, ſtipendiis militum, miſſilibus, aliiſque hujuſmodi. Neque enim res illæ quæ finem alium ſpectant quàm mercaturam, merces ſunt, ſed res. ſi verò deſtinantur ad mercimonia, merces fiunt. Cur verò argentum Homerus præteriit, nec unquam, prout aurum æs & ferrum audivimus, inter κειμήλια poſuit? Fruſtra enim hoc a Poëta factum eſſe non mihi perſuadeo, cum aliàs quando pretio opus non eſt iſtorum metallorum ad emendum, ἄργυρον inter metalla nominare non negligat, ut Iliad. Σ. ubi ſcutum Achillis Vulcanus fabricavit.

Χαλκὸν

Χαλκὸν δ' ἐν πυρὶ βάλλεν ἀτείρεα, κασσίτερόν τε
Καὶ χρυσὸν τιμῆντα, καὶ ἄργυρον ——

Haud tamen causam hactenus dicere possum, cur sic Homerus loqui voluerit, tam in Iliade quàm in Odysseâ.

C A P. X X I I I.

De Obolis & Obolostatis.

OBoli Græcorum veteres eâ formâ, qua ὀβελοὶ erant, & veluti veruta minora, non aliud quàm laminæ fuerunt, pro nummis usurpatæ, ita ut sex vel decem δραχμὴν facerent, h. e. quot vola clausa comprehendit. ea enim δραχμὴ propriè dicitur, ut est apud Plutarchum. Non verò oboli propterea dicti sunt, quod impressos ὀβελοὺς & veruta cusi habuerint, ut existimant nonnulli docti Viri, sed postquam oboli inter nummos cusos locum obtinuerunt, iisdem cum imaginibus & figuris & inscriptionibus prodierunt, ut alii nummi signati ὀβελοῦ & veruti formâ relictâ, ac ad rotunditatem reliquorum signatorum compositi. Sic neque panis ὀβελίας aut ὀβελίτης dictus est, quàm quod veruti formam referret; Et quomodo verutum incusum præferre potuit obolus, qui χελώνην & cochleam pro insigni solebat habere, ut est apud Pollucem, p. m. 434. ex Eupolide, qui ὀβολὸν καλλιχέλωνον vocavit, unde etiam isti nummi χελῶναι dicti ἀπὸ τοῦ τυπώματος, non a veruto procuso. Et quamvis sic satis constet, unde ὀβολὸς nomen acceperit, & quo tempore, maluit tamen Salmasius l. d. usur. p. m. 426. ex Syriacâ & Phœniciâ linguis matrem ipsi substituere, sed valde novercam, ne dicam illegitimi conjugii, ex פלס *Pheles*, cui quid rei sit cum obolo, aut affinitatis, fateor me videre non posse. Salmasius hæc voluit, ut probaret nummos in Græciam primos a Phæniciis cum eorum nominibus ac ponderibus transiisse, quod quid veri habeat, aut minùs, alibi docemus. Sed poterant hæc Salmasii subsistere, licet obolum non fecisset Phœniciæ originis, quam tamen non probavit, nisi suum dicere aut aliorum velit esse probare. At

hoc ante quoque testatus est p. m. 324. illam derivationem procedere, dum Græci O literam præposuerint voci φέλος aut βέλος, inde factum ὀφελὸς & ὀβελὸς. Tam magnum Virum illis argutiis seriò voluisse immorari, miror utique. Oboli verò nomen & ὀβολȣ̃ cum ὀβελῶ idem esse ex ipso Homero patet, l. 1. Iliad. πεμπώβολα enim vocat verua quinque radiis exeuntibus coruscantia:

—— νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσίν,

& paulo post —— ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν.

ita ut quæ olim æquipollentia fuerunt ὀβελὸς & ὀβολὸς, hodie distingui cœperint, postquam nummi cusi prodierunt, & ab ὀβελȣ̃ formâ recesserunt. Sic ἀμφώβολα Sophocli dicuntur vaticinia ex visceribus animalium, *extispicia* Romanis dicta, nam exta verubus circumdabant, & ex iis divinabant futura. Sed cur ὀβολὸς non ὀβελὸς de nummis? Ionicum hoc esse putat Salmasius, ὀβελὸς, quod alii Græci ὀβολὸς pronunciarunt: retinuit dialectum in ὀβελίσκοις, & ἐπωβελία, quæ dicitur sexta pars drachmæ. Sed ab his verubus obolos dictos nolunt aliqui credere, veruti tamen figuram numismati impressam fuisse statuunt, atque hinc ὀβολὸν vocatum; quod falsum est. Contradicunt omnes antiqui. Si qui recentiores hoc tradiderunt, in nummis antiquis ignorantiam suam produnt; Pollux disertè illo capite de nummis sexto l. 9. p. m. 435. τὸ μέν τοι τῶν ὀβολῶν ὄνομα, οἱ μὲν πάλαι βȣπόροις ὀβελοῖς ἐχρῶντο πρὸς τὰς ἀμοιβὰς, ὧν τὸ ἐπὶ τῇ δρακὶ πλῆθος ἐδόκει καλεῖσθαι δραχμὴ Τὰ δὲ ὀνόματα νομίσματος καταπεσόντος εἰς τὴν νῦν χρείαν ἐνέμεινε, ἐκ τῆς μνήμης παλαιᾶς. Hæc omnia vera sunt, præterquam quod ὀβελȣ̀ς & verua ista βȣπόρȣς statuat, Bratspieße / dar mån gantze Ochsen an-stecket kan; Illa verua insignem longitudinem requirebant, nec unâ manu plura eorum licebat versare, vix ambæ manus ejusmodi veru unicum promovere possunt, nedum ut sex aut decem δράκα conficiant, & δραχμήν. Rectiùs igitur agemus cum Polluce, si illud βȣπόροις irrepsisse ab aliâ manu credamus, quod ὀβελȣ̀ς βȣπόρȣς sæpè aliàs apud eum Scriptorem legissent, non intelligentes, quid esset βȣ́πορον. Illud enim veru maximum erat, quod bovem integrum transeundo capere poterat assandum. Illa verua sequebantur ὀβελοὶ medii

dii ordinis alia, ὀβελοὶ dicti, ut quæ vulgo nunc a coquis tractantur, & tertii ordinis, quæ ad ὀβελίσκους pertinebant, ut l. 6. c. 13. p. m. 291. indicat, quando inter σκεύη μαγειρικὰ recenset ordine ὀβελοὺς, deinde βουπόρους, & addit ὀβελίσκους.

Ut coquus ille apud Athenæum, qui sua coquinaria afferre jubetur, cochlear, fuscinam, mortarium, &c. Omnia singula, sed ὀβελίσκους δώδεκα, quod illis indigerent maximè: Sic quoque in nummis pluribus obeliscis opus est quàm obolis. Nam propter minuta, & res vilissimi pretii magis nummus inventus est, & commoda sua exserit, quàm in pretiosioribus, quæ ipsæ sibi pretium statuunt, & faciliùs permutantur: hinc est, quod cum ad majores summas res adscendunt emtæ & venditæ, jam τάλαντα, minæque cœteraque pondera adhiberi pergant, sed in minutis soli nummi cusi, ut priùs non cusi, officium fecerint. Minutiorem tamen nummum non reperio apud antiquos, quàm ἡμιοβέλιον, obulum dimidium argenteum, qui nostræ monetæ est assis Danicus, duodecima pars drachmæ. Hunc ἥμαθον etiam vocabant, ut est apud Hesychium; Ἥμαθον, ἡμιωβέλιον, διώβολον παρὰ Κυζικηνοῖς. Ejus ἡμάθου seu ἡμαίθου meminit quoque Phœnix Colophonius apud Athenæum l. 8. c. 15. p. m. 359. dum de Coronistis loquitur, qui cum cornice mendicatum ibant, ut Chelidonistæ cum hirundine:

Ἐσθλοὶ, κορώνῃ χεῖρα πρόσδοτε κριθῶν,
Τῇ παιδὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἢ λάχος πυρῶν
Ἢ ἄρτον, ἢ ἥμαιθον, ἢ ὅτι τις χρήζει.

Erat igitur ἥμαιθος nummus minimus omnium; nam si minorem habuissent, etiam expressissent: ut in æreis obolis etiam dabantur τεταρτημόρια & τριτημόρια, sed in argenteis non ultra ἡμιωβόλιον descendebant.

Apud Pollucem igitur isto loco, βουπόροις, est omittendum, & quidem inter nummos, qui formam verutorum referebant quidem, sed non in omnibus: longitudine, fabricâ, amplitudine, aliisque notis dissimiles. Longitudinem eam his ὀβελοῖς fuisse judicamus, quæ extra manum prehendentem superiùs & inferiùs eminebat, sed modicè, ut sex talia veruta commodè manum implere possent, nec manum præpedirent ullo modo nimia longitudine. Hinc etiam

ὀβελίσκοι

ὀβελίσκοι sæpius dicuntur, quod illis similiores fuerint quàm ὀβελοῖς, nedum ut ὀβελοὺς βουπόρους eos nummos retulisse credere debeamus. In verbis quæ sequuntur ex Aristotele desumtis, qui obolos dictos putavit ut ὀφέλλους, ab ὀφέλλειν, quod est augere, αὐτῶν διὰ τῶν εἰς μῆκος ηὐξῆσθαι ὧδε κληθέντων. φ. mutato in β. propter affinitatem. Sed hæc rectè καινοτομεῖν Aristotelem sensit Pollux, nova est enim hæc etymologia, & longiùs petita, οὐκ οἶδα ὅπως, addens, quod nesciat, quomodo ὀφέλλειν quidquam cum obolo conveniat. Hæc mens est Pollucis, quam interpretes ejus planè perverterunt, dum in Sicyoniorum republicâ nummulos cusos, ὀφέλλους dictos, verterunt, qui idem sint, quod oboli. Polluci sanè & Aristoteli hæc affingunt. Inspiciatur locus, nolo enim allegare aut me diffundere. Illud sanè discimus Aristotelem consentire, oblongos fuisse tales obolos, & in μῆκος quoddam excrevisse, ut in verubus observatur, medio amplis, extremis partibus in acumen desinentibus. Quod imitati sunt in ære multi Græciæ populi, vel in ferro, ut obeliscorum more eos formarent, vel rudi manu fabricarent, usque ad Phidonem, qui nummos cusos primus in orbe produxit, rotundos, & ideo obeliscos omnes colligens Junoni Argivæ consecravit ac reposuit: sic enim habent Græca: Πάντων δὲ πρῶτος Φείδων Ἀργεῖος νόμισμα ἔκοψεν ἐν Αἰγίνῃ, καὶ διὰ τὸ νόμισμα ἀναλαβὼν, τοὺς ὀβελίσκους ἀνέθηκε τῇ ἐν Ἄργει Ἥρᾳ. Ἐπειδὴ δὲ τότε οἱ ὀβελίσκοι τὴν χεῖρα ἐπλήρουν, ἡμεῖς καίπερ μὴ πληροῦντες τοῖς ἓξ ὀβολοῖς, δραχμὴν αὐτὴν λέγομεν παρὰ τὸ δράξασθαι. Obolos quidem æreos aut ferreos non cudit Phido, sed drachmas argenteas, ideo nec ipsi tribui potest, quod oboli deinceps ærei minores ex moneta prodierint, quàm olim cum non cuderentur. At si obolos etiam Phido cudit, argentei fuerunt omnino, etiam illi, atque sic verum est, nec istos obolos manum implevisse, & sex tamen obolos drachmam reddidisse. Sed hoc etiam de obolis argenteis, post Phidonem malo additum esse nummis cusis, siquidem occupationis ipsi satis in drachmis procudendis. Et quod sine certo pondere hos obolos non cusos fuisse, nobis persuadere vult p. 312. solamque magnitudinem spectatam fuisse, & in permutando solùm appensam, hoc quomodo fieri potuerit, non capio. rudi quidem ferro & nummis non destinato illud factum concedam, at certum pondus abesse nequaquam potuit,

poſtquam aceto ferrum reſtinctum in ὀϐελὸς formatum exſtitit: quomodo enim obolo quis emere potuit, aut duobus obolis, niſi certum pondus datum eſſet ſingulis? quomodo ſex oboli drachmam, aut decem παχεῖαν δραχμὴν efficere potuerunt, niſi certum illis pondus adeſſet ſingulis? num inter permutandum primò pondus ut congrueret effici debebat? at ſic non nummi, ſed rude ferrum aut æs fuiſſent: nummi enim certo pondere ſunt, & adhibentur, ideoque νομίσματα dicuntur, quod certum pondus placuerit. Ad hæc igitur pondera certa redactum æs, ex: gr: librale, obolus dicebatur, non verò quodvis æs incerti ponderis. Jam & veterum Grammaticorum illud, πρὸ τούτου γὰρ ὀϐελίσκοις τραχέσιν ἐνομίζευον. illud quidem τραχέσιν impolitos obolos ſignificat & non ſignatos; haud enim nummos eos poliebant, prout in cuſis fieri cœpit, nihil niſi certum pondus attendentes, cœtera informes, gibboſi, verrucoſi, aliiſque vitiis infecti.

Apud Athenienſes ærei nummi cuſi non cœperunt ante Calliam Archontem Olympiade 81. annis 454. ante Chriſtum natum, percuti. Oboli verò fuerunt ante illa tempora argentei, atquè hinc ὀϐολοστάται exſtiterunt, non tam propter æreos nummos appendendos, quam propter argenteos. Quamvis etiam Salmaſii ſententiam minimè rejiciam, qui ὀϐολοστάτην & fœminam ὀϐολοστάτιν eſſe ſcripſit, qui non ſolùm in parvis ſed & in vilibus fœnus exercet, ὁ τὰ μικρὰ δανείζων, quod fœnus omnium erat mordaciſſimum, indies uſuras pariens, unde Pollux eos cum κίμϐιξι & κυμινοπρίσταις conjungit, nam duplicem ſignificationem τὸ στῆσαι ſortitur apud Græcos, ſignificat enim & appendere, & mutuò dare, ſed appenſum: unde ἀποστῆσαι mutuum reddere, etiam appenſum, & ἀντιστῆσαι, contra aliud argentum dare, etiam appenſum, & συστῆσαι, quando plures dant & appendunt, ita ut propria ſignificatio τοῦ στῆσαι ſit a ponderando, quando pondera & res ponderatæ lances ſtare faciunt & ἰσοῤῥοπεῖν, quod quia in auro & argento fœnerando inter dantes & accipientes fieri ſolebat, prout hodie quoque aureos nummos appendimus & expendimus, priuſquam dentur & accipiantur, nonnulli quin etiam unciales argenteos ſic examinant, & ſemunciales, hinc στῆσαι quoque ſimpliciter pro fœnori dare intellexerunt, nummos etiam non appenſos. At Salmaſius non rectè τὰ ἱστάμενα apud

Pollucem explicat pro pecuniâ numeratâ solùm; loquitur enim de nummis & quidem appensis. Nam ut rectè locum correxit vitiosum, sic rectè quoque explicari debuit: πέντε χρυσοῦ στατῆρες μνᾶν ἠδύναντο, καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἱσαμένοις τῆς μνᾶς τὸ πέμπτον στατῆρα ὀνομάζουσι: h. e. *quinque auri stateres minam valebant, nam & in ponderatis* (aut in ponderibus) *minæ quintam partem staterem nominant:* contradistinguit sanè nummos aureos cusos argento rudi libræ imposito. Mina est in argento, ejus quinta pars sunt 20. drachmæ, quæ in pondere, ἐν τοῖς ἱσαμένοις, non *in pecuniâ numeratâ*, stater dicebantur, nam in pecuniâ argenteâ stater non erat nisi τετράδραχμος; stater aureus duarum drachmarum pondere valebat 20. drachmas argenti; stater in pondere & librâ extra pecuniam erat pars quinta minæ & 20. drachmarum pondere, ita ut stater aureus signatus, & stater in pondere 20. drachmis argenti compensentur, ut minæ quintâ parte. Hæc mens est istorum verborum & Pollucis. Et hinc ὀβολοστάτης per contemtum is dictus, qui etiam æreos istos non nisi appensos recipere volebat, prout in aureis & argenteis solitum, quod erat illiberale & ἀνελεύθερον, ut ὀβολοστάτην Pollux describit, l. 3. c. 23. p. m. 158. φιλοκερδὴς, φιλοχρηματιστὴς, χρηματιστικὸς, ἀνελεύθερος, ὀβολοστάτης, ὁ δὲ κέμβιξ καὶ κυμινοπρίστης οὐκ ἀνεκτά. adeò ut non solùm ὀβολοστάτης sit, qui in parvis fœnus exercet, sed & qui turpiter usque ad obolum quemvis appendendum attentus est; quæ secunda & tertia significatio hujus vocis dici meretur, nam prima fuit ὀβολοστατικὴ satis honesta, dum in argenteis obolis expendendis & collocandis versabantur, & in ære gravi, postea obolis ad æs exiguum redactis, ὀβολοστατεῖν nimium quid videbatur, & inhonestum etiam illos appensos requirere, ultimò etiam fœnus diobolare exercere, & in obolos pecuniam elocare, quos etiam non nisi appensos desiderarent accipere, res erat ingenuo homine minus digna, unde αἰσχροκερδεῖν & ὀβολοστατεῖν conjunguntur Polluci ibidem. Hic τόκος dicebatur ὀβολιμαῖος, & res oppignorata ad talem usuram ὑπόβωλον.

CAP.

CAP. XXIV.

De Drachmâ.

DE drachmâ quod dixi & δραχμὴ, Græci omnes eâ voce sic utuntur ut suâ, non ut alienâ. Eusebius voce δράγματος usus est Præp. Evang. p. m. 149. pro manipulo. ὡς ἐν γεωργὸς δραγμάτων ἀπάρχεται καὶ τῶν ἀκροδρύων : manipulos intelligit segetum ut primitias Diis oblatos, quos δράγματα vocat, inde manipuli breviores, quos vola manus tegere potest & claudere δραχμαὶ dici cœperunt: ita ut δράγματα sint manipuli volæ apertæ vel conniventis, δραχμαὶ manipuli manus clausæ, quos excidere nolumus. Hoc non intelligentes, qui Plutarchum Latinè interpretati sunt, ἐπιδράττειν, *corripere* reddiderunt, cum sit totâ manu corripere. Sic in Apophthegmat. p. m. 19. Alexandro Macedoni ἐπιθυμιῶντι τοῖς Θεοῖς ἀφειδῶς, καὶ πολλάκις ἐπιδραττομένῳ τοῦ λιβανωτοῦ παρὼν ὁ Λεωνίδης, &c. sic reddiderunt: *Diis adolenti liberalius & sæpe thus corripienti adstans Leonides:* cum reddere debuissent, *sæpe tota manu thus injicienti*, quos tribus digitis sufficiebat, propter πολυτιμίαν thuris apud antiquos, offerre, bey gantze hände voll/ Germanis, Næsfverfuld/Danis: hoc enim est ἐπιδράττειν. Hinc quoque ὁ δρὰξ, *pugillus*, minor mensura videtur quàm δράγμα, aut manipulus; omnia δράσσω, vel δράττω & δράξομαι deducta, quod est *manu corripere*: mit der hand fassen. Ideoque Septuaginta Interpretes Deuteron. 24. v. 19. mergitem aut manipulum frumenti δράγμα vocarunt, eine hand voll Korn/ cum stipulâ suâ: ἐὰν ἀμήσῃς ἀμητόν σου ἐν τῷ ἀγρῷ σου, καὶ ἐπιλάθῃ δράγμα ἐν τῷ ἀγρῷ σου, οὐκ ἐπαναστραφήσῃ λαβεῖν αὐτό. adeò ut δράγμα sit, quod unâ manu comprehendi & auferri potest, licet plus quàm manum unam impleat. Plutarchus quando grues describit lapidem tenentes, ne dormiant nimis securè, egregiè vocavit περίδραξιν, in libello, πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα. p. m. 979. τῆς γεράνου σοφὸν, ἡ τοῦ λίθου περίδραξις, quo vocabulo nihil significantius reperire potuit, pro exprimendo actu illo comprehendendi totis unguibus circum circa lapidem. Τίς ἐμέτρησε τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ

πᾶσαν τὴν γῆν δρακὶ; est apud Esaiam c. 40. v. 12. Unâ manu diversas mensuras subindicat, τῇ χειρὶ haustum aquæ, per manum incurvam, quantum illa transfundere potest: σπιθαμὴ, non est *palmus*, prout reddiderunt interpretes, eine handbreit/ sed quantum mensuræ inter minimum digitum, & pollicem extensos intercedit, comprehendit; & palmum longè superat, qui non est nisi quatuor digitorum. deest autem Latinis vocabulum, quo spithamam exprimant ideoque ad palmi & dodrantis vocabula confugerunt. Sicut enim dodrans novem partes totius pedis complectitur, sic spithama novem partes totius hominis; hominem enim novem spithamas suæ manus non facilè excedere. Quæ quomodo conveniant non video. multum enim differunt novem partes hominis, & novem partes pedis aut manus. Plinius tamen sic utitur l. 7. c. 2. de Pygmæis: *Spithamæi Pygmæi, narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedentes*, scil. pedis. Δοχμὴ etiam eleganter Græcis dicitur a δέχομαι, *accipio*, intelligentes quantum maximè manus extendendo se capit. Dani & Germani etiam non ineleganter reddere norunt et Spend/ eine Spanne. Francici quoque spithamam, *un empan*, vocarunt: quod vocabulum Menagius ipse in lexico suo ex Germanico deduxit, ein Spann/ nec immeritò; ad nullam enim aliam linguam referri commodiùs potest, exemplo Italorum, qui disertè *spanna* pro *empan* utuntur, & *spannare*, pro *empaner*. mit der Spannen begreiffen. modò non confundatur cum *spannare*, quod est pannis exsuere, & ex pannis Latinorum originem retinuit: hæ enim origines diversæ sunt: hæc originem Latinam præfert, illa Germanicam, quod in illis linguis sæpius attendendum venit. In lexico Italicæ linguæ Ferrarii observavit doctissimus Vir Francicis *espan* quondam fuisse pro empan, adeò ut mirer, cur *spanna* & *spannare* Italicum nolit ex Germanica linguâ derivari, quæ tamen in multis mater est tam Francicæ quàm Italicæ & Hispanicæ linguarum, per Celticam primò linguam, deinde per Danicam & Germanicam, sub quâ Gothica quoque comprehenditur. Sed ita plerique in Danos & Germanos, eorumque linguam, infesto sunt animo, ut nullam planè vocem ex iis derivatam agnoscere velint, quod tamen malè se habet, & cœcos facit interpretes. Tertia mensura manûs est δρὰξ, ea manus amplitudo, rem comprehendere

quæ

quæ poteſt, ne excidat. Sic capiens manus, dicitur δρὰξ, res comprehenſa, manum implens, δραχμὴ, eine handvoll. adeò ut Septuaginta ſua δρακὶ proximè acceſſerint ad Hebraicum textum, quem & Latini & Germani non videntur aſſecuti eſſe, dum reddiderunt: וְכָל בַּשָּׁלִישׁ עֲפַר הָאָרֶץ *& in trientali omnem pulverem terræ.* und begreift die Erden mit einen Dreyling. verbum verbo ſi reddas, in Hebræo ſonat, *& omnem in terno pulverem terræ.* Notandum eſt, שָׁלִישׁ Hebræis multa ſignificare, pro ſubjectâ materiâ, aut Tribunum & Ducem trium cohortium, aut trientale pondus, aut inſtrumentum muſicum trium chordarum, vel tertiam partem, vel aliquid ſimile, quod tertium numerum non excedit. Ita quoque hic explicandum fuerat שָׁלִישׁ quoniam de manus menſurâ loquitur ſacer codex, pro tribus digitis: nam & illa menſura manûs eſt, ut ſpithama & concavum manûs, quibus cœlum & aquas dimetitus eſt, ſic omnem pulverem terræ tribus digitis Deum continere ſignificare voluit, & appoſitè pulverem tribus digitis comprehendi dixit, ſic enim ſolemus pulverem, ut exinde Septuaginta quoque δράκα fecerint, quod voculam nullam ſignificatiorem afferre potuerint ex Græcâ linguâ. Julius Pollux menſuras has accuratè obſervavit, l. 2. c. 4. ſect. 32. p. m. 107. περὶ τῶν διὰ χειρὸς μέτρων. Nam prima menſura occurrit δάκτυλος, deinde, quando quatuor digiti conjuncti tenentur, illa menſura dicitur δοχμὴ, καὶ δακτυλοδόχμη, 4. finger breit Germanis. καὶ παλαιστὶς θηλυκῶς, καὶ παλαιστὴς ἀρσενικῶς, καὶ κέρατα ἑκκαιδεκάδωρα, τοὺς ἑκκαι δέκα παλαιστάς. Jam longitudo manûs a carpo ad medii digiti finem, in menſurâ ὀρθόδωρον vocatur. Si verò digitos extendendo, a pollice uſque ad minimum metiaris, Spithama vel σπιθαμὴ hæc menſura. Sed ſi pollicem indici conjungas, menſura, lichas, εἰ δὲ τὸν μέγαν δάκτυλον τῷ λιχανῷ ἀντιτείνας μετρεῖς, τὸ μέτρον λιχάς. a cubiti verò prominentiâ uſque ad ſummum digiti medii, πῆχυς. εἰ δὲ συγκάμψειας τοὺς δακτύλους ἀπ' ἀγκῶνος ἐπ' αὐτοὺς, πυγὼν τὸ μέτρον; εἰ δὲ συγκλείσειας, πυγμή. Si verò manus ambas extenderis, & pectus ipſum unà in menſuram veniat, orgya dicitur illa menſura. Tam accuratè Pollux menſuras manibus fieri ſolitas tradidit. Sed Scriptura Sacra accuratiùs, quæ non oblita eſt ejus minimæ, quantum tribus digitis quis comprehendere po-

 teſt.

test. Josephus quoque pugillum similæ δράκα vocavit l. 3. Antiq. p. m. 92. ἐπενέγκῃ κατ᾽ εὐχὴν σεμίδαλιν, ταύτης ἀπαρχὴν μίαν ἐπιβάλλει τῷ βωμῷ δράκα. Et mox σαχύων δράγμα vocat, τῶν κριθῶν καθαρῶν δράκα, ita ut δρὰξ ad farinam ejusque generis pugillos, δράγμα verò ad manipulos fœni, stipularum, aristarum &c. pertineat. Vocarunt igitur hæc δραχμναῖα non solùm ὀβελὺς sed & ὀβελίσκους, ut est apud Plutarchum Comm. de Pythiæ oraculis p. m. 400. ubi ferrei obelisci Rhodopidis meretricis adducuntur, erat enim in templo χωρίον, ἐν ᾧ Ῥωδώπιδος ἔκειντο ποτὲ τῆς ἑταίρας ὀβελίσκοι σιδηροὶ —— ὅπου τὰς δεκάτας φέρουσα καταθήσεται τῶν μισθῶν. Erat illa conserva Æsopi, formæ non vulgaris, quæ quæstum faciebat suâ conditione dignum, ferreos obeliscos, quorum ἀπαρχὰς & decimas Deo nuncupabat, ut etiam auream aliquando ipsi concederet messem & mercedem.

CAP. XXV.

De Adarcôn & Darkemon.

ACcedit adhuc illa ratio pro nummis, quod per drachmas auri significentur, siquidem Hebræus textus tam Esr. 2. v. 69. vocem δραχμῆς ex Græcâ linguâ retinuit, quàm Nehem. 7. v. 70. 71. & 72. ubi *Darkemon* legitur, quod ex Græcâ δραχμῇ est effictum, & indicat nummos aureos δραχμαίους a Græcis translatos in Judæorum usum, non verò cusos Judæorum monetâ, nec multùm abire video vocem *Adarcon*, quæ legitur 1. Paralipp. 30. v. 7. Esr. 8. v. 27. quæ rursus δραχμὴ redditur in textu Græco, & ex Græcâ linguâ in illam transiit paulò corruptiùs.

Quin & rectè ad meam sententiam Jobus Ludolphus in Comm. rer. Æthiop. p. m. 568. Arabicum & Æthiopicum *Derhem*, quo drachmalem nummum aureum Hungaricum appellant, ita a δραχμῇ Græcorum transfiguratum scribit, & quamvis addat, *ut videtur*, dubitans, nec satis asserens, clara tamen ejus rei sunt vestigia in ipsis literis, vocalibus enim sublatis, *drchm.* reliquum, cuilibet nationi pronun-

pronunciationem ſibi propriam relinquit, radice eadem ſemper manente in conſonantibus. Agnoſcit quoque Salmaſius d uſur. p. m. 507. *Derhem* Arabicum drachmam eſſe. Ægyptium quoque vocarunt *Darham*, quod idem eſt, nam & Ægyptii ab Arabibus vel Græcis ipſis illud hauſerunt. In Miſnajoth pondus ipſius eſt granorum hordei ſeptuaginta & unius. Quin & a Græcis multi Orientales eadem pondera ſervant, ut admonet ibidem Ludolphus, unciam Æthiopicam Abaſſinicam parem eſſe unciis noſtris pariter ac drachmas. ſed unciam auri iſtius non valere niſi decem unciales thaleros noſtræ monetæ, quod vile ſit illud aurum, cum uncia auri Hungarici 16. uncialibus imò viginti, nobis æſtimetur in argento.

CAP. XXVI.

De Κέρμασι.

HUc ſpectant κέρματα Græcorum, quæ vox ſatis indicat olim argentum ita fuiſſe in minutulas partes conciſum, prout indigebat quiſque, & pro nummis valuiſſe priuſquam monetæ publicæ conſtitutæ fuerunt. Illis antem conſtitutis κέρματα non deſierunt quidem, ſed & notam aliquam publicam accipiebant, ut Aſperi Turcici hodie vera κέρματα ſunt, ſed ſignata tamen publico uſui. Aſperi 150. thalerum noſtrum uncialem faciunt cum dimidio: unde 25. Aſperi 12. ſolidos Lubecenſes reddunt, ſinguli Aſperi aſſem ferè Danicæ monetæ æquant, aut dimidium Lubecenſem. Suidas docet 210. κέρματα ante Juſtinianum ſtaterem aureum effeciſſe, ab ipſo ad 180. κέρματα ſtaterem redactum Erant tunc κέρματα publicæ monetæ & certi ponderis, ſed interpretes Suidæ miror, qui *æra minutiſſima* τὰ κέρματα verterunt, quaſi ex argento κέρματα nulla vel φόλεις fuiſſent. Suidas ſanè hoc nuſquam ſtatuit, nam & λεπτὰ & φόλεις & κέρματα ex argento pariter cadebant ac ex ære, in primis quando ad Daricos & ſtateres aureos componebantur. Hinc eſt quod Suidas diſertè in voce Κέρματα, Ἀργυραμοιβοὺς nominet, *Cambiatores argenti*, qui illa κέρματα dabant, aureos ſtateres recipientes.

pientes. Stateres autem aurei erant δίδραχμοι pondere, unde in argento 20. drachmas singuli stateres aurei valebant, prout rectè Suidas in voce Δαρεικοὶ computat, nam & Darici δίδραχμοι erant. Videamus jam κέρματα; Ducenta & decem faciebant 20. drachmas: nostræ monetæ uncias duas cum dimidiâ, aut thaleros Imperiales duos cum dimidio. Reddebat igitur κέρμα argenti $6\frac{6}{7}$ denariolos Lubecenses assi Danico pares, & quod excedit, sunt enim denarioli Danici $13\frac{5}{7}$. Hi denarioli nostri hoc numero faciebant obolum æreum, non verò ærei sunt sed argentei, & argenti κέρματα non æris, cum oboli majori magnitudine sint, quàm ut κέρματα dici possint, librales primò, minoris deinde ponderis. Sicque intelligendus Suidas, quando κέρματα unius stateris aurei 210. ὀβολὸς esse scripsit, aut 180. lucrante Justiniano in singulos aureos 30. κέρματα argenti, vel 30. obolos æreos, obolus enim æreus & κέρμα argenti ejusdem valoris erat. Κέρματα autem non semper eadem, nam & κερματίον legimus apud Pollucem, qui ex Ἀμφιδὸς Ἀμπελȣργῷ adducit μικρόν τι κερμάτιον. Ita quoque φόλεις vel φόλλεις origine suâ in argento fuisse propter tenuitatem & exiguitatem summam oportet, & cum valore oboli ærei concurrisse, unde oboli ærei κερμάτων seu φόλλων nomen adsciverunt. κέρματα enim καὶ φόλεις, quod veluti folia difflari possent, tenuis structuræ in argento, robustiora in obolis æreis repræsentabantur. Λεπτὰ quoque in nummulis propterea fuerunt, suâ naturâ ex argento κερματισθέντα, at in obolis æreis magis præsentia. Unde apud Marcum Evangelistam c. 12. v. 42. ἐλθȣ͂σα μία χήρα πτωχὴ, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐςὶ κοδράντης. Κοδράντης est quadrans assis ærei, oboli quoque veteris quadrans, ergo denarioli tres $\frac{3}{7}$ Lubecenses, & λεπτὸν unum denarioli $3\frac{3}{7}$ Danici, quæ κέρματα erant omnium minutissima, de quibus in antiquis legimus. Lucæ 21. v. 2. ista δύο λεπτὰ hujus viduæ rursus adducuntur, sine tamen explicatione. Videmus propterea nummos veteris ævi nihil fuisse nisi κέρματα pro cujusque usu, sed in auro & argento, non in ære, apud Judæos: nam de aliis gentibus mihi non disputandum sumam, quin ex ære κέρμασι, & ferri, & stanni rem suam & commercia stabilierent, ubi tantum argenti non suppetebat. Facilè videmus viduam hanc non λεπτὰ δραχμναῖα obtulisse, qualia

sunt

sunt apud Hesychium & alios, qui λεπτὸν & δραχμὴν argenti pari passu ambulare faciunt, & μέρ☉ ἑξάκις χιλιοςὸν ταλάντε appellarunt. sed minutissimum quod in argento habebant Judæi hanc viduam obtulisse dicendum est, quod erat veteribus *Gerah* vicesima pars sicli. Sunt ergo bina λεπτὰ in argento bina *Gerah*: quamvis Christi tempore tam sicli quam Genomen desierant, Judæi tamen secundum illa computum instituebant, Græcè loquentes Græcis nominibus exprimebant; Syrus duas octavas scilicet oboli explicavit, quæ sunt δύο χαλκοὶ, nam octo χαλκοὶ faciunt obolum. Ambrosius *æra duo* vocavit hæc λεπτά; meliùs Hilarius, qui denarios vocavit, ut nos hodie minimum in nummis denarium appellamus. Non enim ærea fuerunt hæc λεπτά, sed argentea κέρματα ἄσημα, more Judæis recepto, qui signatos nummos & peregrinos vultus non inferebant in sanctuarium aut gazophylacium, sed per collybistas in templo sedentes ea peregrina, cum opus esset, permutabant, ut haberent ἄσημα Judaica quæ offerrent: sic vidua hæc gazophylacium accedens, non ærea λεπτά, non κοδράντην æreum, sed ἄσημα Judaica duo Gerah in argento præbuit. Haud enim æreis utebantur ἀσήμοις Judæi, sed argenteis & aureis. Quod verò Lucas κοδράντην addidit, non ad metallum pertinet, sed ad valorem λεπτῶν. Quadrans verò æreus erat Romanus, & quadrans assis unius, ita ut si duo λεπτὰ quadrans assis Romani fuerunt, vix duos denariolos Lubecenses monetæ nostræ valuerunt. At si cum siclo & Gerah, quæ erant Judaica numismata, τὰ λεπτὰ componas, duo λεπτὰ $2\frac{4}{5}$ asses Lubecenses efficient: quam ob causam potius est hæc λεπτὰ ad Romani numismatis usum definire, & κέρματα argentea fuisse minutissima dicere, duorum vel trium denariolorum Lubecensium pretio, siquidem non frustra Lucas κοδράντην addidit, ut quo nummorum genere essent computandi significaret. Hesychius in τριαντοπόρνη etiam alia λεπτά, minima sanè, protulit, dum τρίαντα sive tres chalcos esse λεπτὰ viginti & unum prodidit. Τριαντοπόρνη, inquit, λαμβάνεσα τρίαντα, ὅ ἐςὶ λεπτὰ ἓν καὶ εἴκοσι. Hæc λεπτὰ ærea fuerunt, quorum septem chalcum efficiebant. Chalcus veteribus erat uncialis ponderis, λεπτὸν igitur septima pars unciæ, quæ drachmæ pondus in ære tenebat, & quod excedit. ideoque magnitudinem etiam drachmalem prætulit. Jam secundum quod asses &

oboli imminuti ſunt, & a priſtino pondere librali receſſerunt, ita quoque χαλκοὶ & λεπτὰ conſiderandi veniunt; obolo enim unciali exſiſtente, χαλκὸς duorum ſcriptulorum pondus non exceſſit, & λεπτὸν fuerit, cujus ne pondus quidem dici poteſt, octo ferè granorum, quanto magis cum ad ſemunciæ pondus ὀϐολὸς deſcendit, χαλκὸς erat ſcriptuli magnitudine & pondere, λεπτὸν vix 4. granorum, ſi 96. grana in drachmam numerentur. Tales igitur oboli 24. chalci 288. λεπτὰ 2016. libram Atticam vel Romanam effecerunt, & Chriſti temporibus maximè conveniunt, quando aſſes Romani ſemunciæ pondus non ſuperabant. Talia igitur λεπτὰ, ſive in argento ſive in ære conſiderentur, Hebræorum, Græcorum, aut Romanorum, ad nummos cuſos pertinere non poterant, ſed ſufficiebat illa ſub forſice cadere, & ad pondus certum redigi. Unde ſicli κέρματα erant τετράδραχμα & δίδραχμα, dimidius ſiclus κέρμα δραχμναῖον & δίδραχμον. Ultra ſiclum in argenteis nummis κέρμα majus Judæis non dabatur, minora verò κέρματα plura, quæ Judæis unquam ſignata fuiſſe non apparet. Ita non minus κατακερματίσαι dicitur, qui loco aureorum ſiclos permutat, quàm qui obolos. Stater δίδραχμος aureus valebat noſtræ monetæ quatuor unciales thaleros ſunt ſicli argentei octo: ita ut κατακερματίσαι ſit, quod Germanis dicitur, grob gegen klein Geld umbſetzen. quò Suidæ verba ſpectant: ἐξήγαγεν ἐκ τῆς ζώνης τοὺς χρυσοῦς Δαρεικοὺς κατακερματίσαι θέλων, καὶ διαλύσασθαι τῷ πανδοκεῖ. Quidquid ergo in argento recepit loco aureorum, κέρμα erat. Locus Eſaiæ 40. v. 12. Die Heyden ſind geachtet wie ein Tropff ſo im Eymer bleibet/ und wie ein Scherfflein/ ſo in der Wage bleibet. שַׁחַק eſt in Hebræo, ῥοπὴ in Græco. Non loquitur ibi de nummis aut de κέρμασι loco nummorum, ſed de minimâ limaturâ, aut fruſtillis, quæ κέρματα fracta lanci injecta ſponte ſuâ relinquunt quaſi micas, ῥοπὴν exiguam aut nullam dantes, ideoque nullius valoris æſtimatas: Has micas enim non magis conſiderari quàm guttam relictam in ſitulâ, dixit Propheta & ſicut gutta una, vel mica una auri vel argenti in lance, ſic quoque gentes omnes Deo haberi, h. e. nihili planè. quò etiam tendunt verba ſequentia: Sihe/ die Inſulen ſind wie ein Stäublein. Pulvis enim minutiſſimus & mica & guttula, quamvis pondere & ῥοπῇ non careant, vix tamen ſentiuntur, ſed halitu leviſſimo difflantur.

tur. Illud autem locus hic indicat, non alios fuisse nummos in lance, quam tales, qui micas istas & gebröckels solebant relinquere, quod faciunt κέρματα, non verò monetæ cusæ, cum hi sint liberati omnino a talibus detrimentis in lance quavis positi: illa vix liberari possint, quin semper aliquid cadat & separetur: Omnes enim nummi cusi, priusquam cudantur, κέρματα sunt, quod forcipe conscindantur, & ad pondus præparentur, ut cuneum recipere queant, sub quo sic compaginantur, ut nihil ampliùs decidere queat.

Crusta occurrunt apud Matth. Paris. conjuncta cum talentis & jocalibus ad Ann. 1252. p. m. 831. ejusque Glossarium explicat crusta laminas aureas, ex quibus aurifices vasa conficiebant, loquitur enim Historicus de auro: *Auri quoque sititor hydropicus talenta vel crusta aut jocalia adeò avidè* &c. emunxit. Sed hæ laminæ & crustæ haud pertinent ad eas lamellas, in pondere concisas, quæ nummorum loco veteribus fuerunt. Indicant tamen, quibus nominibus appellatæ sint istæ laminæ, ex quibus tam vasa quàm nummos olim, antequam cuderentur nummi, conficerent. ita ut crustæ & talenta sint massæ non cusæ, ut *Kikkar* apud Hebræos.

Apud Petronium libertus Trimalcionis, cum aliquid argenti se corrasisse jactat, seque ditiorem factum, lamellulas se parasse dicit: *Glebulas emi, lamellulas paravi*: respiciens procul dubio ad illum morem veterem, lamellis pro nummis utendi: meliusque illud quadrat, puto, quàm de lamis, lacunis & lacubus, aut vasis argenteis in lamellas deductis hanc vocem intelligere. Sic enim solemus nostra extenuare, cum invidiam verbis & rebus cupimus abesse. Novi Virum opulentum, qui pari ratione de suis opibus loqui selebat, Bricker vocando thaleros unciales, orbiculos scilicet & calculos lusorios, quasi nullius curæ aut momenti congestæ divitiæ forent, non majoris, quàm calculi aleæ.

Plutarchus autem cum nihil minutius in nummis reperire posset, usus est voce κερμάτων in M. Catone p. m. 339. loquens de servis jam inutilibus, senio & laboribus exhaustis, non vendendis ἀντὶ κερμάτων μικρῶν, sed alendis & curandis. Hic propriè κέρματα sumsit, pro parvis argenti frustillis, ut erant, non signatis aut cusis, sed loco minutæ monetæ, unà cum aliis cusis valentibus: neque enim illorum usum antiquum statim cessasse credendum est, nummis cusis

introductis. Sed & κέρματα pro nummis cusis sæpe sumi reperiemus, postquam omnia nomina non signatorum ad cusos transierunt, ut, cum de Cimone dicitur in ejus vitâ ab eodem, p. m. 484. οἱ δ᾽ αὐτοὶ καὶ νόμισμα κομίζοντες ἄφθονον παριςάμενοι τοῖς κομψοῖς τῶν πενήτων ἐν ἀγορᾷ σιωπῇ τῶν κερματίων ἐνέβαλλον εἰς τὰς χεῖρας. Hic κερμάτια aut nummi cusi sunt ex minimis in ære, vel non cusi in argento, nam utraque κερμάτια tunc dicebantur, & erant, & valebant. Quod verò observat Pollux l. 9. c. 6. p. m. 438. κέρματα, ἀλλ᾽ ἐ κέρμα λέγειν, Ἀτλικὸν, hoc quidem rationem aliquam habet, quod rarò κέρμα solum reperiatur, sed plura: unde διακερματίσαι majores nummos dicimur, quando in plures minutulos illos convertimus, quod nummis nondum cusis sæpius evenire necessè fuit, ut Aristophanes ἐν τοῖς σφηξὶ

—— δραχμὴν μετ᾽ ἐμῦ πρώην λαβὼν
Ἐλθὼν διεκερμάτισα μὲν τοῖς ἰχθυσιν.

h. e. drachmam illam totam & integram piscibus variis emendis impendi, ita ut in κέρματα & particulas argenti drachmam redigere opus fuerit, quemadmodum si quis hodie nummum argenteum sex assium Lubecensium in forum afferat, piscem emens uno asse, protinus κερματίσαι oportet, quod Germanis dicitur, das Sechsschillings Stück verwichseln. recipit ergo κέρματα in dimidiis aut integris assibus, vel etiam apud Brunsvicenses, & Saxones in denariolis minutulis. hoc jam κερματίζειν in nummis cusis dicitur, & observatur. At propriè hoc non est κερματίζειν, sed nummum majorem commutare cum minoribus, unde idem Pollux l. 7. c. 33. p. m. 366. ὁ νῦν κόλλυβος ἀλλαγή. καὶ τὸ καταλλάτιειν νόμισμα, καὶ κερματίζειν. Ἀργυραμοιβὸς dicitur, qui talem mensam exercet; licet aurum commutetur, & aurum reddat, nam in argento plerumque commutando trapezitæ versabantur. Νομισματοπώλης verò & νομισματοπωλικὴ idem est quod ἀργυραμοιβικὴ, nisi quod per illam nummi soli contra nummos alios vendantur, per hanc verò aurum & argentum omne commutetur. Aliud adhuc est ἀργυρογνώμων & δοκιμαςὴς, sed plerumque in eundem hominem coincidunt, quod ἀργυραμοιβὸς & ἀργυρογνώμων esse debeat, ne decipiatur. Aliud

autem

autem eſt κέρμα ſuâ naturâ, & a κείρω deſcendit, quod eſt tondeo & ſcindo, nihilque commutationi ſimile habet, omnes particulæ abſciſſæ a ſuo integro propriè dicuntur κέρματα: ſic capilli tonſi & cadentes ſub forfice κέρματα ſunt; minutiæ cujuſvis rei cultro ſimilique inſtrumento defalcatæ κέρματα ſunt; etiam λόγων κέρματα ſunt, μεταφορικῶς, quod ex multis particulis ſermo integer conſtet, & integra in multa minuta diſpeſcantur ac ſolvantur. ut Cratinus ἐν Τροφωνίῳ ἀργυροκοπιςῆρας λόγων vocavit apud Pollucem l. 7. c. 24. Sect. 2. p. m. 350. Sic quoque in nummis fruſtilla, quæ quis ab integris diſcidit & appendit, aut κόμματα dicuntur, ſi majora ſunt, aut κέρματα, ſi minora & minima. Hoc propriè eſt κέρμα & κερματίζειν in nummis, nempe fruſtula forfice abſcindere auri vel argenti vel æris, eaque appendere, donec pretium conventum appareat in librâ. At hoc nummis cuſis non convenit, niſi quod antequam ſignentur, etiam κέρματα & κόμματα fuerint, quæ per cuneum & monetam in aliam monetam tranſeunt, nec ampliùs reſpiciunt illud argentum non ſignatum, vel ſignatum, unde monetarius illa ſuſtulit, ſed ſuæ notæ fiunt, ſibique ſapiunt ſolis. At in nummis non cuſis hæc κερμάτων fœtura ſemper reſpicit illam matrem a quâ deſcenderunt, nec κέρμα dici poteſt, niſi præcedat aliquod integrum ex cujus ſinu decidit. Drachmam igitur argenti ſi quis teneat non ſignatam, illamque forfice decurtet, & particulam auferat hodie, illud quod abſtulit minutum, κέρμα fuerit omnino dicendum, ſi cras aliâ particulâ indigeat, rurſus ad eandem drachmam recurrit, et aufert quantum ſatis eſt, tunc ecce aliud κέρμα cecidit, huncque κερματισμὸν tamdiu repetit, donec tota illa drachma his κέρμασι ſit abſumta, quod eſt Ariſtophanis διακερματίζειν. Si drachmam fortè dimidio partitus eſt, quod ſic uſus ejus flagitaverit, κόμμα potiùs erit quàm κέρμα, nam minutiſſima in nummis talibus κέρματα dicuntur, ultra quæ nihil minutius dari poteſt. Nec certo pondere χέρματα talia fuerunt, ſed alterum altero majus & ponderoſius, unde κέρμα & κερμάτιον orta ſunt, hanc rem ſignificantia. vix enim forfex hæc judicare poteſt, ſed libra, ubi κέρμασι κερμάτια conjungi neceſſe fuit, donec exiret illud pretium, quod exigebatur. Sic cum Phocion apud Plutarchum quærit, p. m. 758. num gratis non liceat mori Athenis, εἰ μηδὲ ἀποθανεῖν Ἀθήνησι δωρεάν

ρεῶν ἐςὶ, ἐκέλευσε τῷ ἀνθρώπῳ δȣ̃ναι τὸ κερμάτιον, quod ex ſacculo promens tradebat, ut carnifici darent. Interpretes volunt æreum fuiſſe illud κερμάτιον, quod quidem eſſe potuit, ſed & argenteum eſſe potuit, nam in utroque metallo κερμάτια dabantur, nec illud Plutarchus diſertè memoravit, æreum fuiſſe, nec quanti pretii, licet exigui fuiſſe κερμάτια ſciamus. Ejuſdem naturæ eſt κόλλυβος nummulus, quem quoque inter κερμάτια recenſere poſſumus, priuſquam ad æreos nummos cuſos fuit translatus cum aliis κερματίοις, quam ob rem Gloſſæ veteres Latinæ *Collybus*, κερμάτιον reddiderunt; & Heſychius bovem incuſum habuiſſe κόλλυβον tradit: Κόλλυβος· εἶδος νομίσματος, καὶ ἐν τῷ χαλκῷ κεχαραγμένος βȣ̃ς. ita ut etiam βȣ̃ς hic nummulus dictus reperiatur. Omnino, poſtquam nummi cudi cœperunt, & nomina non cuſorum iis relicta ſunt. Nam & κολλυβιςαὶ & κερματιςαὶ, & Latinis *nummularii* dicti ſunt argentarii, qui minuta iſta permutabant majoribus nummis:

Οὐδεὶς ἐπρίατ' ἂν δρέπανον ȣ̓δὲ κολλύβȣ,
Νυνὶ δὲ πεντήκοντα δραχμῶν ἐμπολῶ.

Τρικόλλυβον nummum habet Pollux p. m. 434. qui ter κολλύβȣ pondus habuit, ni fallor, in ære, poſtquam ad nummos cuſos res rediit. Quin & τρικόλλυβον formâ bovis tunc impreſſum & excuſum nummum factum eſſe, ut κόλλυβον, non diffiteor me credere, atque Polluci fidem adhibere, licet nomen ipſum κολλύβȣ & τρικολλύβȣ ante nummos cuſos de non cuſis dictum eſſe ſentiam, & de eodem pondere æris, ſine bovis tamen expreſſâ figurâ. Videmus igitur ex nummis non cuſis illorumque naturâ & moribus primùm κέρματα, ejuſque generis dictiones fluxiſſe, & deinceps ad nummos cuſos tranſlatos eſſe, unde Ariſtophanis verſus ἐν δαιταλεῦσιν, quem Pollux citat p. m. 438. ȣ̓δ' ἀργύριον ἐςὶ κεκερματισμένον, aut κατακερματισμένον, ut legitur p. 366. duplici ſenſu ſumi poteſt, aut de ἀργυρίῳ cuſo, aut non cuſo. nam κέρματα hujus ἀργυρίȣ, quin non cuſa fuerint, Ariſtophanis ætate, nullus dubito, ut τριτημόρια & τεταρτημόρια drachmæ, & alia κερμάτια his minora: quæ ſi quis per æreos nummos repræſentata fuiſſe dicat, & κέρματα nihilominus appellata, haud ego quidem refragabor, modò concedat, ejuſmodi

modi κέρματα improprie tribui χαλκοῖς & æreis, cum propter argentum quod repræsentant, κέρματα ſint, non propter æs. Ærei enim nummi, qui κέρματα argentea reddebant, ſatis robuſti & ampli illis temporibus, ut cuneum accipere poſſent, quædam verò κέρματα argenti ſic comparata, ut nec cuneum aut malleum ferrent, nec operam ullam mererentur. Reliquam litem quam movet Pollux de κέρμα & κέρματα, facilè ſopiri poſſe video; haud enim tanti eſt hodie, ſive Atticè, ſive Doricè loquamur, utrumque Græcè ſit. Ideo p. m. 366. ſic infert. Κέρματα δὲ πολλῶν πληθυντικῶς εἰρηκότων, κέρμα ἐνιῶς Ἄμφις εἴρηκεν ἐν Ἀμπελȣργῷ, καὶ Ἀντιφάνης ἐν Κύκλωπι. Sed p. 438. l. 9. c. 6. ſic illa effert, κέρματα ἀλλ' ȣ̓ κέρμα λέγειν Ἀτ]ικὸν. Παρὰ μέν τοι τοῖς Δωριεῦσι καὶ τὸ κέρμα ἐςὶν εἰρημένον. εὕροι δ' ἄν τις αὐτὸ καὶ παρὰ τοῖς Ἀτ]ικοῖς, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ Ἄμφιδος ἀμπελȣργῷ. μικρόν τι κερμάτιον. καὶ παρ' Ἀντιφάνει ἐν τῷ Κύκλωπι. Κέρμα γὰρ τυγχάνω. ἐν μὲν τῷ Φιλίππȣ Φιλευριπίδι. Οὕτως οἴεται κερμάτιον περισπᾶσαι αὐτȣ̃. Hoc ſanè dicere vult, κερμάτιον non potuiſſe dici, niſi κέρμα in uſu fuiſſet. deinde etiam Atticis non ita ſtrictè hoc obſervatum, ſed infrequens tamen eſſe: quod non ad puritatem aliquam linguæ ſpectat, ſed ad uſum, quod plerumque κέρμα ſolum non reperiretur, ſed plura neceſſe concurrerent ad pretium aliquod juſtum faciendum, ut ante monui, dum nummi non cuſi κέρματα fuerunt, nam in nummis cuſis librâ vix opus erat, niſi antequam cuderentur, ſigno verò recepto, pondere jam ſibi conſtabant, ut nihil opus eſſet appendere, niſi propter furta, & roſos ſi timerent nummos.

Κέρματα igitur nummorum non cuſorum propria fuerunt, quæ etiam κόρμος in veteribus Gloſſis leges vocari, ein Stück Germanicè, *talea* veteribus, ein abgeſchnitten Stück / quod etiam ex κέρμα deſcendit. Et ex illo more veteri τὰ κέρματα pergunt dici, ut & δραχμαὶ, quæ non ſolùm pondere conſtant, ſed & monetâ, cum olim pondus Argenti, v. gr. drachmæ, κέρμα faceret, non monetam. Sic loquitur Plutarchus de Adulatorib. p. m. 61. Scribit enim Arceſilaum Philoſophum, ni fallor, Platonicum, Apellem Chium ægrotum decumbentem aliquando viſitaſſe, & cum nihil reperiſſet, niſi ſummam paupertatem,

Πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖαν, καὶ αἰθέρος ἤπιον ὕψος.

ipſum

ipſum rediiſſe afferentem εἴκοσι δραχμάς; quas clam cervicali ægrotantis, cùm ipſum commodiùs jacentem videre vellet, ſuppoſuit, διακινῶν τὸ προσκεφάλαιον αὐτῦ, λαθὼν ὑπέβαλετο κερμάτιον. Loquitur ſanè ac ſi nulli nummi cuſi fuiſſent, nam neque δραχμὴ, neque κερμάτιον νόμισμα γεγραμμένον aut cuſum naturâ ſuâ ſignificat, ſed intelligi poſſunt ſolo pondere, minutatim & fruſtillatim deſecta. Salmaſius locum Joh. 2. v. 15. τῶν κολλυβιςῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα, de æreis tantùm nummis vult capi, quod κέρμα nummum æreum aliquando & ſæpius ſignificare didicerit, p. m. 507. de uſur. Bene tamen quod ſe ſtatim corrigat, & argentarios dici, non ſolùm qui argentum, ſed & qui aurum & æs tractant, tum verò etiam apud Alexandrinos χάλκινα de nummis argenteis dici monuit, & Arabicum Interpretem drachmas reddidiſſe, quæ ſunt argenteæ. Nihil enim certius eſt κέρμα quoſcunque nummos hic ſignificare, ſive cuſos, ſive non cuſos, quos promercales his κερματιςαὶ & κολλυβιςαὶ petentibus divendebant, ſive aureos vellent, ſive argenteos, nam de æreis nummis inter Hebræos uſitatis vix ullibi Scriptura loquitur, niſi peregrinis & aliunde illatis. Sicut igitur argentarii dicuntur, qui nummos omnis generis in menſâ ſuâ exponunt, ſic etiam κερματιςαὶ & κολλυβιςαὶ Græcis, non qui ſolos κολλύβυς & κέρματα ærea tractant, ſed omnis generis nummos, qui in κολλύβυς & κέρματα redigi poſſunt; ipſamque naturam κολλύβων & κερμάτων aperiunt ac reſpiciunt, quod omnis metalli κέρματα & κόλλυβοι fuerint; poſtea verò nummis cuſis ſuccedentibus, minutiſſimum & viliſſimum tam in pretio, quàm in metallo κόλλυβος & κέρμα ſtricte cœperit dici. Nam quia plerumque minutis nummis mercari cogebantur, variis maſſis aut lateribus indigebant, aut talentis, idcirco nummi quivis κέρματα & κερμάτια dici pergebant, ut Hegeſander apud Athenæum l. 6. c. 17. d. m. 260. de Philippo ſcripſit: ἀπέςειλεν ἱκανὸν κερμάτιον. Er hat Ihnen Geld genug geſchicket. de quovis enim metallo intelligi poteſt, & de omnis generis nummis, non ſpeciatim de minimis.

Cui ſimile eſt, quod Archeſtratus vetus Poëta ψήφυς nummos vocaverit, quos δονεῖν & ſonare nummularii ac locupletes alii ſolebant apud Athenæum l. 7.

Jam quod de drachmis dixi, drachmæ pondus in auro ducatum noſtrum

noſtrum Hungaricum efficit, ſi nummi fuerunt aurei, de quibus loquuntur. Sed hoc minimè patet, aut certò infertur, licet 70. Interpretes Nehem. 7. v. 71. νομίσματα vocent drachmas illas. Etzliche Väter gaben 20000. Gülden. Erat enim drachmæ pondus nummis ferè adæquatum, nam aliàs per libras potiùs numerare & exprimere potuiſſent, ſed hæc, ut dixi, in utramque partem ſumi poſſunt, & in incerto manent. nos certa potiùs ſequimur, & ſequi oportet.

CAP. XXVII.

De Ἀργυριόις.

QUin & illa vox, ἀργύριον, propriè ad nummos ab initio ſpectavit, cum nondum nummi cuſi vigere cœpiſſent, ut ἄργυρον ad omne aliud argentum, quod nummis non erat dicatum, ut ante monui; manſitque in nummorum ſignificatione, poſtquam nummi etiam cuſi ſunt, ut argentum apud Latinos. unde Plutarchus in Niciâ p. m. 533. Lamachum Ducem Athenienſium dicit ſolitum ἀπολογίζεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις μικρὸν ἀργύριον εἰς ἐσθῆτα καὶ κρηπῖδας ἑαυτῷ. erat enim paupertatis ſtudioſus, nec niſi maximè neceſſariis gaudebat. Aliud autem eſt ἀργυρίδιον, nummulus ſcilicet minutiſſimus argenteus, quàm ἀργύριον μικρὸν, ut habet Ariſtophanes teſte Polluce l. 9. c. 6. p. m. 438. in Τριφαλλῆτι. Αἰτοῦντι τὰς γυναῖκας τ' ἀργυρίδιον, petens a mulieribus nummulum argenteum, ut mendici ſolent, ein Hellerchen/ ein Scherffchen. At quod Pollux ibidem ἄργυρον & ἀργύριον, χαλκὸν & χαλκίον idem eſſe aſſerit, haud ego quidem nego, Pollucis temporibus, ut noſtris, hæc jam confuſa eſſe, fuiſſe: exemplum verò ipſum, quod ex Ariſtophanis Βατράχοις adducit, monere ipſum poterat χαλκὸν propriè æs ſignificare quodvis, χαλκίον verò nummum, τούτοις τοῖς πονηροῖς χαλκίοις, χθές τε καὶ πρώην κοπεῖσι τῷ κακίςῳ κόμματι. Nam quod cauſam reddit συνωνυμίας his verbis: τὸν δὸ νῦν χαλκὸν οἱ Ἀττικοὶ χαλκίον εἰώθασι καλεῖν, ὡς ἀπὸ τοῦ ἀργύρου ἀργύριον, καὶ ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ χρυσίον, vereor ut ſubſiſtere poſſit, cum Attici non

 minus

minus χρυσὸν quàm χρυσίον, ἄργυρον quàm αργύριον, χαλκὸν quàm χαλκίον dixerint, at nullam hujus flexionis causam fuisse aliam quàm *identitatem* ab initio, non facilè persuaderi potero, nam ut ἀργυρίδιον ab ἀργυρίῳ differt, ita quoque ἀργύρειον ab ἀργύρῳ. Salmasius ipse l. de usur. p. m. 424. hanc distinctionem ἀργυρίου, χρυσίου & χαλκίου non respuit, sed de nummis signatis solùm intelligit, ego etiam de nummis non cusis, qui rudes fuerunt quidem in auro & argento, νομιζόμενοι tamen, & inter nummos recepti, pretium facientes mercibus. Erant igitur & illi χρυσίον & ἀργύριον, non solum χρυσὸν & ἄργυρον. Habemus igitur trium generum argenteos cusos, & Hebræis usitatos illis temporibus.

Eusebius ex Matthæi 26. v. 15. Τριάκοντα ἀργύρια τριάκοντα στατῆρας explicavit: alii ἀργύρια etiam denarios dixerunt. Camerarius l. de numismatis Græcis & Latinis asserit, se didicisse ex Græcorum commentariis, singula ἀργύρια valuisse denariis centenis, id est, minâ Atticâ, ut & ἀργύριον in historiâ Evangelicâ reduxisse ad decem Coronatos, quod Beyerus de Siclo ex ipso recenset. Nec mirum est ἀργύριον & ἀργύρια tam diversis ponderibus passim produci. Omnibus enim ferè nominibus nummorum non cusorum hoc accidit, ut mutatâ provinciâ pondus etiam mutent, & nomen retineant, quod cuique suum pondus νενομισμένον fuerit. Inprimis illas vicissitudines subiit vox ἀργυρίου & ἀργυρίων, quæ facilè ad nummos omnes argenteos tam signatos quàm non signatos transiit; quando enim propria nomina non succurrunt, communibus nos exprimimus. Quâ ratione igitur alibi ἀργύρια sumi soleant hic non quærimus, sed quomodo in Sacrâ Historiâ sese dent intelligenda. Et non reperimus per ἀργύρια singula denarios centenos intelligi, nec decem Coronatos, illa enim a populo Judaico erant aliena pondera in argento, noverantque etiam minam suo מנה satis exprimere, & μνᾶς vocare, ita ut ἀργυρίων vox non congruat nisi argenteis non cusis, qui Hebraicè שקלים dicebantur, Græcis στατῆρες & τετράδραχμοι cusi, ἀργύρια, igitur non cusi. In aliis quapropter regionibus aliter ἀργύρια pondere numeroque quærenda supersunt, haud eandem rationem cum Judaicis observantibus. Ἀργυρίδας etiam vocare possemus hæc ἀργύρια, nisi contra genium & morem linguæ Græcæ hoc esset, quare nihil juvit Alexarchum Cassandri Macedoniæ Regis fratrem, quod διαλέκτους

ἰδίας

ἰδίας εἰσήνεγκεν, aut introducere voluit, inter alia τὴν δραχμὴν ἀργυρίδα vocando, ut est apud Athenæum l. 3. c. 20. p. m. 98. nemo enim Græcorum ejus dialectos recepit, aut consensum præbuit, unde quoque est, quod ἀργυρίδες apud Græcos non drachmas argenteas, sed vasa & phialas significent, ut ex Polluce & aliis Lexicographis constat. Hoc tamen videmus, Alexarchi ætate ἀργυρίδος vocabulum nondum introductum fuisse, aliàs ab Alexarcho non opus fuisset introduci, sed consensu postea accedente, civitate Græci vocem donarunt, & quid significare deberet imposuerunt, non attendentes Alexarchi autoritatem. Exstat epistola Alexarchi apud Athenæum ex meris ejusmodi locutionibus consignata, novis ac inusitatis, de quâ rectè judicat idem Scriptor: Τί δὲ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δηλοῖ, νομίζω ἐγὼ μηδὲ τὸν Πύθιον διαγνῶναι. nec Oedipum ego.

Ἀργύρια igitur dictis locis sunt sicli τετράδραχμοι non cusi, argenti verò Judaici, quod sicli Sancti pondere in templo oblatum erat, ἀργύρια propterea dicta, quod argentum essent probatum, nihilque aliud; & diversum a nummis cusis. nam aliàs & Propheta & Evangelista vel δραχμὰς vel διδράχμους vel denarios illa ἀργύρια vocasset. Sed & drachmæ argenti & δίδραχμοι non cusi ἀργύρια dici possunt hoc sensu. & observari debet ἀργύρια neutro genere conjungi cum τριάκοντα, non ἀργυρίους. Sic quoque c. 27. ἀργύρια ubique leguntur, non τὸ ἀργύριον nec οἱ ἀργύριοι, ut nec argentum fuisse quodvis, sed ponderatum, examinatum, nummariæ potestatis κέρματα, non verò cusos nummos intelligamus. Ἀργύρια quoque vocantur, quæ Scribæ & Pontifices Judæorum custodibus promittebant Matth. 28. v. 12. ἀργύρια ἱκανὰ quod Lutherus non vertit Silberlinge / sed Geldes genug. & quidem rectè: omnia enim ἀργύρια cujuscunque ponderis, nummis destinata pecuniæ sunt. Ἀργύρια verò dicuntur non ἀργύριον, quod essent plura frustula κεκερματισμένα & diversi ponderis: nec de cusis nummis observo ἀργύρια in sacro codice fuisse usurpata. ideoque Marcus eandem historiam referens simpliciter dicit c. 14. v. 11. ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι. Sie verhiessen Jhm Geld zu geben. idem esset, si ἀργύρια dixisset, nisi quod *complexum* ut loquuntur Logici, sit ἀργύριον, ἀργύρια verò divisim & separatim intelligantur. & tam ἀργύριον quàm ἀργύρια, de nummis non cusis tamen. Haud enim ut alii in popu-

lo Judaico Pontifices & Scribæ ac Ecclesiastici nummos peregrinos, denarios aut drachmas, aut διδράχμους aut stateres cusos videntur secum servasse, sed sola Judaica ἀργύρια non cusa, quæ collecta ἀργύριον dicebantur, sed per particulas ἀργύρια, quæ etiam Judæ obtulerunt.

Sic in Actis Apostolor. c. 19. v. 19. dicitur, εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε, quod vertit Lutherus 50. tausend Groschen. Verbum verbo si reddas incongruus sensus prodit: Silbers aut an Silber fünffzigtausend / quæ, quamdiu sine pondere sunt, intelligi nequeunt; Grossi verò Saxonici nequaquam sunt, quid enim illis eo tempore in Asiâ negotii? rectè igitur si explicari debet hic locus, erit ἀργυρίων μυριάδας πέντε, funffzigtausend Silberlinge / ac idem est jam cum ἀργυρίου; nam ἀργύρια sive τετράδραχμα sive δίδραχμα considerentur, sive Judaico more non cusa, sive Græco signata, si collecta sumantur ut una massa sub uno nomine, non sunt nisi ἀργύριον. quam ob causam ἀργυρίου μυριάδες πέντε, non possunt esse in suas particulas & pondera resoluta, nisi ἀργύρια, quorum singula Judæis erant plerumque τετράδραχμα, secundum siclum Sanctuarii, & faciunt hodiernæ monetæ thaleros unciales 25000. Græcorum verò more μυριάδες ἀργυρίου non nisi drachmas significant, quæ subintelliguntur: ut sexcentis exemplis Græcorum Historicorum probari poterit, qui μυριάδας elliptice non nisi per drachmas explicarunt. Et quonian Ephesi, ubi tam Judæis quàm Græcis domicilium, hæc acta sunt, summa ista ἀργυρίου μυριάδων πέντε, quæ formula Græca est, non debet nisi Græco more numerari, nequaquam verò Judaico: siquidem Græcæ linguæ dominium ibi præpollebat. qua ratione ἀργυρίου μυριάδες πέντε ad nostram monetam non erunt nisi unciales thaleri 6250. quod pretium libris combustis, qui illic memorantur longè meliùs convenit, quàm si de Judaicis ἀργυρίοις interpretari velimus. Nisi enim sic restringantur μυριάδες, in infinitum ad talenta & Centenaria istas πέντε μυριάδας extendere liceret, quod a S. Scripturæ mente, & genio loquendi procul abest, quæ non dubiam, sed certam omnino, summam indicare voluit, eam quam dixi. Nam ideo ἀργυρίου vocabulo usus fuit, non ἀργυρίων, ut Græcorum more ἀργύριον illud intelligeretur. Rectè observat Pollux l. 3. c. 10. ἀργύρια Græcis non sæpe dici de nummis, aut eleganter,

ganter, ut nec *argenta* Latinis. Ἀργύρια δὲ κατὰ πλῆθος ἥκιστα λέγουσιν Ἀττικοὶ εἴρηται δὲ που, quod explicat l. 7. c. 24. p. m. 350. Ἀργύριον τὸ νόμισμα. εἴρηται δὲ καὶ ἀργύρια ἐν Ἀριστοφάνους νήσοις. Est igitur in sacro codice hoc peculiare, quod per ἀργύρια non exterorum nummos signatos sed Judæorum ἀσήμους intelligat, qui magis argentei sint, quàm denarii aut drachmæ. Alio loco p. m. 438. etiam ἀργύρια Eupolidis Comici autoritate stabilivit, si quis de Aristophane fortè dubitaret: ἀργύρια, inquit, ἐπὶ τοῦ ἀργυρίου σπανίως ἂν τις εὕροι, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀττικοῖς. ἐγὼ δ᾽ εὗρον ἐν ταῖς νήσοις Ἀριστοφάνους, εἰ μὴ ὑποπτεύεται τὸ δρᾶμα ὡς Ἀριστοφάνους γνήσιον. ἀλλ᾽ ἔτι γε οἱ κόλακες Εὐπόλιδος ἐν οἷς εἶπε.

Φοροῦσιν, ἁρπάζουσιν ἐκ τῆς οἰκίας
Τὸ χρυσίον, ἀργύρια πορθεῖται.

Sed hoc non extendendum ad ἀργύρια quæ sunt argenti fodinæ, ut χρυσία, auri fodinæ, quod me docet Pollux l. 3. c. XI. dicens: ἀργύρια, μέταλλα, καὶ χρυσία μεταλλεύειν, ὀρύττειν, ἐπικατατέμνειν, καινοτομεῖν. Hic enim ἀργύρια, μέταλλα, & χρυσία, sunt ipsæ fodinæ, ex quibus argentum metallum & aurum fodiuntur, hauriuntur, exscinduntur, & ut nova eruuntur. Sic igitur lemma vel titulus hujus capitis corrigi debet. περὶ χρυσίων ἀργυρίων καὶ μετάλλων. de auri, argenti, & metallorum fodinis: quibus subjungi debet: *Argenti, metallorum & auri fodinas exercere, fodere, exscindere, novas repertas aperire*, &c. Sic quoque Plutarchus in M. Crassi vitâ p. m. 543. quem vocat divitem, ὄντων αὐτῷ παμπόλλων ἀργυρίων, quod ipsi fuerint *oppidò multæ argenti fodinæ*. Ut enim ἀργύρια pro nummis rarò in plurali usurpatum credit Pollux, sic ἀργύρια pro fodinis singularem numérum non agnoscit, ut nec χρυσία nec μέταλλα· Has igitur significationes vox ἀργύρια recipit, quæ in nummis quidem jam est confusa, & tam de cusis quàm non cusis effertur, de argento rudi non dicitur in plurium numero, de fodinis non utimur in singulari, de nummis tam in singulari quàm plurali. Egregius est locus Plutarchi in Catone minore p. m. 762. ubi ait, κληρονομίαν αὐτῷ προσγενομένην ἀνεψιοῦ Κάτωνος ἑκατὸν ταλάντων, εἰς ἀργύριον συναγαγὼν παρεῖχεν ἄνευ τόκων χρῆσθαι τῷ δεομένῳ τῶν φίλων. Ea erant

tunc tempora, ut ſine nummis cuſis emi aut vendi nihil poſſet Romæ, hereditas autem quæ obvenerat, centum talentis argenti æſtimata valebat, in variis rebus, quas in nummos cuſos convertit, quod vocat ἀργύριον, ut τάλαντα, res omnes, ex quibus nummos facere poſſet ac comparare. ſive argentum, ſive æs, ſive aurum, ſive gemmæ, ſive veſtes, vel ſuppellex alia in maſſâ hereditatis eſſent, talentorum plurium valorem æquantia, dicebatur hereditas tot talentorum. ita ut, cur talenta & minas & libras toties in Scriptoribus occurrere neceſſe ſit, animadvertamus, nec ſemper nummos cuſos ſignificari, ſed res omnes, ex quibus talenta &c. in nummis cuſis conflare licet, aut relinquere in argento non cuſo quantum velis. Primum enim fuit & antiquiſſimum res rebus permutare, deinde argento non cuſo res in poſſeſſionem accipere, tunc etiam nummis publicè cuſis eas adquirere, & ultimò omnibus illis viis in emendo & vendendo uti, & permutatione, & argento non ſignato, & nummis ſignatis, prout hodie emtio venditio inſtituitur. Nec ſine cauſâ quiſquam ἀργύρια ſic diſtingui ab aliis nummis dicat; neque enim Hebræor. nomina, neque Perſarum, neque Græcorum vel Latinorum impoſuerunt, ſed ſimpliciter ἀργύρια vocarunt, quod nihil niſi argentum eſſent, non publicè ſignatum, ſed pondere ſuo ſolvendum; nam cur non Siclos aut *Keſitha*, aut *Gerah*, aut ſi quæ alia nomina occurrunt, nummos hos vocarunt? ideo ſanè, quod nulli nummi ſignati ſic vocarentur, ſed pondera nummorum eſſent. nec in ſicli pondere ſolùm ſolveretur argentum, ſed & minori, & majori fortè; hinc nullum nomen convenientius talibus ponderibus argenti quàm ἀργύρια. Sic Moſes præcipit ex ore Dei; ἀποδώσεις αὐτὰ ἀργυρίου, καὶ λήψη τὸ ἀργύριον ἐν ταῖς χερσί σου, καὶ πορεύσῃ εἰς τὸν τόπον, ὃν ἂν ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σου αὐτὸν, καὶ δώσεις τὸ ἀργύριον ἐπὶ παντὸς οὗ ἂν ἐπιθυμῇ ἡ ψυχή σου. Videmus nullo alio nomine nummos iſtos quàm ἀργυρίου vocatos, nec aliud quidquam erant quam ἀργύρια, etiamſi diverſo pondere traditum eſſet. At quod hodie ad nummos ſignatos nomen τοῦ ἀργυρίου, ἀργυροῦς, & ἀργυρέων referatur, primævam ſignificationem & propriam nequaquam tollit, ſed a non ſignatis ad ſignatos tranſlata facilè fuerunt, ut κέρματα & κερματίζειν argentum, propriè fuit antiquis argentum in parvas particulas ſecare, & κόπτειν de majoribus fruſtis dicebant,

dicebant, quod postea nummos cudere dixerunt, postquam nummi publicè signati prodierunt. Tunc enim ὀβόλων & κερμάτων nomina nummis certis & certi ponderis dabantur, olim non sic: quodvis minutum segmentum κέρμα dicebatur, quodvis ὀβελίσκε formam præferens ὄβολος erat. Jam quod non constet Christi temporibus Judæos nummis publicè cusis usos esse, ἀργύρια sanè non possunt esse nisi nummi, & frusta argenti non signata. ideo Hottingerus optimè: *usitatè in ipsâ Scripturâ Siclus pro argenteo, & vicissim argenteus ponitur pro Siclo*: iterumque *Ἀργύρια & Sicli sunt æquipollentia.* item illud: *nomine ἀργυρίων simpliciter positorum Siclos intelligi.* Hoc sanè N. T. paginæ passim comprobant, ubi sicli nulli ampliùs leguntur, sed ἀργύρια ubique. Et cum Pollux dixerit, ἀργύρια non satis esse Græcum aut Atticum, verum hoc est, si χρήματα & opes intelligantur, tunc enim vix ἀργύρια commodè vocabuntur, ut ἀργύριον, nam nec Latini plurium numero argenta, sive de nummis, sive de facultatibus pronunciarunt. Græci verò de nummis & ἀργύριον & ἀργύρια usurparunt, ut Aristophanes quod Pollux adduxit l. 7. c. 24. p. m. 350. Καὶ ἀργύριον τὸ νόμισμα. εἴρηται δὲ καὶ ἀργύρια ἐν Ἀριστοφάνες νήσοις. Hinc est, quod priore loco conjungat: τὸ δ' ἀργύριον καλεῖται χρήματα καὶ νομίσματα ὥσπερ καὶ τὸ χρυσίον. ἄργυρα δὲ κατὰ πλῆθος ἥκιστα λέγεσιν Ἀττικοὶ, εἴρηται δέ πε. Hæc mens est: Argentum cum dicitur, tam vasa & supellectilem omnem argenteam pariter ac nummos comprehendi, at cum ἀργύρια dicunt, hoc non intelligi nisi de nummis, non verò de argento reliquo. Josephus l. 4. Antiquit. p. m. 127. eadem voculâ usus est. Οἱ δὲ λαβόντες ἀργύρια, εἴτε τινα τῶν καρπῶν ὑγρῶν ἢ ξηρῶν, nec nisi de nummis intelliguntur Hebræorum ἀσήμοις. reliqua enim aurea & argentea non oblitus est etiam afferre: ὁ δὲ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ὑφελόμενος: & paulo post: ἐὰν δέ τις χρυσίον ἢ ἀργύριον εὕρῃ; sed hæc non sunt ἀργύρια, quæ de solis argenteis dicuntur inter numismata. Usus est quoque eâ voce pro nummis cusis, ni fallor, nam Themistoclis ætate vixit Timocreon Rhodius Poëta, apud Plutarchum in Themistocle p. m. 122. —— ἀργυρίοισι σκυβαλικοῖσι πεισθεὶς. —— & mox: ἀργυρίων ὑπόπλεως, adeò ut illa vox nummos primò non signatos, qui vera erant ἀργύρια, Silberlinge/significaverit, postea quoque ad nummos cusos translata sit, illos pariter ἀργύρια vocando communi nomine, sive

sive γλαῦκες essent, sive χελῶναι, sive δραχμαὶ, sive denarii, modò argentei forent: unde omnes illæ λέξεις, ἀργυρικὴ ζημία, ἀργυρικὸν τίμημα, ἀργυρώνητοι δοῦλοι &c. de nummis non signatis tam diu intelliguntur, donec nummi cusi successerunt, aut unà cum non cusis pretium rebus posuerunt. Nec solùm ἀργύρια pro nummis non cusis accipi passim docemur, sed etiam ἀργύριον. ut Josephus l. 5. Antiq. c. 9. p. 155. de Abimelech Gideonis ait: λαβὼν ἀργύριον παρ' αὐτῶν, respiciens ad verba libri Judicum c. 9. v. 4. und gaben Jhm siebentzig Silberlinge aus dem Hause Baal-berith, in Sichem. nec intelliguntur nisi nummi non cusi, ex fano illo depromti, ita ut ἀργύριον propriè fuerit in nummis & ἀργύρια, ἀργύριον verò in argento quovis alio, quæ tamen tempus & usus facilè confudit. Quin & ἀργύρια omnes nummos aliquando significant, tam cusos aureos, & argenteos, & æreos, ut in Synopsi l. 19. t. 2. γέγονεν ἡ πρᾶσις ἀργυρίων ἐπινεμηθέντων, χωρὶς γὰρ ἀργυρίων οὐ συνίσταται πρᾶσις. Latinè, *sine argenteis venditio non contrahitur.* Nummos enim cujuscunque generis, quos paciscor, sub his argenteis comprehendimus. Sed hæc in χαλκῷ & ἀργυρίῳ obvia sunt, in ἀργυρίοις autem rariùs: ἀργύρια enim plerumque argenteos tantùm nummos significant, olim, non cusos, deinde cusos etiam, ut ubi non cusi & cusi pariter obtinent, ut apud Judæos, ibi ἀργύρια propriè de nummis non cusis intelligenda veniunt, more veteri. Nam cur ἀργύριον de nummis dixissent argenteis, si semper cusi fuissent? quoad materiam enim cusorum & non cusorum eadem est ratio, utrique nummi argentum sunt, quoad formam autem in multis differunt.

CAP. XXVIII.

De Talentis Græcorum.

Pondo & talentum modò majus modò minus pondus significat non solùm in nummis, sed in argento rudi. Talenta erant varii ponderis, aliud in auro, aliud in argento: ideoque Pollux:

ἐδύνατο

ἐδύνατο δὲ τȣ̃ χρυσίȣ τάλαντον τρεῖς χρυσȣ̃ς Ἀτ̓ικȣ̀ς, τὸ δὲ τȣ̃ ἀργυρίȣ ἑξήκοντα μνᾶς Ἀτ̓ικάς. Talentum auri Macedonicum vocabant, ut ille ex veteribus attulit: τὸ δὲ Μακεδονικὸν τάλαντον τρεῖς ἦσαν χρύσινοι. Et quia Homerus talenta auri ſemper propoſuit, non eſſe talia talenta in auro ſupra pondus trium διδράχμων, qui faciunt nobis 12. unciales thaleros. unde Pollux p. m. 430. annotavit: ὅτι δὲ παρὰ τοῖς ἐφ' Ὁμήρȣ τὸ τάλαντον ὀλίγον ἐδύνατο μάθοις ἂν ἐκ τῆς ἱπποδρομίας, quæ legitur Iliad. 23. ubi lebeti poſtponuntur duo auri talenta ut minoris pretii præmium quam lebes aheneus. Idem Pollux p. m. 437. talenta enumerat, Æginæum, Babylonicum, Siculum, Syriacum & Atticum, inter quæ Æginæum ponderoſiſſimum decem mille drachmarum Atticarum. De talento Siculo contra Pollux ait, quod fuerit omnium minimum τὸ μέν τοι Σικελικὸν τάλαντον ἐλάχισον ἴσχυε, τὸ μὲν ἀρχαῖον ὡς Ἀριστοτέλης λέγει τέσσαρας καὶ εἴκοσι, τȣ̀ς νȣ́μμȣς, τὸ δὲ ὕστερον δύο καὶ δέκα. δύνασθαι δὲ τὸν νȣ̃μμον τρία ὀβόλια, ſic enim lego pro ὁμόλια. Hic nummus apud Romanos erat inſtar ſeſtertii, nam quia duodecim nummi talentum faciebant, ærei ſcilicet: 4. nummi verò drachmam argenti, hoc talentum tres drachmas aut octodecim aſſes Lubecenſes non excedebat in argento. Nam quemadmodum Nummus apud Romanos a Siculis ſumtus eſt, ita quoque ſignificatio Nummi ad Romanos tranſiit. In pondere nummi Siculi & Romani differebant: niſi legendum exiſtimes cum Salmaſio, pro tria ὀβόλια in Polluce τρίτον ἡμιωβόλιον. Sic enim Nummus Siculus cum nummo Seſtertio Romanorum conveniet. At cum hæc lectio non inhæreat veſtigiis vocum exſtantium, atque aliàs per duodecim, & 24. Nummos talentum Siculum definiat, obolos quoque ejus ad duodecimam rationem intelligendos illic putarem, & 36. obolos librales, duodecim Nummos Siculos effeciſſe, ſeu talentum. Nam tres oboli librales apud Siculos Nummum faciebant, apud Romanos verò duo librales aſſes & dimidius. Siculi 4. Nummos ſuos in argenteum ſeu drachmam numerabant, Romani quoque 4. ſuos in denarium. Peculiare erat Siculis duodecim nummos triobolares facere talentum ſeu 36. obolos librales, qui faciunt $3\frac{3}{5}$ denarios Romanis. Hanc ob cauſam non contenti fuerunt Romani Nummi nomen uſurpare, ſed nummum ſeſtertium exprimere, quod non eſſet trium obolorum

ut Siculus, sed sestertius, hoc est, duorum obolorum seu assium cum dimidio, quod faciebat tertium assem semissem, unde sestertius nummus. Addamus Festum de talentis: *Talentorum*, inquit, *non unum genus: Atticum est sex millium denariûm; Alexandrinum, duodecim denariûm; Napolitanum, sex denariûm; Syracusanum, trium denariûm; Rheginum, victoriati.* Rheginum ergo talentum dimidii denarii pondus non excedebat, Alexandrinum, Siculi pondus habebat; cœtera Polluci adhuc ignota fuerunt, præter Atticum.

CAP. XXIX.

De Lacedæmoniorum Nummis & Obolis.

OBolos Græcis omnibus æreos fuisse, non κέρματα potiùs argenti, vix adhuc liquet. A Lacedæmoniis primò nomen oboli Græcis commune factum est, qui ferreis ὀβέλοις & ὀβελίσκοις utebantur, & quot manu unâ obolos sive decem, sive sex, comprehendere poterant, ipsis δραχμὴ dicebatur, a δράζσω, vel δράττω, quod est manu comprehendere. Unde obolos argenteos primo neque Græcos neque Romanos agnovisse, sed aut in ferro aut in ære κόμματα hujus nominis cecidisse apud illas gentes statui debet, quamvis argenteis non signatis obolos illos facile exprimere potuerint: nam ad Atticum pondus obolus argenteus assem Lubecensem valuisset, æque ac obolus æreus discrimine in metallo & magnitudine nummi eos distinguente. Sed quod oboli natura ab initio aut in ferro aut in ære fuerit, ideò potiùs in ære nummos istos a Græcis & Romanis repræsentatos autumo quàm in argento.

Lycurgus qui annis 312. post Theseum vixit, inter Lacedæmonios aurum & argentum omne exterminavit, nec nisi ferreos retinuit ὀβελȣ̀ς & ὀβολȣ̀ς dictos, quod verutorum formam referrent, sine signis & inscriptionibus, pondere solo notos, de quibus memini me alibi dixisse.

Nam usque ad Lysandrum ferreis solùm obeliscis loco nummorum uteban-

utebantur aureos & argenteos a se spernentes. quod Justinus non reticuit l. 3. c. 2. dum Lycurgi leges statuisse & jussisse scripsit, *emi singula non pecuniâ sed compensatione mercium, auri argentique usum velut omnium scelerum materiam sustulisse.* Dum compensationem mercium, h. e. permutationem, tantùm memorat, nihilque de ferreis nummis, haud censendum est, aut solos ferreos nummos sine permutatione apud alios Scriptores intelligi debere, neque hic permutationem solam sine ferreis nummis. Utrumque enim apud Lacedæmonios obtinuit, quapropter uno posito alterum non tollitur; sed conciliare decet Scriptores quantum licet. Lysander 401. annis ante Christum natum Athenas diripit, & magnam auri & argenti vim, ut & noctuas, Atheniensium nummos per Gylippum transmitti Lacedæmonem curat; Diu deliberatum fuit, an retinerent, & iis uti vellent. Placuit tandem in publicum usum eos servari, ita ut si quis privatus iis uteretur, mortis pœnam subiret. Hic aureorum & argenteorum usus primus Lacedæmone. Non ipsi cuderant, sed alieno argento & auro usibus suis applicato illis nummis peregrinis utebantur. Ferrei nummi erant patrii, hos eâ ratione præparabant, ut nos docuit Plutarchus in Lysandro, p. m. 442. Aceto enim ferrum illud, quod nummis destinatum erat, adhuc ignitum intingebant, sicque efficiebant intractabile, ut neque incudi cederet aut malleo, neque duci ob tincturam posset, πρῶτον μὲν ὄξει μεταβαπτομένον ἐκ πυρὸς, ὅπως μὴ μεταχαλκένοιτο ἀλλὰ διὰ τὴν βαφὴν ἄςομον καὶ αδρανὲς γένοιτο. Ex quibus discere licet, signis nullis eos nummos signatos, nec in rotundam formam, ut cœterarum gentium, fabricatos exstitisse; vocat enim ὀβελίσκους Plutarchus tam æreos quàm ferreos Lacedæmoniorum nummos, quod verutorum formam præferrent, quorum sex manum implebant, unde drachma dicebantur eodem Plutarcho notante: κινδυνέυει δὲ καὶ τὸ πάμπαν ἀρχαῖον ὕτως ἔχειν ὀβελίσκοις χρωμένων νομίσμασι σιδηροῖς, ἐνίων δὲ χαλκοῖς, ἀφ ὧν παραμένει πλῆθος ἔτι καὶ νῦν τῶν κερμάτων ὀβολὺς καλεῖσθαι, δραχμὴν δὲ τὺς ἕξ ὀβολὺς, τοσῦτον γὰρ ἡ κεὶρ περιεδράτ]ετο. Plutarchi sententia est, non solùm Lacedemonios sed & omnes Græcos antiquitus ὀβελίσκοις ejusmodi pro nummis usos esse, & exinde tam ferreis quàm æreis nummis sua nomina mansisse obolorum, quod ὀβέλυ formam gererent,

 & drach-

& drachmarum, quod manu plures quàm ſex horum obolorum comprehendi non poſſent. Sed quia forma talis incommoda, & difficile transferri poſſet multitudo, in rotunditatem quoque obolos iſtos transfigurarunt poſteriora ſecula, & quod principio in iis βαρύσαθμον, δυσπαρακόμισον, καὶ ἀπὸ πολλȣ̃ τινὸς πλήθȣς καὶ ὄγκȣ μικρὰν τινὰ ἀξίαν δυνάμενον, illud remediis juſtis & commodis poſtmodum in iis compenſarunt oboli & drachmæ nomina retinentes. Lycurgum, qui 924. annis ante Chriſtum leges Lacedæmoniis dictavit, ferreos illos nummos primum ſuaſiſſe idem dicit in Apophthegmatib. p. m. 226. τό τε χρυσȣ̃ν καὶ ἀργυρȣ̃ν νόμισμα ἠκύρωσε, μόνῳ δέ τῷ σιδήρῳ προσέταξε χρῆσθαι, καὶ μέχρις ȣ̔ δεῖ ἔχειν τὴν ὅλην ὕπαρξιν πρὸς ἀμοιϐὴν τȣ́τȣ περιώρισε. τȣ́τȣ δὲ γενομένȣ ἐξέπεσε τῆς Λακεδαίμονος ἀδικία πᾶσα, ȣ̓́τε γὰρ κλέπτειν, ȣ̓́τε ἀποστερεῖν ἢ ἁρπάζειν ἔτι ἐδύνατο τις, ὃ μήτε κατακρύψαι δυνατὸν ἦν, μήτε κτήσασθαι ζηλωτὸν μήτε χρήσασθαι ἀκίνδυνον, μήτ᾽ ἐξάγειν ἢ ἐπάγειν ἀσφαλὲς. Addit mercatores nullos neque utilium neque inutilium rerum poſt eum diem Spartam ingreſſos eſſe. ȣ̓δὲ γὰρ νόμισμα παρ᾽ αὐτοῖς εὔχρηστον εἴασε, μόνον δὲ τὸ σιδηρȣ̃ν εἰσηγήσατο, ὅ ἐστι μνᾶ ὁλκῇ Αἰγιναίᾳ, δυνάμει δὲ χαλκοὶ τέσσαρες. Minæ igitur pondus habebat illud ferrum Lycurgi tempore; quatuor illi χαλκοὶ interprete Cruſerio *aſſes ærei* ſunt dicti, fortè, quod mina ferri Romæ Plutarchi temporibus 4. æreis aſſibus emi potuerit. Sed cum non relicti eſſent Lacedæmoniis alii nummi quàm ferrei, haud facilè quid χαλκοὶ fuerint, aut quos χαλκȣ̃ς mina ferri extra Spartam valuerit, aſſerere poterimus; neque enim minam iſtam cuſam animadvertere poſſum Lycurgum voluiſſe, addidiſſet enim non ſolum pondus, ſed etiam formam, & quid inſculpi voluiſſet. At hîc nihil niſi pondus & ὁλκὴ ponitur, & quidem Æginenſe; nec facilè inſcriptionem recipere poterat ferrum, aut cudi, ſi aceto intinctum eſt dum ignitum fuit, ut ante docuit, ſub incude enim diſſiliiſſet omne, aut monetam fregiſſet, unde νόμισμα κοψάμενον pondere minæ, & poſtea induratum aceto fuiſſe liquet, non verò nummos cuſos aut γεγραμμένȣς. Numiſmata enim κόπτειν, non ſtatim eſt cudere, aut γράφειν, ſed video illud κόπτειν in numiſmatibus majoribus plerumque uſurpari, eaque κόμματα eſſe, ut minora numiſmata κέρματα dici ſueverunt. Quin & in Catone majore p. m. 354. hoc Lacedæmoniorum numiſma

tangit,

tangit, dicens: Λυκοῦργος ἐξοικίσας μὲν ἀργύριον, ἐξοικίσας δὲ χρυσὸν τῆς Σπάρτης, νόμισμα δὲ διεφθαρμένου πυρὶ σιδήρου θέμενος αὐτοῖς, οὐ τῆς οἰκονομίας ἀπήλλαξε τοὺς πολίτας&c. Vocat ferrum igne corruptum illud numiſma, quod illis conceſſit luxuriæ vitandæ cauſâ, quam argenti vel auri copiâ contrahere poterant; nec illud ferrum ſignatum aut impreſſum ullibi meminit, ſed prout corruptum igne & aceto, (certi ponderis tamen) fluxit, ac formam ὀβελοῦ recepit, ſic illud utendum propoſuit civibus ſuis. Iſta igitur mina, pondus ferri, ut jam audivimus, a formâ ſuâ obolus dici cœpit, & quod rudis ac ἄσημος eſſet κόμμα dicendum, non κέρμα.

Ut quibus nummis uſi ſint homines, conſtet, antequam Phidon cuſos & elegantiores primum produxit. δέκα μνῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης τε μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι, καὶ ζεύγους ἄγοντος, ut Plutarchus in Lycurgo memorat p. m. 44. quod, niſi fallor ex Xenophonte deſumſit, qui in Laced. rep. p. m. 397. hoc dixit: Πρῶτον μὲν γὰρ νόμισμα τοιοῦτον κατεστήσατο, ὃ δέκα μνῶν μόνον ἂν εἰς οἰκίαν εἰσελθὸν οὔποτε δεσπότας οὔτε οἰκέτας λάθοι καὶ γὰρ χώρας μεγάλης καὶ ἁμάξης ἀγωγῆς δέοιτ' ἄν. Quando decem minas & Xenophon & Plutarchus memorant, non decem minas ferri, (quæ plauſtro non indigent) ſed decem minas argenti ſubintelligunt, tantum nimirum ferri, quod decem minas argenti exæquare poterat, quod erat βαρύσταθμον, nec niſi plauſtro poterat perferri, & locum haud exiguum domus occupabat, in obolos majores & minores formatum: Quot verò minæ ferri hujus minam argenti efficere deberent, hoc non prodiderunt Scriptores, ita ut de his nihil certi dicere poſſimus. Obolos tamen ipſis fuiſſe librales colligo ex Heſychio, qui dixit, Λίτρα, ὀβολός. οἱ δὲ νόμισμα παρὰ Σικελοῖς, οἱ δὲ ἐπὶ σταθμῷ. Utrumque ſanè, libra fuit & obolus, tam in pondere, quàm in nummo. niſi quod Lacedæmone ferreus fuerit, in Siciliâ æreus, iſte libralis obolus, æris copiâ illic majore, quàm ferri. Cœteris Græcis in Græciâ ipſâ obolus etiam argenteus fuit quibus non placuerunt ærei inter ſignatos, niſi poſterioribus ſeculis. Et ſi verum eſt quod Pollux dicit, libram æſtimatam eſſe obolo Æginetico, jam decem libræ æris vel ferri drachmæ argenti æquipolluerunt, ut denario apud Romanos. Aſſes librales decem facilè unâ manu comprehendere licet, obolos ergo Lacedæmoniorum librales non minus ἐπιδράττεσθαι datur,

 multò

multò magis ſex obolos, qui faciebant Attico pondere ſex libras. Romani libram æris non obolum vocarunt, ſed aſſem, & in duodecim uncias libram ſeu aſſem diſpeſcuerunt, quod etiam ὀγκώδης uncia eſſet octo drachmarum pondere; Fuit igitur obolus libralis, & tunc cum nondum cuſus fuit, inter νȣμμία habitus, & tunc cum cuſus fuit, inter εἴδη νομισμάτων, ut Heſychius ſcripſit. Ὀβολοὶ, inquit, νȣμμία, καὶ τόκοι, καὶ εἴδη νομισμάτων. Quod verò obolos τόκȣς vocat, exinde eſt, quod olim per obolos fœnus præſtarent in drachmas ſingulas, ut Theophraſtus meminit τῆς δραχμῆς τόκον τρία ἡμιωβόλια. Sed hi oboli aut ſemioboli non erant ex majoribus illis libralibus, ſed ex ὀβελίσκοις minutis, condere enim illos ſolebant intra buccam fœneratores macella & fora obeuntes, ac hos τόκȣς colligentes, ut Ariſtophanes innuit — μεςὴν ἀπῆρα τὴν γνάθον χαλκῶν ἔχων, & alius Scriptor dicens, τȣ̀ς τόκȣς ἀπὸ ἐμπολήματ☉ εἰς τὴν γνάθον ἐκλέγειν. Sic quoque Suidas obolos vocavit: Ὀβολὸς, ὁ τόκ☉, εἶδ☉, νομίσματ☉. nec minùs Polluci l. 3. c. 9. p. m. 149. conjunguntur, ὁ τόκȣς ἐκλέγων, & ὀβολοςάτης nam qui in his nimis curat, obolos parum detritos rejiciens, vel etiam librâ examinans is τόκȣς ἐκλέγειν dici poterat, & τοκογλύφ☉ qui ex minimis in fœnore & uſurâ lucrum exſculpit, ita ut de chalcis potiùs quam de obolis hæc ὀβολοςατικὴ intelligenda veniat, ut Ariſtophanes indicavit, quod oboli librales haud commodè intra γνάθον colligi poſſent ut chalci.

Aut oboli potiùs argentei. Nam ſic διώβολον quoque intra buccam, Ariſtophanis tempore, recondere poterant, ut in ejus Αἰολοσίκωνι.

Ὅπερ λοιπὸν μόνον ἦν ἐν τῷ γνάθῳ διώβολον γένηταί μοι

quod Pollux attulit p. m. 432. & paulò poſt ex ejuſdem Poëtæ Ἀναργύρῳ

Ἐν τῷ ςόματι τριημιωβόλιον ἔχων.

Hæc non poſſunt intelligi niſi de obolis argenteis; ſiquidem æreos ſive librales, ſive chalcos unciales intra buccam nemo commodè tenere poterat, ſed & ſaporem excitant ærea in ore tetrum, ut de æreis nummis talia capere non debeamus. Nam quando χαλκῶν etiam dixit

dixit τὴν γνάθον μεςὴν, nihil nisi argenteos indicat, ut tam obolos quàm chalcos argenteos Græci habuerint, in quibus etiam ὀβολοςατεῖν non erat viri gravis & honestè viventis. Ita venditores olerum & fructuum intra buccam nummulos suos servabant, ut Alexis Comicus ait ἐν Λέβητι apud Athenæum p. m. 76.

Ὁ δ᾽ ἐσκάψας τὸ κέρμ᾽ εἰς τὴν γνάθον
Ἔριν᾽ ἀπέδοτο σῦκα πωλεῖν ὀμνύων.

Hic κέρμα vocavit, quod essent minutuli nummi argentei, quos facilè intra buccam condere poterant: quosque non cusos etiam fuisse credo, quod horum κερμάτων nulla ad nos pervenerint, pervenire autem debuerint quam plurimi, si cusi fuissent. Ita Russi & Moscovitæ hodie pergunt in mercando nummos suos intra buccam recondere, usque ad 50. *Copecks* sæpius, teste Oleario in itinerario suo p. m. 159. quod minuti sint, & faciliùs illic serventur, quàm in manibus ipsis, cum contingat etiam cautis illos per digitos elabi, quod verùm est omnino, eademque causa fuit antiquis, cur ita facere cogerentur, tum ne perirent, tum ut manus liberas haberent merces tractandi & ementibus offerendi; hinc Germanis proverbium natum, sein Maul zur Taschen machen/ quando rebus aliis, quam verè debet, prostituitur.

Hinc est, quod illos nummos cusos tanto pondere non inveniamus, quo non cusos, qui in πλίνθοις & massis majoribus tunc comprehensi erant, & quidem ita, ut nec κατακόψαι λυσιτελὲς ut minores fierent, ὄξει γὰρ τοῦ διαπύρου σιδήρου τὸ κόμμα καταςβέσας, ἀφείλετο τὴν εἰς τ᾽ ἄλλα χρείαν καὶ δύναμιν, ἀδρανοῦς καὶ δυσέργου γενομένου. quod de Lacedæmoniorum nummis observarunt. Quæ sanè nummos cusos non ostendunt, sed massas & pondera non signata, tunc loco nummorum introducta, & nummorum nomine recepta: quò spectant quoque quæ postea Plutarchus dicit, πρὸς δὲ τούτοις εἰς ὀψωνίαν μικρόν τι κομιδῇ νομίσματος, sanè non cusi, sed ἀσήμου istius ferri, quod tunc nummorum loco usurpabant, ut per se manifestum. Eandem molem & pondus in nummis Lacedæmoniorum agnoscit Pollux l. 9. c. 6. p. m. 435. Σιδηρῷ δὲ νομίσματι καὶ Λακεδαιμόνιοι χρῶνται, ἐκ πολλοῦ ὄγκου ὀλίγον δυναμένῳ. Paulo ante de Byzantiorum ferreis monuerat, sed λεπτοὺς illos vocat, hosque

hosque σιδηρȢς propriè dictos, ut ἀργυρȢς alios. Βυζαντίων γὲ μὴν σιδηρȢν, νομίσματός ἦν (γένος) Ȣτω καλȢμενον, σιδήραιόν τι νόμισμα λεπτὸν, ὥστε ἀντὶ τȢ, πριῶ μοι τριῶν χαλκῶν, λέγειν, πριῶ μοι τριῶν σιδηρῶν. Hos nummulos signatos fuisse non dubito, quamvis hoc non dicat Pollux: dixit autem Aristophanes, ut est apud Hesychium, dum σιδαρέȢς ΘεȢς hos nummulos vocavit, quod Deorum suorum imagines his impressas habuerint, unde Hesychius illos sic explicat: Σιδάρεοι Θεοὶ, ὡς ἐν Βυζαντίῳ ἔτι εἰσὶν, ἐν τῷ λεπτῷ νομίσματι, ᾧ σιδηρῷ καὶ ἐλαχίστῳ ἐχῶντο Βυζαντίοι. At Lacedæmoniorum nummos non signatos etiam illud indicat, quod & Plutarchus & Pollux observarunt, adeò duros fuisse, ut nec scindi, nec frangi, nec ullum usum præbere potuerint post tincturam illam aceto factam, quò respicit quoque Pollux his verbis. ἔξω δὲ αὐτȢ τὴν ἀκμὴν εἰς τὸ ἄτομον κατασβέννυσι. Si ἄτομον redditum est illud pondus, etiam ἄσημον fuit, cuneumque respuit. Thebani etiam his nummis ferreis usi videntur, 550. post Lycurgum annis, Epaminondâ Thebanis imperante, qui tot rebus præclarè pro Republicâ gestis, in summâ paupertate dies finiit, ita ut præter obolum ferreum nihil reliquerit, Ȣδὲν οἴκοι τελευτήσαντος εὑρεθῆναι, πλὴν ὀβελίσκον σιδηρȢν λέγȢσι. De veru minuto hæc verba Plutarchi Interpres in Fabio Maximo p. m. 189. explicavit. At non video ὀβέλȢς & ὀβελίσκȢς præ cœteris inter opes alicujus memorandos numerari solere, sed nummum, etiam minimum, potiùs respici & afferri, quàm cœteras reculas nullius pretii; unde etiam hic ὀβελίσκον non de veru minuto intelligendum esse judico; sed de obolo non signato, veruti formam habente, prout, ὀβελοῖς & ὀβελίσκοις talibus Lacedæmonios usos novimus, non ut verutis, quorum formam solùm præferebant, sed ut nummis, quos etiam cum aliis communicarunt, ut hîc Thebanis, ita ut Epaminondam obeliscum ferreum reliquisse idem sit, ac si hodie dicamus, **einen Pfenning nachlassen / oder keinen.** Novimus enim vocabulum ὀβελίσκȢ varia significare præter verua, nam obelisci erecti qui fuerunt, in circis & campis, verua non fuerunt, nec ὀβελίσκος in hastis veru erat, sed λόγχη, quamvis ad veruti similitudinem tam hi quam illi referri possent; sic quoque in nummis ὀβελίσκοι similitudine a veru alieni non sunt, aliud tamen longè quàm verua coquinaria qui verè ὀβελοὶ

&

& ὀβελίσκοι dicuntur, significant. Et cur Epaminondæ ὀβελίσκος memoratus fuisset ut veru, qui culinæ non studebat, aut exinde laudari non merebatur, sed a paupertate, quæ nummorum inopiâ conspicuam se reddit, non veru quodam culinario. Et in Lysandro Plutarchus hoc egregiè explicat p. m. 442. obolos disertè ὀβελίσκους vocans, dum sic ait: κινδυνεύει δὲ τὸ πάμπαν ἀρχαῖον (νόμισμα, scil:) οὕτως ἔχειν, ὀβελίσκοις χρωμένων νομίσμασι σιδηροῖς, ἐνίων δὲ χαλκοῖς, ἀφ' ὧν παραμένει πλῆθος ἔτι καὶ νῦν τῶν κερμάτων ὀβολοὺς καλεῖσθαι. Æreis sanè κέρμασι aut ὀβελίσκοις uti ad Lacedæmonios non pertinet, quibus semper contra legem erat aliis quàm ferreis uti, sed ad alios populos; loquitur enim de omnibus antiquis, & eorum nummis, existimatque eos æreis ὀβελίσκοις pariter usos ac Lacedæmonios ferreis, quâ in re Plutarchus non aberrat, verumque planè dicit, nisi quod contra sententiam suam huic veritati adstipuletur, qui omnes nummos antiquorum tam ferreos quàm æreos cusos fuisse credidit, ad sua tempora rationem etiam in nummis antiquorum subducens, nec de nummis ἀσήμοις cogitavit magis, quàm plures alii Scriptores, qui antiquorum nummos non signatos ut nescientes præterierunt. Non igitur video, quomodo Salmasius de Lacedæmoniorum ferreis nummis pronunciaverit, constare eos etiam signatos habuisse l. d. usur. p. m. 465. Ex illis enim quæ adduxit planè contrarium elicitur, dum ait σιδηροῦν σταθμὸν Platoni dictum, quod rudi propius quam signato esset, & ponderis insignis. Nam quod ad æs grave Romanum provocat, illud signatum fuisse, hoc ego cum grano salis intelligendum puto; ab initio nimirum illud quod *æs grave* dicebatur, non signatum vel cusum fuisse, sed posteriora tempora etiam illud nomen in nummis cusis retinuisse, & assibus librariis. At de Lacedæmoniis illud nusquam legitur, eos nummos vel ferreos, vel æreos, vel argenteos vel aureos unquam Spartæ cudisse: nam de civitatibus, quas sibi subjugarunt, nolo negare, quin illis, quam habuerunt monetam, ut porrò cuderent permiserint. Hinc est, quod porrò dicat Salmasius, multos veterum censuisse, Lacedæmoniorum nummos nummos non fuisse aut νόμισμα, sed σταθμὸν, & pondus merum. Utrumque esse potuerunt, & pondus, & νόμισμα, siquidem quod aliis aurum & argentum signatum fuit νόμισμα, hoc ferrum non signatum Lacedæmoniis, iisdemque non minùs usu ap-

Aa probatum,

probatum, quàm nummi ſignati. Repetit hoc ferrum ſignatum Lacedæmoniis, iiſdemque non minùs uſu approbatum, quàm nummi ſignati. Repetit hoc ferrum ſignatum Lacedæmoniorum p. m. 573. ſed nondum aliquid probat ſignatum fuiſſe. Nam quod fuerit non ſolùm in obolis & ὀβελίσκοις, quorum ſex unâ manu ἐπιδράττουσι, ſed etiam in majoribus & gravioribus obelis, minæ pondus, & majus, præferentibus, ideoque σταθμὸς & ὄγκος audierit, facilè concedo, at ſignatum fuiſſe tam grave illud ferrum quàm ὀβελίσκους hoc nuſquam memini me obſervaſſe.

Hinc cum dicit Plutarchus, magno ponderi exiguum valorem impoſuiſſe Lycurgum, hic erat ille νόμος, ob quem νόμισμα dicebatur ferrum in pretio mercium & rerum adhibitum: ut, ſi quis gallinam δεκαλίτρῳ ferri hujus emiſſet, bovem mille libris, ovem centum, & ſic deinceps. Ex magno hoc pondere ſatis judicare licet, non fuiſſe nummos iſtos ſignatos aut cuſos, cum etiam hodie tam magna pondera æris aut argenti non commodè ſatis ſignentur, aut ſub incude vel cuneo tractari poſſint. At p. 58. docet, quando nummi ſignati Lacedæmonem & Spartam intraverint & corruperint, quingentis ſcilicet poſt Lycurgum annis, cum Agis Rex eſſet, per Alexandrum & Lyſandrum; Ἄγιδος, inquit, βασιλεύοντος εἰσεῤῥύη νόμισμα πρῶτον εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ μετὰ τοῦ νομίσματος πλεονεξία καὶ πλούτου ζῆλος ἐπέβη. Hic ſanè νόμισμα non ampliùs nummos ἀσήμους, ſed etiam ſignatos indicat, & quidem aureos & argenteos, quibus hactenus neque ἀσήμοις neque ſignatis uſi erant. Et notandum, quod ex Græciâ nummi hi cuſi Lacedæmonem translati ſint, & Athenis per Lyſandrum vaſtatis ac direptis, ideo Plutarchus addit, δι' Ἀλέξανδρον μᾶλλον δὲ διὰ Λύσανδρον. Græci enim, ut nummorum ſignatorum principes, orbi toti hanc artem intulerunt. Ita quoque in Lyſandri vitâ teſtatur p. m. 434. dum ait, eum ἐμπλῆσαι τὴν πατρίδα πλούτου καὶ φιλοπλουτίας, καὶ παῦσαι θαυμαζομένην ἐπὶ τὸ μὴ θαυμάζειν πλοῦτον μετὰ τὸν Ἀττικὸν πόλεμον, ἑαυτῷ δὲ μηδεμίαν δραχμὴν ἀπολειπόμενον. Nummos igitur ille primus aureos & argenteos cuſos & non cuſos apud Lacedæmonios valere curavit, qui hactenus ferreis & ἀσήμοις uſi erant. Haud tamen nummos ullos argenteos aut aureos illic cudi eum permiſiſſe dicitur, quod indicat eos auro & argento iſto conflato ad-

huc

huc ut nummis non ſignatis uſos eſſe. Quin ingrata & timenda hæc eſſe ſpolia cenſebant Lacedæmonii, & rejicienda decernebant, ut peſtilentes illecebras. quod p. m. 442. narrat, dum Lyſandrum per Gylippum Ducem Lacedæmoniorum in Siciliâ omne ab Athenienſibus captum aurum & argentum tranſmiſſe ſcribit, qui illectus & corruptus ſubtraxerat non pauca, & ſervi indicio Spartiatæ verum eſſe deprehenderant. διὰ τοῦτο τὴν νομίσματος ἰσχὺν φοβηθέντες, ὡς οὐχὶ τῶν τυχόντων ἁπτομένην πολιτῶν, τόν τε Λύσανδρον ἐλοιδόρουν, καὶ διεμαρτύραντο τοῖς Ἐφόροις, ἀποπόμπεσθαι πᾶν τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον ὥσπερ κῆρας ἐπαγωγίμους, οἱ δὲ προὔθεσαν γνώμην, —— ὡς οὐ χρὴ προσδέχεσθαι νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ χρῆσθαι τῷ πατρίῳ, τοῦτο δὲ ἦν σιδηροῦν. &c. Τῶν δὲ Λυσάνδρου φίλων ὑπεναντιουμένων, καὶ σπουδασάντων ἐν τῇ πόλει καταμεῖναι τὰ χρήματα, δημοσίᾳ μὲν ἔδοξεν εἰσάγεσθαι νόμισμα τοιοῦτο, ἂν δέ τις ἁλῷ κεκτημένος, διὰ ζημίαν ὥρισαν θάνατον. Jam verò etiam legem hanc ſuam tuebantur, qui Thoracem, ex intimis Lyſandri λαβόντες ἰδίᾳ ἀργύριον κεκτημένον ἀπέκτειναν. p. m. 444. Quæ ſatis clarè oſtendunt, nummos cuſos argenteos aut aureos Lacedæmoniis nondum receptos fuiſſe, quamvis Lyſander eo intuliſſet. Nec Lacedæmoniorum decretum, ut in publico ærario manerent, eò ſpectabat, quaſi civibus luxuriam aut avaritiam, aut deſiderium harum rerum prohibitarum ingenerarint, aut inſtillare voluerint, quod Plutarchus tantopere urget, ſed ne cives corrumperent, aut a moribus antiquis abſtraherent, ideo cuſtoditos & in publico ærario relictos cupiebant, nec ad privatos ullo modo pervenire, ſiquidem conflatum illud argentum & aurum donariis & ἀναθήμασι Diis ac exteris faciendis abſumi facilè poterat, ut nec publico nec privatis contra mores antiquos nocere quidquam poſſet. Sic Lyſandrum ipſum ex ſuis manubiis ſtatuas, tam ſuam, quam Nauarchorum ſuorum æreas dedicaſſe paulo poſt affert, ut & triremim illam ex auro & ebore fabrefactam, quam Cyrus junior, de victoria contra Athenienſes gratulatus, miſerat, nec non talentum & minas argenti 52. cum ſtateribus aut Daricis aureis undecim, quæ omnia Delphico Apollini repoſuit, patrias leges minimè violans, quæ aurum & argentum poſſidere vetabant; Diis autem capta impendere minimè prohibebant. Eadem igitur erat ſententia Ephororum, pe-

cuniam iſtam in ærario retinentium. Nec opus erat Alexandridem Delphicum propterea inceſſere, quaſi contraria aut minùs conſentientia paupertati Lyſandri ſcripſerit, dum tot donaria ταλαντιαῖα Lyſandrum Delphico templo conſecraſſe memoravit. Ideò enim conſecravit, & donavit, ne quid niſi paupertatem patriam ſibi ſervaret, ut optimum contra fortunam opes ingerentem remedium, ſi ad Deos redire cogeret, quod Dii etiam invito obtruſerant: ſemper enim pauperes eſſe poſſumus, cum volumus, divites autem, non niſi cum curis maximis. Luxum tamen majorem ab eo tempore inter Lacedæmonios, καὶ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ζῆλον introductum Plutarchus ubique teſtatur, tum verò etiam in Agide p. m. 796. & ſeqq. Ἀρχὴν μὲν οὖν διαφθορᾶς καὶ τοῦ νοσεῖν ἔσχε τὰ πράγματα τῶν Λακεδαιμονίων, σχεδὸν ἀφ' οὗ τὴν Ἀθηναίων καταλύσαντες ἡγεμονίαν χρυσίου τε καὶ ἀργυρίου κατέπλησαν ἑαυτούς. Hujus autem auri & argenti uſum & curam Lacedæmonios etiam ad nummos aureos & argenteos cudendos extendiſſe nullibi dixit elegantiſſimus & optimus ille Scriptor. aurum enim & argentum infinitum præterquam in nummis cuſis poſſidere quilibet poteſt, nec luxus propriè per nummos congeſtos oſtenditur, ſed avaritia ſæpius, nec profundere argentum & aurum ad res inutiles & vanas nummis ſolis indiget.

Nec obſtat, quod Hebraicæ originis ſit שֶׁקֶל, quâ linguâ fortè Hethitæ non ſunt locuti: Ego etiam ante diluvium hâc linguâ locutos homines nullus ambigo, eamque per Noachum & filios propagatam, & inter Cananæos nondum abrogatam mihi perſuadeo. Interceſſerant a diluvio uſque ad Abrahami ex Chaldæâ deſcenſum in terram Canaan anni 367. ex Calviſii computo; Heber, ex quo Hebrææ linguæ nomen manſit, filius Salah ex Sem Noachi deſcendens, vixit adhuc cum Abrahamo, poſt confuſionem linguarum ipſi quoque Abrahamo ſuperſtes annis 64. A confuſione linguarum, quæ incidit in Annum a diluvio 101mum, terras ſuas occupare cœpiſſe Cananitas credimus, ut alii populi ſuas diſperſi: ita ut Abrahamo veniente ad Cananitas, jam 266. annis illas terras tenuerint, cum linguâ paternâ & avitâ. Abraham enim Cananitas loquentes intelligere potuit, Cananitæ Abrahamum, nec interprete uſos ligimus. Eandem igitur linguam, quæ priùs & quondam inter populos una erat, tunc parum adhuc mutatam obtinuiſſe dicendum

dum eſt, ad quam, veluti matrem, ſe referebant cœteræ in ſuis licet mutationibus. Neque enim fruſtra ſunt verba, quæ de Sem leguntur, Geneſ: c. 11. v. 24. quod fuerit pater omnium filiorum Heberi; cur verò Heberi præprimis? niſi quod lingua antiqua, quam Heber excoluit, ejuſque deinceps nomen adſcivit, a Sem deſcenderit, *fratre majore Japheti*, quod ſtatim additur, tanquam patre omnium, qui iſtâ linguâ locuti ſunt poſt Heber, a quibus ſanè Cananitæ non excludendi, qui propter linguam eandem etiam ad Heber ſpectarunt, ejuſque filii eâ ratione dici poſſunt, & Semi, licet quoad genus & familias a Cham prognati eſſent. Nec confuſionem illam linguæ primævæ duraſſe credendum eſt ulteriùs, quàm per miraculum, quo attoniti ab opere deſiſtere, & ab invicem diffugere inducebantur: ita ut Heber primævam linguam omnibus reſtituiſſe diſperſis & inculcaſſe potiùs videatur, ac in eâ retinuiſſe, quàm novam eſſe linguam exorſum, a primævâ diſſidentem. Hæc jam ſcripſeram, cum incidi in librum doctiſſimi Steph. Morini de linguâ primævâ, qui Exerc: 1. c. 10. & 11. hoc argumentum eruditè tractat, meamque ſententiam de Hebræâ linguâ & primævâ in multis gentibus poſt eas diſperſas permanente, Heberi conſilio & induſtriâ multis confirmat, nec ex iſtâ confuſione linguarum 70. linguas protinus exſtitiſſe, ſed tractus temporis paulatim mutaſſe. Non enim confuſio linguarum novas ſtatim linguas parit, ſed primus tantùm gradus eſt ad linguam novam & diverſam tandem conſtituendam, quam magis perficiunt temporum intervalla, quam prima quædam confuſio. Jam ducentis annis a confuſione ad Abrahamum non minimam mutationem in linguâ incolarum terræ Canaan ſucceſſiſſe quis negabit? haud tamen tantam, ut affinis non manſerit Hebrææ primævæ, ſeque invicem intelligere potuerint. Quamvis enim qui Danicâ linguâ utuntur, cui olim Germanica magis fuit affinis, hodie Suevum aut Bohemum, ſimileſque in remotâ Germaniâ habitantes, non facilè aſſequi loquentes poſſint, quoniam tam multa illas linguas: quæ principio parum diſtabant, intercurrentia ſecula mutationes alias & alias, in accentibus, pronunciationibus, idololatriis, mixturis &c. introduxerunt, ut nunc alienæ planè videri poſſint, quæ penè eædem quondam fuerunt; ſic quoque confuſione linguarum ſemel exortâ affines diu manſerunt, quæ poſtmodum

a primævâ in diverſas & novas linguas degenerarunt, ut affinitas illa omnis perierit, nec niſi pauciſſima primævæ veſtigia ſervare potuerint, aut nulla. Huic rei confuſio primum lapidem poſuit, ſed tempus totum ædificium eduxit. His ita demonſtratis de linguâ Hebræâ & primævâ, mirum videri non poterit, ſi Cananitæ & Abrahamus ipſe ſuo tempore pondere uſi ſint שֶׁקֶל Hebræis dicto, eoque nomine etiam nummos & argentum ejus ponderis deſignarint, cum & ante diluvium illud pondus eo nomine inter homines eadem linguâ etiam vigere potuerit.

CAP. XXX.

De Nummis Æginæis.

ÆGinæum verò pondus in variis nummis ſupereſt & conſpicitur, etiam in illis, quæ apud Æginæos cuſi non ſunt, ut in χελώναις, a teſtudine, quam inſculptam habent. & quamvis rariores ſint, nec tam frequenter occurrant in gazophylaciis Doctorum Virorum, argenteus tamen unus productus eſt à Nobiliſſ. Dn. Begero ex theſauris Brandeburgenſibus p. m. 447, cujus prima facies hanc teſtudinem habet, nihilque præterea; altera facies quadrum in quinque partes diviſum. Inſcriptio primæ partis eſt A. in ſecundâ literæ, IΓI. in tertiâ, delphinus erectus; in reliquis nihil. Nec mirari oportet, Æginæ nomen hic apparere, cum certum ſit in Peloponneſo cuſum eſſe, ſignificat enim, hanc χελώνην, hunc nummum Æginæi ponderis eſſe. Omnes enim Peloponneſii nummos cum teſtudine ex ſuis officinis edebant unà cum aliis nummis, adeò ut de Peloponneſiis hoc verbum tritum uſque fuerit, τὰν ἀρετὰν καὶ τὰν σοφίαν νικᾶντι χελῶναι. In Peloponneſo enim Chelonates promontorium, Chelone, oppidum; imo tota regio teſtudini ſimilis. ſed & aliæ cauſæ ſubeſſe poſſunt, cur teſtudinem inprimis nummos ſuos præferre voluerint, quas ego quidem hactenus ignoro. At quod Clariſſ. Begerus literas inſcriptas AIΓI. ad Ægium oppidum Peloponneſi trahat, & in eorum officinâ nummum natum ſentiat, haud me quidem contradicentem habebit, licet obſurum ſit ejus oppidi nomen, vix antiquis Geographis notum. Ptolomæus Pelo-

Peloponnesi quidem oppidum facit, ita tamen ut ad Achajam propriè pertineat. Stephanus illud Achajæ tribuit disertè, Plinius etiam, si rectè memini. Quidquid sit, parum interest, an Ægii nummus prodierit, an Æginæo pondere, utrumque enim concurrere potest in hoc nummo. Nam de Æginæo pondere non dubito, quoniam quartæ magnitudinis exhibetur, plurimis infra eam in hoc Thesauro prolatis. Quod igitur sunt sex ad decem, hoc argentei Æginæi Atticos pondere excedunt, & in hoc nummo facilè tentari posset, quantum Atticis conveniret, nam multa nummis detrivit ætas ut accuratè non respondeant. Sed meam sententiam probant de Æginæo tam pondere quàm mensurâ Ismeniorum & Astyrenorum nummi, ubi Clariss. Begerus concedit eandem mensuram conspici quæ in nummo hoc Ægiorum, quamvis Phidonis nomen non addatur; nec opus erat, cum Phidon jamdudum in fata concessisset, quando hi nummi cudebantur, nec ΦΙΔΩΝ in nummis aliud quid, quàm nummos & mensuras Phidoneas in illis locis superesse, indicat, quorum nomen additum. Athenæus meminit ex Dicæarcho l. 4. c. 8. p. m. 141. obolorum Æginæorum Lacedæmone usitatorum in phiditiis: ἔτι δὲ εἰς ὀψωνίαν δέκα τινὰς Αἰγιναίους ὀβολοὺς; h. e. Æginæi ponderis; fortassis etiam apud Æginæos cusis, aut alibi, non verò Lacedæmone, ubi non nisi ferreos cudere licebat, minimè tamen argenteos: argentei enim erant isti oboli; adeò ut hinc videamus Lacedæmonios nummis peregrinis argenteis uti potuisse, non verò ipsi cudere: aut sic intelligendus est Dicæarchus, tot nummos ad obsonium emendum Lacedæmonios ferreos & suos contulisse, quantum Æginæi oboli decem valerent; Nam & peregrinos nummos Spartanos adhibuisse, idque in publicis phiditiis, haud tutò statuitur, cum sciamus nec hospites nec peregrinos ullos accedere ausos esse, qui ξενηλασίας strictè observabant, ergo nec nummos peregrinos illuc commeasse credimus. Æginæos deinde stateres apud Cretenses ex Dosiade commemorat, in illorum Syssitiis; τῶν δούλων ἕκαστος Αἰγιναῖον φέρει στατῆρα κατὰ κεφαλήν. Ubi rursus staterem Æginæi ponderis intelligo, non apud Æginæos cusum, staterem scilicet 40. obolorum Atticorum, qui faciunt sex drachmas Atticas & quatuor obolos, tot enim erant τετράδραχμον Αἰγιναῖον. Egregius est locus Diphili Comici apud Athenæum l. 6. c. 2. p. m. 225.

Οὗτος

Οὗτος ἀποκρίνεται ἂν ἐρωτήσεις πόσου
Ὁ λάβραξ; δέκ' ὀβολῶν. οὐχὶ προσθεὶς σοι ποταπῶν.
Ἔπειτα γ' ἂν τ' ἀργύριον αὐτῷ καταβάλῃς,
Ἐπράξατ' Αἰγιναῖον. ἂν δ' αὐτὸν δέῃ
Κέρματ' ἀποδοῦναι, προσαπέδωκεν Ἀττικάς.

Hic oboli Attici & Æginæi in controversiam veniunt. Atticos decem emtor vult dare, qui faciunt drachmam Æginæam. Venditor obolos decem Æginæos se velle significat. At si venditor emtori minutiores nummos reddere debet, tunc Attico, non Æginæo pondere solvit. Hæc mens est. Sed quò spectat Ἀττικάς, quod hic legitur? nam ad κέρματα referri nequit, quia dicendum erat Ἀττικά. Drachmas autem si intelligas Atticas, illæ cusæ erant, nec inter κέρματα ponere licet, quæ reddi debebant & commutari. Drachmas enim, ni fallor, tradebat, pro quibus κέρματα recipere quærebat. Oboli hic sunt argentei, ideoque ἀργύριον illos vocat, prout Alexis Comicus disertè p. m. 230. etiam indicat, enumerans alicujus ambitiosi vasa argentea, ridensque & inter illa Ψυκτηρίδιον δέκ' ὀβολοὺς Φιλιππίδου λεπτότερον, ubi poculum seu vasculum decem obolorum pondere inter argentea recensetur.

Obolos Alexandrinos Polybius memorat, & ex eo Athenæus p. m. 331. an ærei vel argentei fuerint, & quo pondere contra alios distincti, non explicatur, nec cur obolis Alexandrinis potiùs in Lusitaniâ sint usi quàm aliis.

CAP. XXXI.

De Nummis Siculis.

OBoli autem naturâ suâ & origine primâ, non fuerunt argentei, sed ferrei & ærei, a Lycurgo primùm constituti, & quod ὀβελοῦ formam haberent isti non signati, ὀβολοὶ dici cœperunt; cumque reliqui Græci nihil nisi argenteos & aureos nummos tractarent more Hebræorum & Phœnicum, nomen quidem oboli a Lacedæ-

Lacedæmoniis mutuabantur, eoque partes drachmæ significabant, quod aliud nomen minutius, vel nummum etiam minutiorem drachmâ nescirent; Sic igitur in κέρματα ista argentea & aurea, argentum quoque & aurum conciderunt, quæ nomine obolorum diu vocarunt, donec Græci reliqui etiam æreis nummis uti cunsultum judicarunt, loco obolorum argenteorum. Atque sic oboli nomen in solis æreis ferè mansit, & ex Græciâ in Siciliam, Italiam, & tandem ipsam Romam translatum fuit, nunc hoc, nunc illo pondere, ita tamen, ut libræ pondus in ære plerumque retinuerit obolus, ut Pollux dicit l. 4. c. 24. p. m. 602. ἡ δὲ λίτρα δύναται ὀβολὸν Αἰγιναῖον. h. e. *libra*, scilicet æris, *valet idem cum obolo Æginæo* æreo. At cum paulò ante dixit δεκάλιτρον, explicat deinde, decem obolos fuisse librales, sed drachmam argenti eo nomine significat, ea enim erat decem obolorum, & denarius, dictus a decem assibus æreis libralibus. Sive ergo decem asses æreos quis acciperet, sive denarium argenteum, idem est; sic quoque, sive decem obolos, vel δεκάλιτρον vel drachmam argenti, nam hæc æquipollent. Οἵγε Δωριεῖς ποιηταὶ τὴν λίτραν πότε μὲν νομίσμα λεπτὸν λέγουσιν, οἷον, ὅταν Σώφρων ἐν τοῖς γυναικείοις μίμοις λέγει. ὁ μισθὸς δεκάλιτρον. Hic tenue illud numisma est κέρμα argenteum æquipollens libræ in ære, vel obolo librali, & δεκάλιτρον seu drachma argenti, decem oboli ærei. Apud alios verò δεκάλιτρον erat στατὴρ Κορίνθιος. An verò stater Corinthius ab aliis stateribus diversi fuerit ponderis in argento, & quantum abierit, non indicarunt. Vulgò stater erat drachmarum quatuor in argento, duarum in auro. Hinc ex Aristotele Pollux tradidit l. d. ipsum ἐν τῶν Ἱμεραίων πολιτείᾳ sic nummos æreos descripsisse, & distribuisse: Οἱ μὲν Σικελιῶται τοὺς δύο χαλκοῦς ἑξάλιτρα καλοῦσι, τὸν δὲ ἕνα, οὐγγίαν, τοὺς δὲ τρεῖς, τριάκοντα. τοὺς δὲ ἕξ, ἡμίλιτρον. τὸν δὲ ὀβολὸν, λίτραν. τὸν δὲ Κορίνθιον στατῆρα, δεκάριτρον. ὅτι δέκα ὀβολοὺς δύναται. Illa ἑξάλιτρα & τριάκοντα mendosè se habent, quod liquet ex loco hoc repetito l. 9. c. 6. p.m. 436. εὕροί τις ἄλλα Σικελῶν ὀνόματα οἷον οὐγγίαν, ὅπερ δύναται χαλκοῦν ἕνα, καὶ ἓξ τάλαντα (illud quoque mendosum) ὅπερ ἐστὶ δύο χαλκοὶ, καὶ τρία τάλαντα (rursus mendosè) ὅπερ τρεῖς, καὶ ἡμίλιτρον, ὅπερ ἕξ. καὶ λίτραν, ἣν εἶναι ὀβολόν. τὸ μέν τοι δεκάλιτρον δύνασθαι μὲν δέκα ὀβολοὺς, εἶναι δὲ στατῆρα Κορίν-

θιον. Ex his colligimus δεκάλιτρον, seu drachmam Siculam æquipolluisse stateri Corinthio. Disquisivit Salmasius in libello d. modo usur. quantum ponderis habuerit drachma Sicula, & eam valuisse duas drachmas Atticas cum dimidiâ respondit p. m. 248. talisque ponderis adhuc reperiri Syracusanorum & Agrigentinorum drachmas in capsulis Antiquariorum. Erant igitur hæ drachmæ etiam Æginæis graviores; drachma enim Æginæa non superabat Atticam nisi duabus tertiis; e. gr. valente drachmâ Atticâ sex asses Lubecenses, drachma Æginæa valebat decem asses: drachma verò Sicula, octodecim asses Lubecenses. Hæc causa est, cur Dionysius Siculus, drachmam unam siculam duas esse voluerit, ut Aristoteles monuit, imò quatuor, ut Pollux. Aristoteles in Oeconom. ait: ἀνενεχθέντος δὲ τοῦ ἀργυρίου, ἐπικόψας χαρακτῆρα, ἐξέδωκε τὴν δραχμὴν δύο δυναμένην δραχμάς. Pollux verò cap. de nummis sic de eodem Dionysio refert: τοὺς μέν τοι Συρακοσίους κασσίτερον ποτὲ ἀντὶ ἀργυρίου νομίσαι Διονύσιος κατηνάγκασε, καὶ τὸ νόμισμα αὐτῶν τέσσαρας δραχμὰς ἰσχύειν. Hæc ita conciliari posse puto, Pollucis quatuor drachmas intelligendo de Atticis, quibus comparavit drachmam vel δεκάλιτρον Siculum valore, non pondere: Aristotelem verò loqui de drachmis Siculis, ut una posthæc valeret duas: Sic drachma Sicula ad 9. asses Lubecenses redacta fuit, & postmodum ad quatuor, Atticæ pene similes, quarum singulæ asses quatuor cum dimidio Lubecenses effecerunt, quæ Pollucis sententia est. Non igitur mirum δεκάλιτρον hunc nummum argenteum Siculum etiam στατῆρα vocatum esse, cum impropriè satis δραχμὴ diceretur, quæ multas drachmas valere potuit, unde δεκάλιτρος στατὴρ etiam Epicharmo audit, & apud Pollucem Corinthio stateri par. Quidquid enim supra drachmam vel Æginæam vel Atticam adscendit, stateris nomen occupavit. Vulgò tamen in argento τετράδραχμος audit, quæ causa est cur δεκάλιτρον Siculum ad quatuor drachmas, minores licet Atticis descenderit, nimirum quò Stateris nomen convenientiùs obtineret. Menda verò exstantia sic corrigenda sumerem. pro τριάκοντα & τρία τάλαντα legerem τριάγγια: quod me docuit Epicharmus ibidem. Ἐγὼ γὰρ τὸ βαλάντιον λιτροδεκάλιτρον, ἐξάγγιον καὶ πεντάγγιον. Sic leguntur nunc in editis. & legi posse puto. Ἐγὼ γὰρ τὸ λιτροβαλάντιον, δεκάλιτρον &c. Ἐξάγγιον verò est pro ἑξαούγγιον,

γιον, πεντάγγιον verò, pro πενταύγγιον sic porrò τετράγγιον & τριάγγιον, sex, quinque, quatuor, & trium unciarum. Legere etiam possumus pro τριάκοντα vel τρία τάλαντα cum Scaligero τρίαντα, prout ex Hesychio emendavit, & pro ἓξ τάλαντα, legit Salmasius δίξαντα, ut sit δίξας διζγὸς χαλκοῦς, d. mod. Usur. p. 257. Quin & Epicharmi locum ex Palatino Codice vetustissimo sic restituit & legit p. m. 260.

— ἐφ' ὧ γὰρ τὸ βαλάντιον λίτρα,
Δεκάλιτρος στατὴρ, ἑξάντιόν τε καὶ πεντέγκιον.

Quæ eodem recidunt cum meis conjecturis, quas feceram; & ἑξάγγιον ac πεντάγγιον servare studebam. Alterum mendum in Polluce fuit in ἑξάλιτρα & ἓξ τάλαντα, quæ tollerem substituendo ἑκταλίτρα. Sicut enim ἑκτημόριον est sexta pars drachmæ, vel stateris, vel oboli, sic quoque ἑκτάλιτρον sexta pars libræ uno verbo sextans, qui sunt isti δύο χαλκοί. Habebat enim obolus libralis duodecim chalcos, unciæ pondere singulos. Polluce sic correcto, de obolo æreo ejusque partibus apud Græcos omnia perspicua sunt, & unde Romani asses & uncias suas habuerint. Nemo verò δεκάλιτρον putet nummum unum fuisse æreum cusum, sed argenteum, sive drachmam sive staterem, ut dixi, nihil enim prohibet Corinthios nummum suum argenteum staterem vocasse, licet quatuor drachmis non constaret, sed infra easdem, quod Siculos permovit tamen istum nummum drachmam adhuc vocare. nam si drachma argenti aut denarius argenteus apud Romanos decem assibus libralibus ab initio ἀντιτάλαντος fuit, etiam hoc à Græcis petitum existimare debemus, ut cœtera eorum circa rem nummariam pondera & nomina. Δεκάλιτρον autem vox est ex veteri ævo, cum nondum nummi cuderentur, tunc enim talia pondera reperiebantur & massæ, tam in auro, argento, & ære νομιζόμενα & recepta ac introducta. Cum igitur oboli essent librales, Chalci unciales, & cusi, adhuc obolostatas absque dispendio famæ in iis appendendis versari potuisse quis non videt? quanto magis in non signatis, quidquid dicat Salmasius p. m. 570. d. usur. ubi non credit æs appensum, *cum pro nummo ære rudi ad certum pondus examinato usi sunt.* quî enim de pondere constare

 potuit,

potuit, si æs rude non appendebant? At quod addit eos nummos notam præferre, quæ pondus ejus designaret, haud ego pugnabo tales notas inditas, modò mihi concedant publico cuneo eas minimè percussas, sed a privatis tantùm accipientibus aut reddentibus impressas, quorum fidem sequi non semper poterant, quin opus haberent etiam æs illud ad libram vocare. Plinius disertè dicit l. 33. c. 3. *Servius primus signavit æs, antea rudi usos Timæus tradit.* quod ponderari opus fuit, ut sciretur ex: gr. contra libram auri & argenti aliasque res quæ in permutationem veniebant, quot libras æris rependi justum esset, quæ verba sunt Salmasii se ipsum corrigentis p. m. 571. Jam quod etiam disputat de assibus libralibus & dupondiis, quod appendi eos nulla necessitas flagitaverit, ego Plinio magis credo d. l. qui assem libralem appendi etiam solitum testatur, nec juvat ratio, quod non solùm publicâ monetâ sunt percussi, sed & notam ponderis præferunt incusam. idem enim in aureis & argenteis obtinet publicâ imagine cusis, & notam ponderis quandoque adjectam habentibus, quos tamen concedit appensos etiam esse, ita ut illa negligentia ponderandi non nisi in minutis nummis æreis processerit, in libralibus arbitrii fuerit accipientium, num non appensos voluerint tradi, quod etiam Salmasio placuit p. m. 461. Jam cum obolus fuerit inter minutos nummos æreos signatos, eos non appendi solitos sed solùm numeratos credo, at obolos argenteos etiam signatos ὀβολοστάτην requisivisse non miror, omne enim illud appendendi negotium ex nummis non signatis primùm prodiit, quos necesse erat appendere, ut rectè Salmasius probat, *stipendia, impendia, dispendia, compendia, expensas, dependere*, non originem habere ab eo tempore, quo nummis cusis utebantur, sed ex eo quo rudibus. & p. 579. *nomina libripendiariæ longè ante nata & usitata, quàm nummi signati notitia esset.*

CAP.

CAP. XXXII.

De Daricis & Crœseis.

Amicissimus mihi & eruditissimus Dn. Gisbertus Cuperus in literis suis ad me 25. Febr. Anno 1696. datis, in eâ sententiâ versatur *Adarcôn* & *Darkemôn*, quæ in Hebræo textu reperiuntur, a *Daricis* potiùs quàm a δραχμῇ nomina esse: & Judæos post captivitatem Babylonicam his nummis Daricis usos esse vult & hinc nomina inter ipsos orta. Ego verò dissentio, dum considero vocem *Adarcôn* & drachmæ ante Darios Persarum & captivitatem Babylonicam tempore Davidis Regis in populi Judaici linguam receptam, ut constat ex 1. Chronic. 30. v. 7. ubi ad templum ædificandum eos contulisse auri *Kiccarim* quinque millia, & *Adarconîm* decem millia scribitur; Hæc ante Darios ullos in Persiâ gesta sunt, ita ut vox *Adarconîm* ad illos respicere nequeat, nisi autorem Chronicorum, qui ad tempus captivitatis solutæ opus suum contexuit, ita locutum esse quis autumet pro more sui temporis: quod tamen non concedere possum, siquidem ex probæ fidei monumentis antiquis eum sua hausisse, quæ de Regibus singulis adduxit, dubitare non possimus, in quibus hanc vocem *Adarconîm*, & reliqua nomina ponderum expressa reperit, eaque ideo relinquens posuit. Accedat quod Darii Hebræis satis fuerint noti, nam Daniel. 5. v. ult. D*arjavesch Madai*, h. e. *Darius Medus*, nominatur, qui Belzasari Chaldæorum successerit, deinde Esræ 4. v. 5. *Darjavesch Melech Paras* h. e. *Darius Rex Persiæ* memoratur, & sic alibi semper *Darjavesch* Hebræis *Darius* vocatur, unde sanè nullius nummi nomen *Darcôn* aut *Adarcôn* aut *Darkemôn* flecti potest, sed aut *Darjaveschîm* aut contractiùs *Darjaschîn* formari deberent: quæ longè absunt a *Darconîm* aut *Darkemonîm*. Sunt qui *Darkemonîm* quidem Hebræis factos esse ex drachmis Græcorum credunt & concedunt, sed *Adarconîm* necessariò a Dariis dictos esse nummos volunt, ac idem esse quod Daricos. Probare verò nunquam potuerunt ab ullis Regibus in Oriente Orientales illis temporibus nummos ullos denominasse; hoc Græcorum moris est, illi Daricos primò vocarunt, non Orientales,

illi Philippeos, Alexandrinos &c. a Græcis hæc ſunt, non ab Aſiaticis antiquis. *Adarconîm* deinde ante Darios fuiſſe in linguâ Hebræorum receptam vocem pariter ac *Darkmonîm* conſtat ex ſacro codice, ut ante monui. haud igitur a Dariis nomen hæſit. Jam quin etiam omnes concedunt, & conſentiunt, Daricos nummos fuiſſe cuſos & διδράχμους, quod de Adarconim quoque dicendum eſſet, ſi a Dariis nomen traxerunt, ſicque *Darkmonîm* drachmæ ſolùm pondere eſſent, *Adarconîm* δίδραχμοι. Ego autem nec *Darkmonîm* nec *Aderconîm* inter cuſos adhuc pono, ſed drachmali pondere nummos non ſignatos aureos, inter Perſas & Medos & Babylonios receptos ac numeratos fuiſſe intelligo; Nullibi enim ante Cyrum in Aſiâ nummi cuſi dantur, quos adducere poſſimus, niſi Græcos, qui erant argentei, *Darkmonîm* verò & *Adarconîm* ſemper aurei comparent, ubicunque leguntur, quos non cuſos idcirco ſtatuo, quoniam nummos aureos cuſos nemo hactenus animadvertit, donec Crœſus primos in Lydiâ fabricaſſe legitur, qui non fuerunt δραχμαῖοι, ſed δίδραχμοι, ut volunt. quare quas Joſephus drachmas, per myriadas, ex epiſtolâ Cyri recenſet, l. 11. Antiq. c. 1. p. m. 358. Judæis conceſſas eſſe, cum Hieroſolymam repeterent, non niſi *Adarconîm* in ejus literis dictas eſſe judicare datur, quod eo tempore drachmas ſic exprimerent in auro, ut jam docui ex Sacro Codice, Chronicorum, Eſræ, Nehemiæ, Cyri ætate viventium Scriptorum & Artaxerxis, apud quos *Darkmonîm* & *Adarconîm* reperiuntur. Semper illic additur, inquam in auro fuiſſe has drachmas, ergo & apud Joſephum illas drachmas εἴκοσι μυριάδας, πεντάκις χιλίας καὶ πεντακοσίας in auro fuiſſe dicendum nobis erit, cum & notum ſit, ex antiquis Scriptoribus, drachmas ſolas per μυριάδας, etiam ellipticè, numeratas eſſe. ſicque hæc ſumma drachmarum aurearum ad thaleros unciales noſtros numero 256875. adſcendit, quos quotannis Judæi ex vectigalibus mercium reditus facere ſoliti erant. in argento verò ſi computare has drachmas decet, non niſi $25687\frac{1}{2}$ thaleri exibunt. Rabbini quoque in ſuis ſcriptis & *Darkemôn* & *Adarcôn* retinuerunt, ſed, ut ſolent, in pondere nunquam conſentiunt, quod exinde eſt, quia vagi per orbem multorum populorum nummos videre coguntur, multò pondere diverſos, hinc jam *Darkemôn* nummum argenteum ſtatuunt, ut & *Adarcôn* quod contrarium

rium eſt S, Scripturæ, quæ non agnoſcit præterquam in auro. Deinde pondus drachmæ non conveniens ſemper addunt, nunc ſedecim hordei granorum, nunc drachmarum ſedecim, ut ex libro Miſnajoth tr. de Siclis c. 2. §. 7. *definitur.* Ariamontano *Adarcôn æſtimatus eſſe duobus Selahhim, quæ æſtimatio ejus fuerit antiqua.* Futilia hæc ſunt Rabbinorum commenta, quibus haud plus ineſt fidei, quàm caſſæ nuci.

Græca terminatio in nummis Daricis, eſt a Δαρεῖος, Δαρεικὸς, quod rectè ſe habet, ſed non convenit Hebrææ linguæ, quæ non ignoravit Darios, nec ex Græcâ linguâ eos petere opus habuit, ergo nec nummorum Daricorum nomen ex illâ linguâ hauſit, ſed planè Hebræa Daricos neſcivit. Cum igitur litera K. vel CH. ut & litera M. ſit veluti κριτικὴ hujus vocis, & in omnibus flexionibus reperiatur *Darconîm*, *Adarconîm*, & *Darchemonîm* atque illa in voce Δραχμὴ Græcorum reperiatur unà cum reliquis radicem conſtituentibus, non poſſum non ſententiæ meæ inhærere, *Darcôn* & *Adarcôn*, & *Darkemôn* quibus S. Scriptura utitur, quoniam Hebræa non eſt, ex Græcâ δραχμῇ originem traxiſſe, non verò ex nummis Δαρεικοῖς.

At nec oblivioni tradere debeo Crœſi Regis πλίνθους χρυσείας ſeu laterculos aureos, quos ad Apollinem Delphicum tranſmiſit ejus oracula ambiens, quorum meminit Euſebius l. 5. Præp. Evang. p. m. 211. Dicit enim, quod κρατῆρσι καὶ πλίνθοις χρυσαῖς, ἀναθημάτων δὲ μυρίων πλήθει κοσμήσας τὸ ἱερὸν, τῶν πανταχοῦ γῆς ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πλουσιώτατον ἀπέφηνεν. Hæc ἀναθήματα loco pecuniæ erant, inprimis illæ πλίνθοι χρυσαὶ, ſiquidem tunc nummis cuſis, ut re novâ, & parum adhuc cognitâ res ipſis non agebatur, quod aut recepti nondum eſſent, aut ita Diis offerre moris eſſet antiqui. Extra Græciam enim nummos cuſos vix id temporis norant, nec Κροίσειοι στατῆρες aurei tantâ copiâ celebres evaſerant. Nullum enim eſt dubium, quin nummos aureos miſiſſet, ſi tunc in Lydiâ Crœſus nummos tales ex monetâ ſuâ ſubmittere potuiſſet, quod quia factum non reperimus, Crœſi nummos quos cudere cœpit, aut nondum cuſos, aut ſi cuſi fuerunt, nondum eâ conditione uſos, ut coram Diis exponi poſſent: aut miſſos etiam ſtateras Crœſéos, ſed paucos nec tanto numero, ut connumerari potuerint ſeorſim.

CAP.

CAP. XXXIII.

De Nummis Romanorum non cusis & cusis.

PEcuniam a pecore dictam nemo diffitebitur, & *peculium*, quidquid in substantiâ & facultatibus, præter nummos, quis possidebat; scilicet, quod pecora maximam earum partem facerent. At inde non sequitur, nummos ejus temporis bovis, ovis, aut suis effigie signatos fuisse. Antiquissimi qui supersunt, Romæ caput & scutum præferunt, asses etiam bilibres, cum ove nullum reperies omnino, cum sue, non nisi ulterioris ævi trientes, cum bove quadrussis exstat apud Boutheroüe: sed cujus fidei? Ego nullum eorum, quos attulit elegantissimus ille Scriptor, ad Valerii Poplicolæ ætatem spectare dixero, aut illud mihi asserendum sumam, cum pertineant ad longè inferiorem, tum quia non cusis Romanos adhuc usos more Græcorum, quos in Græciâ Magnâ sic mercari viderunt, certum sit, nec nummos signatos ullos hactenus assumserant. Nam quod Servium Tullium primum æs percussisse & signasse plurimi credunt, hoc ob Plutarchi verba sub Poplicolâ Consule nondum licet admittere, sed illud quod æs & argentum non signatum primus fortè Romanos adhibere docuerit in commerciis, loco scorteorum & figlinorum. quò spectant Calvisii verba, in Chronico ad A. M. 3236. confusè ex Plutarcho & Dionysio adducta. *Asses primus* (Numa) *ex non signato argento & ære cusos Romanis largitus est, cum antea ipsorum usum asses scortei, lignei, & figulini supplerent.* Numam nihil in nummis constituisse aut mutasse ex Plutarcho manifestum reddidi: solum Numæ nomen, quasi nummi ab ipso nomen acceperint, hanc opinionem & errorem propagavit, nec Plutarchus quidquam alibi de Numæ nummis prodidit. Glareanus sanè in Chronologiâ ad Dionys. Halicarnass. dicit Numam congiarium dedisse asses ligneos & scorteos, & Eusebium autorem citat; ergo nondum aut signatum aut non signatum Numæ tempora noverant. Autor libelli de rebus bellicis, qui jungi solet Notitiæ utrique cum Orientis, tum Occidentis, editæ per Sig. Gelenium Bas. 1552. quem ad Theodosium & Arcadium Principes scripsisse putatur, aliquot horum

rum nummorum figlinorum & ſcorteorum expreſſit, figuris additis; Et quidem figlinos *luteos* vocavit, ut de luto factos, capitibus tamen impreſſis effictos, de quibus ſic loquitur: *Rectores ſuperioris vitæ, non ocioſis opibus, ſed condendis potiùs mœnibus lætabantur, in quorum decorem univerſam auri argentique materiam conferebant, æris quoque copiam in ſimulachris propriis ad virtutis ſuæ teſtimonia figurabant. Ut verò emendi & vendendi utilitas, & ut facultas Regiæ liberalitati ſuppeteret, in æris uſum excultam poliiiùs terram, & igne ſolidatam, certis quoque expreſſionibus figuratam, auro argentoque repoſito, uſui habuerunt.* Ille igitur Scriptor exiſtimavit Romanos *luteis* his nummis primùm omnium uſos, quamvis auri, argenti, & æris copia non deeſſet, ſed quam mercibus impendere verebantur, quod mœnibus & arcibus condendis aurum & argentum ſatius eſſe crederent inſumere, æs verò ſtatuis erigendis abſumerent. Sic ille quidem cenſet, at quàm rectè, nunc quidem non dicam aliud, quam luteos illos nummos ad eam ætatem omninò pertinere, quo metallorum eruendorum peritiâ nondum inſtructi Romani vivebant, ita ut vera neceſſitas, auri argentique & æris penuria ſumma, ligneos & luteos & ſcorteos nummos adinvenerit, pro facilitate ementibus ac vendentibus aliquâ comparandâ. Quod verò luteos ac figlinos iſtos nummos etiam ſignatos produxit, nudis & laureatis capitibus, hoc ego quidem tanti non facio, ut aut affirmare aut negare velim, cum publica hæc non fuerit moneta, ſed ex privatorum ingenio nota & impreſſa, qui majores fortè ſuos in his nummis præfigurabant: neque enim ligneis aut figlinis nummis ſine figuris quibuſdam ſuus conſtare potuit valor, cum in pondere nullum momentum eſſet in hâc materiâ, ſed in figurâ potiùs eleganter elaboratâ * Nos verò de his nummis, licet ita ſignatis, non ſumus ſoliciti, cum citò perierint, nec uſum ſui præbere potuerint niſi paucarum horarum, offendiculis quibuſdam inter manus ipſas ſemper expoſiti. Scorteos verò luteis iſtis ſucceſſiſſe nobis perſuadere cupit his verbis: *ſed poſteriores faſtidientes priſcæ utilitatis inventum, formatos e coriis orbes auro modico ſignaverunt, quibus Regum munificentia, & commutationum neceſſitas intactis collatoribus utebatur.* Hos nummos quoque ſignatos vocat, quod auri particulâ quadam eſſent inſigniti.

* *De ligneis nummis author iſte nihil tradit, ſed luteos ſolos & ſcorteos producit.*

At hoc non eſt ſignare aut procudere nummos, ſed ſculpere, ut figlinos, & ornare ut ſcorteos. Parvæ molis ſunt, & figlini & ſcortei. At num putas ſcorteos auro ſolo ornatos fuiſſe, nullos argenti vel æris lamellis? Ego ſcorteos tales inventos judico, ut auro, & argento & æri parceretur, quorum metallorum nulla copia affluebat, nec ea tractare didicerant. De ſcorteis ſignatis quæ me monuit per epiſtolam Doctiſſ. & Ampliſſ. Dn. Cuperus, haud contemnenda ſunt, quamvis in illo autore Anonymo nihil ſignatum figura ſcorteorum habeat. Et quoniam ex Salmaſio de uſuris hæc hauſit, illum audiamus. Antiquiſſimum eſt Platonis teſtimonium ex Eryxiâ, qui Carthaginenſes nummis ejuſmodi ſcorteis uſos annotavit. Καρχηδόνιοι, inquit, *νομίσματι χρῶνται τοιούτῳ, ἐν δερματίῳ μικρῷ ἀποδέδεται, ὅσον τε στατῆρος τὸ μέγεθος μάλιστα. ὅτι δέ ἐστιν τὸ ἐναποδεδημένον οὐδεὶς γιγνώσκει, εἰ μὴ οἱ ποιοῦντες. εἶτα κατεσφραγισμένῳ τούτῳ νομίζουσι.* Impreſſum fuiſſe ſignum aliquod, aut potiùs obſignatam fuiſſe alutam ſimul indicat Plato, non incuſum quid, non autoritate publicâ ſignatum hunc nummum Plato dixit, ſed ab iis, qui illum conficiunt, ſigillum inditum ſcribit, quod privatos potiùs addidiſſe crederem, quàm publico ſigillo hos nummos obſignatos. nam aliàs Plato diſertiùs hæc propoſuiſſet, quæ nunc dubiè ſatis. quaſi neſcius ipſe, an publicè vel a privatis ita nummus iſte fuerit concinnatus. Ariſtides in Oratt. nihil dixit, niſi Carthaginenſes uti *σκυτίνοις νομίσμασι.* Et recte Salmaſius Scholiaſten ipſius reprehendit, qui a Didonis ætate hos nummos repetiit, & ipſius *βύρσῃ.* Plus negotii nobis dabit Senecæ locus, qui l. 5. de Benef. *corium formâ publicâ percuſſum, quale apud Lecedæmonios fuit*, diſertè ſcripſit. Sed attendi volo, Senecam hic loqui ad morem ævi ſui, quando nummi omnes publicè procudebantur, aut de Lacedæmoniis ſuâ ætate, quod illis tunc nummi coriacei fuerint, formâ publicâ percuſſi, aut paulò priùs, ad quæ tempora quoque Nic. Damaſceni locus, quem Ampliſſ. Dn. Cuperus obſervavit ex Stobæo, pertinebit. Veriſſimum enim eſt, quod ſuſtinet Salmaſius, antiquis temporibus Lacedæmonios coriaceis uſos eſſe nuſquam legi, ſed ferreis ſolis: Quin & Senecæ locus ipſe, Lacedæmoniorum nummos coriaceos non de antiquiſſimis intelligi, ſatis probat, dum formâ publicâ percuſſos ſcripſit; neque enim hoc erat antiquiſſimorum, ſed

ſine notâ publicâ nummos habere, ut mecum pluribus locis ſentit Salmaſius eodem libro. Lacedæmonios autem ſæpius a frugalitate ſuâ veteri receſſiſſe, ſed & ad illam rediiſſe, non ſemel docet Plutarchus, ut hanc in cauſâ fuiſſe putem, cur etiam coriaceos nummos adſciverint, tandem licet Λυκέργειον hoc minimè fuerit, qui ſolos nummos ferreos iis commendavit. Sicque minimè opus erit locum Senecæ corruptiſſimum ſtatuere, quod facit Salmaſius, ſed relinqui poteſt, prout hactenus exſtat, & ad Lacedæmoniorum mores tempore Senecæ referri. In voce *ſignare* ἀμφιβολικῶ non parum ſemper latuit, nam & privati & publici homines ſignant, & variè ſignant, ita ut obſignare quoque ſit ſignare; & quamvis notam imprimere, ſignare dicamus. quas amphibolias ſi a nummis removeamus, ſtatim patebit, quinam nummi verè ſignati dici debeant, illi nempe qui cuſi, malleum ac cuneum publicum experti ſunt ab utraque parte, quos feriri & percuti quoque dicimus. Hæc cura nunquam fuit privatorum, ſed a privatis inventa ars cudendi ad publicum ſtatim tranſiit, ejuſque nomine venditata fuit, quod plus negotii aut ſumtus ars illa cudendi & monetandi requireret, quàm privati commodè ferre poſſent, ut neceſſe eſſet ex publico illam promovendi conſilia capere. Hæc cauſa eſt, cur neque figlinos, neque ſcorteos, licet ſignis ſuis inſignes aliquibus, ad publicè cuſos aut ſignatos trahere mihi quidem placeat, quod facili negotio quilibet domi ſuæ tales figuras & ſigna reperire potuerit his nummis imprimenda, qui una tantum parte obſignati aut impreſſi prodierunt. Nec fraudis in his aliqua ſuſpicio relinqui potuit, materiâ tam obviâ & vili, ut fraudis pretium eſſe nullum poſſit. Magiſtratus & Principum erat quidem, in νόμον ac modum, quo tales nummi debebant confici conſentire ac decernere, privatorum verò ex illo conſenſu nummos iſtos fabricare. Carthaginenſium nummis coriaceis aurum, argentum, aut æs non incluſum fuiſſe facilè divinamus, ſunt enim talia, quæ ſplendent, firma ſunt, & conſpici ac tractari non timent, multò minùs occuli deſiderant, ita ut vilem, nec magni ſumtûs aut paratûs materiam, alatâ tali clauſam & obſignatam fuiſſe tutò ſatis credere liceat. Sic redeundo ad autorem de rebus bellicis anonymum, qui figlinos ac ſcorteos demum nummos æreos excepiſſe contendit, ſic pergit: *Sequentior verò ætas æris redundante materiâ, quam publicus*

jam mœnium recusabat ornatus, diuturna, ut prior, monumenta meditata, æs validum ipso pondere pretiosius figuravit, cujus species pro qualitate, ut diximus, ponderis diuturnior fuit, sed potentia Regalis pro licentiâ speciem suam tantum in auro argentoque signavit, quæ pro reverentiâ figuræ nullis usibus proficiens, ad honorem Regium sacrata permansit; Æris autem materia, quæ jam præ copia vilior erat, ad dona militaria, & varia populorum commercia, signabatur. Hæc quidem sententia fuit hujus authoris, sed quæ disertè pugnat cum veteris ævi monumentis, omnibusque Scriptoribus, qui non minùs aureos & argenteos nummos quam æreos in commerciis exhibitos valuisse consentiunt omnes, ut subsistere illa nequaquam possit, cum in manibus omnium versentur adhuc veteres illi ærei, Romanorum Imperatorum imaginibus illustres, pariter ac argentei denarii, & solidi aurei, quibus commercia sunt stabilita, nec *ad honorem* solum *Regium sacrati permanserunt*, ut nobis persuadere cupit hic Scriptor. Quin etiam ex his verbis colligere liceret nummos æreos non fuisse cusos, cum soli argentei & aurei *specie potentiæ Regalis*, ut ille loquitur, fuerint signati. Nam si signati fuissent ærei, etiam illi *speciem*, h. e. imaginem Regalis potentiæ pretulissent. Quâ in re veritas ipsi suffragatur, si nummorum initia in populo Romano spectantur. adeò ut nesciam omnino quò tendant illa quæ subjicit: *Felix inchoatio sacræ divinæque monetæ* cum ectypis quibusdam nummorum, quos inscriptione carentes, & rudi manu sculptos, quò referamus, non habemus. Nam neque constat, an de suis temporibus intelligi velit, tunc cœpisse aureos & argenteos nummos *ad honorem Regium* solùm *sacratos permanere*, nec aliis usibus servire licuisse, æreos verò solos vulgo concessos, qui de solidis aureis inter ementes & vendentes frequentatis & recusatis paulò ante monuit, dicens: *Ementis enim eundem solidum fraudulenta calliditas, & vendentis damnosa necessitas difficultatem quandam ipsis contractibus intulerunt, ne rebus possit interesse simplicitas.* Hæc tam obscura sunt apud illum scriptorem, ut omnia ferè, ut quid dicat ipse non sciverit, nec ego capiam. Nummorum autem figuræ & signa quæ fuerint, passim Scriptoribus commemorantur, postquam cudi cœperunt.

Et sane vix potuerunt bobus aut ovibus integris & vivis omnia

quæ

quæ debebantur & inferebantur ſolvi, ſed opus erat pecuniam intervenire, prout etiam legimus Poplicolam ærarium publicum inſtituiſſe, ut æra illuc, & quod debebant in ære inferrent: nec de nihilo eſt, quod drachmas apud Romanos non nominet Scriptor, prout in Solonis vitâ, & apud Græcos, ſed ſolos obolos, æs illatum ſignificantes, & nummos æreos non ſignatos, in maſſis, in tabellis, in obolis. quamvis nec argentei defuerint, qui p. m. 105. Tarquinium Superbum fundamentis templi Capitolini educendis, λίτρας ἀργυρίου τετράκις μυρίους impendiſſe ſcripſit, ante Conſules & ærarium Poplicolæ, quæ conficiunt noſtræ monetæ unciales thaleros 480000. At cur obolos vocavit Plutarchus nummos illos æreos Romanorum, non aſſes, quod erat nummorum ipſis nomen proprium? num quod Poplicolæ temporibus & præcedentibus nondum aſſis nomen invaluerat, ſed quod a Græcis acceperant retinuerint? τεταρτημόριον ſanè, aut quadrans, quo collato Valerium Poplicolam extulerunt cives Romani, ad obulum ſpectat, & in ære collatam eſſe ſtipem ſatis indicat, manſit enim quadrans in aſſe ab iis temporibus ſemper, ita ut ad Judæos quoque & Græcos illud Romani tranſtulerint, non ampliùs τεταρτημόριον ſed κωδράντην vocantes. Sic τριτημόριον vocabant trientem aſſis Græci, duos nimirum obolos argenteæ drachmæ, cum ſex facerent drachmam argenti, ut Plutarchus computavit in Fabio Maximo p. m. 176. ludos ſcribens votos ἀπὸ Σηστερτίων τριακοσίων τριάκοντα τριῶν. καὶ δηναρίων τριακοσίων τριάκοντα τριῶν, ἔτι τριτημορίου παρόντος τοῦτο τὸ κεφάλαιον ἐστὶν ὀκτὼ μυριάδες δραχμῶν, καὶ δραχμαὶ τρισχιλίαι πεντακοσίαι ὀγδοήκοντα τρεῖς καὶ δύο ὀβολοί. Hi duo oboli ſunt illud τριτημόριον aſſis, quem diximus, & prima ſunt Seſtertia, quæ nobis Hiſtoria Romana in Plutarcho attulit, cum Fabius Maximus Dictator rem contra Hannibalem gereret, circa A. V. C. 520. Valerio autem Poplicola moriente cenſa ſunt civium 130000. Valerio Conſule, ut Scriptores affirmant, tot igitur quadrantes facient aſſes aut obolos 32500. quibus ad argenti libras Romanas redactis, procedunt 33. libræ cum decem unciis & unâ quartâ, quæ faciunt noſtræ monetæ thaleros unciales $406\frac{1}{4}$. Hodie vix privati minore ſummâ efferuntur, at tunc in magiſtratu ſummo conſtitutis etiam ſufficiebat, & opipara videri poterat, nummis valentibus, & pretio non quolibet æſtimatis. Duo

enim oboli tunc ſufficiebant ad hominem alendum, ut dicit Plutarchus in Themiſtocle p. m. 117. Troezeniis Athenienſes exſules ſuſcipientibus. φιλοτίμως πάνυ τῶν Τροιζηνίων ὑποδεχομένων, καὶ γὰρ τρέφειν ἐψηφίσαντο δημοσίᾳ, δύο ὀβολοὺς ἑκάστῳ διδόντες, qui faciunt noſtræ monetæ duos aſſes Lubecenſes. & addit ibidem, cum difficillimè perſuaderi poſſent Athenienſes, ut civitate relictâ in naves ſe transferrent, uno unciali thalero ſingulis dato, promtiſſimè ad habitandum in navibus omnes conceſſiſſe: τὴν ἐξ Ἀρειοπάγου βουλὴν πορίσασαν ἑκάστῳ τῶν στρατευομένων ὀκτὼ δραχμὰς αἰτιωτάτην γενέσθαι τοῦ πληρωθῆναι τὰς τριήρεις. Magnas quaſi divitias nacti eſſent, ita paucis nummis exſultabant, quod tunc revera nummi majus pretium ſortirentur quàm hodie, ubi metallorum non tanta abundantia ſuppetebat. Ita quoque apud Romanos χρυσίου ἦν σπάνις ἐν τῇ πόλει ſub Camillo, 368. annis poſt V. C. ut Plutarchus in ejus vitâ docet, p. m. 133. quod quoque de argento intelligendum venit, adeò ut fœminæ mundum ſibi detraxerint ad craterem illum aureum Apollini Delphico dicatum perficiendum. In Alcibiade Plutarchus docet, quomodo hæc diurna creverint, p. m. 211. Λυσάνδρου γὰρ ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν ἀποσταλέντος ὑπὸ Λακεδαιμονίων, καὶ τετρώβολον ἀντὶ τριωβόλου τῷ ναύτῃ διδόντος, ἐξ ὧν ἔλαβε παρὰ Κύρου χρημάτων, αὐτὸς ἤδη γλίσχρως χορηγῶν, καὶ τὸ τριώβολον ἀπῆρεν ἀργυρολογήσων ἐπὶ Καρίας. A duobus igitur obolis ad triobolum & quatrobolum proceſſerunt diurna præbentes. ſatiſque docent, Perſarum convictum & conſuetudinem Græcis majorem paulatim luxum inſpiraſſe, & majora ſtipendia extorſiſſe. Ariſtidis quoque neptibus ex publico quotidie triobolus præbebatur, ut ex Demetrio Phalereo Plutarchus in Ariſtide refert p. m. 335. τῇ δὲ μητρὶ καὶ τῇ ταύτης ἀδελφῇ ψήφισμα γράψας δωρεὰν ἔπεισε τὸν δῆμον διδόναι τριώβολον ἑκάστης ἡμέρας, quod ipſo Phalereo leges Athenienſium corrigente in drachmam vel ſex obolos converſum fuit. ὁ Δημήτριος νομοθετῶν ἐψηφίσατο δραχμὴν ἑκατέρᾳ τάξαι τῶν γυναικῶν, Singulæ igitur vivebant tribus aſſibus Lubecenſibus quotidie, poſtea ſex aſſibus, quod eſt drachmæ argenteæ pretium & valor hodiernus. Paulò ante Ariſtidis filio dixit Athenienſes δραχμὰς τέσσαρας εἰς ἡμέραν ἑκάστην, Ἀλκιβιάδου τὸ ψήφισμα γράψαντος præbuiſſe præter alia. dimidii thaleri uncialis pretium illæ faciunt; honeſtum omnino ſtipendium, aliis

aliis commodis etiam accedentibus, & ad illa tempora si respicimus, quando valebat argentum, & merces abundabant pretium argento facientes. Sed Lysander Lacedæmonius primus fuit, qui nautarum stipendium trium obolorum uno obolo auxit, idque beneficii obtinuit a Cyro juniore Persarum, quod Plutarchus in ejus vitâ annotavit p. m. 435. *αἰτοῦμαί σε*, dicit Cyro, *καὶ παρακαλῶ προσθεῖναι τῷ μισθῷ τῶν ναυτῶν ὀβολὸν, ὅπως τετρώβολον ἀντὶ τριωβόλου λαμβάνουσιν. Ἡσθεὶς οὖν ὁ Κῦρος ἐπὶ τῇ φιλοτιμίᾳ τοῦ ἀνδρὸς, μυρίους αὐτῷ Δαρεικοὺς ἔδωκεν. ἐξ ὧν ἐπιμετρήσας τὸν ὀβολὸν τοῖς ναύταις, καὶ λαμπρυνάμενος ὀλίγῳ χρόνῳ τὰς ναῦς τῶν πολεμίων κενὰς ἐποίησεν. ἀπεφοίτων γὰρ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς πλέον διδόντας.* Tres igitur oboli nautæ unius diurnum erant hactenus, in totâ Græciâ, quibus Lysander primus obolum addidit, nautasque ad se omnes pertraxit, donec cœteri quoque quatuor obolos nautis præbere cogerentur, ne plane re omni navali exciderent.

Oboli ergo nomen ex Græcâ antiquitate primùm fluxit, ex quâ ad Romanos pervenit, ita ut hodie nondum exstinctum sit. Quotquot enim sunt Latini Scriptores, qui de nummis loquuntur, obolum nequaquam prætermittunt, quin illum inter nummos ponant, licet Græcis aut Romanis obolis nequaquam repondeat. ut in Anglicis nummis apud Bromtonum occurrit, p. m. 897. qui vel *Ferthing* fuerit, vel alia moneta denario Anglico minor. nam de his non satis constat. In Chronico Wilhelmi Thorne, & in rationibus Monasterii S. Augustini Cantuariensis sæpius oboli occurrunt isti. Obolus Sterlingus occurrit apud Henricum Knyghton p. m. 2464. & quia cum quadrante ibidem bis vel ter conjungitur, eumque præcedit, inde judico obolum Anglicis Scriptoribus dimidium denarium denotare, *halfe pens*, sicut quadrans est *Ferthing*, aut quarta pars denarii. Quoniam ergo danarius Anglicus Sterlingus illorum temporum se habebat ut duo asses Lubecenses hodierni argenti puri, oblus fuerit unius assis Lubecensis pondus, & quadrans seu Ferthing sex denariorum Lubecensium, seu assis dimidii. Hac ratione obolus Anglicus, ejusdem ponderis erat cum obolo Attico, ejusdem valoris. Nam quia denarii Anglici ad tertiam partem drachmæ jam erant redactæ, ut hodie ad sextam; & obolus dimidium denarii occupaverat, qui quondam

sextula

sextula erat, seu sexta pars drachmæ, sequitur, obolos Atticos & obolos Anglicos coincidere, idemque pondus ostendere. Hodie enim obolus Anglicus non est nisi duodecima pars drachmæ Atticæ, in tantum ætas pondus denariorum imminuit. Nec tamen obolos aut quadrantes Anglicos ejus temporis æreos fuisse concedam, sed puri argenti omnes, siquidem tanta cura in legibus geritur, ut obolus & quadrans rotundus sit, æquè ac denarius; Nam si ærei tunc fuissent, non opus erat hoc edicere ne roderentur: cum operæ pretium nemo invenire posset, in æreolo roso. Vidi sæpe ejusmodi minutulos nummos Anglicos tam obolos quam quadrantes argenti purissimi, quæ me in sententiâ confirmant, licet hodie quadrantes Anglici aut ex ære aut ex stanno formentur. Hinc est quod etiam obolos in auro Anglis fuisse legamus. Postquam enim aureos nummos NOBILES cudere cœperunt, quod Eduardus III. Ann. 1344. primus instituit, etiam dimidios Nobiles & quadrantes cudi jusserunt, qui vocantur *Oboli* & *Ferthingi* ut habet Henricus Knyghton ad istum annum p: m. 2584. *Eodem tempore NOBILE, & OBOLVS & FERTHING de auro cœperunt florere in regno.* Oboli igitur nomen, quod a Lacedæmoniorum ferreis vel æreis ὀβέλοις cœpit, quamcunque formam nummi susciperent, ærei, vel argentei, vel aurei, mansit in re monetariâ, & apud Anglos dimidium totius dici perrexit. Hoc verò non procedit in obolis Græcis aut Romanis, quos nequaquam aureos fuisse statuere licet, cum obolus non sit apud illos populos dimidia pars drachmæ aut denarii, sed sexta ferè semper, quæ argenti formam non respuit, haud magis quàm assis Lubecensis, ex puro argento cusus, quem hodie Christiani IV. Regis Daniæ beneficio adhuc videmus, quin & dimidios asses. Nec aureus, aut χρυσοῦς, aut solidus, aut stater obolum excludit, quin etiam auro & auri pondere procudi possint, at nomen oboli ad aureos nummos pertigisse, non observavi. Nec καλλιόβολος Eupolis, quem Scriptores antiqui laudant, argenteum se fuisse mihi persuaderet, quod adeò elegans describatur, infirmumque mihi videtur argumentum qui etiam elegantiam in obolis æreis non vulgarem animadverto, egregiis sculptoribus plus quàm in auro vel argento artem suam demonstrantibus, ut ipsi ærei Romani & Græci conspecti ob oculos ponunt. Facile itaque fuit Eupolis temporibus elegan-

elegantiores obolos cuſos procuratos eſſe quàm priùs, indeque καλλιοβόλȣ nomen illis datum eſſe, licet ærei non minùs eſſent quam priores. Ab omni enim occaſione nummis nomina deſumta ſunt, ut a pondere, librales, &c. a loco Αἰγιναῖον. quod in Æginâ inſulâ, vel Æginæo pondere cuſus eſſet, ut eſt apud Ælianum l. 12. c. 10. Æginetæ, inquit, πρῶτοι νόμισμα ἐκόψαντο, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκλήθη νόμισμα Αἰγιναῖον. Non aliter Jalyſii in Rhodo, quorum numiſmata ob elegantiam vel puritatem, vel alium ornatum Ἰαλύσια Heſychio dicuntur. ab authoribus, Darici, Philippei &c. a valore, denarii, &c. a ſignis exſtantibus, Χελῶναι, Γλαῦκες, &c.

Luculli tempore in Bithyniâ tanta boum annona & tam facilis fuit, ὥςε τὸν μὲν βȣ̃ν ἐν ςρατοπέδῳ δραχμῆς, τὸ δὲ ἀνδράποδον τεττάρων ὠτίων εἶναι. Erant aliàs ſervi in magno pretio. Cato enim major, qui attentiſſimus erat, dicitur Plutarcho p. m. 338. ȣ̓δένα πώποτε πρίασθαι δȣ̃λον ὑπὲρ τὰς χιλίας δραχμὰς καὶ πεντακοσίας, quæ faciunt noſtræ monetæ thaleros unciales 187. cum dimidio, pretium, quo viliſſimi quique ad viliſſimas adhibendi operas, tunc temporis emebantur. Salomon Rex emturus currus & equos, negotiatotes ex Ægypto juſſit afferre, und brachten aus Aegypten heraus/ ja einen Wagen umb 600. Silberling / und ein Pferdt umb hundert und fünffzig: ut legitur 1. Reg. 10. v. 28. Ponamus ſiclos Sanctuarii fuiſſe, quibus tamen in Ægypto numeratum, aut negotia inſtituta dicere non licet, dicamus tamen Scriptorem hiſtoriæ ſacræ ad ſiclos Sanctuarii omnem pecuniam redegiſſe, currus talis trecentis Imperialibus thaleris conſtitit, equus, 75. Atque ſic currus & bini equi 450. uncialibus thaleris comparati ſunt, quibus hodie quoque currum & equos adquirere licet. Falſa erit igitur ſupputatio Joſephi l. 8. Antiq. p. m. 272. dicentis πιπράσκειν τὸ μὲν ἅρμα σὺν ἵπποις δυσὶν ἑξακοσίων δραχμῶν ἀργυρίȣ, qui non faciunt niſi 75. unciales thaleros. Hæc erant pretia rerum tam in argento cuſo quàm in non cuſo antiquis temporibus. At aſſibus æreis tunc temporis Romani ſolùm in nummis utebantur, ſignatis, ni fallor, jam ſub Camillo, centum & amplius annis poſt Valerii Poplicolæ Conſulatum primum. tunc enim ἀσσαρίων nomen apud Plutarchum primùm memoratur, quos ſub Poplicolâ oboli adhuc nomine expreſſit, non aliâ ex cauſâ, quàm quod in antiquis Scriptoribus, ex

quibus ſua deſumſit, obolos ſolos repererit dictos illud æs, non autem aſſes. Sed in Camillo p. m. 135. ὦφλε τὴν δίκην ἐρήμην τιμήμα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν, & addit, ὃ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον χίλιαι δραχμαὶ καὶ πεντακόσιαι, ἀσσαρίων γὰρ ἦν δέκα τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐκαλεῖτο δηνάριον. In hoc ſanè fallitur Plutarchus, quod denarios argenteos tunc in uſu fuiſſe Romanis ponat, niſi non ſignata ἀργύρια voluerit intelligi, & κέρματα argenti, ſicut videtur intellexiſſe, dum ἀσσάρια δέκα dicit fuiſſe τὸ ἀργύριον, hoc eſt, nummum argenteum non ſignatum, ut τὰ ἀργύρια nummi argentei non ſignati olim vocabantur. Haud verò minoris ponderis aſſem aut ἀσσάριον concipere poſſumus quàm libræ tunc temporis, decem autem libras æris unâ drachmâ argenti compenſari, pretium incredibile mihi videtur argenti, ita ut neceſſe ſit ἀσσάρια minoris ponderis ſtatuere, & Plutarchum reſpexiſſe ad denarii cuſi tempora, non ad Camillum dicamus. Non autem poſſumus aſſes minores eo tempore quàm unciarum duarum credere. Nam quod Rualdus ad hunc locum Plutarchi ex Cleopatræ κοσμητικοῖς ἀσσάριον ἔχειν δραχμὰς β. δυπόντιον δὲ ὁμοίως ἄγειν δραχμὰς δ. hæc ad illa tempora minimè faciunt, quibus Camillus vixit, aut denarii primi cuſi ſunt. Rualdus ſanè aſſes duarum unciarum manſiſſe uſque ad An. V. C. 535. poſt denarios primos annis 50. fatetur. Admittamus jam aſſes duarum unciarum pondere ſignatos Plutarchum intellexiſſe, & decem horum aſſium denarium aut drachmam argenti valuiſſe, adhuc ſatis magno pretio argentum conſideratum videmus, quippe quod 20. unciæ æris, quæ faciunt drachmas 60. unâ drachmâ argenti permutari debuerint, librâ unâ æris cum octo unciis, 6. aſſibus Lubecenſibus noſtræ monetæ; quod pretium ferri poteſt, argento adhuc apud Romanos parcè viſo, & in uſum tranſlato. Hinc eſt, quod aſſem vocat χάλκον, & denarium δεκάχαλκον, voce χάλκου latè ſumtâ pro quovis æreo nummo. Quod verò Rualdo *Aſſarius* nummus, & *aſſarium* pondus diſtinguuntur, ut ſeſtertius & ſeſtertium, doctè illud quidem obſervavit, ſed nondum cujus ponderis *aſſarius* nummus fuerit, & quantùm *aſſarium* pondus a pondere nummi *aſſarii* diſcrepet, docuit. Hæc impulerunt Dionyſium Halicarnaſſeum l. 9. Antiq. p. m. 586. de Menenio Agrippæ filio in 2000. aſſes condemnato ſcribere: ἦν δ᾽ ἀσσάριον χάλκεον νόμισμα βάρος λιτριαῖον. Erant

igitur

igitur aſſes tunc librales 80. annis ante Camillum, ita ut Camilli temporibus vix alios aut minoris ponderis aſſes datos eſſe ſtatuere queamus. Quis autem primus nummos Romanis cuderit, incertum eſt maximè. Nam qui Janum Patrem primos nummos ſignaſſe volunt, venientem in Italiam, illi errorem hauſiſſe videntur ex *ratitis*, qui Jani faciem geminam præferunt, unâ paginâ, ſed alterâ ratem aut roſtrum navis, quaſi nummi iſti Jani temporibus ſignati eſſent, & ratem ideo apparere, quod rati ſe advectum docere voluerit Janus ipſe. Falluntur autem egregiè; hi enim nummi ratiti, quin adultâ jam Româ ſequioribus ſeculis, in memoriam Jani primi Patris gentium Italicarum, cuſi ſint, nemo dubitare poteſt, cum jam de Jano hiſtoriæ in fabulas apud Romanos excreviſſent, ipſique neſcirent, cui Deaſtro ſe deberent. Hinc quoque factum puto, quod ratiti iſti cum Jano ultra unciales vix in totâ antiquitate Romanâ compareant, cum deberent ad minimum librales eſſe, aut quadruſſes, h. e. quatuor librarum, aut decuſſes, ſi tales unquam cuſi fuerunt. Pondus enim ſemper aſſium imminutum fuit, non auctum, neceſſitate Reipublicæ ſic flagitante: adeò ut hi ratiti cum Jano gemino non videantur cuſi, niſi cum aſſes unciales Romanis cudi cœperunt, quæ tempora longiſſimè diſtant a Jani ipſius temporibus, in Italiam appellentis, adeò ut ex his nummis nullum argumentum peti debeat, aut poſſit, de Jano authore nummorum cuſorum. Sub Tullo Hoſtilio Rege videntur nummi cuſi Romanis exſtitiſſe, & quidem varii generis, ſiquidem Rex ille juſſit, non ſolùm Romanos in Urbe, ſed & ὁμοπάγους, qui ad urbem pertinebant, ſuum quemlibet pro ætate & ſexu inferre numiſma quoddam, diſtinctum: de quâ re audiamus Dionyſium Halicarnaſſ. l. 4. Antiq. Rom. p. m. 220. κατ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἅμα συνερχομένους, ἑορτήν τινα, καὶ ταῖς πάνυ τιμίαν, καταστησάμενος τὰ Παγανάλια καὶ νόμους ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τούτων, οὓς ἔτι διὰ φυλακῆς ἔχουσι Ρωμαῖοι, συνέγραψεν. εἰς δὲ τὴν θυσίαν ταύτην καὶ τὴν σύνοδον ἅπαντας ἐκέλευσε τοὺς ὁμοπάγους κατὰ κεφαλὴν ὡρισμένον νόμισμά τι συνεισφέρειν, ἕτερόν τι τοὺς ἄνδρας, ἕτερον δέ τι τὰς γυναῖκας, ἄλλο δέ τι τοὺς ἀνήβους. ἐξ οὗ συναριθμηθέντος ὑπὸ τῶν ἐφεστηκότων τοῖς ἱεροῖς, φανερὸς ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀριθμὸς ἐγένετο, κατὰ γένη τε καὶ καθ᾽ ἡλικίας. Hæc quin etiam per nummos non ſignatos fieri potuerint nemo negabit. e. g.

si Viri libram æris inferrent, fœminæ selibram, impuberes trientem aut quadrantem æris. quod etiam in urbe Româ censitâ observari potuit, dum legem tulit, ὅσον ἔδει νομίσματ© καταφέρειν ὑπὲρ ἑκάςȣ τȣ̀ς προσήκοντας, quantum nummorum, h. e. quanti ponderis aut pretii nummos pro natis singulis & mortuis & Viris factis propinquos inferre sacrariis distinctis oporteret; quin enim hæc nummis non signatis æquè confici potuerint ac signatis, quis dubitat? adeò ut ex eo censu nullum certum argumentum ad nummos signatos Tulli Regis ætate produci possit. In totâ Marcii Coriolani vitâ Plutarchus ne nummum quidem unicum signatum adduxit, qui tot prædas egit, tot civitates diripuit, intra & extra Romam cum ditissimis & clarissimis versatus, nihil nisi χρήματα vocat & λάφυρα, quæ rebus nomina tribui magis solent quàm nummis. Sunt autem nummi ex iis, quæ primum locum & nomen ἐν χρήμασι occupare solent, nec reticentur, cum cœtera præterimus. quod sanè vetustissimis Scriptoribus toties accidere non poterat, nisi illa tempora nummos signatos nescivissent, nummos verò non signatos inter aurum & argentum connumerassent, ut proclive, hoc est, eoque facilè rediguntur. Sic Philisti Comici vox, θρήνȣς γυναικὸς φαίνεσθαι ἀλαβάςρȣς καὶ πορφύρας καὶ χρυσία ποθȣ́σης. Cur illud χρυσία putamus illum in plurali numero extulisse? cur non χρυσὸν, cur non χρύσεα dixit, cur non χρυσίον? ἔμφασιν igitur & ἐνέργειαν vocis indicare voluit, sic expressæ, ut aureos nummos non signatos præcipuè complecteretur, sicut ἀργύρια argenteos, neque enim flexiones istas χρυσίον & χρυσία, ἀργύριον & ἀργύρια frustra repertas a Græcis credere oportet, nisi aliud quàm χρυσὸν & ἄργυρον significare deberent. Ita quoque tacentibus Scriptoribus de nummis cusis, inprimis antiquis, haud debemus nos omnia quæ reperiuntur vel aurea vel argentea vel ærea ad nummos cusos trahere, sed, quantum licet, nummis non signatis opes veterum contemperare, donec clarè constet de nummis publicè signatis aliquid afferri. Nummorum enim signatorum initia & tempora omnium fuerunt postrema, ita ut Marcii Coriolani temporibus, paulò post Reges vitam illustrem degentis nummi cusi non fuisse videantur, aliàs a Scriptoribus disertè nominatos & distinctos vidissemus.

Nec illud aurum quod in Jovis templo M. Claudii Marcelli temporibus,

poribus, quod mures arroserunt, μύες τὸν ἐν Διὸς χρυσὸν διαφαγόντες, ut habet p. m. 314. nummos cusos fuisse dicere possumus, in quibus vix illi morsus percipi poterant, sed aut vasa, aut πλίνθους aut magni ponderis massas explicare necesse est, quoniam illa sola hos dentes ostendere poterant. Nummorum quoque & argenti & luxuriæ contemtus ac neglectus omnis apud Romanos iisdem temporibus percipi potest & sumi ex Ælii Tuberonis exemplo, cujus familiæ aurum & argentum planè fuit ignotum, usque dum phiala argentea quinque librarum ipsi donaretur ex prædâ Macedonicâ ab Æmilio Paulo socero in signum rei fortiter gestæ. Illud nunquam satis Plutarchus laudare potest, qui propterea in vitâ Pauli Æmilii p. m. 270. sic rem narravit: Οὗτος ἐστὶν Τουβέρων, ὃν ἔφαμεν μετὰ συγγενῶν οἰκεῖν ἑκκαιδέκατον ἀπὸ γηδίου μικροῦ. διατρεφομένων ἁπάντων, καὶ πρῶτον ἄργυρον ἐκεῖνόν φασιν εἰς τὸν Αἰλίων οἶκον εἰσελθεῖν, ὑπ' ἀρετῆς καὶ τιμῆς εἰσαγόμενον. τὸν δ' ἄλλον χρόνον οὔτ' αὐτοὺς, οὔτε γυναῖκας ἀργυρίου χρήζειν, ἢ χρυσοῦ. Neque hæc refero, quod omnes Romæ sic vixerint illâ ætate, plus satis in magno numero civium auri sacrâ fame & contagio infecti; sed quod veteris ævi morum Ælia domus exemplum, instar, & imago manserit perpetua, cujus erat sine auro aurea secula producere. Planè ut Aristides in republicâ Atheniensium Scythicum illud bonum, honestam paupertatem, solus suum faciens, cum cœteri nihil nisi thesauros θησαυρίζοντες coacervare studerent, πένης μέν ἐξῆλθεν, ἐπανῆλθε δὲ πενέστερος, ut de ipso loquitur Plutarchus in Aristide p. m. 333. & mox p. 334. καταστήσας τὴν πόλιν, αὐτὸς ἐνέμεινε τῇ πενίᾳ, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πένης εἶναι δόξαν οὐδὲν ἧττον ἀγαπῶν τῆς ἀπὸ τῶν τροπαίων διετέλεσε. Hinc contemtus divitiarum bonæ mentis frater & soror, ex antiquâ Philosophiâ gentium moratissimarum, in primis Scythicarum, manavit, & ad paucos tandem cultores redactus, radio uno vel altero, non totâ luce vel horreo vel θυλάκῳ, inter antiquos posteros etiam interlucet, quò rarior, eò gloriosior. Inter hos apud Romanos erat M. Curius, cui cum Samnites aurum ingens obtulissent, rapa coquenti ad focum, ἀπεπέμψατο, φήσας, οὐδὲν χρυσίου δεῖν, ᾧ δεῖπνον ἀρκεῖ τοιοῦτον, αὐτῷ μὲν τοῦ χρυσίου ἔχειν κάλλιον εἶναι τὸ νικᾶν τοὺς ἔχοντας. & quæ plura in ejus paupertatis laudem congessit Plutarchus in Catone Prisco, p. m.

 337.

337. Ejuſdem Catonis frugalitatem multis exſequitur, quod ipſe agros foderit unà cum ſervis, villum biberit, panem ederit ſervorum, veſtem non induerit pretioſiorem, nec ultra 100. drachmas valentem, quæ duodecim thaleros unciales cum dimidio nobis efficiunt. epulantem non ultra triginta aſſes ex foro coëmiſſe, ὄψον παρασκευάζειν πρὸς τὸ δεῖπνον ἐξ ἀγορᾶς ἀσσαρίων τριάκοντα, ſunt aſſes octodecim Lubecenſes, vel tres drachmæ Græcorum. omne ſuperfluum etiam aſſe carum eſſe. Potuit, ut alii, lautius vivere, nolebat, contemſit, non vitio quodam, aut avaritiâ, ſed quod vita non indigeret talibus, quæ virtuti erat dicata. Nullis igitur nummis exſiſtentibus, aut apud paucos admodum receptis, maximo tamen cum neglectu, prorſus non ſignati, non in elegantiam aliquam redacti, nullius ferè curæ aut pretii habebantur; planè ut aurum & argentum, quod a ſe ſpreverunt, aut parciſſimè attigerunt, prout aliàs de Scythis docui, & priſcarum virtutum ac ætatum hominibus. At ob infrequentiam auri & argenti quoque, quod vix occurreret, nec quæreretur, ut magnum aliquid viſum eſt, quod ex ditiſſimâ prædâ Perſei Macedonicâ non niſi undecim drachmæ argenti ſingulis militibus datæ ſint & obvenerint, ut p. 271. memorat, γενέσθαι δ' ἐκ τοσαύτης φθορᾶς καὶ πανωλεθρίας ἑκάστῳ στρατιώτῃ τὴν δόσιν οὐ μείζονα ἕνδεκα δραχμῶν. Nam quod Paulum ipſum attinet, ille ne reſpexit quidem, nec ſe indigere ſed ærarium publicum credidit, cui hæc tradidit, ejuſque Quæſtoribus. & p. 272. exponit quid in nummis allatum ſit Romam, ἄνδρες, inquit, ἐπορεύοντο τρισχίλιοι, νόμισμα φέροντες ἀργυροῦν, ἐν ἀγγείοις ἑπτακοσίοις πεντήκοντα τριταλάντοις ὧν ἕκαστον ἀνὰ τέσσαρες ἐκόμιζον —— εἶτα μετὰ τούτους οἱ τὸ χρυσοῦν νόμισμα φέροντες, εἰς ἀγγεῖα τριταλαντιαῖα μεμερισμένον ὁμοίως τῷ ἀργυρίῳ. τὸ δὲ πλῆθος ἦν τῶν ἀγγείων ὀγδοήκοντα τριῶν δέοντα. Hic habemus nummos tam argenteos quàm aureos, ſed an ſignati, vel non ſignati fuerint, nullo verbo indicat, nec quorum nominibus vel imaginibus. cum nec ego Perſei ſolius χαράγματος omnes fuiſſe credere debeam, nec omnes ſignatos, ſed cum non ſignatis quamplurimis adfuiſſe. De Catone dicitur, cum Hiſpaniam interiorem Bæticam, & 400. civitates ſubjugaſſet, ſingulis militibus libram argenti donaſſe: λίτραν ἀργυρίου κατ' ἄνδρα προσδιένειμεν, εἰπών, ὡς κρεῖττον ἦν πολλοὺς Ῥωμαίων ἀργύριον, ἢ χρυσίον ὀλίγους

γους ἔχοντας ἐπανελθεῖν. Illud argentum ex prædis actis collectum fuit, nec dici poteſt cuſum, quod interior Hiſpania tunc temporis nummis cuſis nondum uteretur, rude igitur & non ſignatum, ſed appenſam milites illam libram a Catone acceperunt. Inter ea quæ T. Quint. Flaminius ex Græciâ attulit aurea & argentea, nummi nulli argentei memorantur, ſed tantum Philippei aurei. Sic enim Plutarchus in ejus vitâ p. m. 377. recenſet: ἐν τῷ θριάμβῳ κομισθῆναι χρυσίου μὲν συγκεχωνευμένου λίτρας τρισχιλίας ἑπτακοσίας δέκα τρεῖς, ἀργύρου δὲ τετρακισμυρίας τρισχιλιας διακοσίας ἑβδομήκοντα, Φιλιππείους δὲ χρυσοῦς μυρίους τετρακισχιλίους πεντακοσίους δεκατέσσαρας χωρὶς δὲ τούτων τὰ χίλια τάλαντα, ἃ Φίλιππος ὤφειλε. Nihil igitur hic in nummis cuſis præter Philippeos aureos 14514. quæ faciunt in auro libras, ſi δίδραχμοι fuerunt pondere, ut ſolebant, trecentas duas cum quatuor unciis & ſemunciâ. Videmus igitur longè plura in auro & argento conflato adducta eſſe, quàm in nummis, quod ferè ſemper obſervamus contigiſſe, quando Romano ærario aurum & argentum fuit illatum, plus infecti & συγκεχωνευμένου intraſſe, quàm nummorum cuſorum. Nam & talenta illa mille, quæ Philippus promiſerat regno redditus, erant argenti συγκεχωνευμένου magis, quam in nummis cuſis. mille enim iſta talenta Attica noſtræ monetæ 750000. thaleros unciales efficiebant, quos in nummis drachmalibus cuſis attuliſſe Flaminium vix cogitari poteſt, aut credi, ſed in cautionibus ſcriptis, aut in maſſas conflatum argentum idem præſtitiſſe verius eſt. Ad rationes igitur ut debitum Philippi hæc talenta retulit, non intulit adhuc, nam S. P. Q. R. Philippo debitum illud, Flaminio intercedente, poſtea remiſit, ut addit Plutarchus. Non ergò ſoluta fuerunt, aut in Italiam transfretarunt, ſed ut promiſſa debita & contracta ad rationes ponebantur, bonum nomen futura. Summa igitur totius illati per hanc expeditionem Flaminii fuerunt unciales thaleri ad noſtram monetam $1751054\frac{1}{2}$ ſeu tonnæ auri ſeptendecim cum dimidiâ, & quod jam dixi excedens, ex quibus non niſi $36254\frac{1}{2}$ unciales in nummis cuſis aureis fuerunt numerati. cœtera argentum & aurum conflatum reſpiciebant, quæ ſatis commonſtrant, non ſolis nummis cuſis veteres rem ſtruxiſſe, ſed plurimas partes in auro & argento infecto poſitas nummos adhuc

adhuc cuſos exæquaſſe, & inſtar nummorum minimè ſignatorum fuiſſe. Neque ſignatum omne, quando apud Scriptores legitur, ſtatim nummos ſignificat, cum argentum & aurum ſigna ſua variis modis accipiat & oſtendat, etiam abſque nummis, ita ut in voce illâ non lateat nulla ambiguitas, & apud Latinos maximè ſit attendenda, ne nos in errorem conjiciat, & ſignatum argentum ſemper ac ſimpliciter pro nummis capiamus. Aliud enim eſt argentum infectum, quod etiam nummos non cuſos comprehendit, aliud factum, ut patinæ, crateres, phialæ, calices, & vaſa omnia, περιττὰ τῷ μεγέθει καὶ τῇ παχύτητι τῆς τορείας, ut loquitur ibidem Plutarchus, aliud eſt puſtulatum argentum, nobis getrieben Silber/ in varias figuras exſtantes elaboratum: aliud eſt cœlatum cœlo ſcilicet ſculptum, & in figuras enornatum, quod Græcis etiam κοῖλον dicitur, ut de Rufino Conſule legitur apud Plutarchum p. m. 451. εὑρέθη γὰρ ἀργυρίου κοίλου κεκτημένος ὑπὲρ δέκα λίτρας, τοῦ νόμου μὴ διδόντος, id quod leges bonas & luxuriæ inimicas Romanorum evincit, ſed malè ſervatas, quamvis Rufinum Senatu hanc ob cauſam ejecerint. Aliud denique fuit ſignatum argentum, cui ſigna aut ſigilla & imagines inſertæ, ut eximi poſſent, & reddi ſuis capſulis, cum opus erat. aut ita affixæ operi, ut ex illo natæ viderentur, qualia ſunt, quæ in cornu aureo Regis Auguſtiſſimi Daniæ & Norvegiæ ſpectantur, his figuris & ſignis elaboratiſſimo, quæ ſanè antiquitatem ſummam ſapiunt, nam hodie vix aurum aut argentum hac arte vel ingenio ampliùs tractamus, quoniam elegantiùs hæc novimus exprimere. Illud igitur antiquis argentum ſignatum, ad quam claſſem nummi cuſi, qui ſigna quoque ſua præferunt varia, tandem pertinere cœperunt. Nec multum argento & auro uti ſciviſſe Romanos puto, quos ex prædâ ſolâ Macedonicâ, & illatis in ærarium ſine tributis ac cenſibus uſque ad Hrrtii & Panſæ conſulatum, per annos centum triginta vivere licuit, ut porrò annotavit Plutarchus, p. m. 275. Sic verum ſemper manet, omnes ſcriptores in eo conſentire, nummorum ſignatorum aliquod initium in quavis gente nunquam non exſtitiſſe: verum quoque manet ante nummos ſignatos uſos eſſe pleroſque nummis non ſignatis, antequam ad nummos ſignatos pervenerint, exemplo Judæorum, qui antiquiſſimi, ne nummis quidem ſignatis ullis ſtante regno vel Republicâ uſi ſunt, ut prolixè docuimus, & docebimus,

bimus, ſed non ſignatis contenti vixerunt, omnibus ferè paſſim ad ſignatos ſe convertentibus. Eandem mecum ſententiam fovet magnus Salmaſius in libello de uſur. tum alibi, tum p. 467. ex Ariſtotele nempe notavit, *ex ære ac ferro, rudi primùm, deinde gravi & ſignato notâ ſui ponderis, ad nummum, uti nunc eſt, factum eſſe progreſſum.* At nec in ære & ferro ſolùm non ſignati, ſed etiàm in argento & auro jam ante Abrahamum νενομισμένȣς fuiſſe conſtat ex S. Scripturâ, ita ut nummorum non cuſorum ætas prima ſit & antiquiſſima. Nec ſtatim ſequitur, quod Romæ & in Græciâ fortè ærei nummi argenteos præceſſerint, ut *Æſculanus Deus* pater *Argentini* dici potuerit, prout Auguſtinus loquitur l. 4. d. civ. Dei c. 21. * Conſtat enim in populis Cananiticis argenteos priores fuiſſe, adeò ut de æreis nummis nuſquam in S. Scripturâ legatur. Hinc rectè Salmaſius p. m. 468. *Ne illud quidem affirmari poteſt, antiquiſſimam ac primam omnium apud omnes fuiſſe æream pecuniam. Nec enim ab eadem origine, nec eodem ordine apud omnes nationes progreſſa eſt nummi inventio & perfectio.* Quare nec repente a nummis ligneis & ſcorteis, in quibus Numa congiarium populo præbuiſſe legitur, ad nummos æreos, & quidem cuſos ſub Tullo Hoſtilio Romanos perveniſſe judicandum veniet. Sufficiebat, puto, ſi nummos firmiores ſubdidit ex ære non ſignato his fragilibus & exigui prorſus ævi nummis, atque deinde Republicâ in melius conſtitutâ ad ſignatos ſi proceſſerunt.

Illud ſolùm conſiderandum venit, an Romani in Græciâ vel Aſiâ Græcos nummos cudere cœperint, vel Latinè loquentes. Et ego quidem non niſi Romanos ac Latinos ab iis percuſſos tam in Græciâ quàm in Aſiâ cenſeo, exemplo Luculleorum denariorum, quos in Peloponneſo Sylla per Lucullum ſignari curavit, ad exercitum contra Mitridatem alendum: de quibus Plutarchus in Lucullo p. m. 492. Nam Sylla ipſo uſus eſt in pleriſque negotiis, ὧν ἦν καὶ ἡ περὶ τὸ νόμισμα πραγματεία. δι᾽ ἐκείνȣ γὰρ ἐκόπη τὸ πλεῖςον ἐν Πελοποννήσῳ περὶ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, καὶ Λȣκȣ́λλειον ἀπ᾽ ἐκείνȣ προσηγορεύθη, καὶ διετέλεσεν ἐπὶ πλεῖςον ὑπὸ τῶν ςρατιωτικῶν χρειῶν ἐν τῷ πολέμῳ λαμβάνον ἀμοιβὴν ταχεῖαν. Hos igitur Lucullleos denarios Latinos ubique per Aſiam valuiſſe, & in Peloponneſo cuſos, indicatur, ac creſcente potentiâ Romanorum,

* *Ideo ubique nummos æreos, etiam non cuſos, primos fuiſſe.*

manorum, tam in Aſiâ quàm Græciâ Romanorum quoque nummi viguerunt. Hique nummi, Reipublicæ vel Imperii Romani nomine percuſſi, diſtinguendi veniunt ab illis nummis, quos Græcæ civitates tam in Aſiâ quàm Græciâ, vel in honorem Romanorum, vel in ſuæ civitatis emolumentum cudi curabant, quos Græcis literis inſignitos reperimus, nec juſſu Romanorum prodierunt, ſed civitatum, jus monetæ apud illos habentium. Et paulo poſt cum Aſiam Sylla mulctaſſet pœnâ viginti mille talentorum, quod Mithridati adhæſiſſet, Lucullo eidem προςαχθὲν, τά τε χρήματα ταῦτα πρᾶξαι, καὶ νόμισμα κόψαι. p. m. 494. Hic enim non Aſiatici illa talenta in nummis cuſis offerebant, ſed in argento ἀσήμῳ omnis generis, quod Lucullo traditum fuit, ipſique mandatum, nummos Romanos exinde ſignare. Quando de Perſis aut Aſiaticis nummis loquitur Plutarchus, qui ab Aſiaticis Regibus ſunt expenſi, nullos niſi χρυσοῦς affert; ut de Calliſtrato Mithridatis Regis intimo, a Luculli militibus capto, cum ſervare decreviſſent, αἰσθόμενον πεντακοσίους χρυσοῦς ὑπεζωσμένον ἀπέκτειναν. Quando verò de Romanis ipſi ſermo eſt, nihil niſi drachmas argenti profert, ut in Lucullo Amiſenos in Ponto & Cabiris revocante poſt direptam urbem & lares p. m. 504. illos ἀμφιέσας καλῶς καὶ διακοσίας ἑκάστῳ δραχμὰς ἀπέστειλε. Romani enim ubicunque eſſent Romanis nummis uſi ſunt, & Romanos nummos cudi curarunt Aſiatici contra χρυσοῦς, illoſque vice verſa Romanis perſolvebant: ita ut nemini χρυσοῦς niſi ſuæ monetæ cuiquam ſolutos aut datos legamus, quod mihi ſuggerit, Romanos, planè prout hodie Mogolitanos, alioſque Principes Indicos, nummos peregrinos conflaſſe, & in ſuos protinus convertiſſe. Lucullus quoque cum Tigranocertam in Armenia diriperet, legitur p. m. 511. reperiſſe μετὰ τῶν ἄλλων χρημάτων ὀκτακισχίλια τάλαντα νομίσματος, χωρὶς δὲ τούτων ὀκτακοσίας δραχμὰς κατ᾽ ἄνδρα διένειμεν ἀπὸ τῶν λαφύρων. Hæc ut rectè intelligantur, talenta, argenti pondus ſtatuimus, nummos autem ipſos in auro cuſos talenta effeciſſe argenti octo mille, quæ faciunt noſtræ monetæ thaleros unciales 6000000. aut 60. tonnas auri, ærarium non contemnendum unius civitatis. Nam ſi in auro hæc talenta putet quis numeranda, 960. tonnæ auri colligentur, quod mihi nimium videtur, & unius civitatis fortunas ſuperare, licet maximæ & Regiæ. Hinc Plutarchus alibi

alibi in Eumene p. m. 584. optimè rem exprimit, dum ait Eumenem abſportaſſe ſecum ἐν χρυσοῖς εἰς ἀργυρίου λόγον, τάλαντα πεντακισχίλια, quæ faciunt libras argenti 300000. libras auri 30000. χρυσοῦς ſeu aureos διδράχμους quindecies centum mille, noſtræ monetæ Ducatos Hungaricos tricies centum mille, ſeu ſexaginta tonnas auri vel ad rationem argenti, ſexagies centum mille thaleros unciales. Octingentæ verò drachmæ quas viritim diſtribuit, argenti quoque fuerunt, nec in nummis computandæ, ſed in auro & argento facto vel infecto, ex ſpoliis hoſtium collectæ & donatæ ad pretium 100 thalerorum noſtræ monetæ ſingulis: quos ſive in aureis ſive argenteis vaſculis receperit, ultra centum unciales thaleros omnes effecerunt. In triumpho Luculli ingentes divitiæ recenſentur apportatæ, inter alia, φορήματα εἴκοσι μὲν ἀργυρῶν σκευῶν, χρυσῶν δὲ ἐκπωμάτων καὶ ὅπλων καὶ νομίσματος δύο καὶ τριάκοντα —— ἡμίονοι ἓξ καὶ πεντήκοντα ἔφερον κεχωνευμένον ἀργύριον, ἄλλοι δὲ ἑκατὸν ἑπτὰ νομίσματος, καὶ ἀργυρίου μικρῷ τινὶ δεούσας ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίας μυριάδας. ſubintellige: δραχμῶν. Jam cum aurum omne, argentea vaſa, & argentum conflatum enumeraverit, cur nummos argenteos & argentum ultimò conjunxiſſe Plutarchum putas, niſi ut indicaret tam nummos cuſos & non cuſos hic pariter a centenis & ſeptem illis mulis in medium traductos? nullum enim argentum aliud hic intelligi poteſt, quod non conjungere potuit aut cum vaſis argenteis, aut cum argento conflato & infecto, quæ præceſſerunt. Sed quia cum nummis conjunxit argentum hoc, facilè judicatur illud argentum cum nummis cuſis affinitatem habuiſſe, nec niſi nummos non ſignatos fuiſſe.

Sed circa Arcadii & Honori tempora Procuratores Monetarum vocantur illi, qui nummis in quolibet loco cudendis ſuperfuerunt; At in Oriente quænam loca monetis dotata fuerint, in Notitiâ non exprimitur, ſoli PROCVRATORES MONETARVM nominantur ſub Illuſtri Comite Sacrarum Largitionum: ſola moneta Conſtantinopolitana ſeu ejus domus in regione XII. Urbis occurrit. In Occidente verò ſex Procuratores monetarum expreſſos leges; Monetæ Siſcianæ, Monetæ Aquileenſis, Monetæ Urbis Romæ, Monetæ Lugdunenſis, Monetæ Arelatenſis & Monetæ Triberorum. Hinc in nummis æreis ſubtus ſculptæ literæ quæ reperiuntur, PTR. PSISC.

 PLC.

PLC. non ut hactenus legi debent PECVNIA. ſed PROCVRATOR TREVIRENSIS. in nummis Licinii, Conſtantini, Fauſtæ &c. PSIS. *Procurator Siſcienſis* ſcilicet monetæ. PLC. *Procurator Lugduni Clavati.* PL. *Procurator Lugdunenſis.*

Poſſet etiam argumentum ex inſcriptionibus nummorum cuſorum antiquis duci, quod primâ ætate breviſſimæ fuerint, ad nummos non cuſos reſpicientes, qui planè nullas habuerunt. Videamus Romanos, qui quò antiquiores ſunt, eò Inſcriptionibus minùs ſuperbiunt; nihilque ferè in antiquiſſimis aſſibus æreis reperitur, quàm ROMA. & roſtrum navis, unde proprio nomine *ratiti* tales nummi dicebantur, nulla inſcriptione aliâ clari. Idem judicium eſto de illis nummis, qui bovem, aut ovem, aut ſuem inſculptum habebant, quamvis eorum aſſium æreorum pauciſſimos nunc reperire liceat, ejus ætatis, ut ante argenteos denarios, cum Jani bifrontis imagine cuſi ſint. de quibus tamen Plutarchus annotavit Quæſtionib. Roman. p. m. 274. ἑτέρῳ δ' ἐχρήσαντο νομίσματι βοῦν ἔχοντι, καὶ πρόβατον, καὶ νῦν παράσημον, εὐποροῦντες ἀπὸ τῶν θρεμμάτων μάλιστα, καὶ τὴν περιουσίαν ἀπὸ τούτων ἔχοντες, quæ fuit ipſis ſolutio pecuniaria ementibus & vendentibus, poſt ad nummos tranſlata, quando ære, ut olim pecoribus ſolvere cœperant. At poſtquam argenteos cudere cœperunt, tunc quoque inſcriptionibus nummorum fræna lexata & conſulares familias ac Viros per nummos nobilitatos eſſe videmus. Hoc itaque Athanaſio Kirchero concedere poſſumus ſtatuenti, inſcriptiones numiſmatum a Cæſaribus Conſulibuſque poſteris, tum ad eorundem potentiam, tum ad perpetuandam geſtorum a Cæſaribus memoriam adinventas fuiſſe, cum priùs numiſmata non niſi S. C. & voce ROMA ſignarentur. in deſcr. Latii p. m. 68. nam quod argentei quidam ſic cuſi reperiuntur, illud ad omnes trahi nequit, modus enim unus alterum cum inſcriptionibus non excludit, nec ſtatim argentei ſine inſcriptionibus antiquitate præcedunt inſcriptis, ſed inſcriptionibus etiam multi multò ſunt poſteriores. Annus erat V. C. 485.[tus] cum primum argenteos nummos ſignarent Romani, 266. annis ante Chriſtum, & Cæſares; quas non inſcriptiones illa ætas protulit, quæ planè Cæſaribus non debentur? contra quam veritatem nihil efficiet Kircherus, ſiquidem illa, vel tacendo ſe tueri poteſt, nummos inſcriptos ſolùm producendo. Præiverant quoque

Græci

Græci exemplo suo, qui 923. annis ante Evangelium vel Christum natum argenteos nummos cœperant cudere, per Phidonem Argivum in Æginâ insulâ, & per eundem aureos in Eubœâ Argolidis loco, non, ut putant, in Eubœâ insulâ, 625. annis ante Romanos, adeò ut quid inscribendum esset nummis Romani optimè scirent, & ab aliis Græcis didicissent.

Sed distinctiùs ætates nummorum docuerunt Romani, æreos à Numa Rege annis 712. ante Christum repetentes. Æreos enim tunc nummos & asses solùm Romana moneta procudit, ut volunt, unde ærarium vocari cœpit locus publicus, quod illuc æra conferrent Cives; sed quod antea scorteis, ligneis, & figlinis usi sint nummis, ut ex Plutarcho & Dionysio Halicarnassæo solent afferre, idem est ac si dicerent, nummos tunc publici juris non fuisse, sed quemlibet ex quovis luto sibi nummos finxisse prout placuit, aut obviam emendi materiam consequi potuit. At falsus est Calvisius ad annum 3236. Mundi conditi, dum *ex non signato argento & ære cusos asses* Numâ jubente scripsit, quod de argento concedi non potest; neque enim dantur asses argentei, si verum esse debet, quod historiæ antiquæ prodiderunt ante Ann. V. C. 485. nummos argenteos Romanis non esse signatos. Sed nec æreos tunc cusos fuisse Romæ certum est. adeò ut si Numam æreos & argenteos asses non signatos dixisset primum populo Romano utendos proposuisse, quod dixit, veri aliquid habere possit hæc oratio: cusos autem cum dixit, quomodo non signati fuerint, fateor me non intelligere: nam cui bono cudere, nec signare aut signa procudere? Ære igitur rudi sub Numâ cœperunt uti pro nummo, appenso, non numerato, rejectis illis scorteis & ligneis, quos una aut altera dies inutiles facere solebat. Argentum rude Numam quoque pro nummis expendendis introduxisse, non facilè mihi persuaderi sinam; Servius enim Tullius, aut qui æs primum signavit, argentum quoque signasset, si sub Numâ Rege argentum rude nummis destinatum fuisset: quod tamen Historiæ Romanæ repugnat, quæ satis accuratè nummorum tam æreorum, quam argenteorum & aureorum Romæ cusorum ætates observavit, adeò ut non oblita sit, quamdiu ære rudi unà cum signatis nummis usi sint Romani, tradere, post Decemviros scilicet constitutos, ducentis ferè annis post Servium Tullium & num-

mos primos. Suetonius in Augusto c. 75. videtur aliam sententiam fovere, qui Augustum Saturnalibus divisisse munera suis amicis scribit, *modò nummos omnis notæ, etiam veteres Regios & peregrinos.* Recipiunt hæc verba plures sententias, nam aut Regios peregrinos nummos intelligere licet, copulâ *&* nihil dividente, sed potiùs conjungente, aut Regios Romanos veteres capere debemus, & peregrinos eis contradistinguere, quam sententiam fateor me amplecti; Sed tunc statim objiciunt argenteos illos nummos fuisse Regum veterum, neque enim Cæsarem Augustum ejusve Majestatem decuisse æreos spargere aut offerre. Ego respondeo ludis Saturnalibus quidvis offerri & donari potuisse, exigui licet pretii, ut statim enumerat *cilicia*, *spongias*, *rutabula*, *forfices*, & ejusmodi vilis notæ merces; quidni etiam æreos Regios nummos, quibus vetustas autoritatem & pretium conciliabat, nam ideo dicit *nummos omnis notæ* non solùm, quod varii generis essent, & variorum populorum, sed etiam quod ex vario metallo, auro, argento & ære: adeò ut argenteos Regios Romanos nequaquam intelligere cogamur ex illis verbis.

Est verò jam etiam falsissimum, quod etiam à Numâ Nummum dictum esse velint; Egregiè illos confutat Pollux p. m. 436. Ὁ δὲ νοῦμμος δοκεῖ μὲν εἶναι Ῥωμαίων τ' οὔνομα τοῦ νομίσματος. ἐστὶ δὲ Ἑλληνικὸν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Δωριέων. quod & Epicharmi & Aristotelis testimoniis comprobat in Rep. Tarentinorum & aliorum. Omnium optimè Salmasius de usur. p. m. 466. & numisma & nummum a νόμῳ deduxit. Ionicum esse ait νοῦμος pro νόμος, ut νοῦσος pro νόσος, οὔγκος pro ὄγκος. unde οὐγκία pro ὀγκία mansit, ut Francicis *une once.* At Dores etiam consonantem more suo geminarunt ac scripserunt νοῦμμον. Habemus igitur veram vocis *Nummi* originem & etymologiam inter Græcas dialectos enatam & ad Romanos deductam. Idem est de numismate, quod Græci νόμισμα vocarunt, nam & illud a νόμῳ. At quod Salmasius in lib. de usur. hinc inde, non ex lege, sed ex more νόμισμα ortum explicat, eodem res recidit, mores enim dicebantur leges non scriptæ, quales erant veterum pleræque, populi consensu, magistratûs ῥῆτραι, unde abierunt in mores; sic quoque νομίσματα constituebantur, & ad mores ac νόμους pertinebant, quod magistratus de illis referret, populus

pulus peteret & consentiret, quo pondere, quo metallo singula νομίσματα ut nummi apud hos vel illos valere deberent. Sic Moses instituit pondus Sicli in populo Judaico, diversum omnino ab aliis siclis, apud gentes vicinas. Hoc igitur erat νόμισμα, quod Moses dedit siclo ejusque ponderi inter Judæos & populum Dei, sacer ideo appellatus, quod diversus esset a ponderibus aliorum, eorumque νόμοις, νομίμοις, & νομίσμασι. Sed & tacito consensu multa obtinuerunt inter gentes, inter quæ nummos posuerunt omnes ferè, & ex privatorum instituto, ἰδιωτικοὺς νόμους vocarunt, quod quoad inventionem nummi, & nummi non cusi, verum est; at quoad nummos cusos, publicis legibus illi statim fuerunt revincti. Phidon sanè publicus Princeps fuit, qui mensuras, pondera & nummos non quidem invenit primus, sed in melius correxit, nummosque publicis signis & testimoniis primus excudit, Crœsus quoque suos stateres, Darius suos: adeò ut a nummo cuso, in eo publicæ autoritatis fuerint omnia. Ante illa tempora, dum non cusi solùm regnabant nummi, nummi privatorum erant curæ, singuli suos nummos probare, librare, defendere, argento, auro, ære ad adquirendum uti, modò ex instituto & νόμῳ versaretur in probitate & pondere istorum nummorum, nec quidquam moribus patriis adversum committeret. Pondus enim in nummis istis, ut in aliis rebus, jamdudum ad publicam curam transierant, fraudes quilibet accipientium observabat, probabat integra, rejiciebat κίβδηλα. Hi sunt illi ἰδιωτικοὶ νόμοι, quibus nummi nondum cusi regebantur. Nec isti gradus temporum, quos Salmasius p. 455. adducit, in nummorum progressu fuerunt. Nam quando metallis permutare placuit primùm merces, pariter hæc omnia processerunt, & massas retinere, & illas in minores particulas concidere, & certo pondere exhibere, & de æstimatione ac pretio convenire, & quod illius probitatis vel illius eos recipere vellent. Hæc enim omnia in nummis ita coujuncta sunt, ut alterum absque altero esse non possit, sed simul adesse debeant, si rectè merces nummis emi aut vendi debeant. Unum si absit horum, verbi causâ, in minores particulas molem argenti vel auri concidere non licere, frustra mercabantur nummis, sed redibunt ad permutationem mercium cum mercibus antiquam, ejusque difficultates. At quod addit de notâ impressâ, quasi hoc etiam sua tempora & gradus requisiverit,

verit, ego jam dicam, in nummis non cusis ab arbitrio cujusque dependisse omittere vel addere, sui magis commodi causâ quàm contrahentium. Nec datur alius gradus in nummis præter hunc, quod a nummis non cusis tandem pervenerint ad cusos. At ubi forma publica nummis accessit, etiam publicâ fide aurum, argentum & æs tractabantur, in probitate, in pondere, & æstimatione, publicisque legibus autoritatem in populo adquirebant, nec quidquam privatis relictum ampliùs in nummorum usu, quàm ut publicos illos nummos ad contractus & mercaturam adhiberent. Nam ut æstimationem auri, argenti, æris ad reliquas merces, & inter se metallorum, aliquando privatorum instituto & consensu etiam tacito invaluisse non negamus; sic ubi formâ publicâ percussa fuit moneta, etiam æstimatio ejus publica facta fuit, atque illuc lex Pauli 1. D. de contrah. emtione solùm respicit, quæ de publicis nummis *formâ publicâ percussis* loquitur, non de aliis: ideoque *publicam* quoque vocat eorum *æstimationem*. Quid leges illæ publicæ nummariæ ex ἰδιωτικοῖς illis νόμοις & moribus retinuerint, alia quæstio est. Nam quod Salmasius p. 441. & alibi in suo libro de usur. sustinet, *olim inter prima nummi initia non aliam formam illi impressam quàm quæ indicaret ipsius pondus*; hæc nota & forma, si quæ talis fuit, etiam publica fuit; nam inter privatos dum nummus fuit, non erat: nec illa forma necessaria, siquidem trutina hoc pondus statim indicabat, an justum esset, quæ cuilibet olim, cum nummi non cuderentur, ad manus erat. Privatos tamen aliquando has notas ponderis etiam insculpsisse affirmare licet, non ut alii sibi crederent, hos nummos accipientes, sed ne pondera sibi confunderentur in tanto numero jacentia, & facilè dignosci possent ab invicem, quando expendendi erant. Sed postea Salmasius se explicat p. m. 382. quod intelligi velit de initiis nummorum cusorum, circa quæ, *nummum sine aliâ notâ quàm quæ pondus ejus indicaret, flatum constat.* Loquitur de notâ solâ, h. e. de literis & inscriptione; nam imagines nummis impressas alias, præter notas, non diffitebitur, qui ove, bove, cusos ante professus est. Sed addit: *Quin imò & prima nummi origo certam metalli quantitatem & magnitudinem absque ullâ notâ aut signo pro nummo dedit usurpandum.* Hoc nummos non signatos omnino respicit, qui tales fuerunt sine imagine, vel signo, vel notâ. Nam si hos

si hos gradus in nummis signandis veteres tenuisse Salmasius credidit, ut primò signarentur notâ ponderis solâ, ex intervallo temporis etiam aliæ figuræ accesserint, quibus provinciæ & civitates suos ab aliorum nummis distinguere vellent, aliis temporibus aliæ, ut inscriptiones, &c. hæc mihi distinguenda sumam, prout videntur distingui debere. Nam certum est inscriptiones non statim cum nummis cusis legendas esse propositas, aut insculptas, quin & has ipsas inscriptiones aliis temporibus auctiores factas, quàm olim; at quod ad figuras attinet, & notas ponderis, eas statim in nummis cusis ab initio percussas sentio, & quidem notas ponderis in multis cusis omissas esse, in multis etiam exstare, pro lubitu cudentis: nullos verò notis solis ponderis signatos docere poterunt, absque signo alio Principis & Civitatis, sub quibus prodierunt. nec verba Aristotelis, τὸ δὲ τελευταῖον καὶ χαρακτῆρα ἐπιβαλλόντων ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτοὺς. ὁ γὰρ χαρακτὴρ τοῦ ποσοῦ σημεῖον: tam crudè sumenda, ut nihil præter notam ponderis cusis initio insculptam fuisse eum existimasse ponere debeamus. Haud enim character nummis ob solum pondus accessit, nec nota addita ponderis ob eam causam, ut a ponderando liberarentur, sed ut de fide publicâ in omnibus, quæ ad nummum pertinent, omnibus constaret, si quisquam experiri vellet. Propter notam enim additam, nemo cogebatur a nummo ponderando, si vellet, abstinere, adeò ut ὀβολοστάταις id exiguis etiam æreolis hoc esset permissum. Hoc igitur quod toties Salmasio de notâ ponderis solâ primis nummis cusis impressâ observatur, non consentit cum antiquitate, nec tales nummi reperiuntur ullibi superesse, nec in hodiernis vestigia moris hujus animadvertentur. Plures enim nummos cum notâ ponderis etiamnum cernimus, nullos tamen illâ notâ solâ procusos. Sic Phidonis nummos, qui primi cusi fuerunt in orbe toto secundum Græcorum sententiam p. m. 312. *non aliud habuisse insigne sive notam quàm qua declararetur ejus pondus, ut supersederent appendendi morositate*, falsum esse puto. Num Salmasius tales unquam nummos Phidonis vidit? Sic in assibus Romanis ab unâ parte visitur globulus ἔκτυπος, qui unius libræ argumentum exhibet, ut in dupondio, duo globuli, duas libras. Sed subticet, etiam alias figuras unà cum istis notis ponderum reperiri, vel picum Martium & Mercurium, vel Deos alios, & res alias; A Diis enim potiùs

tiùs origo cusorum, non a notis ponderum petenda videtur, quod res sacra tunc fieret moneta, cum publica cœpit esse: notæ ponderum ὁδῦ πάρεργον erant, quæ tam imprimi poterant, quàm omitti. In nummis non cusis, nulla tunc forma erat nummorum, rotunda rarissima, oblonga, quadrata, cubica, triquetra aliosque multos angulos ostendens, prout commodè κόπτειν aut κερματίζειν dabatur ex rudi massâ. Solum pondus illos nummos distinguebat, non notæ aut signa, & si quæ aderant, illis nulla fides, sed libræ & trutinæ. Publico facto nummo & cuso, forma plerumque rotunda placuit, paucis alia, tum quia perfectior sic erat, tum quia commodior & aptior. Atque illa forma ad nos usque manet, inter omnes ferè gentes, qui cusis nummis utuntur. Nummi quidem vox universalis est, sed abiit tamen apud Siculos, & Romanos inprimis, ad strictiorem significationem, dum nummus ipsis dicebatur quarta pars denarii qui aliàs Sestertius ipsis solebat vocari & Sestertius nummus.

Et mirum videri posset tot doctos reperiri, qui nummos a Numâ derivari magno conatu defendere voluerunt; Apud Plutarchum sanè, qui Numæ vitam & instituta accuratè persecutus est ex antiquis Scriptoribus, nihil planè reperies annotatum, quod nummos ullos aut ἀσήμους aut signatos Pop. Romanum adhibere docuerit: ita ut quæ in M. Marcelli vitâ ex commentariis Numæ quosdam attulisse prodit p. m. 302. de opimis spoliis, falsa sint, tam quoad commentarios ipsos, quàm in rebus illic memoratis, dum primis spoliis opimis præmium statuit ἀσσάρια τ'. τὸν δὲ δεύτερον σ'. τὸν δὲ τρίτον ρ'. Certum autem puto, assis nomen Numæ temporibus, neque in pondere neque in nummis adhuc fuisse sed Græcis vocabulis Latinos hæc extulisse. Ἀσσαρίου verò nomen Græcæ originis propriè non est, sed inter Latinos ab asse natum & usui traditum. Æris sanè nomen Latinis longè priùs notum quàm assis; Sed ut æs vocare didicerunt a Doricis & Græcis, qui magnam Græciam coluerunt; sic quoque *as* a Tarentinis & Siculis, prout egregiè observavit Salmasius l. d. usur. p. m. 576. qui pro *æs* pronunciare solebant *as*. At Tarentinos & Siculos Romani non adierunt ante Hannibalem, nec de commerciis illorum quidquam legitur ante: unde ergo assis nomen priùs ad Romanos penetrasse docebimur? Tarentini sanè perpetuos se hostes priùs Romanis ostenderunt, & ut Lucani ac Apuli ab iis deficerent,

Samnitico

Samnitico adhuc bello durante effecerunt, 331. post U. C. annis. Æs igitur a Græcis istis dudum in linguam suam receperunt, at assem quando? Num a Pyrrhi ætate repetendi veniunt? Æs Dorico more & magnæ Græciæ nummos suos vocabant, antequam signarentur, quod Doricum æs in nummis χάλκινον esset; Asses dictos, antequam Romani signarent, nullibi reperimus, quin & tunc non nisi æs & æra & æs grave dici perrexerunt novi isti nummi signati, non asses. Aliam igitur ætatem æri, aliam assibus tribuere oportet; haud enim uno eodemque tempore Romanam linguam ingressæ sunt: licet nesciamus, quando æris nomen sit assumtum, quando assis superadditum. Diversis temporibus, & satis ab invicem remotis, hoc contigisse nunc constare puto. Asses sanè librales Siculis quoque & Tarentinis ante Romanos videntur in usu fuisse, sed non sub nomine assis, verùm ὀβολȣ̃ & λίτρας, quæ nomina, Parthenii dicti, Tarentum profecti Lacedemone secum intulerunt, Græciæ magnæ, & deinde Siculis vicinis etiam tradiderunt. Parthenii isti, ut Justinus monuit, l 3. Phalanto Duce Tarentum incolendum sumserunt, quod in patriâ contemti essent, nec ad patrimonia admitti possent, aut legitimos majores ostendere, nati ex concubitu eorum, qui mariti non erant, sed locum maritorum supplentes, qui juraverant se non redituros, priusquam Iram montem apud Messenios expugnassent. At cum hæc obsidio in undecimum annum traheretur, & uxores Lacænæ nollent ampliùs maritis carere, missi sunt adolescentes, qui non juraverant, ut desideria harum explerent, sicque exinde nati Parthenii cœperunt vocari. Hinc igitur oboli nomen & libræ simul transiit cum ipsis Tarentum, & a Tarento in Siciliam, quod Hesychium scribere fecit: Λίτρα, ὀβολοὶ, οἱ δὲ νόμισμα παρὰ Σικελοῖς οἱ δὲ ἐπὶ σαθμῷ. οἱ δὲ Ρωμαῖοι διὰ τȣ̃ β. λίβρα. Propriè tamen libra Siculus nummus fuit, non Tarentinus, ut alio loco Hesychius etiam dicit: Λιτροσκόπȣς, Ἀργυραμοιβȣ̀ς, ἀπὸ τȣ̃ Σικελȣ̃ νομίσματος, ὃ καλεῖται Λίτρα. Nec Tarentinos ἂς suos nummos vocasse percipi potest, sed æs omne dixerunt ἂς, soli Romani libram & libralem nummum assem vocarunt. Et hanc Lacedæmoniorum Partheniorum coloniam Tarentum deductam, cum Tullus Hostilius Romæ Rex esset, meretur observari, 107. annis post Romam conditam, ut unde librales nummos Servius Tullius, qui Romæ

post

post Tullum Hostilium annis 69. regnare cœpit, signare didicisse dicendus sit, constet: sed de assis vocabulo indito his Romanis nummis a Servio, non itidem constat. Neque enim Tarentinos statim æreis nummis usos credimus, sed patriis, hoc est, ferreis, eosque etiam ὀβολοὺς vocasse more patrio, non ἇς: quod de omni ære dicitur, non de ferro. In illa quæstione definiendâ, an ærei nummi priores fuerint quam argentei vel aurei, ego planè sententiam Salmasii & aliorum rejicere cogor, qui p. 433. l. d. usur. Aristotelis autoritate motus, *exploratum esse* putat, *ærei nummi gravis notitiam & usum magno intervallo præcessisse argenteum & aureum in omnibus fermè gentibus.* Hoc quoad Romanos tantùm in nummis cusis concedi potest, in cœteris sive cusis sive non cusis minimè. Accedamus ad originem ipsam in S. Scripturâ, argentei fuerunt illi nummi, nom ærei; veniamus ad cusos: Phidonis nummi primi argentei fuerunt, quod ipse Salmasius concedit, nec ullum nummum æreum cusum apud Atticos ante Calliam Archontem, 344. annis post Phidonem observavimus, interim aureos Crœsus & Darius cuderant. De æreis nummis rarò aliquid apud antiquissimos. Homerus non nisi τάλαντα χρυσοῦ crepat, adeò ut illa sententia de æreis nummis prioribus in omni ferè gente subsistere nequeat, quin & Salmasius sibi contradicat alio loco. Romani autem præcipua ferè nummorum & ponderum vocabula ex Græcia magnâ & Siculis assumserunt. Nam Libræ & Λίτρας nomen ab Acragantinis mutuati sunt, sic etiam unciam, &c. Addit deinde p. 437. ex eodem Aristotele, Talentum Siculum valuisse nummos viginti quatuor, postea verò duodecim tantùm, & esse nummum unum æqualem tribus obolis, Atticis scilicet, quâ ratione nummus unus nostræ pecuniæ faciet tres asses Lubecenses. Sed cum Budæus fortè non malè legerit, δύναται δὲ ὁ νοῦμμος τρία ἡμιοβόλια, Sestertium indicari, aut unum obolum cum dimidio credit, qui sunt assis Lubecensis cum dimidio; Atque huic sententiæ eò faciliùs accedo, quod Romani ferè semper sestertiis nummi nomen jungant, nummos sestertios dicendo. Est enim Sestertius idem quod semis tertius, Semis autem contractè *Ses*, ut *Sesquas*, as & semis, seu *as sesque*. Est igitur Sestertius, cujus nummus tertius non est nisi semis, primus & secundus integri, ut, quando asses fuerunt librales, & valebant decem denarium unum,

sestertius

sestertius erat duorum assium vel duarum librarum vel dupondius cum semisse: atque sic quatuor nummi vel quatuor sestertii, vel sestertii nummi faciebant denarium argenteum. Non igitur sestertius fuit argenteus origine suâ, sed æreus, & secundum æs ac asses numerabatur, non secundum partes denarii; serò enim denarius argenteus in partes aut nummos argenteos divisus est, nec nisi Victoriati aut quinarii exstant; in quatuor partes nunquam denarius distractus cusus fuit, ergò nec sestertius unquam argenteus prodiit. Victoriati primùm ex Illyrico advecti fuerunt Romam, ut nummi peregrini, & merx quædam, non ut illis emere & vendere vellent aut possent, sed ut emerentur & venderentur ut merces. Sic quoque hodie nummi exteri non valent ut nummi, sed ut merces, ut tetradrachma, & drachmæ & denarii, & solidi. Sed postquam Victoriati percussi sunt à Romanis ipsis, lege Clodiâ, jam ut nummi valere cœperunt. de quibus Plinius l. 33. c. 3. Volusius Mecianus de ponderibus sic ait: *Victoriatus nunc tantundem valet, quantum quinarius olim.* Clodia lex ista fuit, ni fallor, P. Clodii Tribuni plebis circa A. V. C. 695. lata, adeò ut tunc primum Victoriati Romani prodierint, cum hactenus Illyricis uterentur, sed in merce, ut argento, non ut nummo. At Quinarii quin priùs cusi fuerint, non refragabor; Jam verò quod de libellâ & sembellâ Romanorum in argento cusis jactant multi, mihi videtur res minùs expedita. Salmasius libellam denarii decimam partem valuisse scribit, idemque fuisse ac λίτραν Siculorum, quos in iis nummis imitati sint Romani, p. 243. d. modo usur. Sembella igitur vigesima pars denarii: quâ ratione libella non nisi $7\frac{1}{5}$ denariolos Lubecenses confecisset, & sembella $3\frac{3}{5}$ denariolos, qui quales nummi dicendi sint in argento puro, vix comprehendi potest, tam exigui sunt & vix palpabiles; ita ut eos cusos unquam Romanis in argento mihi nequaquam persuadere possim, nisi κέρματα eos statuamus, & λεπτὰ non cusa, nec signata, qualia quoque λίτραν & ἡμίλιτρον Siculorum in argento credo fuisse, cujus rei magnum mihi argumentum est, quod nusquam hodie tam minuti argentei Romanorum aut Siculorum reperiantur omnino, quod tam minuti nummi magis soleant servari quàm majores, modò cusi sint, nam aliàs conflantur ut res inutiles, po-

ſteris documentum nullum futuri; hinc eſt, quod nec ſeſtertii argentei ſuperſint ulli, haud enim poterant niſi 18. denariolos Lubecenſes ſinguli, aut aſſem noſtrum cum dimidio efficere, nummulum nullius ferè magnitudinis, ſi argentum purum etiam requiratur, ut tunc moris erat, adeò ut poſt drachmas & ἡμίδραχμον apud Græcos, denarios & quinarios apud Romanos, reliquos nummos, ipſosque obolos, in argento quotquot fuerunt, κέρματα & non cuſos ſtatuere malim, quàm planè negare, argenteos iſtos nullâ ratione fuiſſe, qui toties in Scriptoribus adducuntur, ut argenteos fuiſſe ſatis appareat, ſed tales, ut nec operæ pretium fuerit in illis cudendis, nec facilè cudi potuerint, aut tractari niſi ſub forcipe & librâ, non verò ſub cuneo & malleo. Partes præterea denarii & oboli argentei minorumque nummorum citantur per τριτημόριον, τεταρτημόριον, aliaque quæ tamen in argento non videas, ſed in ære cuſos. Sic Heſychius, ἕκτη, τρίτη, τετάρτη, νομίσματα ἀργυρίȣ, καὶ χρυσίȣ, καὶ χαλκȣ̃. Æreos nullum dubium eſt cuſos prodiiſſe, cum ſuis partibus. In auro ante Alexandrum Severum tremiſſes ſolidos cuſos non vidimus, nec minores antiquitas aureos fecit; in argento videre non potuimus, quod ex drachmâ unâ tales vix cudantur. Hodie quod nummos etiam minores cudamus, alia res eſt, tam in auro quàm in argento: ars enim monetandi & cudendi ad nos expeditior & ingenioſior pervenit. Attamen illos nummos in quovis metallo non niſi ad oſtentationem ſolemus etiam hodie procudere, cum vix cunei res ſint ejuſmodi minutiæ, nec malleum ferant ferè nec prælum. In æris autem metallo, & ſeſtertii & libellæ & trientes & quadrantes ſuperſunt, & oboli, quæ me confirmant in argento quidem non defuiſſe eoſdem, ſed quoniam nullibi hactenus viſi ſunt, ſuumve χάραγμα oſtenderunt, uno vel altero ad poſteritatem exemplo, nullam cauſam aliam ſubeſſe credo, quàm quod ærei iſtius generis cuſi, ideoque ſervati, argentei, non cuſi fuerint, ideoque perierint. Nam & ex magnis illis talentis, maſſis, πλίνθοις, lingulis & laminis non cuſis, nihil videas ad noſtra tempora manſiſſe, aut ſaltem ex naufragio tabellam aliquam enataſſe. At quod Salmaſius nummulos iſtos, λίτρας & ἡμίλιτρα argentea non ſucceſſiſſe apud Siculos putat, niſi poſtquam ærei librales & unciales deſierant, ego pariter & æreos & argenteos illos ambulaſſe tam apud Græcos quàm Roma-

Romanos censeo, postquam argenteos & æreos cudere cœperunt, atque sic ex veteri numismatum more partes illas drachmæ & denarii minutas non cusis esse relictas; hoc discrimine, quod Græci ab argenteis cudendis auspicati sint, secuti sint ærei: Siculi verò, Græcia magna, & Romani ab ære cudendo cœperint, & argentum signatum post adhibuerint, cum suis particulis non signatis, quæ respondere possent æreis semissibus, trientibus, quadrantibus. Romani enim Siculique licet solum æs signatum primò habuerint, argento planè caruisse censendi non sunt, sed rudi & non signato tantisper usi esse, donec & illos cudere placuit, qui cudi poterant, cœteras particulas, ut minùs aptas cuneo, inter κέρματα, qualia priùs fuerunt, non cusa reliquerint. Sic Græci quoque ferrum & æs non cusum ex veteri ævo valere permiserunt, unà cum argenteis cusis, in quibus adquiescebant aliquanto tempore, antequam ad aureos & æreos quoque cudendos accederent. Sicut enim habebant nummulos ἐκ θατέρου μόνου τετυπωμένους, ut dicit Pollux l. 9. c. 6. p. m. 434. sic quoque κέρματα, quæ nullum planè typum receperant, nullo latere. Tales nummulos cusos una facie, & κέρματα non cusa, δεῖ νομισμάτιον νοεῖσθαι, sed νομισμάτιον βραχὺ, ut supra dixit, ἡμίτομόν τι νομίσματος, quod dicere non poterat, nisi dimidiâ parte truncatus esset nummus, quod facere solebant sæpius non solùm contrahentes, & σύμβολον dantes, nummum divisum, sed etiam ementes & vendentes, ut parum interesset, sive nummus talis cusus maneret, sive dissecaretur & formam perderet. quò etiam spectant Hermippi verba ibidem.

Οἴ μοί τι δράσω σύμβολον κεκαρμένος;
Κεκάρθαι ἔοικε τὸ ἥμισυ. ——

Dolet illi, quod in symbolum dederat cauponi, aut alii, argentum, jam ubi redditur dimidio truncatum esse. Non potest hoc intelligi de argenteo cuso, illum enim integrum datum integrum reddere debebat, sed de argento non cuso, quod pignori præbebat & σύμβολον ut esset, donec aliâ pecunia cusâ illud exsolveret. Ita olim nummi & nummuli se habebant, ut alia νομισμάτα essent, unâ parte cusa, quod nimis tenuia essent, quàm ut ab utraque cuneum ferre possent: alia κέρματα, sive ἀἥμιτομα, sive minora, nullo planè signo notata, vel ex nummis etiam cusis amputata.

CAP. XXXIV.

De Monetæ loco & nomine.

SEd quæritur, ubi Romani aſſes hos percuſſerint ab initio, nam Monetæ domus nondum erat conſtituta, nec eam ob cauſam conſtituta legitur, ut nummos illic cuderent, ſed ob Manlii Capitolini ſcelera, domo ejus dirutâ, & hac æde ſuperſtructâ, ut moneret de iis quæ geſta erant, & ne quis impoſterum talia tentaret, inde Monetæ nomen ædi ſacræ manſit. M. Manlii ædes in Capitolio dirutæ fuerunt A. V. C. 372. paulò poſt Gallos depulſos, annis ſex. Camillum Dictatorem poſtea Junoni Monetæ in ipſo prælio contra Aruncos ædem voviſſe dicit Livius l. 7. c. 27. A. V. C. 412. quæ in areâ M. Capitolini ædium anno ſequente dicata fuit, 41. annis poſt Manlii ædes depoſitas, quod etiam Ovidius l. 6. Faſtorum amplectitur:

Arce quoque in ſummâ Junoni templa Monetæ
Ex voto memorant facta, Camille, Tuo.
Ante domus Manlî fuerat, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Jove.

Ita ut Ciceronis ſententia de Junonis Monetæ nomine non ab Hiſtoricis approbetur, qui l. 1. de divinat. ſic de illa ſe percepiſſe refert: *Scriptum a multis eſt, cum terræ motus factus eſſet, ut ſue plenâ procuratio fieret, vocem ab æde Junonis ex arce exſtitiſſe; quocirca Junonem illam appellatam MONETAM.* Sed l. 2. de divinat. hoc oſtentum & alia falsè ſatis videtur ridere, dum AIUM obmutuiſſe dicit, *poſtquam ſedem, & aram, & nomen invénit. Quod idem dici de MONETA poteſt, a quâ præterquam de ſue plenâ quid unquam moniti ſumus?* Nullum tempus, nullum annum huic nomini MONETÆ, Junoni addito, Cicero quidem tribuit, ſed hoc indicat, non ſtatim a Junonis æde in Capitolio exſtructâ, etiam nomen MONETÆ datum ſed ex quo Dea monuit ex ſummâ arce de ſue plenâ contra terræ motum: procurandâ, MONETÆ nomen Deæ & ædi ejus

ejus adhæsisse, quod alio tempore factum est, quàm quo ædes vota, dicata, & structa fuit, curante L. Furio Camillo, M. F. Nam quod Ciceronem loqui de temporibus, ante Gallos Romam invadentes, sentiunt, hoc ex Ciceronis verbis omne patet; sed ad solum AIVM referri debet, qui ante de Gallorum adventu monuit, & loquens factus est. Certum est autem, Junonis templum nullum in arce fuisse, ante Gallos, sed a L. Furio Camillo primùm Junoni votum illud in prælio contra Aruncanos, & deinde procuratum & dicatum: non quidem sub MONETÆ nomine, ut Livius vult, sed simpliciter JVNONIS. Nulla enim in totâ illa historiâ Camilli ratio conjungitur, vel apparet, cur MONETÆ nomen præ aliis Junoni, quod tamen valde novum erat, imponi desideraverit, quam causam tamen exprimit Cicero, ita ut Livius & Ovidius non aliter sint intelligendi, quàm L. Furium Camillum ædem Junonis in Capitolio curasse ex voto suo, quæ postmodum MONETA cognominata fuit, ab illo monito, quod aliquando ex æde illâ auditum fuit. Atque sic & tempora conciliantur, & nomina, & locus, & Scriptores. Sed hæc nomen MONETÆ inter Romanos quidem ortum produnt, & quando ferè nomen acceperit; at nondum quando nummi MONETÆ nomen induerint, exinde liquet. Sunt, qui monetæ nummariæ nihil cupiunt esse commune cum Junone Monetâ, sed a peculiaribus suis monitis nummos Monetam dictos, quod moneant de autore, de pretio, figuris suis & inscriptionibus. Alii in æde Junonis Monetæ cusos referunt, ut Suidas, qui etiam ex aliâ causâ, monitis nempe de pecuniâ, nomen Junonis Monetæ exstitisse scripsit in voce MONHTA. Μονήτα, inquit, ἡ Ἥρα παρὰ Ῥωμαίοις, ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ρωμαῖοι δεηθέντες χρημάτων ἐν τῷ πρὸς Πύῤῥον καὶ Ταραντίνους πολέμῳ, ηὔξαντο τῇ Ἥρᾳ, τὴν δὲ χρῆσαι αὐτοῖς. εἰ τῶν ὅπλων ἀντέξονται καὶ δικαιοσύνης, χρήματα αὐτοῖς μὴ ἐπιλείψειν. τυχόντες οὖν οἱ Ρωμαῖοι τῆς αἰτήσεως, ἐτίμησαν Ἥραν Μονήταν, τουτέστι σύμβουλον. τὸ νόμισμα ἐν ἱερῷ αὐτῆς ὁρίσαντες χαράττεσθαι. Hic alia tempora Junonis Monetæ, & alia causa ejus cognominis aperiuntur, nec planè indicium sperno. Pyrrhus Italiam ingressus est A. V. C. 473. & circa Italiam & Siciliam usque ad Annum 479. moratus est. Illis igitur temporibus aut Ciceronis illud de Junone convenit ejusque Deæ responso, aut illud quod Suidas affert, & propterea num-

mos ſub præſidio Junonis, monita ſalubria edentis, cudere cœpiſſe, aeoſque monetam appellaſſe, quod ex ejus Deæ monitis nummorum ſtatim experti eſſent affluere. Ita locus *Moneta*, & nummi *Moneta* cœperunt appellari, annis 60. & ampliùs, poſt Junonis ædem ædificatam 278. annis ante Chriſtum. Peculiare feſtum Monetæ Deæ in Kalendario Romano legitur ipſis Kalendis Junii menſis, cum Marte & Carneâ Deâ, quod Junonem Monetam ſpectat: ſic enim ſimpliciter nominatur quoque, Junonis nomine non præfixo, ut ſupra ex Ciceronis verbis obſervare licet, & l. 3. de divinat. p. m. 339. *NATIO*, *ſi Dea eſt*, *Dii omnes illi*, *qui commemorabantur à Te*, *Honos*, *Fides*, *Mens*, *Concordia: ergo etiam Spes*, *Moneta*, *omniaque quæ cogitatione nobismet ipſis poſſumus fingere.* ita ut nummorum Deam Monetam illic intelligat. Sic Philippicâ 7. ab initio: *de Monetâ Conſul*, *de Lupercis Tribunus plebis refert*: ubi *Moneta* tam Deam, quàm nummos & locum monetæ comprehendit. Ciceronis autem tempore *monetam* nummos etiam ſignificare, colligitur ex epiſt. 13. ad Atticum l. 10. ſub finem, ubi de Vecteno amico loquitur. *quod* ἀποτόμως *ad me ſcripſerat de nummis curandis*, θυμικώτερον *erat id*, *tu*, *ſi ille aliter acceperit*, *ac debuit*, *lenies*. *Monetali autem adſcripſi*, *quod ille ad me*, *Proconſuli*. Eſt & alius locus ad Atticum l. 8. Epiſt. 7. *Ad Philotimum ſcripſi de viatico*, *ſive a Monetâ*, *ſive ab Oppiis*, *tuis contubernalibus*, ſcilicet ſumendo. ubi *moneta* ipſum locum ubi nummi cudebantur, ſignificat: ita ut tempore Ciceronis jam *monetam* pro nummis dicere receptum fuerit. addit Gothofredus ad hunc locum hanc notam, *ad ædem Monetæ nummos cuſos*, *unde nummi monetæ nomen etiam adepti.* Hinc *ſacra* etiam moneta dicitur, non ſolùm quod ad Principem ejuſque ſumma jura ſpectet, quæ ſacra ſunt, ſed etiam a loco hoc Deæ ſacro. ut in nummo Diocletiani argenteo, apud Geo. Choul, Moneta Dea ſtans cum libra conſpicitur, & inſcriptum legitur: SACRA MONET. AVGG. ET CAESARVM NOSTR. In nummo Commodi Imp. tam argenteo quàm æreo. *Apollo Monetalis* exſtat, quod nullibi aliàs reperitur, ut rectè obſervavit Oiſelius, qui eum nummum producit. tab. 37. n. 11. ſed non indicat cujus metalli ſit, apud me exſtat in argento, cum Inſcriptione primâ facie. M. COMM. ANTO-N. BRIT. P. P. Secunda facies ita ſe habet cum Apollinis

figurâ,

figurâ, ut describit Oiselius, & inscriptionem per medium habet COS. VI. Oiselii, COS. VII. in circuitu; APOL. MONE-T. P. M. TR. P. XV. Oiselii, TR. P. XVI. IMP. VIII. unde colligo Oiselii æreum fuisse, prout etiam exstat æreus in nummario thesauro Schuartzenburgensi. nam illud IMP. VIII. deest in argenteo, quod locus nummi non caperet. At adulatores blanditos Commodo hac inscriptione, non mihi mirum videtur, qui Apollinem Monetalem ipsum vocarunt, vel quod monetam ad Apollinis templum erexerit, vel aliam ob causam, nam aliàs Apollini nihil cum monetâ aut nummis, nisi quod observem Officinatores monetæ in Gruterianis Inscriptionibus etiam Apollini Aug. monumentum suum dedicasse, de quâ postea dicam. Nam Commodo ut circa annonam cura fuit, dum *classem Africanam institueret, quæ subsidio esset, si fortè Alexandrina frumenta cessassent*, monente Lampridio, etiam circa monetam aliqua esse potuit, ob quam Apollinis Monetalis nomen mereri videbatur. Aliàs in nummis moneta non comparet, ante Ti. Carisium, sub Augusto Imp. Ejus enim habemus argenteos denarios binos, qui in Ursini familiis, & alibi apud Scriptores nummarios exprimuntur. Prima facies ostendit Deam, capillis in coronam collectis, & capiti circumdatis, collo monili baccato etiam ornato; a tergo MONETA. Secunda facies habet tripodem, & pileum Vulcani laureatum, forcipem deinde & malleum & superiùs adscriptum. T. CARISIVS. Cujus generis est etiam alter nummus iisdem insignibus utrinque clarus, sed sine ejus nomine, nam in primo latere, ubi caput Deæ, etiam legitur MONETA. in averso verò SALVTARIS. quod moneta sit omnino Salutaris. Sed hæc instrumenta monetaria & fabrilia addita Triumvirum Monetalem cum fuisse arguunt, prout quoque in nummo alio argenteo cum Sphinge, sigillo Augusti peculiari, T. CARISIVS III. VIR disertè legitur. Hi enim Triumviri æris, argenti, auri flandi, feriundi dicebantur, nec ante mutatam Rempublicam sub Julio Cæsare & Augusto constituti percipiuntur, ut & Quatuorviri; nam utrumque nomen in nummis reperitur, tam aureis quam argenteis & æreis. Sic L. ÆMILIVS Q. F. BVCA IIIIVIR A. A. A. F. F. audit. L. FLAMINIVS T. F. L. N. IIII VIR A. A. A. F. F. argenteus est. L. MVSSIDIVS LONGVS IIIIVIR. A. A. A. F. F. aureus. Q. TVLLIVS M. F. CICERO IIIVIR A. A. A. F. F.

A. F. F. argenteus, & L. LIVINEIVS C. F. REGVLVS itidem III VIR. A. A. A. F F. argenteus apud Goltzium tab. 12. in nummis Julii Cæsaris. Ita quoque sub Augusto apud eundem Goltzium in argento & auro. P. PETRONIVS TVRPILIANVS III. VIR cùm capite Deæ Feroniæ vel cum capite alterius Deæ cum coronâ pampinaceâ, sed in ære plures: ut C. GALLVS C. F. LVPERCVS IIIVIR A. A. A. F. F. P. QVINTILIVS SEX. F. VARVS. C. SENTIVS C. F. SATVRNINVS. C. CASSIVS C. F. CELER. M. FVRIVS P. F. CAMILLVS. T. STATILIVS T. F. TAVRVS. C. ASINIVS C. F. GALLVS. L. NAEVIVS SVRDINVS. C. CALVISIVS C. F. SABINVS. L. DOMITIVS AHENOBARBVS. P. CORNELIVS P. F. SCIPIO CN. CORNELIVS LENTVLVS. & magno numero alii sequentes, sed omnes ærei, omnes Triumviri A. A. A. F. F nam Quatuorviri jam desierant, qui in Inscriptionibus IIIIVIR ARGENTO PVBLICE FERIVNDO & IIIIVIR AVRO PVBLICE FERIVNDO exprimuntur apud Goltzium IIIIVIR AB AERARIO apud Gruterum in Inscriptionibus p. 423. n. 5. Nemausensi legitur. & in alio Nemausensi p. 396. n. 6. IIIIVIR AB AERARIO PONTIFICIS. & adhuc Nemausi p. 470. n. 6. Q. SOLONIVS IIIIVIR AB AERARIO PONTIFICIS quin & iterum Nemausi p. 413. n. 8. IIIIVIR AD AERAR. PONTIFICIS. in nonnullis disertè additur IIIVIR MONETALIS A. A. A. F F. in unâ IIIVIR MONETAE TRIVERICAE. nam ita legunt, quamvis in lapide fracto non exstet IIIVIR. ut nesciamus, an Triumvir vel Procurator, vel simile quid legi debeat. Hos Triumviros Monetales usque ad Severi & Antonini Caracallæ ætatem apud Romanos observamus viguisse, ex Inscriptionibus. produxit enim Gruterus ex lapide Tarraconensi p. 417. n. 5. QV. HED. L. F. POL. RVF LOLLIANVM GENTIANVM Comitem Severi & Antonini Augg. qui etiam IIIVIR A. A. A. F. F. fuerit. quamvis & ulteriùs viguisse videantur, ex alia Inscriptione apud Tho. Reines. Class. 1. n. 157. ubi L. AVTRONIVS L. F POM. VAGONIVS PROSPER IIIVIR MONetalis appellatur, qui, nisi fallor, seriorem ætatem respicit, quantum ex nomine judicare licet. Sub his Triumviris Monetalibus tota Familia Monetariorum reliqua respondebat, qui apud Gruterum p. 45. n. 3. in Inscriptione Romæ ad fontem Trivii exstante recensentur. HERCVLI AVG. SACRVM. OFFICINATORES ET NVMMVLARI OFFICINARVM ARGENTARIARVM FAMILIAE MONETARIorum,

orum, usque ad rebellionem etiam, & cædes. qui circa Annum Chr. 274. septem millia hominum in ipsa Urbe Româ trucidasse scribuntur, ipsique Imp. Aureliano necessitatem imposuerunt classicum contra illos canere, donec eos debellaret. Præter jam dictos in hac familiâ erant FLATVRARII AVRI ET ARGENTI MONETARII. quorum unus nominatur M. Ulpius Aug. Libertus Symphorianus, qui talis fuit Flaturarius in Inscriptione Gruterianâ 4. Romanâ p. m. 638. & distinguendi veniunt isti Flaturarii a Flaturariis Sigilliariis, & Flaturariis de Viâ Sacrâ, qui ibidem n. 5. & 6. inscriptione notos se faciunt, ut & a Flaturariis ad Minervam, qui inscriptione apud Reinesium Class. 11. n. 98. memorantur. nam & Nummularii Monetales sic distinguuntur ab aliis Nummulariis. ut in Inscriptione 3. Gruterianâ p 638. D. M. M. VLPIO SECVNDO NVMMVLARIO OFFICINATORI MONETAE. & Inscr. 2. P. LOLLIO MAXIMO NVMMVLARIO PRIMO OFFICinatori MONETAE ARGENTARIAE. Præter quos erant alii Nummularii de Basilicâ Juliâ, & Mercuriales, qui ad monetam cudendam non æquè pertinuerunt, sed ad argentarios collybistas & danistas. Ad hanc familiam Monetariorum pertinent igitur Officinatores Monetæ, Liberti & Servi, Optiones & Exactores: prout descripti leguntur in Gruterianis p. 74. n. 1. FORTVNAE AVG. SACRVM. OFFICINATORES MONETAE AVRARIAE ARGENTARIAE CAESARIS. FELIX LIB. OPTIO ET EXACTOR AVRI ARGENTI. AERIS &c. & quia Consules adduntur, L. Vipsianius Messalla, & M. VERGILIANVS PEDO. sub Trajano hoc monumentum positum liquet circa Ann. Chr. nati 115. tunc enim Messalla & Pedo Consules fuisse scribuntur, quibus ex hâc Inscriptione nomina augeri possunt, ut L. VALERIVS VIPSIANIVS MESSALLA. & M. POPILIVS CARVS VERGILIANVS PEDO Catalogo Consulum inserantur, qui nunc M. Valerius Messalla & C. Popilius Carus Pedo solùm leguntur. Aurarii quoque & Argentarii ad monetam pertinebant, sive Procuratores essent, sive Subprocuratores, sive Coactores. SVBPROcurator AVRARIARVM AVIANVS AVG. LIB. exstat in Gruterianis p. 4. n. 4. COLLEG. AVRARIORVM p. 12. n. 6. & p. 114. n. 6. & FELIX AVG. LIB. OPTIO ET EXACTOR AVRI. ARGENTI ET AERIS legitur p. 36. n. 8. quem etiam ante adduximus. ut & adhuc de eodem p. 1066. n. 5. APOLLINI AVG. SACRVM. FELIX AVG. LIB. OPTIO & EXACTOR AVR. ARG.

AERIS ITEM SIGNATORES. SVPPOSTORES MALLEATORES MONETAE CAESARIS. Nostri. ubi rursus nomina Officinatorum ad latus sinistrum addita reperiri scribuntur, malè, quod non expresserint. Fuisse autem eosdem hinc manifestum est, quod eodem die, iisdem Consulibus hæc dedicaverint, quamvis & alii a prioribus esse potuerint. Signatores igitur dicuntur, qui cuneum signis suis & literis sculpserunt; Suppostores, qui numisma rude cuneo supponebant, & aptabant: Malleatores verò, qui malleo ferientes & percutientes nummum recipere cunei figuras cogebant. Tale monumentum etiam Herculi sacrum esse voluerunt iidem, Felix idem, & Signatores, & Suppostores, & Malleatores, eodem die, iisdem Consulibus. & subscripti sunt Signatores 17. Liberti 12. Servi 5. Suppostores 11. Liberti scilicet 7. Servi 4. Malleatores 36. Liberti 11. cœteri Servi. unde manifestè colligitur malleos non unius hominis manibus, sed plurium, adigi debuisse, quoniam tanto numero apparent. Ita quoque T. SERRANVS EXACTOR A. A. A. dicitur p. 69. n. 10. Sic L. DOMITIO AGATHEMERO PARIDIS LIBERTO ARGENTARIO COACTORI inscriptio posita p. 76. n. 1. P. AELIO T. F. QVAEST. R. AVRI LVSTRALIS COACTORI Inscriptio dicata p. 347. n. 4. PROCVRATOR AVRARIARVM legitur p. 594. n. 7. AVRARIAE DEFENSORI. POLLIO JVLIO CLEMENTIANO p. 1115. n. 7. statuam posuit universa Regio Romana Nolæ, ob hoc & alia beneficia, quibus regionem illam recreavit. PRIMICERIVS MONETARIORVM inter Christianos habetur p. 1054. n. 8. Atque sic quinam & quænam ad Monetam Romanam pertinuerint, noluimus præterire; sed locum ubi moneta cusa fuit haud satis expressum reperimus. Nam olim cum nondum Numini Monetæ nomen imposuissent, in ærario Saturni cusos nummos crederem, aut ad illum locum: at postquam translatæ fuerunt hæ operæ ad Monetæ templum, etiam nummos vocari cœpisse credimus *Monetam*, quod nummi sub præsidio illius ædis exirent. unde Cicero rectè dixit, *à Monetâ* sumere, h. e. nummos ad Monetæ ædem cusos petere.

CAP.

C A P. X X X V.

De Nummorum contemtu.

VErum quoque eſt quod Tacitus Germ. c. 4. obſervavit, fodinas metallorum auri & argenti ſuo tempore Germanis planè ignotas fuiſſe; At ſi fodere metalla nemo noverat, quomodo curam monetæ cudendæ ſuſcipere potuerunt? addit, interiores Germanos *ſimpliciùs & antiquiùs permutatione mercium uti*, non pecuniâ. utpote qui nec nummos nec argentum nec aurum æſtimabant, vaſa argentea cum figulinis eadem vilitate tractantes. Hinc eſt quod Friſios l. 4. Annal. c. 72. tributa Romanis in coriis boum penſitaſſe obſervaverit, quod illis boum & paſcuorum copia, nummis carerent, quos Romani accipere poſſent ſub Tiberio, idque vocat anguſtiam rerum. Atque ita quidem aurum & argentum flocci faciebant, ut non ſolùm illa non rimarentur in fodinis, ſed nec adhiberent, ulla ratione, dum ſi aurum vel ferrum non eſſet, ſpinâ quoque ſagum & veſtem potiùs colligerent; Hæc quoque cauſa, cur oſſibus tela mallent aſperare, quam chalybe vel ferro, quin & cornibus idem præſtabant, & hodie præſtant, quod nos bene limatis & ferreis armis & hamis. Sic Plinius de antiquis l. 11. c. 37. *Urorum cornibus barbari Septentrionales potant, alii præfixa haſtilia cuſpidant.* De Fennis quoque Tacitus, *ſola in ſagittis ſpes, quas inopiâ ferri oſſibus aſperant.* Hæc paratu facilia potiùs adhibebant, quàm ferrum magno labore ex mineris quæſitum, cujus copiâ deſtitui non poterant, ſi hoc opus, hic labor fuiſſet. Lappones & Finmarckii eandem facilitatem præferunt etiamnum ferro, quod ex Sueciâ & Norvegiâ vicinis ſumere poterant, niſi domeſticis ſuis artibus reliquorum ſudores vincere præſtaret. Sicque nummorum nondum illis ulla ratio habetur, niſi quantum a vicinis eos aſſumere commercia docent. Ejuſdem honeſtatis, parſimoniæ, temperantiæ & abſtinentiæ ſuffragium ferre poſſunt illi, qui caput unum vel cranium hoſtis præ auro multo carius habuerunt, & μεγαλοψυχίαν generoſoſque motus vocat in barbaris Diodorus Siculus l. 5. Τῶν ἐπιφανεςάτων πολεμίων κεδρώσαντες τὰς κεφαλὰς ἐπιμελῶς τηρῦσιν

ἐν

ἐν λάρνακι, καὶ τοῖς ξένοις ἐπιδεικνύουσι, σεμνυνόμενοι διότι τῆς δὲ κεφαλῆς τῶν προγόνων τὶς, ἢ πατὴρ, ἢ καὶ αὐτὸς, πολλὰ χρήματα διδόμενα οὐκ ἔλαβε. Φασὶ δέ τινας αὐτῶν καυχήσασθαι, διότι χρυσὸν ἀντίσαθμον τῆς κεφαλῆς οὐκ ἐδέξαντο, βάρβαρόν τινα μεγαλοψυχίαν ἐπιδεικνύμενοι. nec Strabo aliter: τὰς δὲ τῶν ἐνδόξων κεφαλὰς κεδροῦντες ἐπεδείκνυον τοῖς ξένοις, καὶ οὐδὲ πρὸς ἰσοστάσιον χρυσὸν ἀπολυτροῦν ἠξίουν. l. 4. Auri enim cum aliàs cupidiſſimi fuerint, ut notantur Septentrionales, oblatum tamen non ita placebat, ut quod ex prædâ & latrociniis magno cum ſudore periculiſque petierant. ſic neque caput unum miſellum, quod multo auro redimere ſtudebant Romani, impetrare poterant, quod bello parta, quamvis ſint viliſſima, præferenda cenſuerint pretio etiam infinito, in quo nullum ſudoris aut ferri ſui odorem ſentire poterant. Huc ſpectat illud, quod Albertus Stadenſis de Saxonico quodam narrat p. m. 99. *Contigit adoleſcentem quendam egredi e navibus, oneratum multo auro, torque aureâ & armillis: cui Turingus obvians ait: Quid ſibi vult tam ingens aurum circa corpus Tuum famelicum? cui Saxo: aurum gero, emptorem quæro, qui fame periclitor, cur auro delecter? Et Turingus; quale pretium pro auro vis? Nullum, ait Saxo, mihi eſt diſcrimen in pretio, quidquid dabis, gratiam habeo. Turingus ſubridens Saxoni arenam obtulit, & ille recepit* Habemus, quod ridere his ſeculis liceat; vera tamen ſunt, ſi a ſuis mendis liberentur, quibus antiqua conſpurcarunt Monachi, hiſtoriolas cuivis rei conjungentes, & multa confundentes, quæ aliis temporibus aliiſque evenerunt ſeque produnt ſatis, quod nihil cohæreat. Torques enim & armillas aureas non neſciebant Saxones, dona finitimorum: at non magni æſtimabant, veteri Scytharum philoſophiâ & diſciplinâ apud eos regnante. Hoc dicunt hæ hiſtoriæ & fabellæ. Nam aliàs, quomodo cohæret, Saxonem aurum permutare arenæ pugillo; qui cum fame luctabatur? num arenâ ſatiari poterat? Hæc igitur mihi quis conciliet: niſi intelligamus aurum more gentis avito ſpretum, & terræ pugillos paucos auro ſæpius præpollere didiciſſent. Et quicunque veteribus Scythis originem debent, iiſdem ferè moribus præditos poſteros emiſerunt. Unde non miror, Helmoldum quoque de Pruſſis, quos Gothi & Sarmathæ reliquerunt, eadem deprædicaſſe. l. 1. c. 1. *Aurum & argentum*, inquit, *pro minimo ducunt.*

Pellibus

Pellibus abundant peregrinis, quarum odor lethiferum nostro orbi superbiæ venenum propinavit. Et illi quidem uti stercora hæc habent &c. Et si Germanum Scythicumque bonum Libertas Poëtæ Claudiano dicta fuit, etiam humanitas, αὐτάρκεια, fortitudo, justitia, cœteræque virtutes illorum bona dici poterunt, quæ cœteris hominibus possederunt integriùs, retinuerunt diutius. Helmoldus autem hæc sua depromsit ex Adami Bremensis libello de situ Daniæ, &c. & leguntur p. m. 147. Iisdem moribus vivunt Americani illi, qui circa Mexicanos in provinciâ Quiviras reperiuntur. de quibus Tho. Gage Anglus in suis relationibus part. 2. p. m. 22. memorat, *que les habitants y font plus d'estat d'un verre, que de l'or.* & sunt ex iis, quos ex Scythiâ transiisse persuasi sunt in Americam. Arabes ad sinum Persicum degentes piscatu vitam tolerant, nec argentum volunt vendentes, sed oryzâ vilissimâ permutant, & hæc pars Arabiæ felix dicitur, de quibus moribus legi potest Tavernier l. 2. p. m. 258. Iis similes sunt, qui circa Persiam panem vendentes aliis ludicris reculis sibi solvi potiùs volunt quàm argento. de quibus Tavernier l. 3. p. m. 311. monet. Ex vetustis illis moribus, tam Sinenses quam Japonenses in hunc usque diem retinuerunt, quod quæ toti Europæ, Africæ, & Asiæ in pretio sunt gemmæ & margaritæ, apud eos haud æstimentur, ut declarat Tavernier to. 2. p. m. 379. &c. De Abassinis hoc habet Jobus Ludolphi quod cum montibus maximis & frequentibus interjaceant, ubi auri metalla & mineræ fœcundissimæ, illa tamen eruere tum nesciant, tum nolint. Stultum esse credunt ea sibi parare, quibus hostes innumeros sibi accersant. Quod sine labore ex fluminibus colligere possunt, id non spernunt. Ferrum auro præferunt, quod eo aurum parari possit, illudque obvium etiam habent, non effoditur sed in superficie terræ legitur. Gemmas verò etiam neque quærunt domi, nec foris, raro gestantur Abassinis, adeò ut etiam Regium diadema non nisi adulterinis coruscet. mirantur alios, qui tanto pretio superbiam emunt, cum eodem longè utiliora sibi possent θησαυρίζειν. In nummis igitur cusis quod nullam hæ gentes curam ponant, in nummis non cusis exiguam, naturâ sine labore aurum obtrudente, desinamus tandem mirari. Quot verò supersunt populi in utraque Indiâ, Africâ, Asiæ ultimis, & Europâ, qui nondum pecunias aut nummos cusos ullo loco censent,

ſpernunt nec recipiunt ut incognita ſibi & inſolita? De Moluccanis hoc profert Joh. Jac. Saar in itinerario ſuo p. m. 44. **Geld aber wolten Sie dagegen nicht nehmen / sondern Roth Tuch / weisse Leinwad / Kuffer / Messing / rothe Hauben / Messer / rothe Korallen / und dergleichen Kinderwerck.** De aliis idem jactant alii, non ſolùm ſimplicitate, ſed etiam antiquitate morum ſtantes. Antiqua enim, quæ ſunt innumera & ferè perpetua referre nolo, poſtquam in illâ luce & copiâ nummorum cuſorum haud pauci ſint, qui illis adhuc uti dedignentur. Hoc tamen ex antiquis non præteribo, quod apud Plutarchum legitur in libello de facie in orbe Lunæ p. m. 942. ubi Sylla Philoſophus narrat, de Ogygiæ inſulæ incolis, ex quâ Philoſophus Carthaginem acceſſit, non apportans nummos cuſos, ſed aurea ἐκπώματα vel pocula, quibus ſumtus itineris tolerare decreverat. ἐπεὶ δε τὰ τριάκοντα ἔτη διῆλθεν, ἀφικομένων τῶν διαδόχων οἴκοθεν, ἀσπασάμενος τοὺς φίλους, ἐξέπλευσε, τὰ μὲν ἄλλα κατεσκευασμένος εὐσταθῶς, ἐφόδιον δὲ συχνὸν χρυσοῖς ἐκπώμασι κομίζων, quæ auri quidem copiam in illa terrâ oſtendunt, nummos verò cuſos inibi nullos pariter indicant. Nam qui planè metallis non utuntur, eos nummis vix uſos eſſe dicere poſſumus, licet loco nummorum rebus aliis mercari introduxiſſent.

Nam qui a Romanis & Rheno remotiùs habitabant, incorruptiores fuere. Haud enim corrumpi poterant moribus & luxu Romanorum, quem non videbant, & contra quem totis viribus ſtudia intendebant ſua, ut habet Cæſar l. 6. B. G. c. 22. docebant enim ſuos, *ne accuratiùs ad frigora & æſtus vitandos ædificent; ne qua oriatur pecuniæ cupiditas; qua ex re factiones diſſenſioneſque naſcuntur.* Illis igitur eadem mens, quæ Sauromatis Europæis ad Mæotin apud Melam l. 2. c. 1. *Sarmatæ auri & argenti maximarum peſtium ignari vice rerum commercia exercent.* Permutationes mercium hic indicat valere, nummos adeò ignorabant, ut nec aurum vel argentum ullum admitterent, in uſu abuſum timentes. Satarchæ, Scythicus & ille populus apud Solinum c. 20. *uſu auri argentique damnato in æternum ſe a publicâ avaritia abdicarunt.* Egregiè de Hibernis Solinus c. 25. aut de incolis ex Silurâ inſulâ, quoque tradit: *Homines etiam nunc cuſtodiunt morem vetuſtum, nundinas ac nummum refutant, dant res & accipiunt; mutationibus neceſſaria*

potiùs

potiùs quàm pretiis parant. Omnia ad beatam αὐτάρκειαν Scythis adeò probatam & familiarem ſpectant, ita ut ipſi Deo placuerit in populo ſuo auream illam mediocritatem commendare Regibus ipſis ne aurum & argentum nimis quærerent Deuteron. 17. v. 17. **Er ſoll auch nicht viel Silber und Gold ſamlen**/ neque enim delicias facere debemus noſtras acervos auri, nec ſpinas, quibus ſuffocemur. adeò ut cum non arduum non ſit, animum compeſcere, ne fulgore auri in ſervitutem rapiatur, & imperium deponat faſceſque omnes ſubmittat; faciliùs cum Scythis carere poſſimus auro, quàm illo neſcire uti. Potuiſſet Valerius Maximus in Romanor. paupertate laudandâ parcior eſſe, cum paucis admodum exemplis illam illuſtraverit, & pauciſſimi Romanorum illam coluerint, pluribus perditiſſimæ luxuriæ deditis, imò luxu mores omnium vincentibus. In Septentrione gentes totæ huic continentiæ ſtudebant, omnes domus exempla paupertatis honeſtæ præbebant, fugiebant ſcilicet opes & aurum, ne virtutis pretium illis irritamentis minueretur, aut umbram ejus captando illam amitterent. Nam quid magis convenit de Scythis & Borealibus pronunciare, quàm quo caput ſuum claudit Valerius? *Nullum aut admodum parvi ponderis argentum, paucos ſervos, ſeptem jugera aridæ terræ*, imo ſæpe pauciora, *indigentia domi*, unde perpetuis bellis vacabant, *publicè impenſa funera*, cum amici colles pararent, & opes conferrent, quibus eum Othino commendabant; *inopes dotant filias*: ſanè Tacito teſte, nullæ dotes comitabantur, exigua utrinque dona, ſed *egregios conſulatus, mirificas dictaturas, innumerabiles triumphos cernimus.* Hæc inquam de Borealibus potiùs dicenda fuerant, quàm de Romanis; quoniam illic in tam beatam paupertatem non unus aut alter, ſed totæ gentes conſpirarunt. Rectè igitur ſatis idem Valerius ratiocinatur. l. 4. c. 5. de Verecundiâ p. m. 179. *hanc juſtiſſimis viris præcepiſſe, ut privatas facultates negligerent, publicas quàm ampliſſimas eſſe cuperent.* Quæ de Scythis iterum & Borealibus omnibus certiſſima ſunt, quibus juſtitiæ laus ab omnibus antiquis Scriptoribus tribuitur, & quod juſtiſſimi fuerint mortalium, & quod virtus ipſis imperarit, ita auro & argento carere, cœteriſque deliciis, ne tamen publico quidquam deeſſet, cujus res aureas eſſe malebant totas, quàm ſuas. Ejuſdem animi & ejuſdem vitæ fuerunt Indi Occidentales, qui nihil vilius habuerunt

quàm argentum & aurum, quibusque si habere libitum esset, liceret quantum vellent e fodinis, velut aquam e fonte, nullo impediente petere, quos etiam Christianorum avaritia a verâ fide deterruit, atque ut Christianâ morte eos punirent, aurum liquefactum faucibus illorum instillasse sæpe leguntur: ede, bibe, dicentes, quibus nos opus non habemus, quantum potes. Alii verò Scythæ haud ita aurum spernebant. Arimaspi, quos Mela primos & summos Scythiæ vocat, aurum calcabant quotidie, cum nihil nisi arenas auriferas viderent, si Claudiano fides. Capita hostium Essedones, *ubi fabrè expolivere auro cincta pro poculis gerunt*, ait Mela l. 2. c. 1. Nummos verò nusquam iis temporibus in totâ Scythiâ reperies Scriptoribus nominatos. Nec in totâ Indiâ Claudii Cæsaris temporibus ullam monetam aut nummos cognoverant, quod Solinus indicat c. 56 ubi narrat Annii Plocami libertum, qui vectigal Rubri maris administrabat, appulsum esse ad littus Taprobanæ insulæ, & tunc *stupuisse Regem pecuniam, quæ cum ipso capta fuerat*, maximè verò, *quod tametsi signata disparibus foret vultibus, parem tamen haberet modum ponderis.* Si unquam nummos vidissent ejus regionis incolæ, quibus aurum & argentum abundabat, desiissent mirari; qui nunquam mirari cognita cœpissent. Illos potius mirari oportet Persidis populos Babytacenos, de quibus c. 58. tradit, *mortales universos* ejus oppidi, *odio auri coëmere hoc genus metalli, & abjicere in terrarum profunda, ne polluti usu ejus avaritiâ corrumpant æquitatem.* Video in his Scythicam disciplinam, cum tota Persis in Parthicum nomen transierit, qui Scythæ Europæi fuerunt. Quamobrem rectè quidem de Scythis Justinus l. 2. c. 2. *Aurum & argentum non perinde ac reliqui mortales appetunt.* quasi peti quidem diceret, nec contemni, si offeratur, facilè tamen eos carere, nec magno studio appetere. Vera mens est plerosque Scythas aurum & argentum omne respuisse, quod Græci credere non poterant, velis remisque divitias tales & quærentes & corradentes. unde Justinus idem l. 9. c. 2. Philippum Macedonem Scythas opprimentem astu & dolis, *auri argentique nihil* reportasse scribit. *ea primùm fides inopiæ Scythicæ fuit*: ut interpretabantur Græci, qui nullas nisi ex auro & argento opes structas æstimarunt, cum Scythis tamen nihil deesset eorum, quibus bene vivitur, luxum exosi & irritamenta vitiorum,

non

non vitam honestam, duriter enim ac parcè meliùs vitam transigi, quàm inter superflua. Videtur tamen Plutarchus de fortunâ Alexandri p. m. 332. Scythis nummos tribuere Alexandri M. temporibus, quando Alexandrum ita loquentem introducit: δεῖ κἀμὲ νόμισμα παρακόψαι καὶ παραχαράξαι τὸ βαρβαρικῇ θέσει κατεσκευασμένον ἑλληνικῇ πολιτείᾳ. Sed considerandum est μεταφορικῶς Plutarchum efferre sententiam; mens enim est, eum barbarica omnia Græcis moribus regere velle, & omnia quæcunque poterat Græca facere, quemadmodum peregrinos nummos Græcâ formâ donare. quod erat παρακόπτειν & παραχαράζειν, nam & illa ad regimen & rempublicam pertinent. Non igitur exinde Scythas tunc nummos cudisse statui potest. Potuerant quidem opes immensas sibi parare, auro & argento studere, non ignorabant eas artes Græcis & Romanis usitatas, sed studiò vitabant, tanquam illecebras & pedicas.

CAP. XXXVI.

De Metallifodinis.

CUm Tacitus nec auro nec argento nec ferro Germanos gaudere dixerit, non sibi contrarius est c. 42. Germ. dum Gothinos, ad Germaniam spectantes populos ferrum effodere monuit; Haud enim ferrum in Germaniâ illos fodere dixit, sed Sarmatis & Quadis, quibus tributarii erant, jubentibus, etiam mineras fodere ut vilissima mancipia cogebantur. Nec Ptolomæus Geographus dissentit, qui ferrifodinas infra Quados non ignoravit. Ὑπὸ δὲ τὸν Ὀρκύνιον δρυμὸν Κουάδοι, ὑφ' οὓς τὰ σιδηρωρυχεῖα, καὶ ἡ Λοῦνα ὕλη. adeò ut istæ fodinæ satis celebres fuerint, postquam Romani Daciam frequentarunt. Nunc non solùm in Germaniâ sed & in Norwegiâ Sueciâque, quin & in ultimâ Lapponiâ metalli fodinas apertas leges. Noveram Antonium Trotzig Præfectum metalli Lapponici apud Suecos Metallifodinæ argenti tam apud Thracas quàm Athenienses celebrantur. Athenæus illarum meminit l. 6. c. 20. quod Sosiæ Thraci Nicias Nicerati mille servos locarit εἰς τὰ ἀργυρεῖα quæ exercuit.

exercuit. Apud Athenienses πολλαὶ μυριάδες τῶν οἰκετῶν δεδεμένοι εἰργάζοντο τὰ μέταλλα, p. m. 272. Quod in vinculis eos habitos esse scribit, ita sentiendum puto, eos dum operas præstant & in opere sunt, liberos a compedibus & vinculis fuisse, aliis temporibus vinctos incessisse, jacuisse, ne aufugere possent. Josephus Antiq. l. 16. c. 8. p. m. 558 cupri Cyprii ejusque fodinarum meminit. Καῖσαρ δὲ αὐτῷ (Herodi) τοῦ μετάλλου, τοῦ Κυπρίων χαλκοῦ, τὴν ἡμισείαν πρόσοδον, καὶ τῆς ἡμισείας τὴν ἐπιμέλειαν ἔδωκεν. Fuerunt ergo hæ fodinæ Cypriæ jam Augusti temporibus celeberrimæ. Philo citatur Athenæo l. 7 p. m. 322. qui de metallis scripserit: Φίλων ἐν τῷ Μεταλλικῷ. quem hic annotandum censui, quod rarò reperiantur, apud antiquos, metallicarum rerum scriptores. Hac quoque ratione Cæsar Augustus Dalmatis superatis, *efferum genus fodere terras coëgit, aurumque venis repurgare.* ut scribit Florus l. 4. c. 12. Monet idem ibidem de Asturibus, Augustum eos jussisse *exercere solum*, sicque *latentes in profundo opes suas atque divitias, dum aliis quærunt, nosse cœperunt.* aurum scilicet, minium, chrysocollam &c. Hinc est quod Tacitus c. 6. Germ. ferri inopiam Germanis objiciat. *Ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur; rari gladiis aut majoribus lanceis utuntur; hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto & brevi ferro.* Quo cum consentit Cæsar, qui *veruta* illorum hastas & frameas vocat quod lato ferro non essent sed angusto instar subulæ & veruti. Sic loquitur l. 5. B. G. c. 44. *transfigitur scutum Pulfioni*, à Gallis, *& verutum in balteo defigitur.* Sed & Græci non latis armis usi sunt, angusta erant quæ inferebantur vulnera, unde *Græculum ferrum* vocavit Florus, & pulcherrimè descripsit Romanorum arma illis contraria l. 2. c. 7. *Nihil terribilius Macedonibus fuit ipso vulnerum adspectu, quæ, non spiculis neque sagittis, nec ullo Græculo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis ultra mortem patebant:* adeò ut Germanis non solùm ferri inopia has angustias armorum suppeditarit, sed & ex aliis causis more gentium aliarum, satius duxerint istis frameis & verutis uti, quàm latis illis & gravibus armis. Ita referunt Polonos latis illis armis studentes nihil magis timuisse congressos cum Germanis, quàm illorum veruta, quibus undique patebant animæ hominum & exhauriebantur, ita ut nullibi sub loricis

tuta

tuta essent corpora, intrabant facillimè, morti fenestras aperientes quà non credebant. Plinius tamen Tacito major, utpote cujus bellorum Germanicorum historiam allegavit l. 1. Annal. c. 69. & l. 15. c. 53. & Histor. c. 28. suo tempore æris metalla in Germania reperta tradit l. 34. c. 1. Ipse Tacitus l. 11. Annal. c. 20. idem testatur sub Claudio Imp. Curtium Rufum fuisse, *qui in agro Mattiaco recluserat specus quærendis venis argenti, unde tenuis fructus, nec in longum fuit.* adeò ut Germaniam ejus ante scriptam quàm Annales judicem, nec quæ Plinius dixerat de æris metallo, aut Curtius Rufus egerat pro argento fodiendo, tunc ipsi observatum esse, aliàs non protulisset ea verba: *Quis enim scrutatus est?* Germanorum sanè nemo, Romani exiguo cum fructu, nec in longum: pulsis enim Romanis & ejectis, metallifodinæ rursus confusæ jacuerunt longo tempore & ignotæ. Mattiacus ager, ut hoc etiam moneam, non est Badensis, quod voluerunt multi, nec alibi quærendus quam inter Cattos & Hessos hodie, erat enim Mattium gentis caput, ut ait Tacitus l. 1. Annal. c. 56. a quo ager illi subjectus Mattiacus dicitur: & Mattiaci cives ac coloni istius tractus. Et ubi de Cattis loquitur, ibi Mattiacos semper adjungit. Sic l. 4. Histor. c. 37. Catti, Mattiaci & Usipii exercitus conjunguntur. Et in Germaniâ suâ postquam Batavos Cattorum quondam pupulum fuisse docuerat, & honorem ac societatem cum Romanis, addit: *est in eodem obsequio & Mattiacorum gens:* scilicet ut inter Cattos præcipua Hadriani temporibus, nummi minuti ærei cusi exstant, qui metallum Noricum & Dalmaticum laudant; Noricum sanè ipsius Cæsaris caput laureatum præfert, & Inscriptionem: IMP. CAESAR TRAIAN. HADRIANVS AVGVSTVS. & in aversâ sertum elegans, in cujus medio MET. NOB. apud Boutheroüe p. 103. Noricum Bavaricum esse constat, in quâ tunc parte Germaniæ æs effodiebatur. nam Claudius Rufus tentavit quidem, sed quo successu parum ostenderunt. At post gesta Tacitus non vidit. In Græciâ metallifodinæ celebrantur ab antiquo. auri, in Thessaliâ, circa Pydnam, ex quibus Philippus Macedonum Rex, Alexandri M. pater, annua talenta mille colligebat: argenti, in Thraciâ, quas etiam Philippus occupavit, ut legitur apud Justinum l. 8. c. 3. & apud Diodorum Siculum l. 16. c. 8. ut & apud Gemistum. Nullibi verò aurifodinæ antiquiores, quàm

quàm in S. Scripturâ, ubi etiam ante diluvium in regione Hevilàh aurum collectum fuisse Genes. 2. v. 11. dicitur. Verba sunt: Pison fleußt umb das gantze Land Hevilah, und daselbst findet man Gold / und das Gold das Landes ist köstlich. Observandum est sacrum textum loqui de horto Eden, ubi ille situs ac positus fuerit ante diluvium: Hevilah verò regio non fuit nomen antediluvianum alicujus regionis, sed post diluvium natum est a posteris Chami filii Noæh. Chus enim filius Chami genuit filium Hevilah Gen. 10. v. 7. & 1. Paralip. 1. v. 9. qui quoque sicut cœteri filii Noachi & nepotes, regiones quas incolere cœperunt denominasse leguntur, adeo ut Hevila regio aurifera nomen ab illo Hevilah filio Chus duxisse post diluvium dicenda veniat, non ante; sed Moses illam regionem suo tempore notam ideo adducit circa tempora creationis, quoniam Pison fluvii mentionem fecit, qui & hortum Eden rigabat, & ab eo descendens ad Hevila regionem, eam quoque circumfluebat. Post Hevilæ posteros Ismaelitæ hanc regionem occuparunt protensam usque ad Tyrum & Ægyptum, prout describitur Genes. 25. v. 18. Sie (die Ismaeliter) wohneten von Hevilah an / bis gen Sur gen Aegypten / wenn man in Assyriâ gehet. Alii deinceps eundum tractum occuparunt, ut Saulis Regis temporibus circa Ann, Mundi 2880. Amalekitæ eum tenebant, unde 1. Sam. 15. v. 7. legitur: Da schlug Saul die Amalekiter von Hevila an bis gen Sur / die für Aegypten liegt. Videmus adhuc eosdem terminos quos apud Mosen, & ejus temporibus. Alius erat Hevilah, filius Jacketan, Genes. 10. v. 27. Erat verò Jaketan filius Eber, Eber verò filius Salah, Salah filius Arphaxad, Arphaxad filius Semi, Sem Noæ. Sex igitur generationes post diluvium numerantur, antequam Hevilah se generatione suâ propagavit, quas ad 180. annos extendo. Jam verò eorum temporum generationes longè diuturniores quàm nostræ fuerunt, vitam in plura secula producentes. Scriptura Sacra usque ad Regu a diluvio numerat annos 131. duo anni effluxerant a diluvio, quando natus est Semo Arphaxad A. M. 1658. Annos habuit 35. Arphaxad, cum ipsi natus est Selah A. M. 1693. Salah quoque 30. annos, cum ipsi nasceretur Eber. A. M. 1723. Eber verò 34. annos, cum ipsi nasceretur Peleg. A. M. 1757. Peleg 30. annos, cum ipsi nasceretur Regu. A. M.

1787.

1787. Circa hæc tempora nati ſunt quoque Ophir & Hevilah Jacketano alteri filio Eberi, & adde 30. annos, quibus Ophir & Hevilah genuerunt, & patres familias evaſerunt, ſedes ſibi eligentes certas, & videbimus exire A. M. 1817. qui eſt Annus 161. poſt diluvium, & 60. poſt turbatam turrim Babylonicam, quo Hevilah & Ophiritica regiones auriferæ coli cœperunt, & nomen a conditoribus retinere. Notum eſt autem Semi poſteros verſus orientem colonias deduxiſſe, ut Japheti verſus occidentem. Hanc ob cauſam de Jaketani liberis ait Scriptura Sacra: und ihre Wohnung war von Meſa an/ bis man kompt gen Sephar/ an dem Berg gegen dem Morgen. Et notandum maximè, quod Hevilah proximè conjungatur cum Ophir altero filio Jacketani, quod nomen auro quoque præclarum eſt, & Ophiritas progenuerunt, loca illa inſidentes, ubi aurum colligitur optimum, quemadmodum de Hevilah regione pronunciavit Moſes, quam vicinam fuiſſe Ophiriticæ non dubito, & binos fratres junctim habitaſſe, eademque terræ opulentiâ gaviſos eſſe. Hæc igitur potiùs eſt illa regio, quæ Moſe ſcribente, non verò ante diluvium, auri optimi fuit fœcundiſſima, non quod ibi foderetur, hoc enim non dicit ſacer textus. aurum enim pluribus modis colligitur, vel ex fodinis, vel extra fodinas, inter arenas, & in fluminibus, quæ pluribus in locis aurifera ſunt, atque hac ratione aurum in regione Hevilah Moſis temporibus collectum judico, non verò illâ. Vix enim fodinas Moſes noverat, nec in ſacro codice de fodinis ut ita dicam aliquid certi ante Maccabæorum tempora, 150. ante Chriſtum annis, nec in Judæâ quidem illas fodinas, ſed in Hiſpaniâ recenſuit, quas Romani occupaverant, da man Gold und Silber gräbet. 1. Maccab. 8. v. 3. Optimè tamen illud conſequitur, etiam ante diluvium, metalli fodinas exſtitiſſe, ex quibus æs & ferrum effoderint, ſiquidem Tubalcain Lamechi filius ex Zillâ, Geneſ. 4. v. 22. ein Meiſter in allerley Ertz und Eyſenwerck/ vocatur. æs enim & ferrum officinam non ingrediuntur niſi priùs effoſſa & purgata, adeò ut hoc opificium omnium ſit antiquiſſimum. Sed hæ artes etiam cum antediluvianis perierunt, nec tam citò poſt diluvium reſuſcitatæ ſunt. Deus ipſe quando bona terræ Canaan Iſraelitis indicat, etiam metalla ibi cædenda (non fodienda) ex montibus præſto dicit eſſe, prout ſal hodie Hiſpanicum cædimus non fodimus.

dimus. Deuteron. 8. v. 9. Ein Land des Steine Eysen sind / da du Ertz aus den Bergen hauest. quibus verbis non solùm metalla, sed copiam illorum insignem prodit, das sie sollen seyn wie Stein auff den Gassen. Hinc non mirum, quod Cananitis ferrati currus & lecti tribuantur in Sacrâ Scripturâ: ferri enim illic incredibilis copia fuerit necesse est, ex quâ metallorum fodiendorum & exercendorum insignem peritiam apud eas gentes quoque fuisse credimus. Optimam ejus terræ metalliferæ partem occupasse videtur tribus Asser expulsis Cananitis. Sic enim tribui bene dicit Moses Deuteron. 33. v. 25. Eysen und Ertz sey an seinen Schuhen. h. e. tantâ copiâ ferrum & æs exuberet, ut nullibi progredi possit, quin pedibus objiciatur & conculcetur. De omnis metalli fodinis loquitur Hiob c. 28. v. 1. Es hat das Silber seine gänge / und das Gold seinen Ort / da mans schmeltzet. Eysen bringt man aus der Erden / und aus den Steinen schmeltzet man Ertz. Ecce quævis metalla fodere noverant illis temporibus, sed & gemmarum cunabula scrutari didicerant, ut ex v. 6. patet: Man findet Saphir an etzlichen Ortern / und Erden-Klösse / da Gold ist. cum cœteris versib. seqq. plures terræ divitias in medium producentibus. Hodie plerumque ex fodinis aurum profertur magnis sumtibus, rarò ex fluviis & arenis, quod olim frequens erat, eamque in rem *auri legulos* habebant, qui non erant fossores, sed manu legebant; quod aurum arrugiâ quæsitum, aut in massâ, aut in balucâ vocabant. unde Plinius l. 33. c. 4. *Aurum arrugiâ quæsitum non coquitur, sed statim suum est.* h. e. excocto & puro simile. *Arrugia*, quasi auri rugia, id est scalptura, ubi aurum scalpitur, non effoditur. pergit Plinius: *Inveniuntur ita massæ, nec non in puteis, denas excedentes libras, alii palacrinas, idem quod minutum est balucem vocant.* Sandgold. A. V. C. 597. M. Æmilio & C. Popilio Coss. metalla in Macedonia instituta, ut Cassiodorus scribit, & auri ac argenti metalla fuisse nemo dubitare potest, ita ut metalli Macedonici ingens vectigal ad Populum Romanum rediisse Livius annotaverit Dec. 5. l. 3. Sed de auro in arenis lecto per Dalmatiam pergit Plinius: *Invenitur*, ait, *aliquando in summâ tellure, rarâ felicitate, ut nuper in Dalmatiâ principatu Neronis, singulis diebus quinquagenas libras fundens.* Argentum vix ita legi poterat, nec ita lectum ullibi legitur, quod

ad

ad eam maturitatem non adſcendat aut protuberet ut aurum. In Illyricis maxima auri copia Romanorum tempeſtate, hinc diſertè comes metallorvm per illyricvm audit, qui his metallis præfectus erat, & ſimpliciter in Occidente comes avri. In Oriente laudatur aurum Docimenum, & Troadenſe in Phrygiâ, & Proconenſe in Propontide, l. 9. & 11. Cod. Theodoſ. d. indulgent. debitorum. Quò etiam ſpectant χρυσεῖα περὶ τὴν Θρᾴκην, quorum meminit Plutarchus in Cimone, p. m. 480. & 487. Pythes ille, qui Xerxis Perſarum Regis ætate vixit, 480. ante Chriſtum annis in auro fodiendo totus erat, & ingentes divitias collegerat, ut eſt apud Plutarchum de virtutib. mulier. p. m. 262. Midas Phrygiæ Rex Gordii filius etiam longè priùs, annis SC. 1301. ante Chriſtum videtur metallis fodiendis incubuiſſe, quod auri tantam copiam congeſſerit, ut etiam vota ſuperarit, nihil vitæ relinquens aut ullis ſtudiis præter aurum, quod & Pythæ accidit, qui fabulam eandem egit & Midæ ſtudia explicavit eodem ſucceſſu. Cum enim fodiendis & purgandis metallis omne tempus omneſque colonos abſumerent, agri cultura ceſſabat, pecora deficiebant, piſces & aves non capiebantur nihil niſi aurum apponi poterat, quod latrantem ſtomachum malè ſatiat, animum nunquam. In Germania ſanè Taciti tempora reſpicienda, quibus ab auro & metallis quærendis ſuperſederunt, ut aliena & peregrina ea tractantes, non ut ſua, aut ſuæ terræ proventus, nec ante Henrici Aucupis Imp. ætatem & Seculum X. quidquam de Germanicis metallifodinis traditum reperio: is prope Goſlariam in monte Ramelo venas & mineras metallorum primus aperuit, inprimis argenti, quas hodierni Duces Brunſvicenſes & Luneburgenſes additis & perquiſitis pluribus aliis continuant in Harticis montibus feliciſſime.

Hinc Chronicon vetus Saxonicâ linguâ ſcriptum in membranis elegans Olai Larſon civis Hafnienſis p. 67. Otthoni M. Henrici Aucupis filio fodinarum argenti primum uſum tribuit his verbis: *He wan oc allererſt dat ſillever erce in deme lande to Saſſen. undwaret noch.* Alio fortè loco quàm Pater fodinas iſtas aperuit Ottho.

Seculo XII. & circa Ann. 1171. Miſnica terra ſuas opes oſtendere cœpit Otthoni Marchioni ejuſdem, & quidem Fribergæ primùm,

mùm, tantumque argenti corrasit, iste Marchio, ut Divitis cognomen ipsi tribuerint. Paulo post in Mindensi Episcopatu circa Annum 1189. venas repertas legimus, quas Henricus Rex Roman. absente Patre Friderico I. ad Imperium pertinere debere edixit, 21. Mart. Circa Ann. 1200. Mansfeldenses venæ prope Hecstadium celebrantur, itidem argenti; nondum enim aurum quisquam in Germaniâ foderat: sed Anno 1378. cum Cutnenses montes in Bohemiâ scrutari cœpissent, primum aurum inde provenit, argenti præterea ingens copia: quod non prohibet, quò minùs aurum ex arenis priùs legerint, quas Germania quoque noverat, ut apud Offredium legimus in libro ipsius Evangeliorum rythmico p. m. 18.

Zi nuzze grebit man ouh thar
Er in ti Kuphar
Jo bi thia Meina
Isinet steina
Ouh thara zua fuagi
Silabar zi nuagi.
Jo lesent thar in Lante
Gold in iro sante

Hæc antiqua Germanicâ hodiernâ sic explicantur.

Zu Nutzen gräbet man auch dar
Ertz und Kupffer /
Ja bey dem Meine
Eisene Steine
Auch daselbst sehr offte
Silber zur genüge.
Ja lesen dar im Lande
Gold in ihrem Sande.

Ex quibus Otfridi ætate, & Seculo nono, omnis generis metalla Germaniam effossa produxisse dicimus præter aurum, quod ex arenis colligebatur: adeò ut etiam Harticas terras & montes ante Henricum Aucupem fodinis & alimentis ac frugum copiâ celebres scripserit, si rectè eum intelligo. Præcedunt enim hæc:

Iz ist filu feizzit
Harto ist iz giweitzit
Mit manigfaltan ehtin
Ni' st iz bi unsen frethin.

Quæ sic nostris verbis redderem:

Jetzt ist viel Reichthumbs Zeit/
Der Hartz ist jetzt geweitzet/
Mit mannigfalten Essen/
Nichtes jetzt bey unserm frieden.

h. e. Nichtes kan jetzt gleich seyn unserem frieden. A quo tempore Germani solertiùs his incubuerunt, ubique scrutantes, & diligentiam insignem adhibentes. initia enim ardua & operosa se dederunt, cum nondum illis operis & artibus adsuevissent. Nunc ingenia cœperunt addere, & his studere exquisitiùs & accuratiùs: unde Wolckensteinii in Saxoniâ etiam Ann. 1407. venas egregias argenteas detexerunt. Circa Ann. 1471. adhuc in Misniâ Snebergenses venæ argenti reclusæ sunt, tantumque protulerunt fructûs, ut 30. annis usque ad 1501. loco decimarum 70. milliones Electori Saxoniæ persolverint. Paulo post circa Ann. 1493. studia illa circa montes Misnicos magis etiam incaluerunt; plures enim venas & mineras argenti repertas legimus, Glashuttenses, Skreckenbergias, &c. vel Annæbergicas. Ex illo argento, nummos illos Schreckenberger Germania cœpit æstimare. Est mihi poculum insigne proavi mei manu aurificis paratum, quod ex meris grossis Schreckenbergicis conflatum memoriam illorum nummorum servat, qui tunc fuerunt puriores, cœterosque Grossos Misnicos præcellebant. Tunc quoque profecerant Germani in illis studiis metallicis, adeò ut quamvis diu ante Hispani, Galli, Itali, metalla tractassent, Germanorum tamen solertia omnes artes & studia populorum istorum vinceret, coactique sint a Germanis artifices & operarios, die Bergknapen, petere, quippe laboribus istis ferendis plus quàm cœteræ gentes sufficiebant. Annæberga sanè ex mapalibus suis Anno 1497. ob sui montis divitias in egregiam civitatem effloruit. Circa Annum 1509. fodinæ

Mariæbergenses in Saxoniâ cognosci cœperunt; Sic illa Germania, quæ Taciti temporibus infœcunda metallorum habebatur, nunc abundat, variique generis argentum producit, auri parum. Daniæ quoque viscera sæpius tentarunt in metallis, sed hactenus non responderunt venæ, licet inventæ, laboribus. In Norwegiâ ab anno 1623. Christiani IV. Regis liberalitate fodinæ ferri, æris, argenti floruerunt. adeò ut ditiora sint subterranea passim, quàm frugibus & fructibus agri & sylvæ. Initia sanè nummaria valde parca, quod etiam metalla parciùs eruerentur, & seriùs, adeò ut legamus Belgas nummorum penuriâ urgente, raro nunc exemplo, rerum permutationem revocasse & publicis legibus sancivisse, Henrico Aucupe rerum potiente. At dici poterat in Septentrione ultimo propter frigus metalla deesse. Non obstant metallis frigora, nec eorum fœcunditati. Servatur hodie inter Regios thesauros, Anno proximè elapso 1695. allata gleba purissimi argenti, ex Norvegicis fodinis, pondere 3529. semunciarum, cui similem hactenus Orbis nescit: exinde sanè divitias ingentes harum fodinarum colligere licet. Initio non nisi argentum æri mixtum reperiebatur in his venis, ut patet ex Christiani III. Regis privilegio ann. 1539. d. lunæ post Corporis Christi Otthoniæ Sociis fodinarum concesso. Thun hiemit männiglich kund und zuwissen/ wie das sich durch miltväterliche Verleyh- und Schickung Gottes/ verschiedene Bergwercke in unserem Reiche Norwegen scheinbarlich an den Tag gegeben/ und mercken lassen: Wann wir dann das daraus kommendes Ertz durch viel Bergverständige zu verschiedenen mahlen haben probieren und versuchen lassen/ und sich befunden/ das solche Gänge sonders gut Kupffer und Bley/ welche sich mit Silber und anderem Metall augenscheinlich sehr Reich beweisen/ und sich dermassen eräugen/ das mit der zeit viel gutes daraus zu hoffen stehet. &c. Ita quoque in der Bergordenung seq. anno 1540. ab eodem Rege constitutâ: Nach dem der Allmächtige Gott/ von welchem alles Gutes kompt/ unser Königreich Norwegen mit verschiedenen Herrlichen Bergwercken und Metallen an vielen Orten reichlich gesegnet/ insonderheit aber das auff dem Golmsberg, wie es genamt/ sich zeithero mit Silberreichen Kupfferen eräuget und fündig gemacht. &c. Hactenus igitur puri argenti venæ non erant inventæ, quæ postmodum

dum detectæ accesserunt. De suis stanni fodinis gloriantur Angli in Cornubiâ, ab initio mundi: nec ullibi priùs stannum effossum credunt; successit Germania famæ, ubi anno 1241. inventum est stannum *primum & purissimum & copiosius* quàm in partibus Angliæ: Germani, ut a divitiis & luxu diu remotissimi hæc non quærebant, avitam paupertatem, ut bonæ mentis sororem amplectentes, quam Septentrionales ipsos docuerant, quorum moribus vivebant. Ita quoque Septentrionales ipsi, nullum ob istud lutum lapidem moventes, ita ut licet quotidie thesauros ingentes pedibus calcarent, illi ne tollere quidem dignarentur: Mortuorum hæc esse primò bona sinebant, ut in *Valhallâ* velut Heroës vivere possent.

C A P. XXXVII.

De nummis Gallicis.

NOn video, cui bono scripserit, Vir aliàs doctus, *Claudius Boutheroüe* in Galliam nummos statim Noachi posteros secum intulisse, quando Galliam habitare cœperunt: & artem monetandi aliquando deperditam, deinde restauratam denuo, & primos nummos de corio factos esse, aut pecudis tergo, ideoque pecuniam dictam, quod nomen Gallicum esse Cassiodorus scripserit. Hæc enim omnia sunt ejusmodi, quæ nullo modo probari queunt, somniis, similiora & raptibus, quàm sano judicio, quo res singulas expendere debemus. Neque enim hac ratione patriæ rebus consulitur, quam amore prosequi decet, sed vero, nec inanibus abripi, quibus patriam contemtui exponimus, illi nequaquam prosumus. Egregios quidem nummos veterum Gallorum producit Boutheroüe a p. 41. sed extendit nimis ætatem, & ante Romanos, dominos Galliæ, socios ac fratres, eos percussos nobis persuadere cupit. Sed fallit & fallitur; omnes enim quos attulit a Romanorum in Galliâ temporibus cusos esse, Romæ effigies, quæ toties in nummis istis comparet, & Romanæ literæ, satis manifestum reddunt. Nullum plane observavi, qui non Romanis debeatur, illorumque co-

loniis

loniis in Galliam deductis, aut illorum autoritati, jus monetæ Gallis quæ concessit. Sub illorum auspiciis Eburovices, Aulerci, Dornacus, Rauraci, &c. memoriæ, tanquam Numinum gentis, nummos suos ediderunt & dicarunt. Ab illis temporibus, quando Galli Romanam majestatem comiter conservare cœperant, hi nummi sunt deducendi. Ipsa figura, & pondus nummorum istorum, simile Romanis hoc evincunt. nec video quâ ratione ad anteriora tempora trahi possint, imò satis pelluceat, ante Romana arma Gallis proprios nummos cusos nullibi fuisse. Ubi enim cæsaries illa, illa barba immissa, quam omnes historiæ Gallis antiquis tribuunt? In nullo nummorum istorum apud Boutheroüe hæc signa spectantur, nisi in longè paucissimis, sed Deorum Dearumque Romanorum effigies, hominum capita more Romanorum tonsa, genæ rasæ & imberbes, quæ certo certiùs indicant, tunc cum hos nummos cuderent Galli, eos in Romanos mores & habitus transiisse. Hinc est, quod Diodorus Siculus referat de Gallis, scilicet, ejus tempore viventibus, quod quidam adhuc barbam raderent, quidam verò nutrirent, sed parcè: & Nobiles quidem genas radere, barbam verò promittere, ut operiat corpus, ita ut edentibus barba repleatur cibo, & bibentibus, per canalem veluti, potus inferatur. quod sanè non de omnibus Nobilibus intelligendum, sed de illis tantùm, qui veterum morum tenaciores manserunt. Cæsar de Britannis loquens l. 5. B. G. c. 14. monet suo tempore eos omni parte corporis rasâ fuisse, *præter caput & labrum superius*, capillum tamen promissum fuisse. ergo barbam inferiorem tunc non nutriebant. Barbam superiorem sanè non diu est, quod & Francici deposuerunt, & nos cum illis, adeo ut nemo hodie ulla parte pilos nutriat, nec in capite, nec in mento, nisi Sacerdotes quidam, quibus hoc placet ferè. Omnes historiæ veteres Francicorum de barbatis loquuntur, & statuæ Regum quæ supersunt, & genuinæ sunt, eos cum barbâ immissâ repræsentant. In historiâ Patriarcharum Burgensium sub finem cap. 66. dicit Boutheroüe p. m. 385. hæc verba exstare: *A quo quidem tempore ad hæc usque nostra tempora Reges Franciæ longam nutrire barbam desierunt.* scilicet a Ludovico juniore, qui fuit Ludovici VI. seu Crassi filius, & regnavit ab anno 1137. ad annum 1180. Unde ergo in nummis plerique absque barba cusi sunt? an ut Roma-

nos

nos adhuc in nummis imitarentur, eorumque habitum. Nam id ex CONOB. quod sæpius in Francicis nummis & in Romanis legitur, manifestum fit, & præcipuè ex Theodeberti nummis, p. m. 230. qui nihil Francici habent, sed ad mores Romanos excusi sunt, ut apud Hemelarium Theodosius, Arcadius, Leo, Julius Nepos, Zeno, Anastasius Imperatores, eodem ferè tempore viventes, sculpti in nummis exstant. Aliam sanè causam adsignare non licet, Nummi enim harum gentium Romanizant, & eorum linguâ loquuntur, ideoque habitu oris quod consentiant mirum non est, licet Francico habitu & comati revera essent & barbati, qui sic in nummis præfigurabantur. Num nosse vis quales Gallis fuerint nummi ante Romanorum mores & monetas constitutas? adi Cæsaris commentarios ubi loquitur de Britannis; is Te docebit, se adveniente Britannos ære, & ferro minimo usos, hoc est, in particulas minutas & minutissimas concisis metallis istis, quas secundum pondus examinatas in emtionibus & venditionibus adhibentes erogabant, idque eos a Britonibus Aremoricis, unde exierant, Britanniam occupantes & nominantes didicisse & attulisse. Britones autem, unde hæc habuerunt? Non est, quod dicere debeamus ab aliis quàm a Gallis cæteris, unde nec monetæ nec nummorum nomine talia Cæsar dignatus est. Respiciunt hæc locum Cæsaris l. 5. B. G. c. 12. *ære utuntur importato*, & paulo ante: *utuntur aut nummo æreo, aut annulis ferreis*, (prout quidam codices legunt) *ad certum pondus examinatis, pro nummis.* Ex quibus observare licet varias hujus loci lectiones esse, quas videre licet in manuscriptis & editis. Certum tamen est eis nummos nullos fuisse signatos aut cusos, unde illam lectionem maximè probo, quæ *ære minimo illos uti* habet, non *æreo nummo*. Et ex tot variantibus istum locum sic restituendum video. *Utuntur aut minimo ære, aut laminis ferreis ad certum pondus examinatis pro nummis.* Aurum omittimus, quod neque argentum illis tunc in usu. Æs importabatur, ideoque in minimas partes illud redactum sibi pro nummis servire fecerant. ferrum, quod penes ipsos nasceretur, ut ait Cæsar, in maritimis locis, in laminas aut lamellas diducebant liberaliùs quàm in ære, quod ejus promtior ac major copia esset. Nec Cæsarem facilè sic locutum esse judicare possumus, *utuntur nummo æreo, pro nummis,* cum nummus æreus non

sit pro nummo, sed nummus verus. Hæc igitur origo aliqua nummorum apud Britannos, qui etiam priùs quàm illas particulas æris & ferri pro nummis adscivissent, contenti fuerant permutationibus mercium, & pecudibus emenda emere, prout Galli & Germani, quos iidem mores commendant, nisi quod Germani metalla seriùs tractasse legantur, insulares enim homines αὐτόχθωνες nequaquam fuerunt, sed ex continente semper in insulas propagati cum patriis moribus accesserunt. Ex Scaligeri emendatione locus apud Cæsarem sic se habet. *Utuntur aut æreo, aut taleis ferreis ad certum pondus examinatis pro nummo.* Eodem res recidit, sive taleas, sive lamellas legas, nisi quod Cæsaris styli puritas *taleas* vix admittat, sunt autem *taleæ* propriè virgulæ in minutas partes concisæ, ex ramis arborum desumtæ, quales in sortium usu veteribus fuerunt. Sic apud Varronem, Columellam & Plinium *taleæ* & *taleolæ* leguntur plantationibus servientes: pro lamellis autem metalli taleas illis Seculis usurpatas non observavi. est Celtica vox suâ origine, in Latinam assumta, ut aliàs docui. Græci propriè tales laminas & lamellas κόμματα & κέρματα vocarunt, quæ sic concidebantur ex majoribus frustis, ac loco nummorum valebant. Et dum æs importari dixit Cæsar, etiam nummos æreos, non in Angliâ cusos, sed aliunde importatos intelligimus. quod etiam indicat Boovicæ nummus, adhuc ex ære signatus, qui exstat apud Boutheroüe p. m. 67. quamvis tunc temporis Romanos secum haberent, in nummis fabricandis peritos, ut illis deesse non potuerint in Britanniâ cusi. Ante Cæsaris adventum autem ex Belgio & Galliâ nummi tales afferebantur. Nam ex Belgio multi transierant, qui maritimas partes Britanniæ incolebant, *& omnes ferè iis nominibus civitatum appellantur, quibus orti ex civitatibus eò pervenerunt, atque agros colere cœperunt*, ut scribit Cæsar eod. cap. & cap. 14. *Cantium incolunt quæ regio est maritima omnis, neque multùm a Gallicâ differunt consuetudine.* De annulis ferreis quod ait, Sinenses adhuc & Japonenses etiam annulis plumbeis in monetâ utuntur, quorum magnum numerum funiculo indunt, & secum gestant ad usus quotidianos, quin & æreos & aureos & argenteos rotundos habent, quorum medium foramine quadrato patet tam amplo, ut alia moneta quadrata, & conveniens isti foramini, cum opus est, indi possit, & arctè claudi; ita ut veluti an-

nulos

nulos repreſentent patentibus foraminibus, & monetam foraminibus clauſis. Britanni verò, ut alii, tam hos quàm reliquos nummos ad pondus examinabant: & dum plumbi albi Cæſar ibi meminit, etiam annulos ſtanneos pro nummis fuiſſe in mediterraneis, ubi naſcebatur, nullum eſt dubium, quemadmodum ferreis uſi ſunt in maritimis. Verum eſt igitur, quod Agathias dixit, de Gallis, eos in omnibus Romanorum mores imitatos eſſe, ubi primum curæ fuit eos addiſcere, ergo etiam in monetis aliquando per Romanos profecerunt,

Nam nec auri vel argenti quondam eis notitiam fuiſſe Poſidonius innuit apud Athenæum l. 6. c. 4. p. m. 233. donec aliquando Alpes ἀντομάτως ὕλης ἐμπρησθείσης ἀργύρῳ διεῤῥύη. Quamvis enim Tubalcain μεταλλεύειν optimè noverat, Scripturâ Sacrâ indicante, hoc tamen populis diſperſis & amplificatis non ſtatim perpetuum fuit, quoniam metalla magnis laboribus eruuntur, nec cuivis facilè obvia ſunt. Quidquid verò ſponte ſuâ metallorum exuberabat, aut exſudabat, ut in fluminibus ψήγματα; hæc quia lavando nulloque labore purganda ſe offerebant, colligebantur. ut de Celticis populis idem Poſidonius ibidem tradit, & non omnibus tamen, ſed τοῖς ἐπακτίοις ſolis. Δείγματος μὲν οὖν χάριν, ἐπείπερ ἐπιπόλαιον αὐτῶν ἐστὶ τὸ γένος, εἴγ᾽ ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς οἰκουμένης, καὶ ποτάμια τὰ τυχόντα ψήγματα χρυσοῦ καταφέρει, καὶ ταῦτα γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἀσθενεῖς τὰ σώματα σὺν τοῖς ἄμμοις ὑπαψύχοντες διιστᾶσι καὶ πλύνοντες ἄγουσιν ἐπὶ τὴν χώνην, (φησὶν ὁ ἐμὸς Ποσειδώνιος) ὡς παρὰ τοῖς ἐπακτίοις, καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν κελτῶν. Quorum verborum mens eſt, Celtas in ultimis orbis partibus habitantes, aurum, aut argentum, aut alia metalla non fodere, nec eruere, quod hic nimis operoſus labor ſit, ſed ſi quid in ſuperficie terræ ſe ſpontè offerat, aut ex fluminum arenis corradi poſſit, hoc illos purgare, lavare, & ad fuſores deferre, ut habeant, quod oſtendant magis, quam quo utantur. Hoc enim ſignificant illa verba δείγματος χάριν, non verò, prout interpretes reddiderunt; *exempli cauſâ*, quod iſto loco planè incongruum. At quod addit de Riphæis montibus, qui deinde Olbii, & tandem Alpes dicti ſint, qui argento fluxerint aliquando ex incendio ſylvarum, hæc Poſidonii errorem arguunt; Alpes enim his metallis fœcundos eſſe, & Riphæos fuiſſe, nec olim

nec hodie fuit obſervatum. Scordiſcos deinde ex Gallis oriundos, & Athenæo *κορδιςὰς* dictos, monet, quod *ἀφωσιώκασι τὸν χρυσὸν, καὶ ἐκ εἰσφέρεσιν εἰς τὰς πατρίδας, δι' ὃν πολλὰ καὶ δεινὰ ἔπαθον, ἀργύρῳ δὲ χρῶνται, καὶ τέτε χάριν πολλὰ καὶ δεινὰ ποιῦσιν.* paulo ante dixerat: *χρυσὸν δὲν ἐκ εἰσάγεσιν εἰς τὴν αὐτῶν χώραν, ληϊζόμενοι δὲ τὴν ἀλλοτρίαν καὶ ἀδικῦντες ἐ παραλείπεσι.* Quò ergo transferunt? num ut Lacedæmonii aliis ſervandam prædam tradiderunt? Illud ſanè colligitur Gallos & Celtas eo tempore nec aurum nec argentum nummis ullis, ſive cuſis, ſive non cuſis, attribuiſſe, ſed oſtentationis cauſâ ſervaſſe.

Verum eſt etiam Francos, devictis Gallis, Romanorum etiam mores in quamplurimis retinuiſſe ab Ann. Chr. 420. circiter, quo dominari cœperunt, & inprimis monetas, quod eas meliores facere neſcirent, ſed etiam retro ſublapſi multum Romanis in hac arte inferiores ſe præſtarent, & a veteri nummorum elegantiâ recederent. Et prout Franci in Galliâ, ſic quoque Viſi-Gothi in Hiſpaniâ Romanorum mores in monetis obſervarunt, quod eorum ſolidi & tremiſſes aurei qui ſuperſunt ſatis oſtendunt, qui pondere ſunt eodem quo Romanorum, Solidus, 84. Semiſſis, 42. Tremiſſis, 28. granorum. Et enumerat Boutheroüe Reccaredi aureos ab anno 587. Receſwinthi, Witerici & Ervigii, uſque ad annum 686. qui tali pondere aureos cuderint p. m. 179. Sed cur Meroveo Regi, qui ab anno 448. regnum tenuit, illos, quos tribuit nummos, tribuerit, nullam cauſam addit. Non enim Meroveo magis congruunt, quàm Pharamundo aut Clodioni, nec nomen Merovei in illis legitur, nec coma illa in humeros effuſa, a quâ laudatur, indicium facit: ſunt enim capilli in binis illis, quos adduxit, admodum tenues & curti. Nulla ſanè indicia quidquam oſtendunt aut loquuntur, quod Merovei magis ſit, quàm aliorum Regum. Ita quoque de Clodovei nummis ſentire licet, & de pluribus aliis, quos Regibus adſcripſit, & ſuppoſuit conjecturis indulgendo.

Elegans tamen nummus Mauritii Imperatoris circa ann. 602. cuſus ex auro puro tremiſſis, pondere 28. granorum, deſcriptus a Carolo du Freſne in Byzantinâ hiſtoriâ, & a Boutheroüe quoque, p. m. 136. docet Viennæ eo tempore officinam monetariam exſtitiſſe, & Romanam coloniam Romanos ibi mores exercuiſſe. Habet iſte

nummus caput Imperatoris diadematum, & inſcriptum D. N. MAV-RI~CIVS P. P. AV. In averſâ ſignum Chriſti ☧. oſtenditur, & circumſcriptum ✝ VIENNA DE OFFICINA LAVRENTI. Multa nos docet iſte nummus, tam de monetæ domo Viennæ erectâ, quàm de monetario, ex cujus nomine Chriſtianos tunc fuiſſe cives Viennenſes colligitur, ut etiam ex ſigno crucis Chriſtianæ incuſo. quos ad Avares aut Hungaros ſpectaſſe, ut credit Boutheroüe, non docet hic nummus, cum Avares tunc pagani fuerint. Ideoque rectè ſatis docti Viri ſentiunt, qui hunc nummum ſuſpectum habent, aut minùs rectè lectum & intellectum credunt. Neque enim Viennæ Gallicæ, nec Viennæ Auſtriacæ eum ullo modo Mauricii Imper. ætati convenire poſſe ſatis viderunt. In Franciâ cuſum iſtum nummum certo certius eſt, hoc enim habitus & typus, prout illum Boutheroüe expreſſit, per totum indicant. In Romanis figuris anteriùs caput proſpicit, & haſtam humero dextro impoſitam habet, ſcutum lateri ſiniſtro affixum, ut videre licet apud Hemelarium fig. 7. tab. 64. diademate quoque clauſo ibi exhibetur. At in hoc nummo caput ad dextram averſum diademate duplici ex unionibus cinctum tergum ferè obvertit, & ſcutum in dextro latere geſtat, quod millies in Francicis nummis errore ſculptorum obſervamus, in Romanis non item, quia fuerunt accuratiores artifices. Jam verò etiam in averſâ parte ☧ cum orbe ſubjecto crux apparet, quæ quoque nota eſt Francici nummi, cum in aliorum nummis non ita frequenter illam videamus ac in Francicis. Et tamen quomodo D. N. MAV-RI~CIVS P. P. AV. in iſto nummo legatur, planè quemadmodum in altero nummo apud Hemelarium jam laudato, conciliare non poſſumus. Nam & in averſâ iſtius Hemelariani nummi Crux nominis Chriſti in orbe ſubjecto requieſcit ☧ binis ſtellis ad latera additis, & ambit corona laurea ita ut ferè ſimiles ſibi hi nummi ſint. Num igitur dicendum Viennam Delphinatus eo tempore adhuc ad Imperatores Romanos ſpectaſſe? Quamvis enim Delphinatus ad Regnum Burgundiæ pertinuerit, & eam provinciam Guntchramus etiam poſt mortem patris Chlotarii ſortitus ſit, & uſque ad annum 592. dum vixit, tenuerit, hocque ſatis conſtet, haud tamen de Viennâ Scriptores ſe ſatis explicarunt, cujus fuerit; Gregorius Turonenſis l. 8.

c. 39. teſtatur Guntchramum Burgundiæ Regem circa ann. 586. Evanthio Viennenſi Epiſcopo mortuo ſubſtituiſſe Virum, qui ex familiâ Senatoria fuerit. Romani enim coloniam eò quondam deduxerant, & Senatoriam appellarunt, quod multi ex civibus & colonis Senatores Romæ fuiſſent. Vienna igitur eo tempore ad Gallos & Francos pertinuit; Mauritius ab anno 582. ad 603. Imperator fuit, Guntchramus Rex Burgundiæ ab ann. 575. ad ann. 592. Vixit igitur Rex cum Mauritio Imp. Sed hoc quæritur, an non Vienna ſubinde Imperatores agnoſcere coacta ſit, & ſæpius ad Francos, ſæpenumero etiam ad Romanos redierit, Ducibus Imperatorum Gallias, cum potuerunt, infeſtantibus, & vetera jura urgentibus, ut Francis eriperent quidquid poſſent. Vienna enim ad provinciam Romanorum in Galliâ, quæ inter Rhodanum Helvetios & Alpes tendebat diu ſpectabat, antequam Julius Gallos reliquos devicit. Et poſtquam Gallia Francicis ceſſit, Rhodanus Romanorum & Francorum imperia diviſit; adeò ut Romanorum provinciæ Rhodano vicinæ non ſemel Viennam quoque trans Rhodanum occupaverint, & in ſua jura tranſire fecerint. Hunc tractum ſæpe Cæſar in commentariis ſuis Provinciam, & Provinciam noſtram h. e. Romanorum, appellavit, unde hodienum ejus pars PROVENCE pergit appellari, quod κατ ἐξοχὴν Provincia Romanis dicta ſit, illudque nomen Francici retinuerint, Domini facti. Aut ut veriùs dicam Vienna ad Provinciam Romanornm non pertinuit, ſed ſibi relicta Romanos tamen dominos comiter agnoſcebat & obſervabat. Egregiè Cæſar l. 1. B. G. c. 45. rem exprimit, ante Cæſarem ſcilicet *Arvernos & Ruthenos*, quorum Vienna caput, *ſuperatos eſſe a Q. Fabio Maximo, quibus Pop. Romanus ignoviſſet, neque in Provinciam redegiſſet, neque ſtipendium impoſuiſſet.* Sed vix hæc ad Francicorum tempora per Gallias trahi queunt, niſi Imperatores jura vetera, quantum potuerunt, ſibi ſervaſſe tunc etiam intelligantur. Quin Mauritius hoc quoque tentarit & egerit, ut prædeceſſores ſui, dubitari nequit. atque hac ratione Vienna aliquanto tempore recuperata Mauritii Imperio parére potuit, cum in his multæ viciſſitudines occurrant. Nam quod ſtatuit du Freſne, Ghildebertum Auſtraſiæ Regem in honorem Mauritii hunc nummum cudi permiſiſſe, rectè reſponderunt cœteri, hoc contra Majeſtatem Regum fieri, ſi factum

factum fuit; quod verissimum est. Hos igitur nodos solvere non licet aliter, quàm ut priùs monere cœpi. Nam & Childebertus post Guntchramum Burgundiam tenuit ad Ann. 600. & Theodoricus ejus filius Mauritio adhuc vivo. sub quibus multa infesta quoad Viennam geri potuerunt, unde Mauritio Vienna aliquantisper subjici potuit. licet hoc taceant Historiæ quas hactenus legi, ideoque insistere nolo. Sufficit Francicum nummum esse, quod probavi, ideoque ad Viennam Delphinatûs pertinere; non ad Viennam Austriæ, quocunque tandem modo Mauritii Imp. nomen præferat, quod non est ejus momenti, ut Francicum nummum Francicum non sinat esse. Ulterior probatio, nummum hunc Francicum esse, peti potest ex formula OFFICINÆ quæ etiam occurrit in Francico nummo Lugdunensi nomen Juliani Imp. præferente cum inscriptione OFFICINÆ LVGDVNENSIS in aversâ, qui propterea Lugdunensis non desinit esse, quod Julianum Imp. præscripserit: quamvis tunc Imperatoribus Gallia ferè paruerit Seculo 4. Francicis nondum eam tenentibus. Sed longè alienius est illud, quod Radulphus de Diceto ad Annum 1186. de Viennensi Archiepiscopo tradidit, quod coronaverit Fridericum, ut ego intelligo, Imperatorem, p. m. 518. nam de Imp. Friderico paulo ante locutus est, nec alium Fridericum nominavit. Quid verò Imperatori tunc cum Viennensi Archiepiscopo, & ejus coronatione? Hæc mihi quis edisserat meque doceat, ut tandem quodnam Imperatoribus Romanis jus ad Viennam fuerit, cognoscere possimus. Fridericus Imp. sanè quatuor diademata & coronas imponi sibi curavit ob 4. regna, quæ nominat Radulphus de Diceto p. m. 601. Longobardicum, Bajoaricum, Austrasiæ & Burgundicum, quod hereditate ad Fridericum erat devolutum, adeò ut eo nomine Viennæ ab Archiepiscopo coronam acceperit, hacque ratione ad Imperium pertinuerit, regnum jam anno 1178. Burgundiam constituens, cujus Metropolitana erat Vienna civitas. Ante hæc tempora, *multis retrò temporibus usque nunc suppresso Regis nomine, per Comites administratum, nomine dotis non est dubium accrevisse.* Hac igitur ratione Burgundia regnum est factum & ad Imperatores diu pertinuisse videtur, & ad Imperium, etiam per Comites administratum. Idem Viennensis anno 1186. Fridericum Imp. Longobardicâ coronâ Mediolani cinxit VI. Kal. Febr. ut legimus

mus apud eundem Scriptorem p. m. 629. Sed quomodo Mauricii Imp. ætate ad Imperium Romanum ſpectaverit & Burgundia & Vienna, nondum reperio. Hæc igitur propter nummum Viennenſem dicta ſunto.

CAP. XXXVIII.

De Nummis Germanicis & Septentrionalium.

TAcitus German. c. 4. Germanos, Serratos quidem & Bigatos illos Romanorum amaſſe ſcripſit ſuo tempore, quod de Germanis Rheno proximis intelligendum, non de interioribus; ſed de propriis eorum nummis tacet, quod nulli planè fuerint. Hæ ſunt illæ formæ pecuniæ Romanæ, quas Tacitus Germanos agnoſcere & eligere dixit paulò ante: *formaſque quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atque eligunt: interiores ſimpliciùs & antiquiùs permutatione mercium utuntur.* ut verum eſſe appareat proximos Romanis Germanos pecuniam Romanam accipere didiciſſe, cœteros Germanos remotiores eorum curâ non fuiſſe infectos. Non minus Inſubrios & Comenſes argentum bigatum coluiſſe & collegiſſe ſcribit Livius l. 33. c. 37. dum Marcellum in triumpho ſuo ab iis reportaſſe memoravit argenti bigati 234. millia, ſubintellige, denariorum, bigis ſignata: ita quoque l. 36. c. 40. de Bojis loquitur, quod ab iis multos denarios bigatos Romani Duces tulerint, & l. 34. c. 10. & 11. Signati Bigatorum 17023. L. Bantio Equiti Nolano bigatos 500. Quæſtorem ſolvere jubet Dux A. V. C. 537. faciunt illi bigati marcas Lubecenſes noſtras ducentas. Ex quibus non ſolis Germanis & Septentrionalibus bigatos nummos ac denarios, ſed omnibus ferè expetitos docemur. Nam quia Romani ferè ſoli nummos in occiduis his partibus cuſos tractabant, iique Inſubribus, Bojis, Gallis Germanis proximi erant, ab ipſis nummos ſumebant, licet ipſi nummos non cuderent. Idem de quadrigatis ſtatuendum, quorum Livius quoque meminit l. 22. c. 52. quod Hannibal meris quadrigatis captivos æſtimaverit, A. V. C. 537. qui ſunt 214. anni ante

Chriſtum,

Christum, Romanum scilicet trecentis quadrigatis, socios eorum ducentis, & servos centenis. quasi Pœnis bigati non placuerint, sed quadrigati solùm. Sic Francici peculiari vocabulo nummos duarum imaginum, unâ super aliam expressâ, *Bajoire* dixerunt, Romanorum, ni fallor. At ridicula mihi videtur vocis istius originatio, quam tribuunt, quasi sit *baisoir*, ab osculando, quod videantur tam arctè junctæ imagines, ut se invicem deosculentur. Et quamvis ego non possim hariolari, unde aut quando vox illa prodierit, illam tamen etymologiam recipere nequeo, quod minimè omnium apta sit, nihilque de osculis illi vultus promittant. Nam quomodo Ludovicus & Carolomannus aliique qui in nummis hujusmodi repræsentantur, capitibus junctis oscula cogitasse dicemus? Hoc autem cernimus, Francis illos nummos præ cœteris placuisse, ut serratos, bigatos & quadrigatos aliis.

Sero mores illos & animum mutarunt, tunc cum mortuis etiam hos thesauros eripere cœperunt. Monetæ domos in Germaniâ vix ante Carolum M. observare licet; nisi quod Romani Argentorati videantur habuisse & Treviris, sed ad Gallias hæc potiùs spectabant, quàm ad Germanos; qui Romanos undique repellebant, illorum artibus spretis & rejectis. Non spernere debemus illud, quod in monumentis & nostris & Anglicis omnes opes & divitiæ per *fee* exprimantur & per pecudes. In his enim majoribus nostris non parva cura, Germanis itidem ut Gallis. Cæsaris tempore de Germanis hoc observatur ex c. 21. l. 6. B. G. *Agriculturæ non student, majorque pars victûs eorum, lacte & caseo & carne consistit*, ex pecoribus scilicet quæ pascebant, & feris quas mactabant. Sic l. 4. c. 2. indicat, Mercatores ex Galliâ jumenta Germanorum coëmere, quibus maximè Gallia delectatur, quæque impenso parat pretio. Jumenta hic de equis intelliguntur non de bobus, unde equam adhuc Galli & Francici *jument* vocare perrexerunt. Sic quoque Cæsar l. 7. c. 11. & 12. ubi vide. Pergit Cæsar dicere, quod Germani importatis equis aut jumentis non utantur. Sed quæ sunt apud eos nata prava & deformia, hæc quotidiana exercitatione summi ut sint laboris efficiunt sicque Gallis vendunt. Sed nolo hæc persequi, ne prolixus fiam, sufficit hoc dicere *fee* illorum tandem ad nummos, interque eorum præcipua nomina translatum esse. hinc *feodum* possessio

fundorum & divitiarum. Tandfer/ nummi aut dona, quæ dabantur infantibus, cum primos dentes emitterent. that *meldefeoh* apud Anglos, Germanis Findelgeld; antiquis Danis *Sittefæ. pecunia indicationis & delaturæ*, ut eſt in legibus Inæ Regis art. 20. apud Bromtonum p. m. 703. & in legibus Edmundi p. m. 858. *Elmesfeoh*, Almibengeld/ pecunia eleemoſynis dicata. Serò igitur metalla placuerunt vivam pecuniam habentibus.

Sed Germanis nummos non fuiſſe etiam hoc evincit, quod Tacitus dicit Germ. c. 25. *Fœnus agitare & in uſuras extendere ignotum* Germanis, & cum Germanis etiam Septentrionalibus, nam & horum mores ſub Germanico nomine complectitur, ut patet ex c. 45. dum poſt Suionas & illis conterminos Sitonas, qui ſunt Sueci & Norvegi, Sueviæ finem ponit. In fœnus autem & uſuram nummos dare non potuerunt hi populi, quod nummis adhuc carerent, & permutatione mercium uterentur, quarum fœnus & uſura non datur, cum ſint non niſi in nummis mutuò datis. Saltem eo tempore in mercibus uſuræ non repertæ fuerant. Hinc gloriatur Anglia ad Annum uſque 1229. ab illis Harpyiis immunes ſibi provincias fuiſſe: tunc verò Stephanum Capellanum Papæ Româ miſſum ad exigendas decimas, ejuſmodi homines Lombardos & Uſurarios ſecum adduxiſſe, *qui mercatores ſeſe appellabant, fœneratores nequiſſimos, uſuram ſub nomine negotiationis palliantes*, ait Matth. Pariſ. p. m. 362. Intelligendum hoc non de uſuris pecuniæ & nummorum, quæ tunc leges acceperant certas. ſed de pignoribus, quæ cogebantur nummis indigentes, eoſque mutuo ſumentes his uſurariis tradere & obligare, ut hodie paſſim fieri ſolet; niſi enim tempore præfinito redderentur mutua, in commiſſum pignora cedebant, & miſeri homines rebus ac facultatibus ſuis evertebantur: unde addit hoc ἐπιφώνημα Hiſtoricus dictus: *Ex eo tempore non defuerunt in terrâ Anglicanâ quidam transmontani, qui ſe mercatores nominant, uſurarii impiiſſimi.* Magiſtratibus tandem ſubeſſe & legibus coërceri cœperunt, poſtquam fraudes eorum nimiæ prolatæ ſunt in lucem. Ex Lombardiâ plerique ad alios has artes tranſtulerunt, ut nunc ferè nulla civitas *Lombardis* publicis careat, ubi in uſuras nummos mutuò ſumunt pignoribus poſitis. In Daniâ quoque eadem negotiatio publico commodo exercetur, ſed odioſum illud Lombardicum nomen

men domus illa deposuit, & ab adsistendo pauperibus Assistentiæ hüs cœpit dici. Usum suum hæc negotiatio habet in vitâ communi, modò absit αἰσχροκέρδεια illa, cui se alligarunt primi illi autores, cum pulvisculo scrinia aliorum everrentes. *Caursinos* eos vocat p. m. 418. idem Scriptor ad Ann. 1235. ubi de eodem fœnore illicito & inaudito verba facit.

CAP. XXXIX.

De Nummis non cusis recensiorum.

Κέρματα non cusa quoque Sinense & Tunquinense regna adhuc observant, sine ulla inscriptione aut ponderis & valoris, aut aliâ. Producit Tavernier *dans ses voyages* p. m. 648. informia quædam fragmenta argenti fig. 3. quæ valere possunt 59. *sols* 8. *deniers & qui pesent six gros & demy & 23. grains. Les autres morceaux tant gros que petits valent à proportion selon leur poids. Dans les grands payements, on se sert de lingots qui valent jusques à cent francs: & ils ont aussi de petits morceaux d'argent, qui ne valent pas un sol. Quand on achette quelque chose, si l'on n'a pas des morceaux justes pour parfaire le payement, ils ont tousjours des instruments prests, pour couper d'un gros morceau ce qu'il faut pour achever la somme.* Hæc ideo referre debui, ut quomodo Sinenses in nummis more vetustissimo se gerant, illumque hactenus retinuerint, cœteris pertinacius, appareat. Eo fine Sinenses pecuniam aut expendentes aut recipientes nunquam sine lance reperiuntur aut ponderibus, quibus solis nummos faciunt, in domo sua quilibet, nihil enim publico debetur ob hæc numismata. Adducit quidem idem Scriptor massas auri majores, quas *pains d'or* Sinenses vocant, Hollandi verò Goldschupt/ quod instar navigii sit formata massa, valorem 1350. marcarum Lubecensium attingens, minores massæ minorem numerum faciunt. Hæ quidem massæ quibusdam literis Sinicis notatæ reperiuntur, sed an publicè vel privatim eas inscriptiones acceperint, nemo nos docuit. Haud tamen sine causâ inscriptas illas

 censeo,

censeo, cum multæ fraudes sub istis massis laterent; unde has inscriptiones additas credo, indicantes probè examinatis dolum nullum subesse. Adeò tamen non creditur his inscriptionibus, quin venditor tales massas recipiens, illas per medium secet, & rimetur, num fraudibus solitis scateant, tertiam enim partem cupri intus abscondere, & fallere vendentes amant. Japonenses habent etiam tales massas argenti loco nummorum valentes, variis notis insignes usque ad pondus octo unciarum, vel 24. marcas & decem asses Lubecenses, quas attulit p. 651. quæ massæ valent juxta cum aliis nummis cusis *Coppans* ipsis dictis, docentque primos & vetustiores nummos in his lingulis & massis rudibus constitisse, priusquam ad monetas & sculpturas publicas redacti fuerunt. Susa provincia Regni Fessani in Africâ haud aliis nummis utitur quàm aureis, prout e fodinis extrahitur aurum, sine moneta, sine inscriptione, ne purgato quidem auro. Sic etiam ferreos nummos pondere unciæ singulos adhibent, ubi quid parvo pretio emitur, & aurum ἀποκερματίζειν cupiunt, quâ de re vide librum Gallicum *des Etats, Empires, Royaumes* &c. p. m. 839. Ad littus Ginni vel Guineæ provinciæ, quod propter auri abundantiam die Goldküste vocamus, ubi *Capo Corso* & & Danici Regis Augustissimi munimenta *Fridericoburgum* & *Christianoburgum*, referente Joh. Mollero Sacerdote Societatis Danicæ Guineensis in descriptione *Fetu* Germanicâ sita sunt, licet auri satis sit, moneta tamen nulla cuditur, sed facto & infecto auro merces emuntur, quo sine semper bilancem gestant, in qua fabis rubris nigrisque aurum expendunt. De Abyssinis idem habet Boterus p. m. 140. *Non si usa moneta battuta per il paese, ma pezzi d'oro, & alcuni pallotte di ferro, massime in Angote.* & postea addit: *si spende anco l'oro mà a peso.* Et nequis erret, quasi populi barbari solùm, qui aurum & argentum vix fodere norunt, aut metalla tractare, hac ratione sine monetâ publicâ cusâ nummos habuerint, moratissimos enim Judæos, ritibus & legibus & moribus cœlitus imbutos, eâdem ratione in nummis versatos esse docuimus, & nunquam, aut serò, animum applicuisse. Jungamus Sinenses populos politissimos, in hunc usque diem aureis & argenteis non signatis semper usos reperiemus. Haud enim mores nummos signatos produxerunt, sed leges contra mores pravos scriptæ, publicum signandi usum introduxerunt.

De

De incolis regni Congo Francicus Scriptor in libro ſuo *des Etats, Empires, Royaumes* &c. Sic ſcribit p. m. 828. *Ceux de Congo uſent des coquilles au lieu d'or & de monnoye, & font avec cela tous leur traffics.* & paulo poſt: *Toutes choſes s'achettent avec ces coquilles, meſme l'or, l'argent & les vivres. Au reſte, non ſeulement on oſte l'uſage de la monnoye d'or, ou de quelque autre metal en ce Royaume, (car on uſe de meſme comme j'ay dit en tous les eſtats du Roy de Congo) mais encore en d'autres endroits d'Afrique, & au Royaume de la Chine, & en quelques lieux des Indes. Car en l'Ethiopie l'on donne du poivre au lieu d'or & de l'argent monnoyé, & au Royaume de Tombude prés la riviere de Senega. On donne des coquilles de la mer.* Hæc conchylia ſunt exiguæ magnitudinis, maſculi tamen & fœminini generis, inter quæ fœminea nitore ſuo prælucent. Ex mari protrahuntur in inſulâ Loandâ, ubi mulieres deſcendentes paulum a littore, ſabulo implent corbes, & in terram ejiciunt, ex quo conchylia deinceps iſta colligunt; Superiùs idem author vocat hæc conchylia coloris griſei & *fort luiſantes.* quæ in aliis littoribus captis multum præferuntur. Ex his conchyliis nummariis depinxit unum Tavernier in ſuis itineribus & tabulis nummariis adjectis p. m. 630. quæ ſunt ejus magnitudinis ut nobis ſunt capita anguium Snakenkoppe vulgò dicta. Indis vocantur *Cori*, & afferuntur Mogolitanis ex inſulis Maldivis, ubi capiuntur. addit, quò quis propior mari & inſulis Maldivis degit, eò plures *Cori*, at quò remotiùs, eò pauciores dari, unde in aliquibus locis 60. *Cori* valent unam *Pecham* æream minorem, in aliis remotioribus non niſi 50. pecham conſtituunt. Eſt verò *Pecha* ærea ad noſtram monetam 6. denariolorum Lubecenſium propè ſeu ſemiſſis. Hæc eſt *Pecha* minima, dantur enim majores. maxima eſt duorum aſſium Lubecenſium, media unius aſſis Lubecenſis, tertia ſemiſſis Lubecenſis. Vidi tamen ex Africâ Conchylia longè minora candida; eundem uſum Africanis præſtantia nummorum, quem *Cori* Mogolitanis præbent. Ut autem piper apud Æthiopes nummi loco eſt, ſic Amygdalæ quædam certæ apud Guſuratenſes Indos: quas dicit Tavernier afferri ex Ormuz & deſertis regni Larenſis. *Ils en donnent vingt pour le Mamoudi* (lege, *quatre vingt:*) *& 40. amandes pour le Pecha, quelques-fois on en a 44. ſelon la quantité qu'il en vient,*

 car-

car comme il y a des années, que les arbres ne rapportent rien, alors cette monnoye rehausse de beaucoup en ce païs-là, & les changeurs sçavent bien faire leur compte. Occurrit etiam huic objectioni Autor, cur Amygdalis utantur Gusuratani, cum hic fructus videatur consumi posse a deliciosis, & inter manus negociantium: ait enim hujus generis amygdalas esse absinthio amariores vel coloquintide. *Quand on en casse une, il est impossible de casser l'amande, qui est plus amere que de la coloquinte, & il ne faut pas avoir peur que les enfans mangent cette petite monnoye.* Conchylia igitur, piper & amygdalæ prudentiores hos populos indicant fuisse in nummis eligendis, quàm Romanos, quos scorteos, ligneos & figlinos nummos olim adhibuisse volunt, quos etiam inter non signatos numerare licet, si fuerunt. De Timotheo Duce Atheniensium & de Friderico II. Imp. legimus, eos nummis aliis deficientibus ad scorteos devenisse, & illis usos esse, ut Fridericum II. quidem, cum Faventiam Italiæ obsidione premeret; Timotheum coriaceum illud primùm decoxisse scribunt, ut faciliùs tractari posset; quin etiam ut monetam imprimendam reciperet, ita præparatum, quod de Romanis scorteis non legitur. Amygdalæ vero istæ, de quibus diximus, multò minores sunt, quàm vulgares, quas huc afferunt ex variis locis, ut videre licet ex figurâ ipsâ quam Tavernier ibidem appingi curavit num. 15. Nicaraguenses Americanos, in Isthmo Panamensi populos, fructum quendam Amygdalæ similem, *Cocavate* dictum in usum monetæ transtulisse scribit Benzonus l. 2. c. 16. p. m. 61. Sed quomodo hoc receptum sit, & quam rationem cum nostrâ monetâ ferant, nihil monuit, exiguum in emendo & vendendo ejus valorem judico, quod difficilè crescat, potum deinde ex eodem fructu maximè præparent, tum verò etiam quod in totâ Americâ, nec monetam nec monetæ usum attenderint ante Hispanorum adventum, adeò ut *Cacavata* loco nummorum apud Americanos istos ex moribus eorum noviter assumtis dici possit, quibus Hispanos imitari cœperunt. Deinde si merces alias loco *Cacavatæ* reddiderunt, in commercio iste fructus fuit, & permutatio dicenda, quæ quoque loco monetæ & nummorum antiquis fuit, moneta tamen non dici potest, nisi νόμον certum habuerit. Idem de Mexicanis prodit Tho. de Gage in suâ descriptione p. m. 84. convenisse scilicet nundinarum diebus

diebus in magnâ civitate Tlaxcallam viginti mille mercantes, & permutantes, *car ils n'avoient point encore l'usage de l'argent monnoyé.* Scribit etiam de Mexicanis idem de Gage in relationibus suis p. m. 145. eos usos esse fructu *Cacao*, qui amygdalis magnitudine similis est, non solùm ad *Chocollate* faciendam, sed etiam *comme de monnoye courante dans le païs.* Nec dubito, quin *Cacao* & *Cacavates* idem fructus sit, additque suo tempore 120. vel 130. *Cacaos* ex majoribus, vel ducentos ex minoribus valuisse *Realem* Hispanum, quinque assium Lubecensium: sic $3\frac{1}{3}$ ex his *Cacao* unum denariolum Lubecensem efficiebant, 40. assem Lubecensem. eosque fructus & herbas emere in foro prostantes 4. ejusmodi *Cacaos* significat, prout hic etiam panes unius denarioli pistores vænum proponere solent: Penningbrodt. Sed mirari liceat, etiam Batavis in Indiâ Orientali nummos nullos proprios cudi, nec unquam permitti potuisse, Ordinibus Potentissimis Belgii nunquam concedere volentibus Societati Indicæ: quod & Tavernier in suis itineribus observavit, & præ cæteris Joh. Jacob. Saar in suo Itinerario p. m. 19. ubi monet Societati Indicæ aliquando placuisse peculiarem monetam uncialis thaleri pondere percutere, in cujus latere insignia novæ Bataviæ, gladius serto rosaceo implexus visebatur, adscripto, BATAVIA. in altero latere insigne Societatis. Sed jussu Principis Arausionensis & Ordinum Belgii Fœderati coacti sunt protinus eos nummos abrogare, eorumque loco qui ex Belgio afferuntur, aut Portugallicis, Hispanicis & Mauritanorum Ducatis rem gerere, ut & stuveris & aliis minoris monetæ Belgicæ nummis. Notavit præterea Incas Garcilasso & ejus interpres Balduinus in historiâ suâ Peruvianâ, quando de linguâ Peruvianâ loquitur, nullam monetam cusam illic visam aut adhibitam, quamdiu Garcilasso illic vixit: *durant tout le temps que je fus aux Indes, a sçavoir, jusques à l'an mil cinq cents soixante, ny de vingt ans aprés, il n'y eut en tout mon païs, ny or, ny argent monnoyé. Car les Espagnols, qui vouloient vendre ou acheter quelque chose, souloient peser ces deux metaux, par marcs & par onces: & comme en Espagne on dit ordinairement des Ducats, ainsi au Peru on disoit des Castillans ou des poids; chacun desquels, ou d'or ou d'argent, valoit quatre cens cinquante Maravedis, de maniere que cinq de ces poids valoient six Ducats. Ce que nous avons voulu rapporter icy,*

afin

afin qu'en la lecture de cette Histoire, on ne confonde point l'un avec l'autre. Le poids d'argent differoit beaucoup en quantité de celuy de l'or, mais quand aux prix c'estoit une mesme chose. Que s'ils vouloient changer l'un pour l'autre, ils sçavoient en tel cas, combien ils devoient donner pour cent, & en faisoient de mesme du fin argent, quand ils le changoient avec celuy, qu'ils appelloient courant, qui n'avoit passé par l'espreuve. Totum hunc locum eò lubentiùs exscribere volui, quod facies omnis rei nummariæ antiquæ in ejus verbis comprehensa sit. Nam auro & argento utebantur ut prisci ævi homines, sine monetâ, solo pondere distinctis metallis, & κέρματα vel κόμματα ex iis faciebant, prout cuique usu venit. Sed & argentum purum & electum noverant æquiparare deteriori, ac deterius ad purum ac probum examinare. Ita tunc Hispanis res rediit ad veteris seculi mores, ponderibus rem conficere coacti, quod monetaria difficultas illis locis obstaret, nec introduci posset, aut quod eam veterem securiorem longè, tum a fraudibus alieniorem existimarent ac deprehenderent. Quæ causa est, quod inferius l. 7. c. 12. p. m. 892. locum Hospitalis domûs in urbe Cozeo emtum esse scribat 22. mille & ducentis ducatis, *dont il fit le payement en lingots de fin argent* qui sanè publicè signati non erant, sed in lingulis & massis suis oblati. Nam viginti post annis primùm moneta signata fuit in illis oris, Anno scilicet 1580. narratque historiam, quod Pater ejus Garcilasso de la Vega primus fuerit in Peruvianis regionibus, qui monetam Hispanicam ostenderit & attulerit, Ducatum nempe geminum geminâ facie Ferdinandi & Elisabethæ notatum, quem primo lapidi Hospitalis Indici jacti imposuerit, magnâ cum admiratione adstantium, qui hactenus monetam signatam apud Peruvianos non viderant, nec suam, nec aliorum. Vix enim ulla ratio subest in ratione, quam afferunt nonnulli, ibi nummos primum usum adquisivisse, ubi maxima vis auri & argenti prostat, ut in Indiâ utrâque, & Asiâ, quod planè non sequitur. in illis enim locis verum est, abundè satis aurum & argentum colligi, ad usum verò nummorum aut nullibi, aut in paucis oppidò provinciis, vel in hunc usque diem: ita ut nihil verius dici potuerit, quàm quod idem Incas l. 5. c. 7. annotavit. Metalla enim hæc *ils n'estimoient necessaires ny pour la guere, ny pour la paix, estant certain, qu'ils ne vendoient ny n'acheptoient*

cheptoient aucune chose à prix d'or & d'argent, & qu'ils n'usoient de ces metaux pour la paye de leurs soldats, ny pour aucune necessité, qui se presentast; a raison de quoy ils tenoient ces choses superfluës, pour ce qu'elles n'estoient ny bonnes a manger, ny l'usage introduit parmy eux de s'en servir pour avoir des vivres. Que s'il les avoient en quelque consideration, c'estoit seulement a cause de leur esclat & de leur beauté: aussi les employoient ils ordinairement pour le service & l'embellissement des Palais du Roy, des temples du Soleil, & des maisons de leur religieuses. Illis igitur in permutatione mercium salus sita erat, nec ullos nummos sive signatos, sive non signatos adhibebant in tantâ auri & argenti copiâ, quæ metalla non nisi per otium quærebant, ut haberent quæ possent Regibus & Principibus suis offerre donaria, coram ipsis comparentes, vacui quos adire minimè debebant. inprimis quod legibus etiam prohiberentur privati, *de ne profaner en leurs habits l'usage de l'or, de l'argent, ny de la pierrerie*, ut loquitur p. 546. adeo ut propter hujusmodi leges aurum & gemmas contemserint, quod nullus eorum usus relictus esset, nisi in donando ac offerendo Diis suis & Regibus, & in artificiosissimis operibus, adeo ut hortos integros, arboribus & floribus consitos ex auro puro, agrosque aristis tritici aureis & messibus integris onustos habuerint magnificentiæ causa, non utilitatis, quos describit idem autor p. m. 648. adeò ut etiam metallis his pro cæmento ædium ædificandarum, & lapidum jungendorum usi sint; sic enim testatur ibidem: *en plusieurs maisons Royales, & en quelques temples du Soleil, ils usoient en ces magnifiques chefs-d'œuvre d'un certain alliage de metaux, à sçavoir, d'or, d'argent, & de plomb fondu, comme le remarque Piedro de Cieca au 94. chap. de son livre.* Tam vilia hæc illis populis fuerunt, quæ nobis avaritiam pariunt insatiabilem, & Hispanos induxit omnia ista ædificia demoliri, ut auro aliquanto ditiores discederent. Postmodum verò Hispani domus monetarias plures erexerunt, Mexici, in civitate *Pueblas de los Angeles*, ubi argenti partem dimidiam, quod ex mineris *Sacatecas* promitur, nummis cudendis impendi suo tempore, ab Anno 1625. monuit Tho. de Gage in relationibus suis p. m. 91. Alia moneta alterius materiæ est Monumugensium in Africâ in confinio Mozambiquensium & Fl. Coavi; vitro enim subrubenti similis est materia,

quam loco nummorum in globulos redactam exſolvunt emtores: de hac monetâ Boterus monuit p. m. 143. relat. dell' Africa. part. 3. l. 3. *Spendono in vece di moneta certe pallotte, d'una miſtura ſimile al vetro di color roſſigiante.* Mahometana religio poſtquam totum Orientem pervaſit, deſierunt in nummis figuræ quædam exprimi, ſolis literis Turcicis & Arabicis nummos ferè omnes ornarunt, exceptis ubi Pagodes locum habent, & alii pauci, qui figuras quaſdam, & rariſſimè præferunt, quibus accenſeri poſſunt Reginæ Mogolitanæ *Nuurmahal* nummi, quos duodecim Zodiaci ſignis in auro & argento inſigniri curavit, & ad 2000000 nummos eâ figurâ procudi curavit intra ſpatium 24. horarum. Sed cum filius Magni Mogolis ſucceſſiſſet, ille omnes prohibuit in commercio eſſe, & in fiſcum redigi voluit, ne ejus diei memoria ſupereſſet, adeò ut Tavernier ſuo tempore in ipſâ Indiâ nummum unum centum Imperialibus thaleris non potuiſſe adquiri ſcripſerit p. m. 656. Aurum ſanè non continent ſinguli, niſi ſeptem thalerorum, & in argento dimidii thaleri. Unde qui in Europâ illos venditant ſuis Nummophylaciis eos ſerie ſuâ non deeſſe, videant ne decepti ſint, qui aliis imponere quoque ſtudent. Et hi quidem nummi figuras quaſdam habent, cœteri non niſi literas, cum contra legem Mahometis ſit, aut animalium, aut hominum figuras repræſentare. Quin & poſtquam nummi cudi cœperunt, magis de pondere ſoliciti fuerunt recipientes quàm de pretio. Numerandi enim faſtidium multos cepit, ponderandi nullos, quæ cauſa eſt, quod in multis locis pondere nummos cuſos ament adhuc accipere quàm numeratos, ut in Orientalibus populis ſæpenumero conſuevit fieri.

Olim Æthiopes Plato ſcribit λίθοις ἐγγεγλυμμένοις uſos eſſe, nec exinde nummos ſignatos vel publicè cuſos mihi conficiat. Sculpi quippe potuerunt à privatis, quibuſcunque figuris. Hiſque addi debent quæ habet Salmaſius p. m. 468. de uſur. quod in Carjamâ, quæ magno Regi Tartariæ ſubeſt, aureis & albis lapillis utantur, qui reperiuntur in mari, ut legere eſt apud Paulum Venetum. In Provincia Caniclu, quæ ſub eodem eſt Rege, minor moneta ex ſale eſt formata, in exiguis maſſis; in aliâ Corallium vicem nummi præſtat: Ipſius magni Chami moneta non ex auro & argento cuditur, ſed ex cortice mori interiore, in particulas varias & rotundas ſciſſo,

invicem

invicem compacto, ac regali sigillo signato. Apud Cathainos Tartaros teste Haitono nummus de papyro fit in formâ quadratâ, cui regale signum impressum. Huc spectant verba Bertii in Breviario Orbis de Tartariâ. *Moneta est ex cortice arboris, cui Regium sigillum imprimitur.* Et quæ priùs dixit, Tartaros pecuniæ usum non habere, sed res pro rebus commutare. Nova enim iis sunt ex cortice, ex papyro nummos adhibere, propter commercia cum vicinis Turcis introducta, ut de Zavolhensi Hordâ dicit, eos admittere Turcarum *Aspros* & Preskovienses etiam Ducatos. Sunt & quæ linteorum orbiculis aut quadris publicâ aut Regiâ formâ insignitis similiter hodieque utantur gentes. Monuit deinde Salmasius, in eadem Caniclu provinciâ apud Tartaros, ex eodem Paulo Veneto, aureos nummos illis esse virgulas quasdam ponderis diversi, ac perinde prout est pondus, ita & pretium invalescere.

Et sane in Æthiopiâ totâ gentes vivunt, quæ suos nummos cusos nunquam viderunt. Vivunt Islandi, vivunt Færóenses, quos malleo ad nummos proprios fabricandos nunquam usos constat, neque cum sui juris essent, neque post quam Norvegis & Danis subjecti cœperunt esse. Quin & in Indiis plures aliorum nummis mercari & loculos implere, & rem publicam facere discimus: plures etiam nummis non signatis, in lamellas & varias formas diductis, varii ponderis, incerti, & ad solos eventus rerum aptatis uti: quorum quosdam argenteos ipse teneo mihi allatos ex regionibus prope Japonenses & Siamenses. Asperi Turcarum effigiem quandam hujus antiquissimi moris retinuerunt, adeò ut valde dubitem an argentum aut æs minutius ac tenuius aut informius concidi possit. Elucent ubique in illis oris Orientalibus quam plurima vestigia, quæ a privatis laminis ad monetam publicam nummos tandem devenisse commonstrant, ut omnibus illis enumerandis supersedere possimus. Præter illud quod de Britannis dixi, ex veteri consuetudine, etiam tunc cum signatis uterentur nummis, illud diu remansit, ita denarios fabricari, ut facile, cum opus esset, in quatuor partes æquales confringi posset, sicque assem, semissem, trientem & quadrantem eadem operâ circumgestarent: quin & ex eâ causâ tunc nummi ista ratione cudebantur, ut facilè dissolvi possent in partes, quò de puritate argenti constare posset inspicientibus, si partem unam denario subtra-

 herent.

herent. Hi nummi uſque ad Henricum aut Eduardum I. Reges in uſu manſére, qui primus ſemiſſes & Färthingos ſignari juſſit rotundos. Priores, erant partes denarii abruptæ, ſignis confuſis & figuris, nam in triangularem quadrantes deſinebant; in dimidiæ Lunæ, ſemiſſes. quæ omnia cum antiquis moribus conveniunt populorum, apud quos lamellæ & rupturæ tales ferè obtinebant. Alia fractura & diviſio nummorum erat ſatis vetuſta, quâ contrahentes uti ſolebant; qui nummum unum in duas partes dirimebant, alteram parti relinquentes, alteram ſibi retinentes, & indicantes tam ritè contractum eſſe, quam hæ partes nunquam coire poſſent datæ & acceptæ, ideoque σύμβολον talem nummum fractum vocabant, ut ait Pollux p. m. 434. nummum διαιρεῖσθαι, ὡς ἔχειν τὸ μέρος ἑκάτερον τὸν δὲ πιπράσκοντα καὶ τὸν ὠνέμενον ἐπὶ συμβόλῳ τούτῳ μέν τοι προσειληφέναι. Dum in Angliâ commorabar, vidi Sponſum & Sponſam ita fidem ſibi invicem firmantes: dentibus enim Sponſus Ducatum Hungaricum aureum dilaceravit & diviſit, alteram Sponſæ ſervandam præbens, alteram ſibi ſervans, hocque matrimonii promiſſi firmiſſimum ſymbolum adhuc illic eſſe credunt. Rex Childericus & Vinomar in Francicis Hiſtoriis ſic leguntur aureum nummum diffregiſſe, non ſolùm in fidei nunquam vacillaturæ teſtimonium & ſymbolum, ſed & in ſignum quoties nuncio mandata dediſſent, iſque hoc ſignum detuliſſet, confidere illos poſſe veros & fidos nuncios miſſos, quæque nunciarent, valitura, ſuaque mandata eſſe, qualia ſigna Jartegn aliàs vocata pluribus alibi deduxi. Eadem annulis præſtabant diſruptis, ac amico valedicenti dimidium porrigentes, ſibi dimidium retinebant, voventes hoc ſigno viſo, auxilia, vindictam, fidem inſuperabilem & alia, ut M. Hildebrand & Domina Jutta, quod refert Rever. Dn. Petrus Syw præfat. ad Hiempevisir/ cantilenas vetuſtas Danicas, quas edidit. Illas autem diviſiones nummorum in contractibus adeò veteres eſſe, ut etiam ex nummis non cuſis originem traxerint, nemo non videt, ideoque cum ad inſtrumenta ſcripta etiam ſe porrexerint, quæ *indentata* propterea dici ſolebant, quod dentibus plerumque nummi iſti dirimerentur, & papyrum eam *indentaturam* imitari docerent, diverſas eas eſſe a κέρμασι, quæ ſub forfice cadebant, obſervandum venit.

Hoc verò ſi aliquis ſenſibus & menti ſanæ planè contradicere ſibi perſuaſum

persuasum habet, reperiri gentem ullam, barbaram licet, quæ rem necessariam adeò tamdiu posthabuerit, & exterorum nummis potiùs adquieverit quàm propriis, eum non Anticyram, sed ad Æthiopas, ubi Christiani quoque versantur, ablegandum censeo, audietque Pretiosi Johannis Legatum in Lusitaniam *Zaga Zabo* apud Damianum a Goes, de moribus Æthiopum asserentem, in omnibus ejus Regis ditionibus nullam monetam cudi, sed peregrinam in auro & argento secundum pondus accipi & dari. Asserit idem Jobus Ludolphi l. 1. c. 7. n. 11. Æthiopiæ suæ, dum pecuniæ inopiam eos permutationibus solari malle scribit, sale enim, quo vita humana carere non potest abundant illi in montibus suis, quem alias merces necessarias recipientes vendunt petentibus. Hinc non rectè infert l. 2. c. 9. n. 22. Imperatorem Æthiopum Abassinorum *multa regia jura ignoratione eorum non exercere, veluti jus metallorum & monetæ cudendæ:* Haud enim ignorat hæc regii juris esse, sed illis non utitur, quod res ipsas, metalla & monetas non sibi necessarias, sed potiùs damnosas fore multis rationibus persuasum habeat. Contemtus quidam auri huc facit, videtur enim innatus ut Scythis; aurum deinde pondere collectum pondere erogant, ut quondam cum monetæ nullæ percuterentur.

Jam & ipse Clarissimus Stephan. Morinus contra se fortissima adduxit argumenta, ex libris Maccabæor. ex Josepho, ex Epiphanio, &c. p. 274. quæ siclos minoris & majoris vel sacri ponderis obtinuisse apud Hebræos evincunt. Hinc quoque est, quod σίγλοι Persarum nummi apud Xenophontem nondum drachmas duas penderint in argento, sed ἡμιοβόλιον defuerit, illis scilicet publicè cusis & signatis, ut pro labore & operâ monetariâ in singulos argenti σίγλους ἡμιοβόλιον detraxerint. unde rectè Hesychius ex eodem Xenophonte & l. 6. Expeditionis, explicavit: δύναται δὲ ὁ σίγλος δύο δραχμὰς Ἀττικάς; primum δύναται, respicit verum pondus, alterum δύναται valorem: quamvis illum ultimum Xenophontis locum in sexto sibi non occurrisse testetur Dn. Morinus. Nec potuit a Scriptoribus his siclis discrimen illud imponi, nisi tales reperissent usitatos fuisse, adeò ut Hebraici sicli, a quibus origo istius nominis dependet, idem discrimen agnovisse omnino statuendi sint, & ad exteros propagasse; Exteri enim nesciebant siclos τετραδράχμους,

 qui

qui solis Hebræis noti erant, ut sacris ipsorum dicati, sed τετράδραχμοι nummi aliud nomen sortiebantur, ut stateres dicerentur, non sicli, a Græcis nomine assumto, unde eruditissimè observavit Morinus p. 276. in Syriacam & Arabicam linguam stateris nomen pro Siclo Sancto jam irrepsisse, qui locum 2. Reg. 7. v. 1. & Sicli pretium exprimunt בְּאִסְתֵּירָא quæ vocula sanè ex statere satis apparet esse traducta. Τετραγράμμους illos appellat Hesychius, quod fortè notis quatuor drachmas ponderis indicantibus insigniti fuerint, at cum non appareant illæ γραμμαὶ in stateribus qui supersunt, hinc docti Viri τετραδράχμους legi malunt quam τετραγράμμους. Epiphanius hunc siclum δίδραχμον cognominatum κοδράντην scribit l. de ponderib. & mensur. sed a quibus? non ab Hebræis, non a Græcis, sed a Romanis, qui quod quadrantem unciæ penderet, ideo quadrantem, non verò siclum dixerunt. Græci eum δίδραχμον ex eadem causâ vocarunt, Sicli nomen noluerunt. Soli Hebræi & contermini in Oriente populi ejus ponderis nummos siclos appellare perrexerunt, quod essent vetustissimi omnium inter gentes, etiam ante Mosen fortè nummi hoc nomine & pondere celebres. שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל *tertia pars sicli* legitur Nehemiæ 10. v. 32. etiam dimidii sicli passim occurrunt in sacris, sed nemo tales cusos apud exteros reperiet iis nominibus. Hebræis, qui signatis non utebantur, sed ἀσήμοις nummis facile fuit etiam usque ad vicesimas partes Siclum redigere, & in argento tradere: erat autem *Gerah* propriè vicesima pars Sicli Sancti apud Hebræos, nostræ monetæ faciens assem Lubecensem & $2\frac{2}{5}$ denariolos. & optimè Doctiss. Dn. Morinus a גָּרַה *dissecuit* Gerah deduxit, quod sit segmentum & κέρμα minimum argenti in nummis Hebræorum & ponderibus, sed simul monere hoc potuisset, nummos non fuisse cusos, verùm in particulas dissectos, quando minoribus opus habebant. Non igitur mirum apud Hebræos dimidios, trientes, quadrantes sicli nummos repertos esse, ob eam facilitatem, quam nummi rudes paratissimam subministrant, quam nummis signatis absque difficultate assequi non datum est, cum peculiariter cudi debeant. Salomon cum equos & currus ex Ægypto compararet, ex Ægypto dicitur hanc mercaturam argento Judaico coëmisse, Hethitas quoque & Syrios sic emisse: An Ægyptii Hethitæ vel Syrii nummis signatis tunc

tunc usi sint, vel pari cum Judæis more in his versatos esse dicere debeamus, vix constat, nisi quod Salomonis tempora hoc videantur exposcere; Nam quâ fuit prudentiâ Salomon & Majestate, & magnificentiâ, haud eum intermissurum credere oportet, quin rem nummariam in regno suo constituisset, & signatos produxisset nummos, si rationem eam meliorem vidisset: nec tacitè hoc Scriptura prætermisisset, monito saltem uno vel altero res clarior facta fuisset. At Scripturâ tacente, nihil Salomonem mutasse, pronum est ut credamus & sentiamus. Quapropter extra Judæam gentes nummis talibus, ut dixi, non signatis pariter ac Judæos usos statuamus, eruntque commercia longè hodiernis faciliora, ubi propter pondus, puritatem & pretium a quolibet Rege vel Republicâ impositum monetæ, tot cautelæ, lites inextricabiles suboriuntur, ut jam nummi cusi propter compendia non videantur inventi, qui tot nobis dispendia gignunt. Antiquos istos una eademque libra, unum examen composuit. Nondum satis didicerant metalla confundere & κίβδηλα facere, ejusdem puritatis argentum & aurum erat, quod facilè dignoscebatur, de pondere si constaret, jam rectè mercati erant. At postquam tot fraudes comminisci cœperunt posteri, & subærata metalla pro puris & genuinis venderentur, jam ad Magistratus monetæ cura pertinere cœpit, ne facultates hominum everterentur. Quibus Judæi prudenter obviam euntes, nullum argentum suum ampliùs expenderunt, satis habentes alienâ insaniâ & adulterio frui, exterorumque nummos minùs fraudulentos suos facere, nullos nec probos, nec malos fabricare, cum ex utroque damnum exsurgat immedicabile. Sunt planè tempora, quibus nummi tam argentei quàm aurei vix usui sunt, ut in expeditionibus bellicis, quod cautos adeò fecit Romanos, ut milites sine zonâ juberent contra hostem ire, *ne ad hostes aliquid prædæ perveniret*, si victores forent, ut loquitur Spartianus in Pescennio nigro. Turcæ, qui facultates penè omnes in castra secum deferebant, hodie sapientiores facti, cum bella gerunt, non nisi æreis nummis onusti veniunt, quos immensum valere faciunt, eosque ex bello redeuntes auro vel argento rependunt. Hostibus verò capti lucrum nullum afferunt hi nummi. Et veteres in zonâ suos portabant nummos,

mos, quæ non erat cingulum ipsum, sed ventrale & funda, ligamentis & habenis circa corpus medium alligata unà cum cingulo, hinc zonula sæpe pro cingulo legitur, quamvis sint diversa.

EPILOGUS.

His plura nunc addere non vacat addi autem possent innumera, quæ nummorum non cusorum antiquitatem ante cusos probare vel stabilire valerent, sed hæc aliis servanda sunt temporibus. Et hæc quæ nunc dicta sunt sufficere puto pro eliminandâ sententiâ, quam foverunt & fovent adhuc quam plurimi, quasi nummis cusis ab initio statim gentes omnes uti cœperint, cum adhuc supersint oppidò multæ, quæ nummis non cusis, more veteri, rem suam nummariam omnem constitutam habere pergunt. Nemini sanè meam sententiam obtrudo, sed si verius quid producere poterunt pro nummis cusis, eorumque antiquitate, præ non cusis, facilè me victas dare sentient, & in illam concedere, quæ verior esse probabitur. Mihi quidem hæc exercitatio nata est aliud agenti, ex quâ si nascentur controversiæ, non ultra veritatem cum quoquam pugnabo, & cedam facilè doctioribus, quorum censuræ me meaque lubens omnia meritoque subjicio. Si quid bene dictum reperient, gratulabor mihi, si secus quid offendent, etiam illud illorum animadversionibus subjacet, & moneri me facilè feram, æquo in omnes animo, qui veritati student, quam cœteris rebus omnibus præfero: cum ideo scribamus & nos exercitemus, ut veritas eruatur. Ordinem, quem servare debebam, si minùs attendi, minusque accuratè disposita singula reperient, ignoscant, quæso, legentes; effusa hæc enim mihi sunt potiùs quam scripta, nec eo fine conscripta, ut lucem videre tam subito vellem, decimum potiùs in annum premenda: novi quippe cœcos semper catulos parere festinantes.

FINIS.

ADDEN-

A D D E N D A.

TYPOGRAPHUS LECTORI S. D.

DIsperſa paſſim & confuſa, ut aliquo ordine typis exſcriberentur hujus Diſſertationis fragmenta, transmiſſa eſt ad me, neſcio an ab ipſo Auctore concinnata operis methodus; ſed eam typographicarum aberrationum emendator, dum indicem manuſcripti, qui & Auctoris induſtriæ debetur, excuſo libro adaptaret, mancam eſſe deprehendit, & nonnulla quæ in indice memorabantur eſſe omiſſa: ea poſtquam mecum, ego cum viris eruditis communicavi, gratum me & Auctori, & curioſo Lectori facturum, modo ea ſuperadderem conſultum duxi. Igitur poſt epilogum qui & prætermiſſus erat hic adſcribo.

Pagina autographi 241. *quæ hic eſt* 11. *poſt verba* ſaltem nemo fuiſſe docuerit aut oſtenderit. *ſequuntur*

Formula vetus Romana eodem quoque collimat, quibus omnia *per as & libram* gerebantur, h. e. ære non ſignato, appenſo & ſoluto. Et quamvis ære ſignari cœpto, etiam libripendes publicos diu retinuerint, a privato tamen uſu ad publicum tam cuſos nummos, quàm libripendes translatos facilè videmus.

Citantur iſta in indice ſub voce Libripendes.

Pag. autog. 412. *hic* 192. *poſt verba* potiùs in Luſitania ſint uſi quam aliis.

Sic quoque Sicli nomen ad menſuras tranſiit, refertque Polybius & ex eo Athenæus in Luſitaniâ hordei ſiclum ſeu medimnum Atticum emi potuiſſe drachmâ unâ l. 7. c. 1. p. m. 331. Ο μὲν τῶν κριθῶν σίκλος (μέδιμνος ἐςὶ) δραχμῆς. At num ex ſiclo Hebraico nomen retinuerit, & quâ occaſione in Luſitaniam vox illa tranſierit, & Polybii tempore ſuperfuerit, cum inter Judæos ipſos ne nomen quidem ampliùs auditum ſit, non mihi liquet.

Laudantur iſta ſub voce Siclus

Erant & hæc, ſed ſuperinditis ceris miniatulis rejectionis credo

signum: sed & horum Auctor meminit sub voce Armenia, *& sub voce* Nummi.

Pag. autog. 392. *hujus libri* 77. *post* non video quomodo negari possit.

Falluntur igitur illi, qui in Armeniâ primos nummos cusos finxerunt, eâ ratione ducti, quod Noah ibi, postquam egressus est arcâ, primam sedem posuerit.

INDEX

In Dissertationem DE

NUMMIS.

B.

F.

F.

G.

—— *penes*

—*non*

P.

T.

FINIS.

1,500-

